

Sint-Martinuskerk *(Sint-Martens-Bodegem, Dilbeek)*

Haalbaarheidsstudie tot nevenbestemming

ORIGIN Architecture & Engineering - Collectief Noord architecten - Universiteit Antwerpen

INHOUDSTAFEL

Historisch onderzoek	p. 4
1. Situering	p. 4
2. Bouwgeschiedenis	p. 7
3. Gebouwbeschrijving	p. 16
4. Waardebepaling	p. 22
5. Bronnen	p. 23
 Ruimtelijk onderzoek	 p. 26
1. Kerk in (deel) gemeente	p. 26
2. Kerk, kerkhof en omgeving	p. 32
3. Kerkgebouw	p. 36
 Scenario's	 p. 42
1. Open columbarium-kamers	p. 46
2. Intieme columbarium-kamers	p. 56
3. Columbarium als kastenveld	p. 66
4. Columbarium als meubel	p. 80
5. Columbarium als gebouw	p. 92
 Kerkhofmuur	 p. 102
 Kerkhof	 p. 120
 Finaal scenario	 p. 126
1. Synthese	p. 127
2. Finaal scenario	p. 128
3. Adviezen	p. 144
4. Raming	p. 146
 Colofon	 p. 152

1. Situering

1.1 Identificatie van het gebouw

Benaming	Sint-Martinuskerk
Ligging onroerend goed	Sint-Martinusstraat z.n., 1700 Sint-Martens-Bodegem, Dilbeek, Vlaams-Brabant
Kadastrale identificatie	Dilbeek, Sint-Martens-Bodegem, sectie B, nr. 336
Eigendom van	Kerkfabriek Sint-Martinus

De kerk is beschermd als monument (Ministrieel Besluit 25 maart 1938) en bevindt zich eveneens in een beschermd dorpsgezicht (Ministrieel Besluit 23 oktober 1981). De kerkhofmuur is beschermd als monument sinds 23 oktober 1981. Het geheel, kerk, kerkhof en kerkhofmuur, werd vastgesteld als bouwkundig erfgoed op 5 oktober 2009 (ID 39029). Het dorp Sint-Martens-Boegem bevindt zich in een ankerplaats binnen de landschapsatlas.

Huidig gebruik:
Uitvaartplechtigheden, huwelijken, doopsels; Socioculturele activiteiten (Kerstconcert door de Bodegemse fanfare in de kerk, deelname aan Erfgoeddag, rondleidingen door de Bodegemse heemkring).

1.2 Omgeving

De parochie Sint-Martens-Bodegem werd vermoedelijk opgericht in de 9e eeuw en is vandaag deel van de Vlaams-Brabantse fusiegemeente Dilbeek. De laatgotische kerk en zijn omgeving maken deel uit van een beschermd dorpsgezicht dat zijn landelijk karakter met de tijd niet verloren is. In het noorden is het begrensd door de spoorlijn Brussel-Denderleeuw

- 1

Eglise de Bodeghem-Saint-Martin et ses alentours. Détail du plan 23 de l'Atlas terrier de l'Hôpital susdit. Bruxelles, Assistance publique.
Bron: KIK-IRPA (Brussel)
- 2

Vue extérieure de l'église, vers 1890-1895. Façade sud-ouest.
Bron: KIK-IRPA (Brussel)
- 3

Environs de l'église Saint-Martin à Bodeghem-Saint-Martin, en 1893.
Bron: KIK-IRPA (Brussel)
- 4

Vue extérieure de l'église, vers 1890-1895. Façade nord-ouest.
Bron: KIK-IRPA (Brussel)

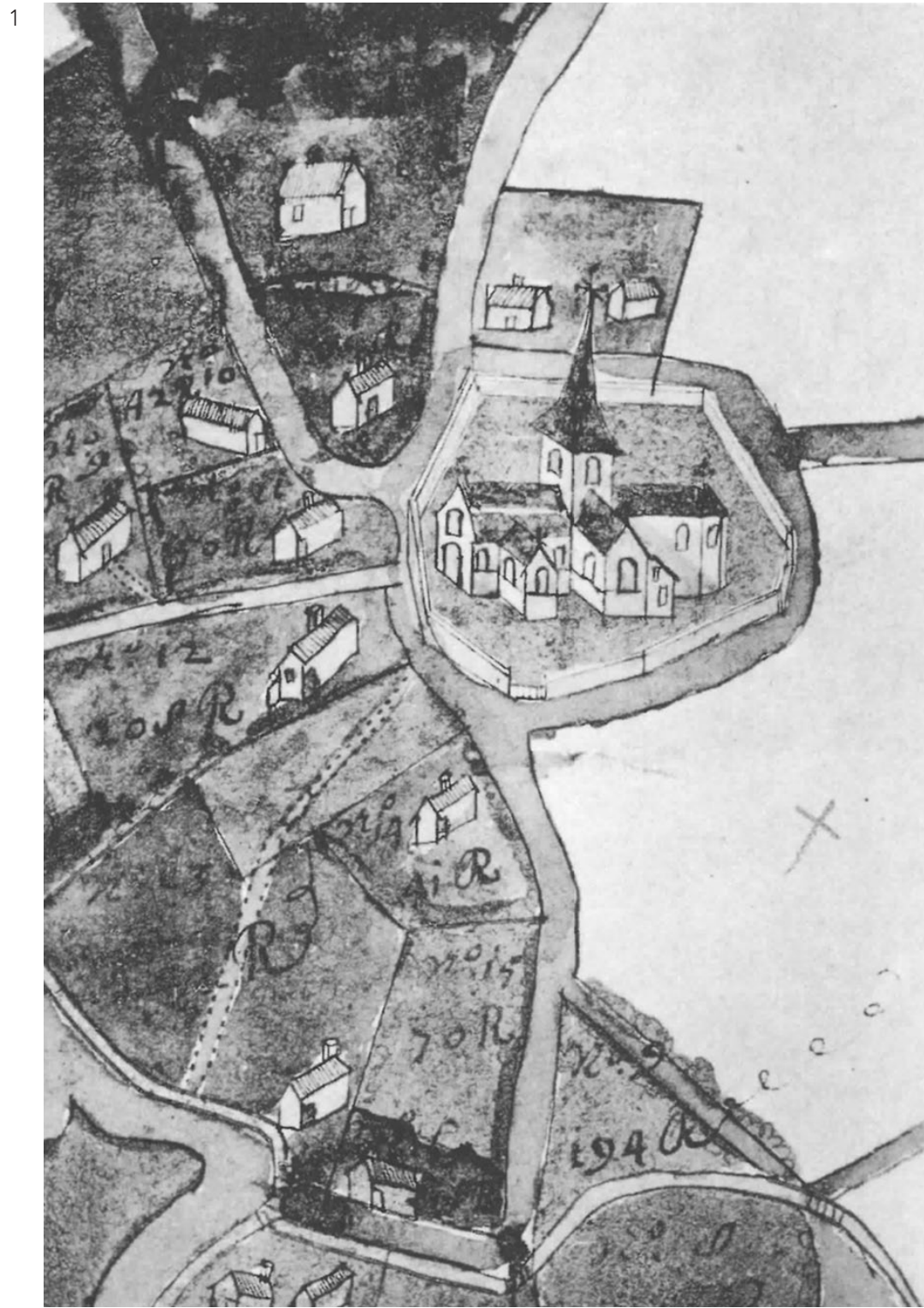
en in het zuiden door een kasteeldomein en de Walravenshoeve. Vanuit het noorden in zuidelijke richting lopen de Molenbeek en de Zibbeek of Plankenbeek. Het dorp vindt zijn oorsprong rond twee kernen: rond het driehoekig dorpsplein en de kerkheuvel. Op het hoogste gedeelte van de westerflank is het kerkgebouw opgetrokken op een kunstmatig plateau, afgebakend door een keermuur. De pastorie staat ten zuidoosten van de kerk.

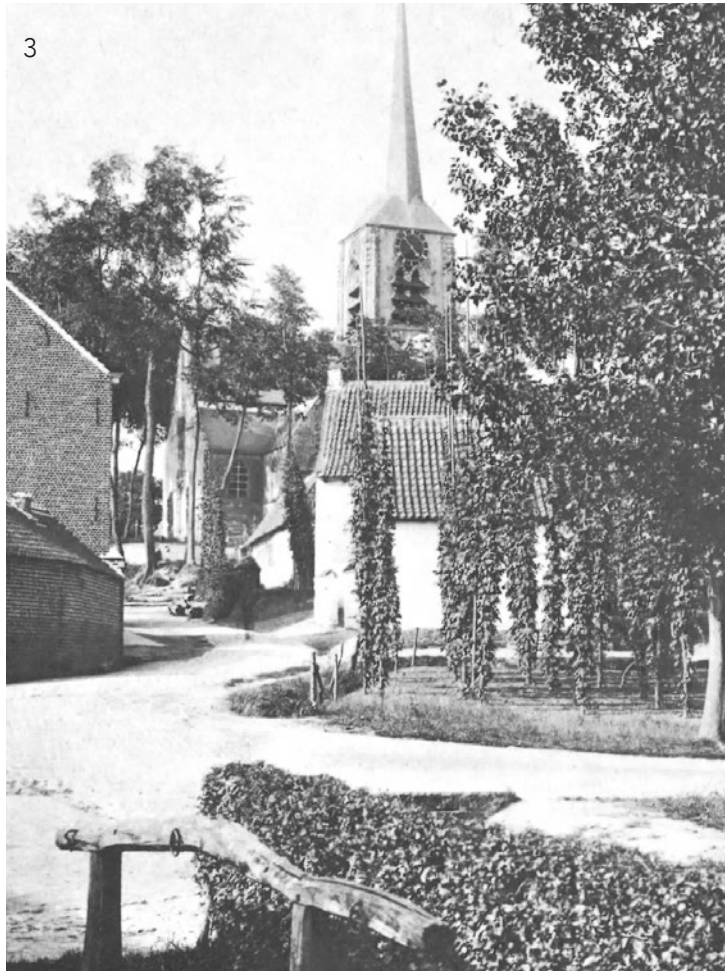
Langs de kasseiweg rondom de kerk bevinden zich enkele merkwaardige gebouwen: een brouwerijhoeve, de pastorie en een landhuis geflankeerd door de Molenbeek. In de nabije omgeving bevindt zich parochieschool Klavertje Vier alsook het dorpsplein dat in 2015 werd heraangelegd. Ten noordwesten van dit plein en langsheen de kerkweg staat een kleine lemen hoeve, huisje Mostinckx, genoemd naar de laatste bewoners. Ten opzichte van de beek is het laag gelegen waardoor het in het verleden regelmatig onder water kwam te staan. Deze typologie was vroeger zeer karakteristiek voor het Pajottenland, maar is intussen grotendeels verdwenen. De hoeve werd beschermd (1981), in zijn oorspronkelijke staat gerestaureerd (2011) en is vandaag open voor publiek. Daarnaast is het plein voorzien van parkeergelegenheid, fietsenstalling en bushalte. Voetwegen (kerkwegen) verbinden de kerk met zijn omgeving tussen de verharde wegen door.

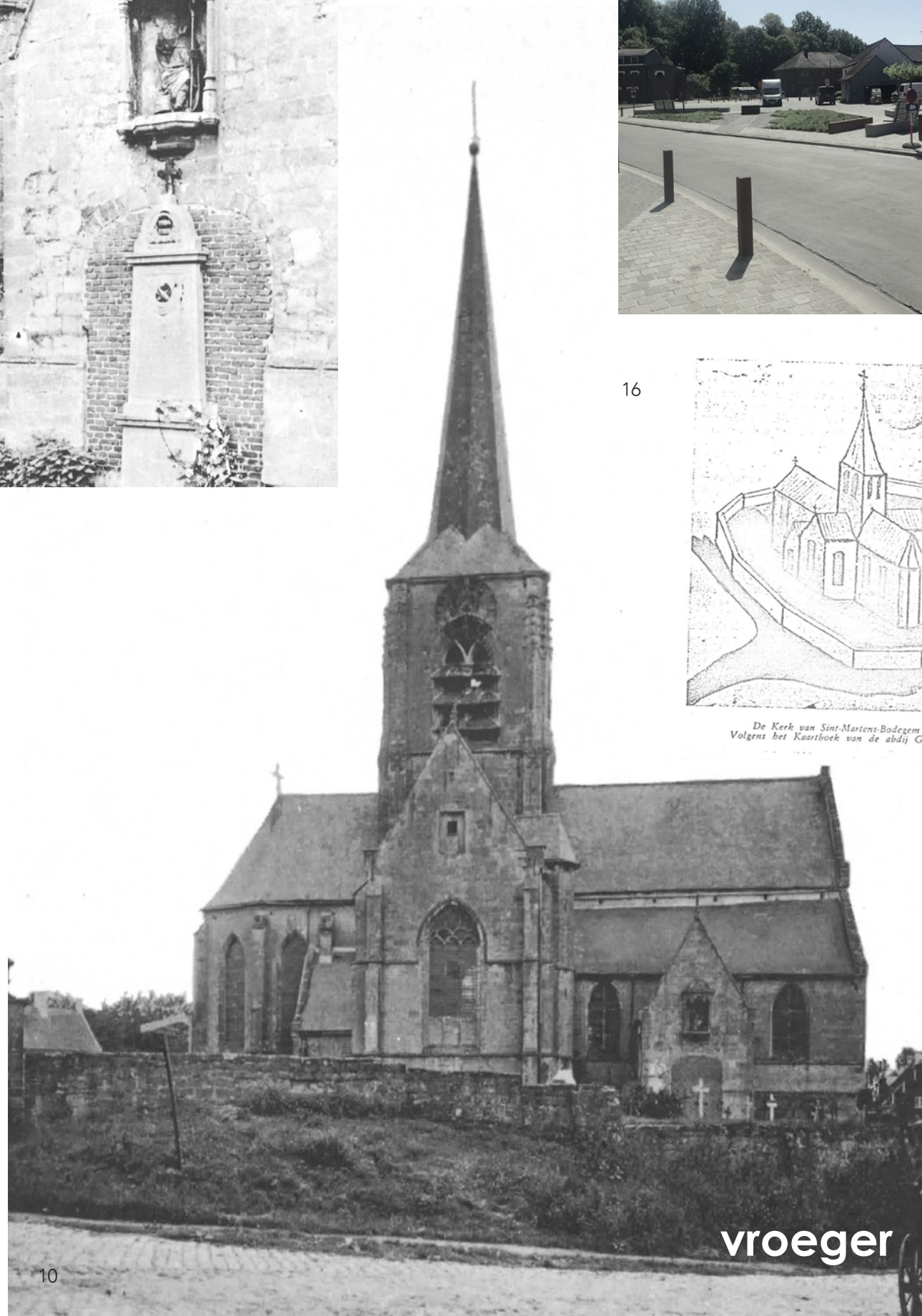
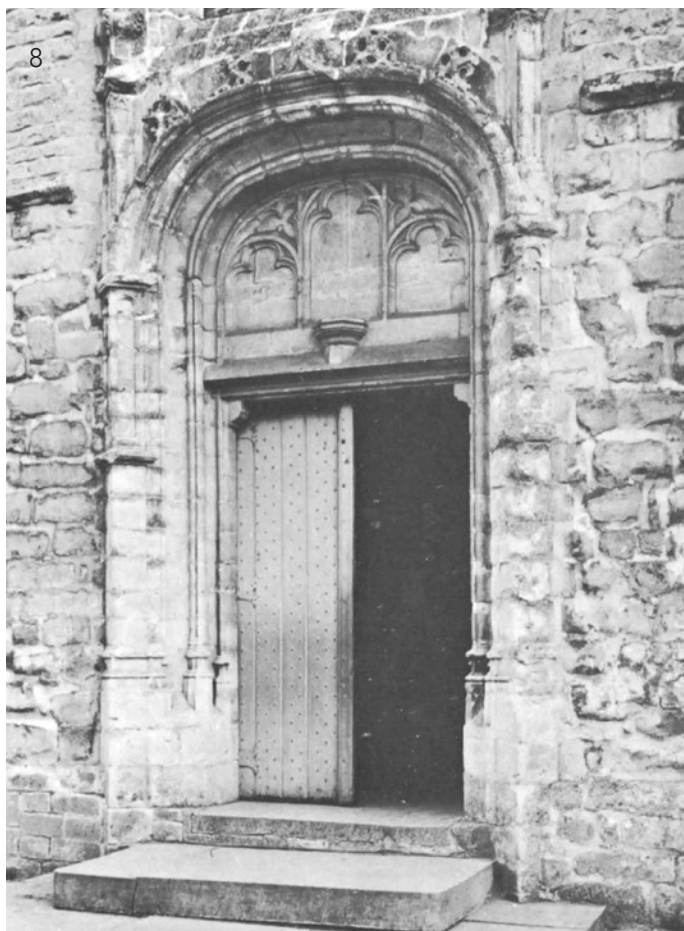
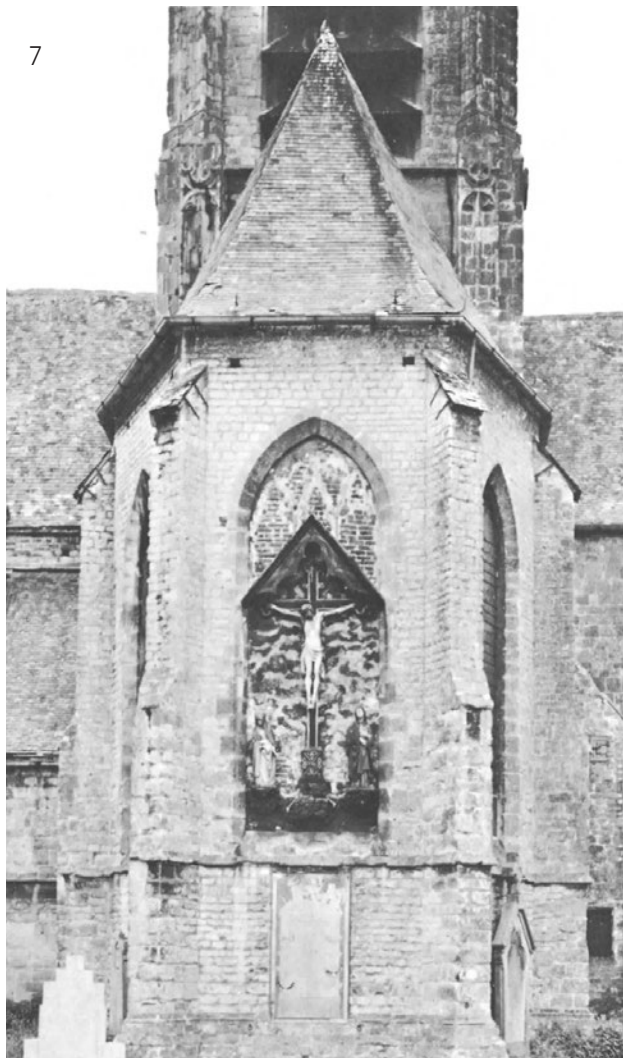
- 5

Historische kaart - kaart van Ferraris (1777)
Bron: KBR, Verzameling kaarten en plannen
- 6

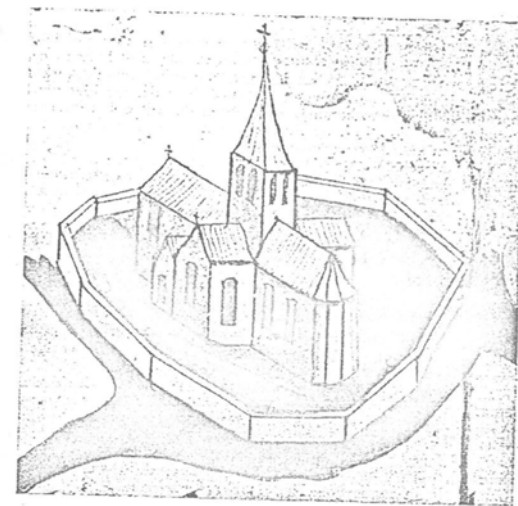
Historische kaart - kaart van Ferraris (1777)
Bron: KBR, Verzameling kaarten en plannen

16

De Kerk van Sint-Martens-Bodegem in 1734.
Volgens het Kaartboek van de abdij Groot-Bijgaarden,
RAKP, nr. 2024, II.

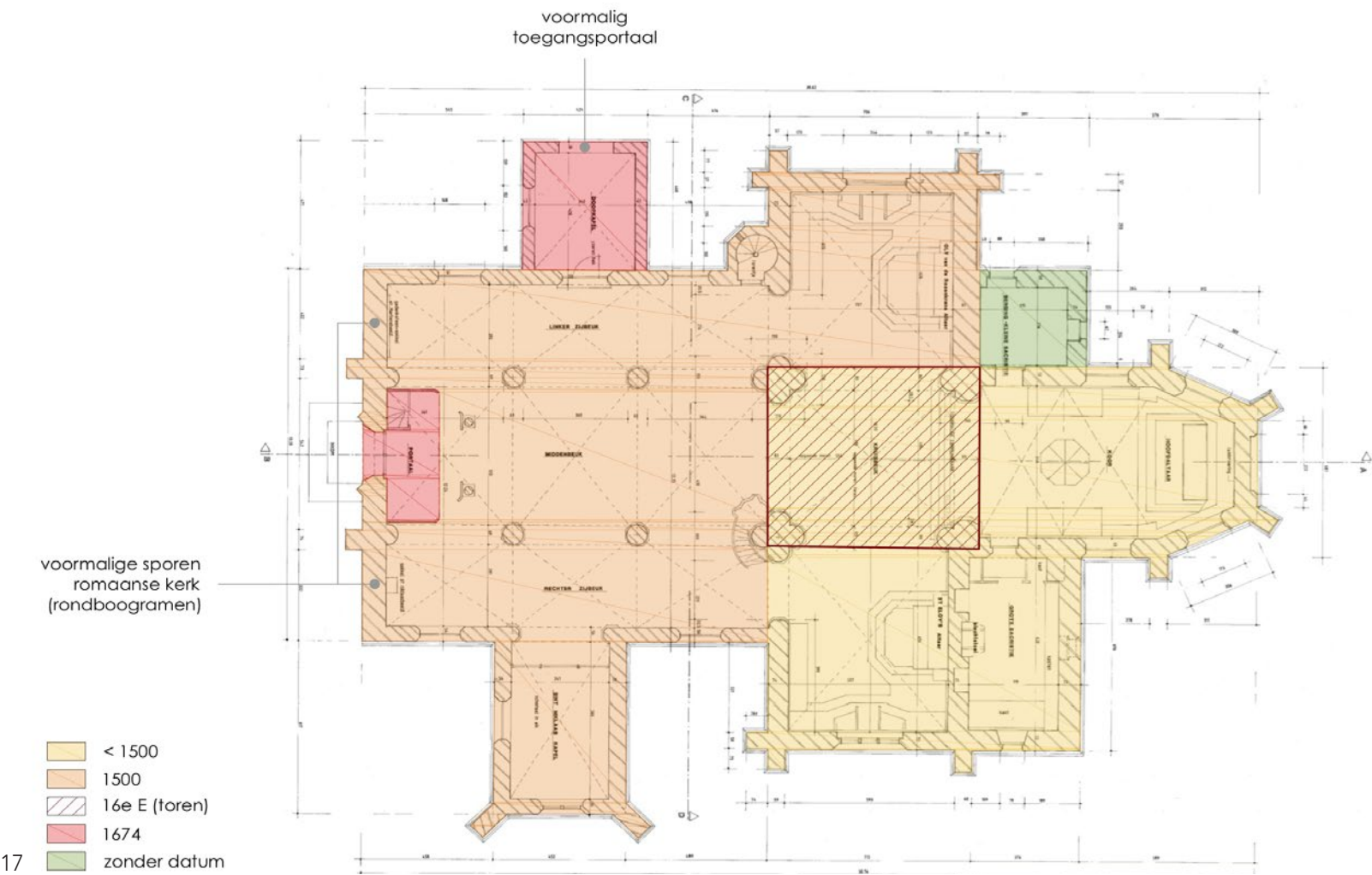
2. Bouwgeschiedenis

Van de eerste stenen kerk is de juiste inplanting niet gekend. Men vermoedt dat het om een romaans gebedshuis ging. De oudste sporen van een romaans kerkgebouw waren tot voor de restauratie zichtbaar in de onderbouw van de westgevel in de vorm van dichtgemetselde rondboogvensters aan weerszijden van de huidige ingangsdeur.

Pastoor Henricus de Castro (Van der Borcht) zou bouwheer geweest zijn van de gotische bouwfase, die door historici op het einde van de 15de en het begin van de 16de eeuw wordt geschat. De burcht die wordt afgebeeld op zijn wapenschild vinden we terug op zijn grafsteen (1535) achterin de kerk en de sluitsteen in een gewelf in de middenbeuk. Er wordt vermoed dat de bouw begonnen is met de zuidelijke dwarsbeuk, het koor en de sacristie. Rond 1500 zou daarop de middenbeuk gevolgd zijn, alsmede de Sint-Niklaaskapel. De toren dateert uit

de 16de eeuw. Afgaande op een dateringsteen werd de doopkapel samen met het huidige portaal gebouwd rond 1674. Tenslotte werd ook de kleine sacristie (berging) later bijgebouwd, maar hiervan is geen bouwjaar gekend. Een bouwkundig spoor daarvan is de dwarsmuur die nauw aansluit met de omlijsting van het koorvenster.

In de noordgevel van de doopkapel is een korfbogige deurlijst een overblijfsel van een voormalig portaal. Binnen de heemkundige kringen circuleren hier verschillende opvattingen over. Sommigen beweren dat de hoofdas van de kerk van kapel tot kapel liep en deze doorgang bijgevolg fungeerde als hoofdingang. Anderen zijn er dan weer van overtuigd dat deze deur de zijtoegang was voor niet-gedoopten in de christelijke gemeenschap. Met grote waarschijnlijkheid heeft op deze plaats ook vòòr 1674 een bijgebouw gestaan, want de gemene muur met het schip was opgebouwd in baksteen.

18

19

- 7 Façade est de l'église.
Bron: KIK-IRPA (Brussel)
- 8 Portail ouest.
Bron: KIK-IRPA (Brussel)
- 9 Façade terminale de l'ancienne sacristie où apparaît un portail muré surmonté d'une niche abritant une statue de Saint Nicolas. Façade nord de l'église.
Bron: KIK-IRPA (Brussel)
- 10 Façade nord, vers 1914-1918.
Bron: KIK-IRPA (Brussel)
- 16 De kerk van Sint-Martens-Bodegem in 1734
Bron: Verhandeling SMK Romeyns (kaartboek abdij Groot-Bijgaarden)
- 11 Het dorpsplein
- 12 Zicht op de noordgevel van de kerk vanop de kasseiweg
- 13 Huisje Mostinckx met in de verte de kerk
- 14 De pastorie
- 17 Plan bouwgeschiedenis
- 18 De kerkhofmuur
- 19 De kasseiweg met kerkhofmuur

Bron: foto's en plan Origin

20

21

- 20 Dichtgemaakte voormalige toegang noordgevel
- 21 Huidige toegang westgevel
- 22 Toegangspoort kerkhofmuur
- 23 De noordzijde van het kerkhof
- 24 De zuidzijde van het kerkhof
- 25 Traptoren
- 25b Kerkzolder
- 26 Zuidelijke zijbeuk (zicht naar achteren)
- 27 Middenbeuk (zicht naar achteren)
- 28 Noordelijke zijbeuk (zicht naar achteren)
- 29 Het koor
- 30 Middenbeuk (zicht op het koor)
- 31 Grote sacristie
- 32 De Sint-Niklaaskapel
- 33 De doopkapel

Bron: foto's Origin

24

25 a

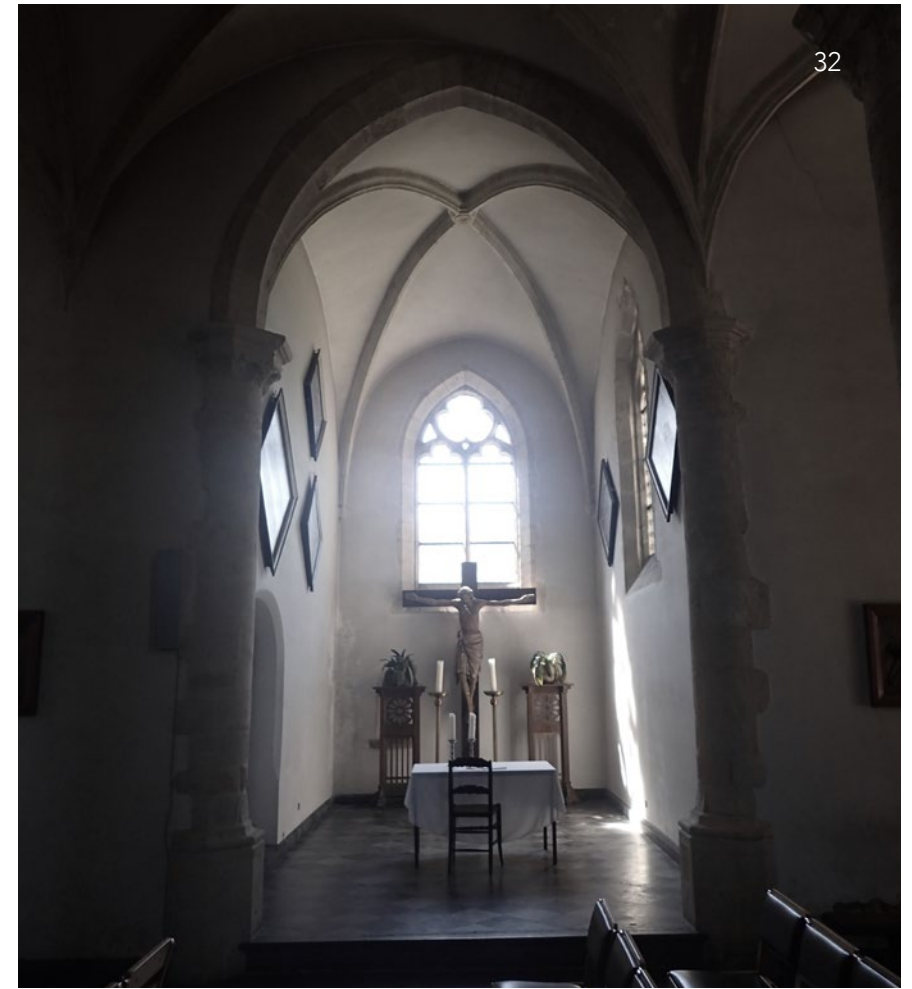
22

23

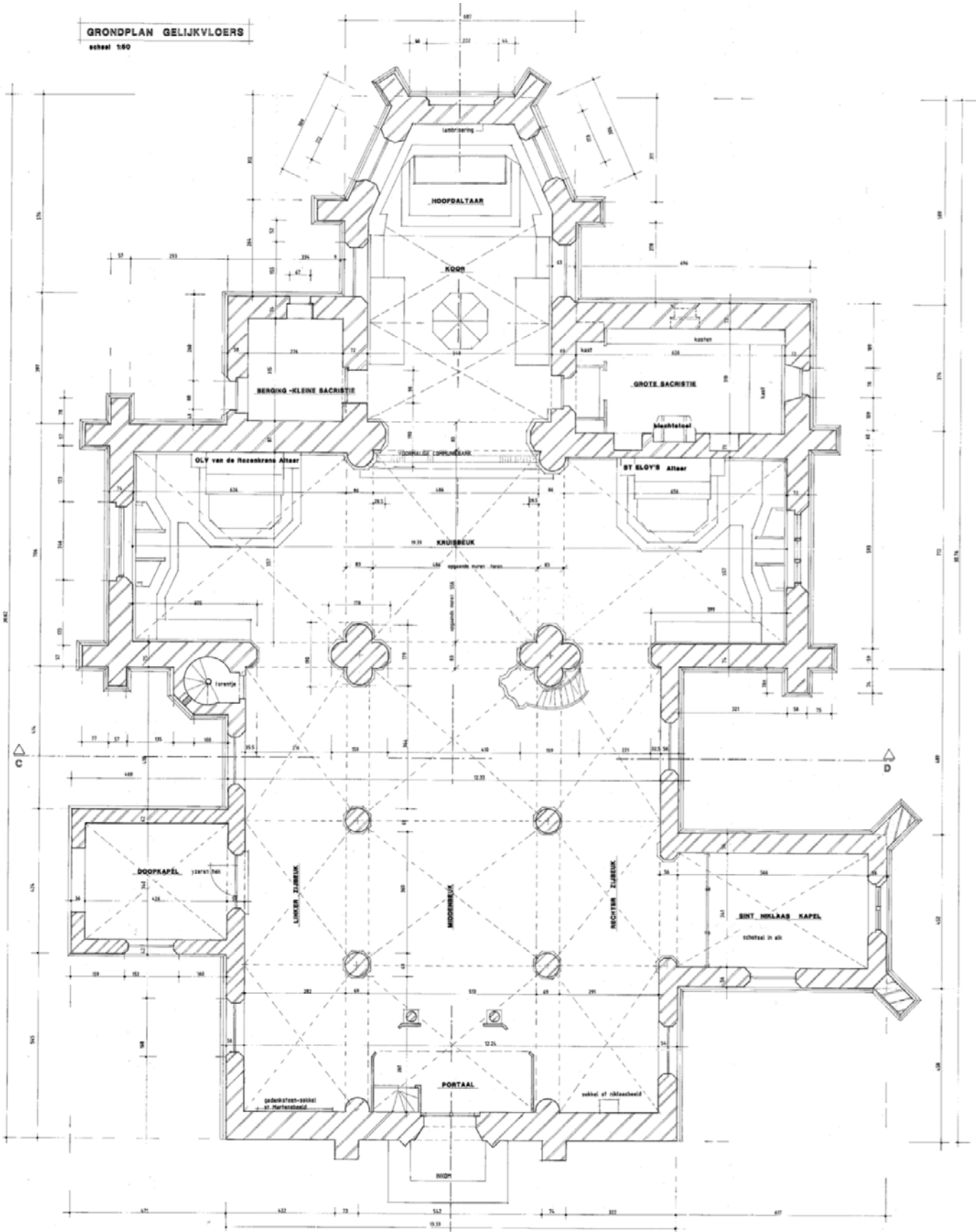
25 b

Het gebouw heeft ettelijke restauratieve ingrepen ondergaan:

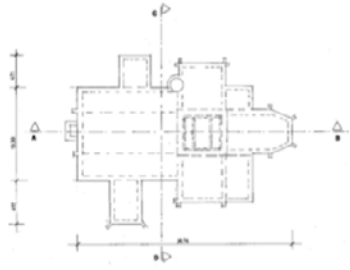
1759-1780	Herstellingswerken aan dak en toren tijdens het ambt van pastoor Fransiscus Hellemans. Op dat moment werd het interieur vernieuwd: de meerderheid van het kerkmeubilair is in deze periode te dateren;
1877	(Voorlopige) herstellingen aan de toren na blikseminslag in 1876 na advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten;
1905	Na het ter sprake komen van de bescherming werd de noodzaak tot restauratie door de Commissie benadrukt;
1914	Restauratieplannen van Architect Degand worden wegens het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog uitgesteld;
1915-1917	Enkele dringende herstellingswerken kunnen alsnog worden uitgevoerd;
1919	Kleine tussentijdse herstelling van de toren;
1921	Het kerkinterieur wordt gewit;
1921-1958	Enkel hoogst noodzakelijke herstellingen, ondanks de erbarmelijke toestand van de kerk. Na de bescherming in 1938 werd het de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen erbij betrokken in 1948. De lokale besturen werden aangespoord tot de opmaak van een nieuw restauratiedossier en stelden architect J. Lauwers (Mechelen) hiervoor aan;
1958	Pas in dit jaar werd door architect Henri Sneider (Laken, Brussel) het eerste voorontwerp op tafel gelegd;
1962	Sneider en zijn collega François Thomisse maken concrete restauratieplannen. Deze stuitte op veel kritiek omdat zij zowel kunsthistorisch als wetenschappelijk onvoldoende onderbouwd waren. Men drong er onder andere op aan de archeologische sporen te vrijwaren;
1966	In een eerste fase gingen de herstellingen aan de toren, de dakbekleding en doopkapel van start. Daarbij werd de kapel in 1968 afgebroken en heropgebouwd wegens te slechte staat;
1972	De tweede fase begint: de restauratie van het interieur.
1977	De restauratie is afgerond, zoals te lezen is op een steen in de westgevel: "Gerestaureerd ten tijden van/ pastoor Brusselmans/ burgemeester Nieuwlandt/ architecten Sneider en Thomisse/ aanneming Verbeke/ anno domini MCMLXXIV" (1974).

arch. L. De Backer en V. Nys (2011)
plannen en snede

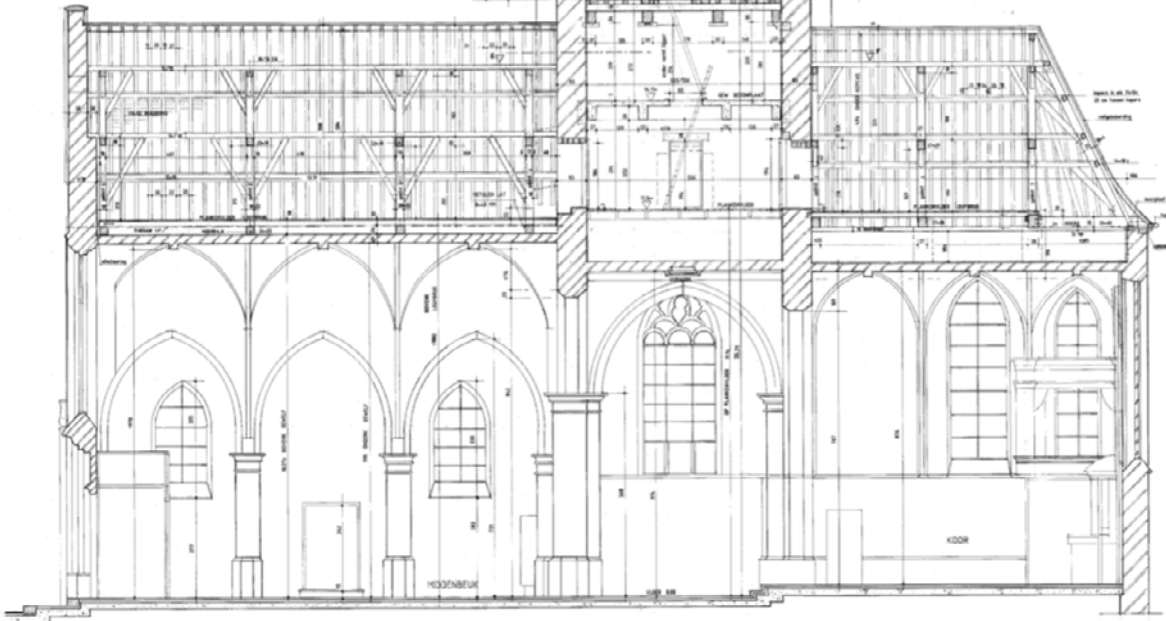

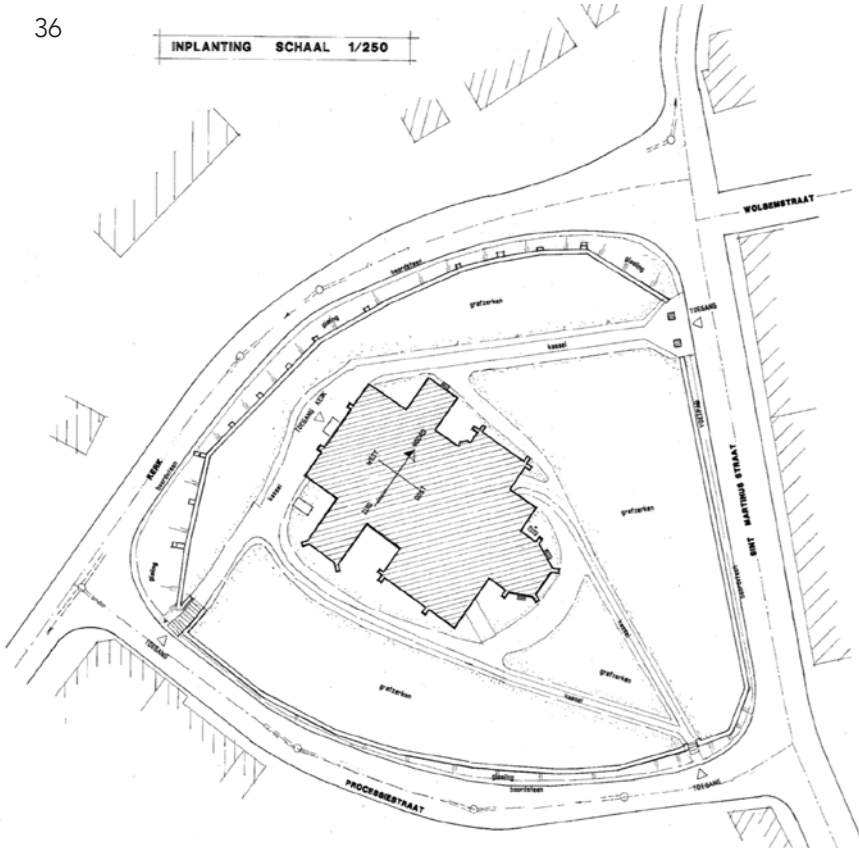
LIGGINGSPLAN 1/5000

LANGDOORSNEDE A-B
schaal 1:50

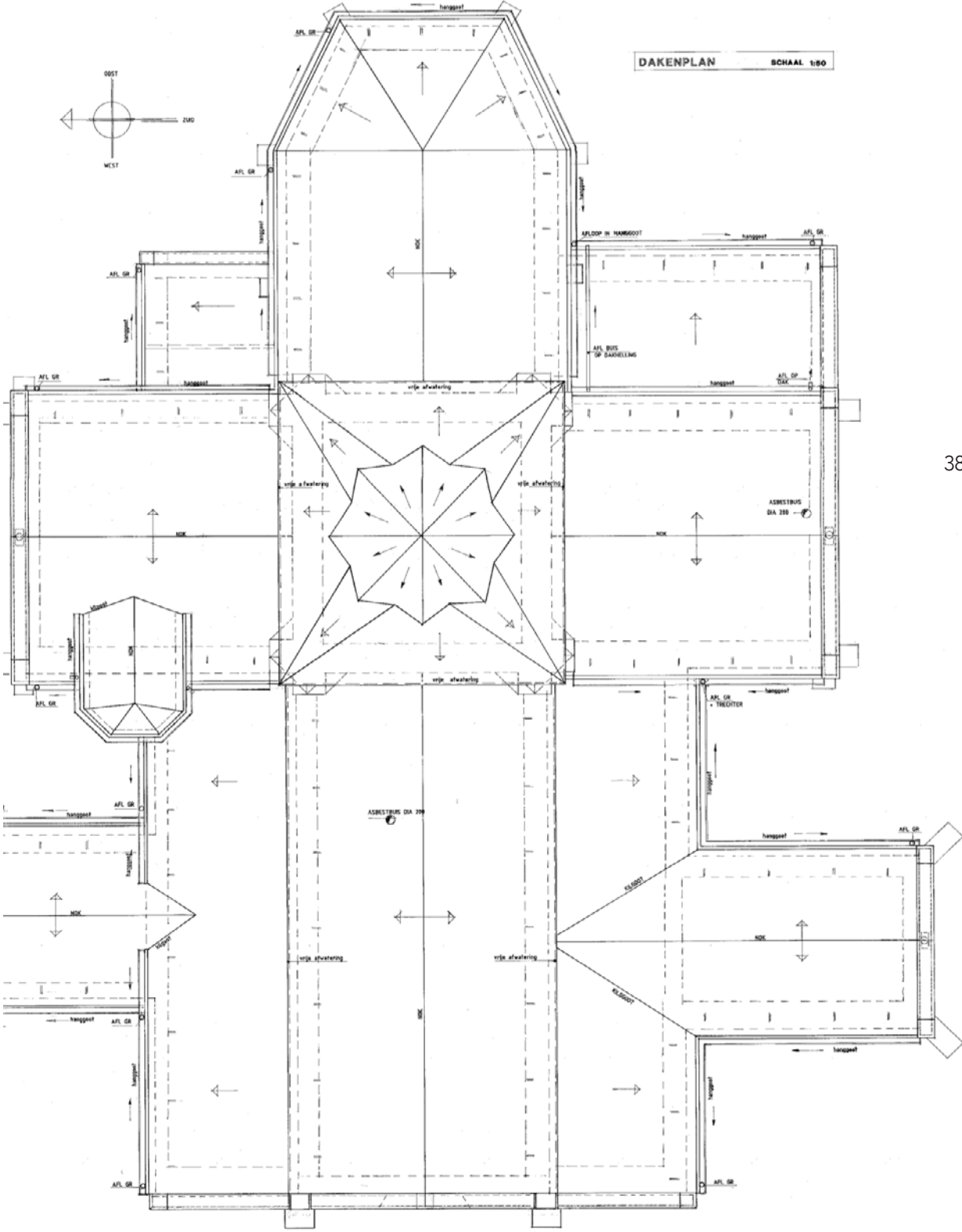

INPLANTING SCHAAL 1/250

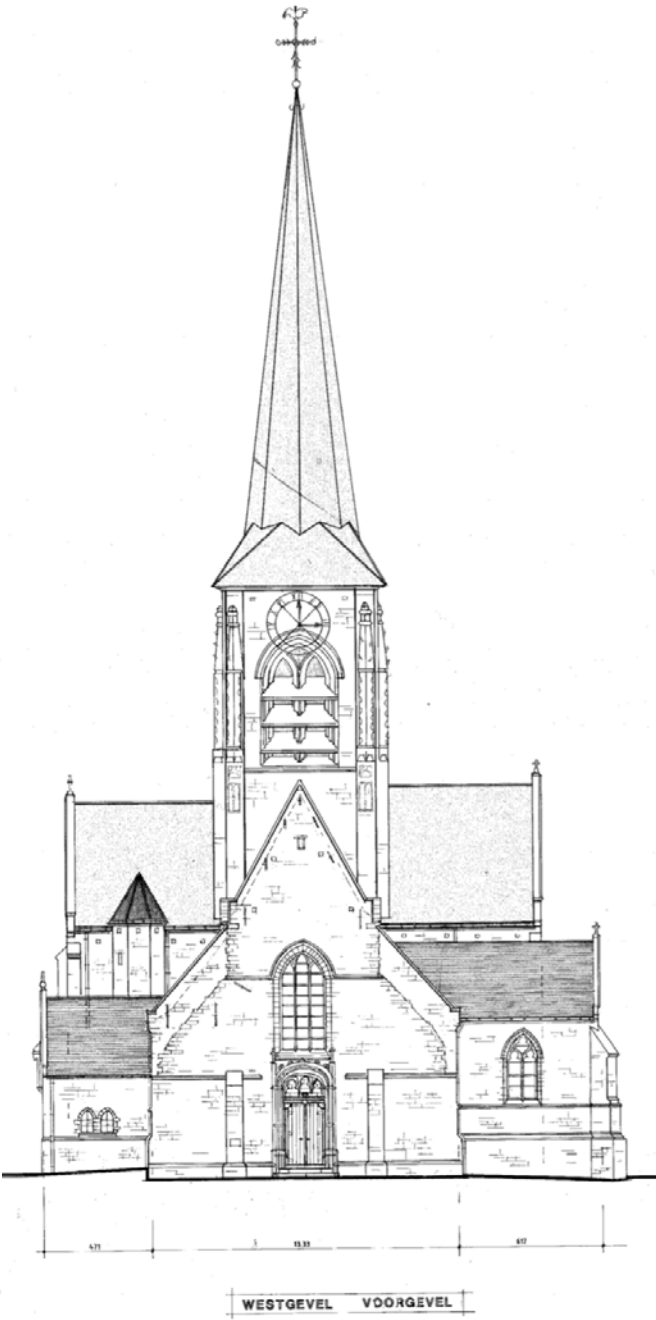
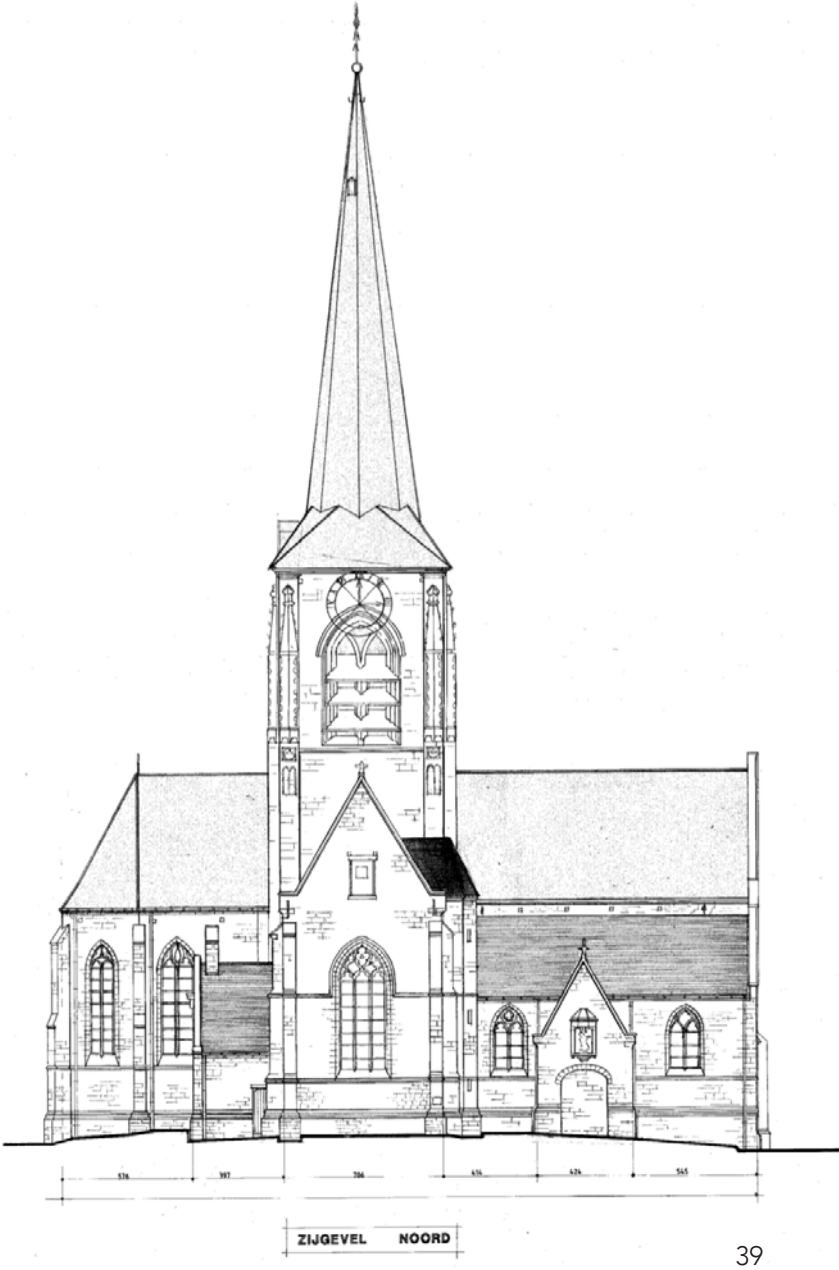

- 34 Grondplan gelijkvloers
- 35 Liggingsplan 1/5000
- 36 Inplantingsplan 1/250
- 37 Langdoorsnede
- 38 Dakplan

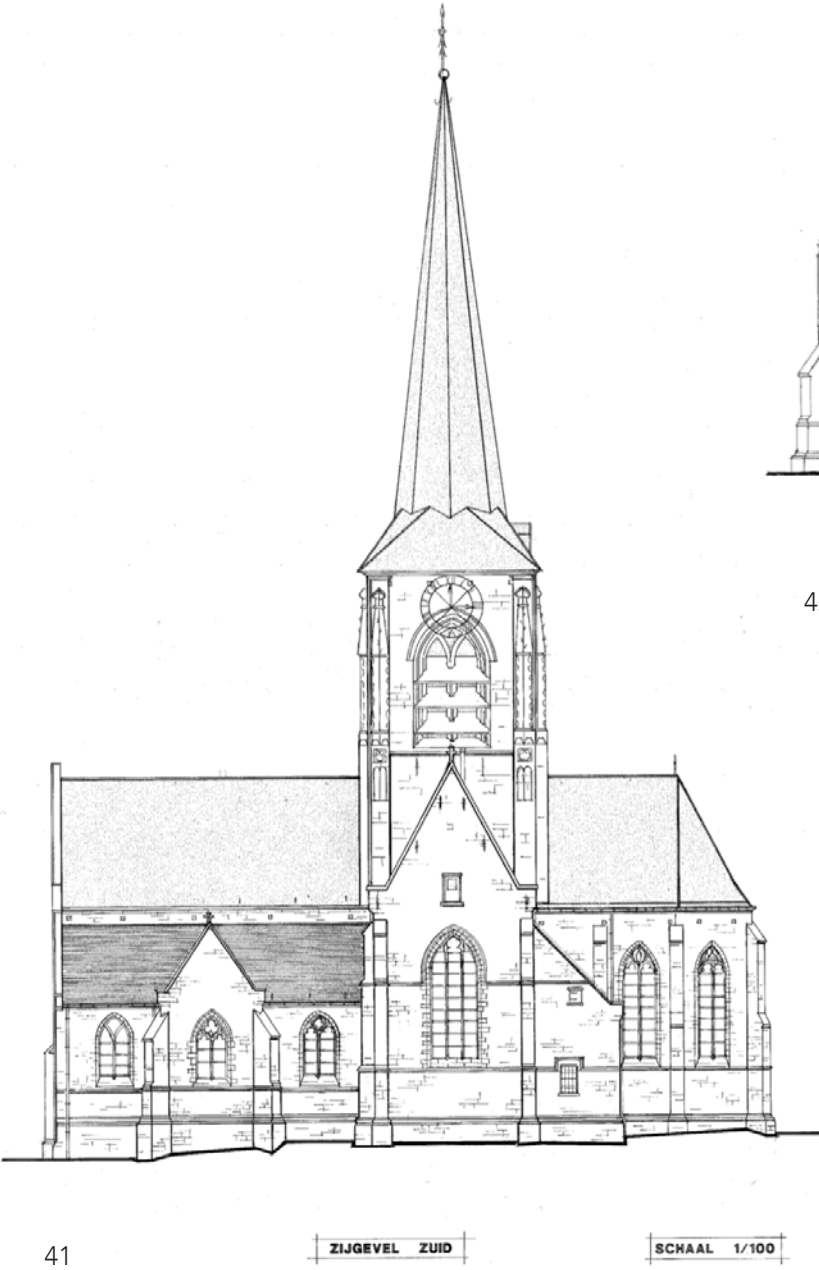
Bron: gemeente Dilbeek

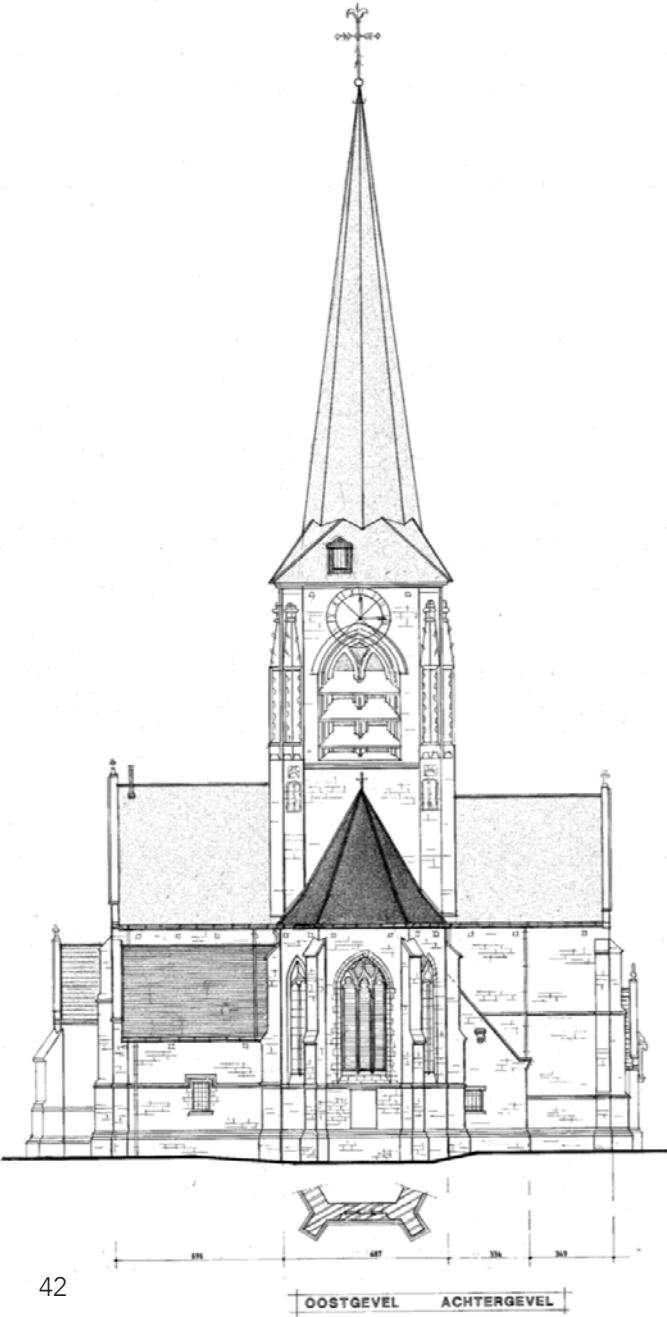
DAKENPLAN SCHAAL 1:50

40

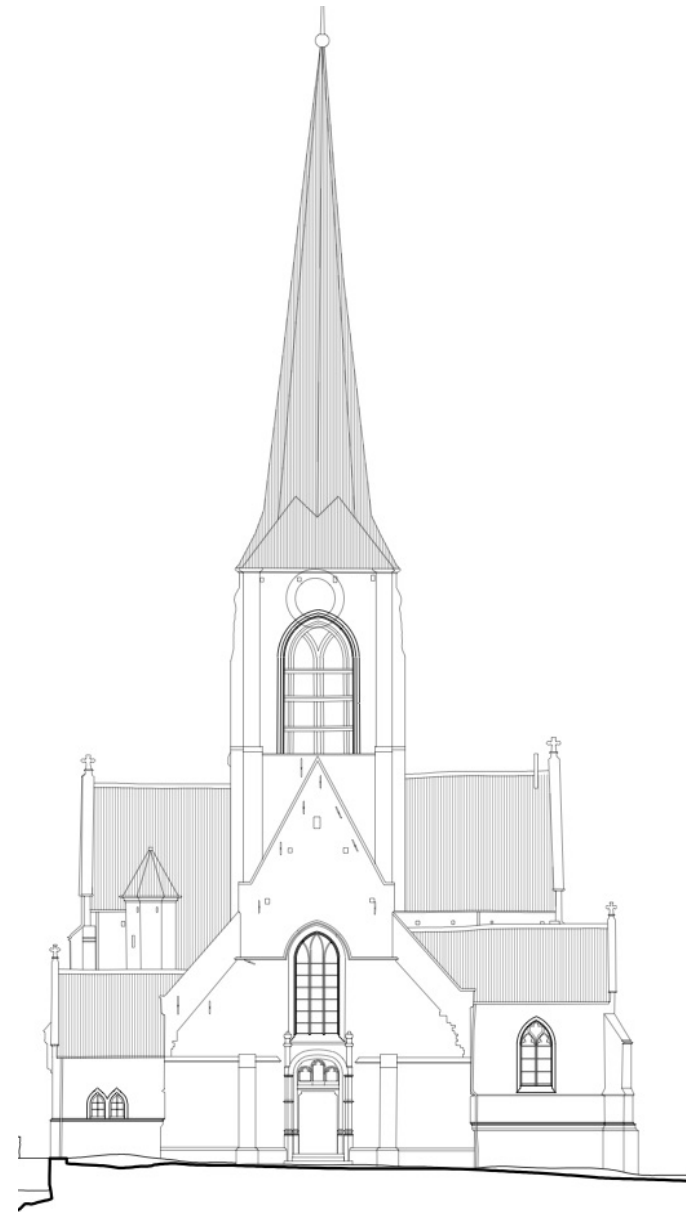
41

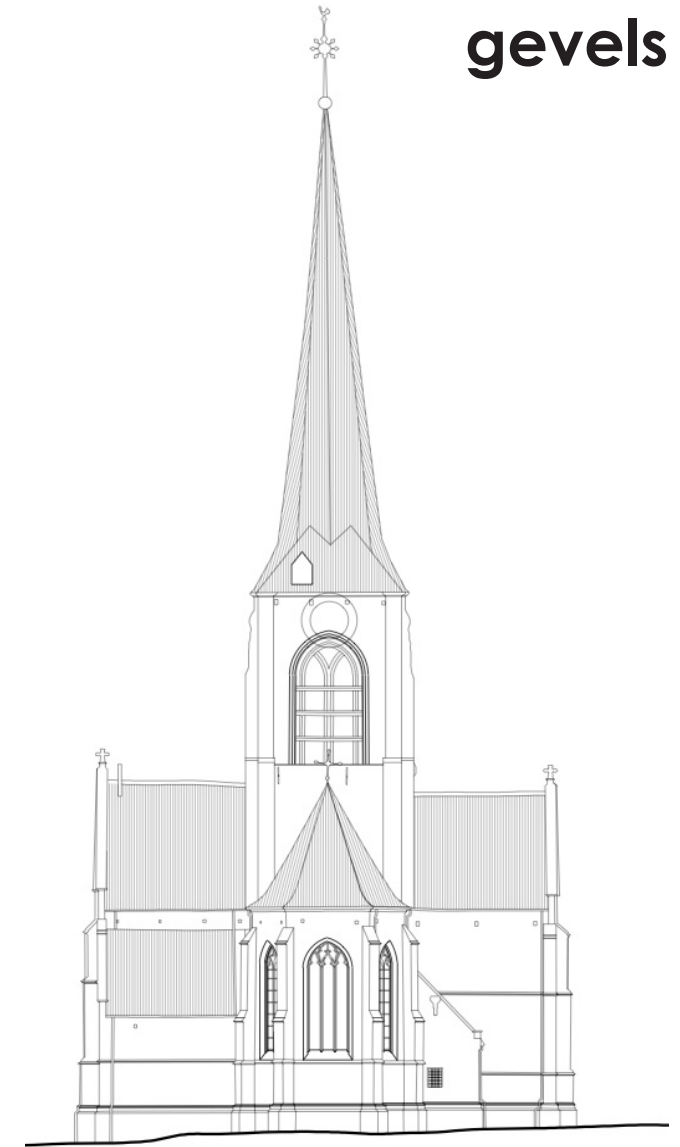
42

- 39 Noordgevel
- 40 Westgevel
- 41 Zuidgevel
- 42 Oostgevel

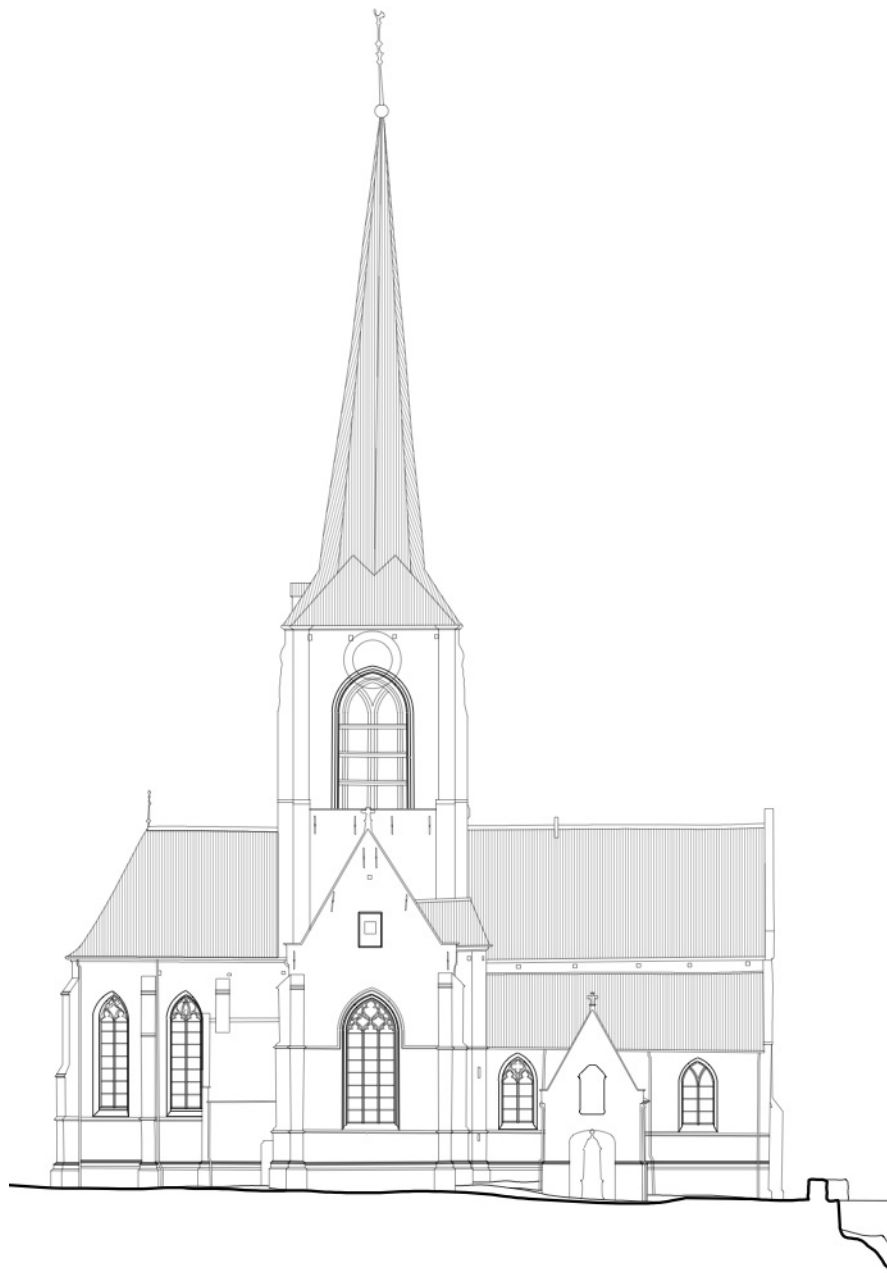
Bron: gemeente Dilbeek

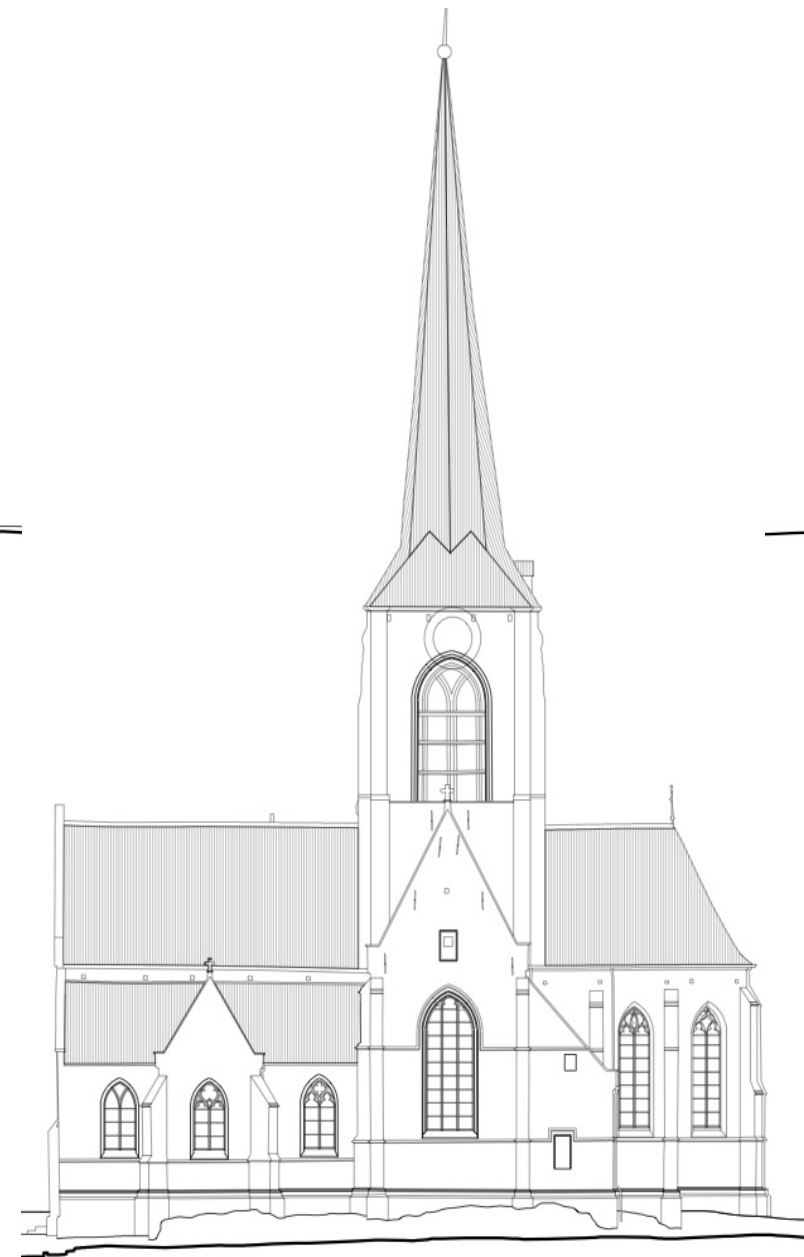
westgevel

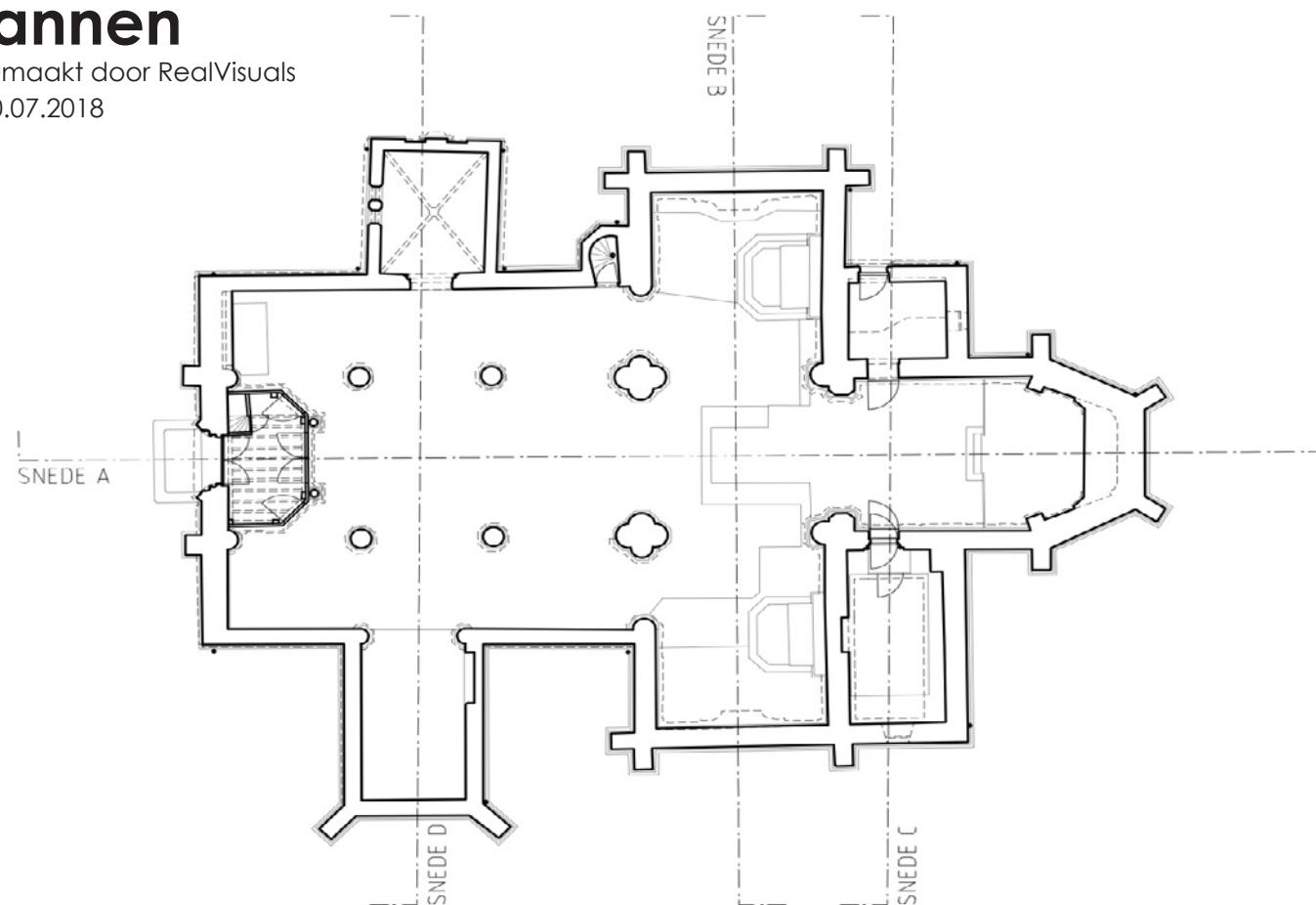
oostgevel

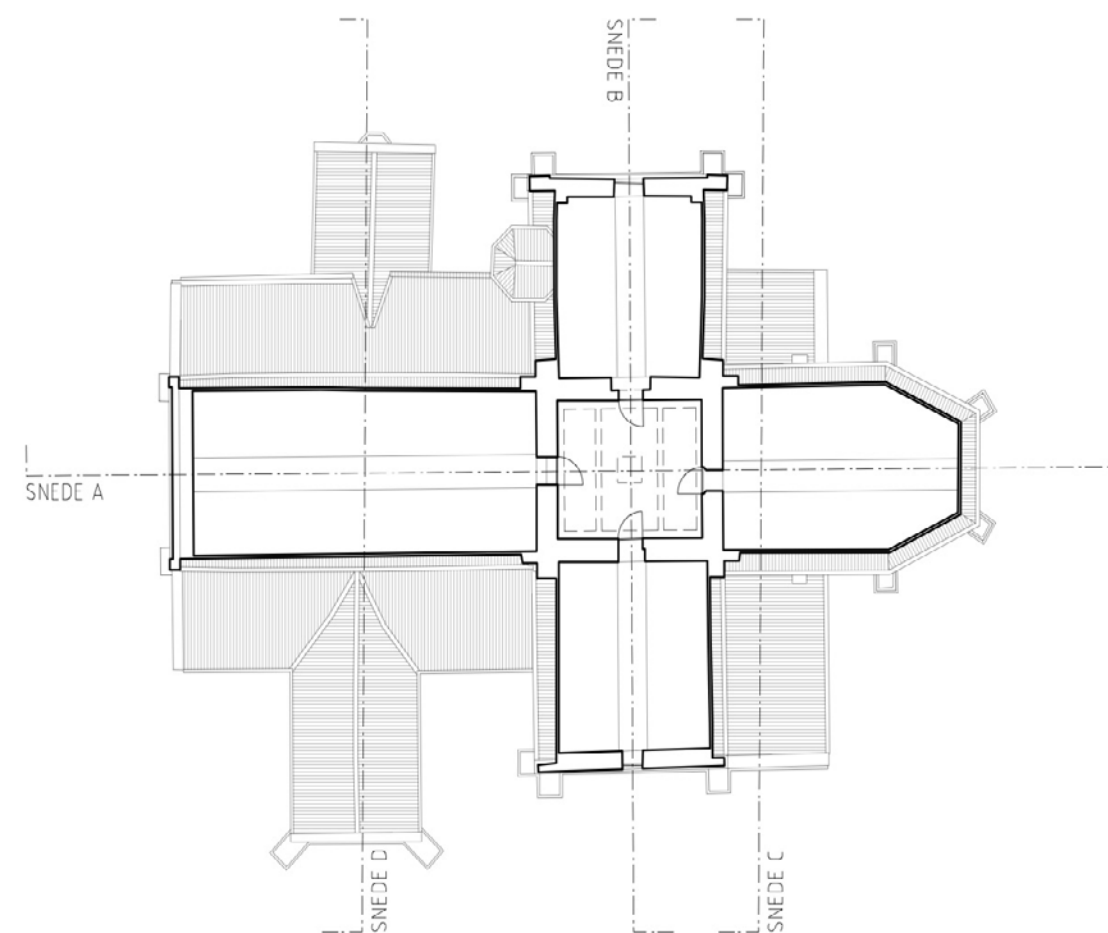
noordgevel

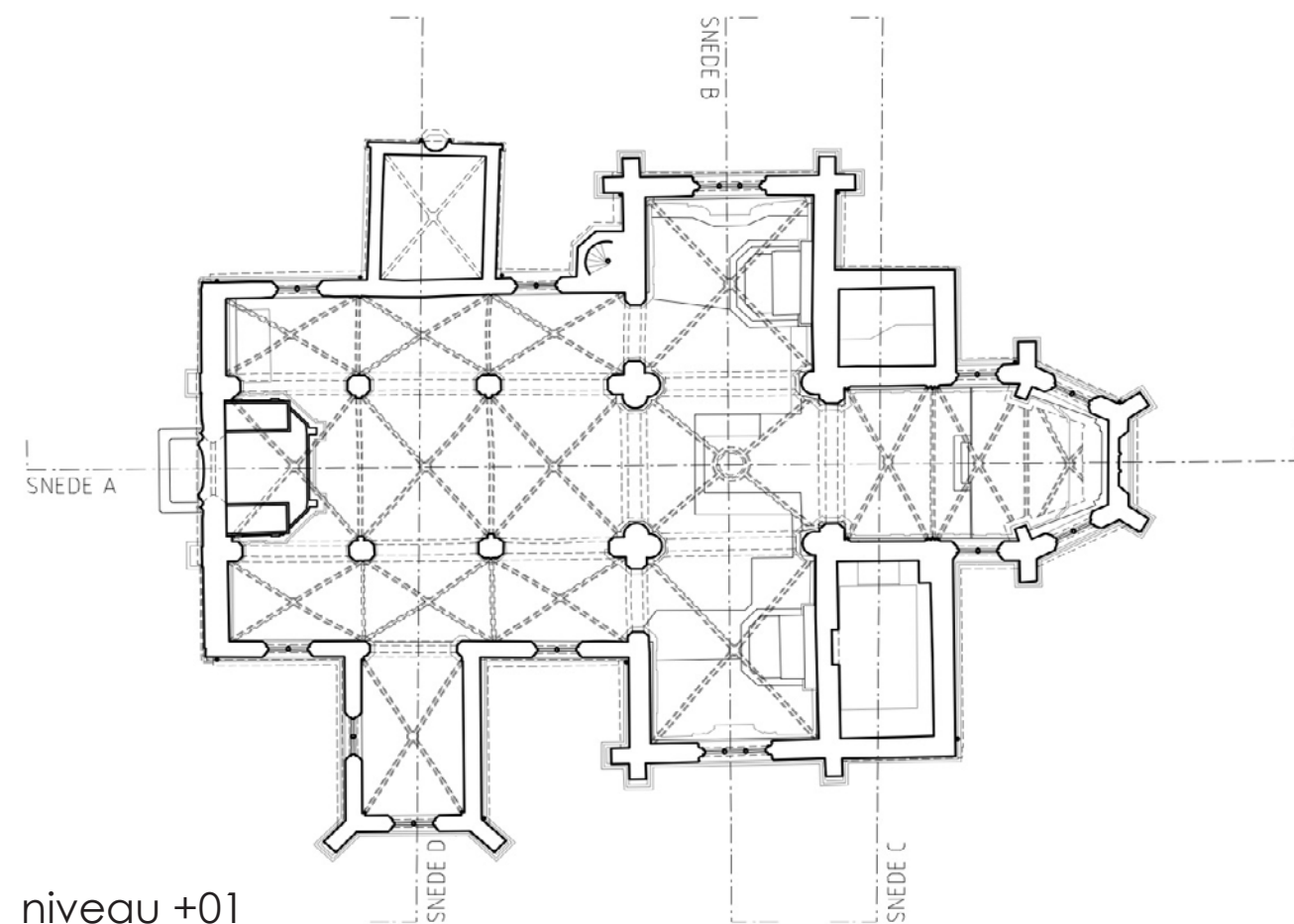
zuidgevel

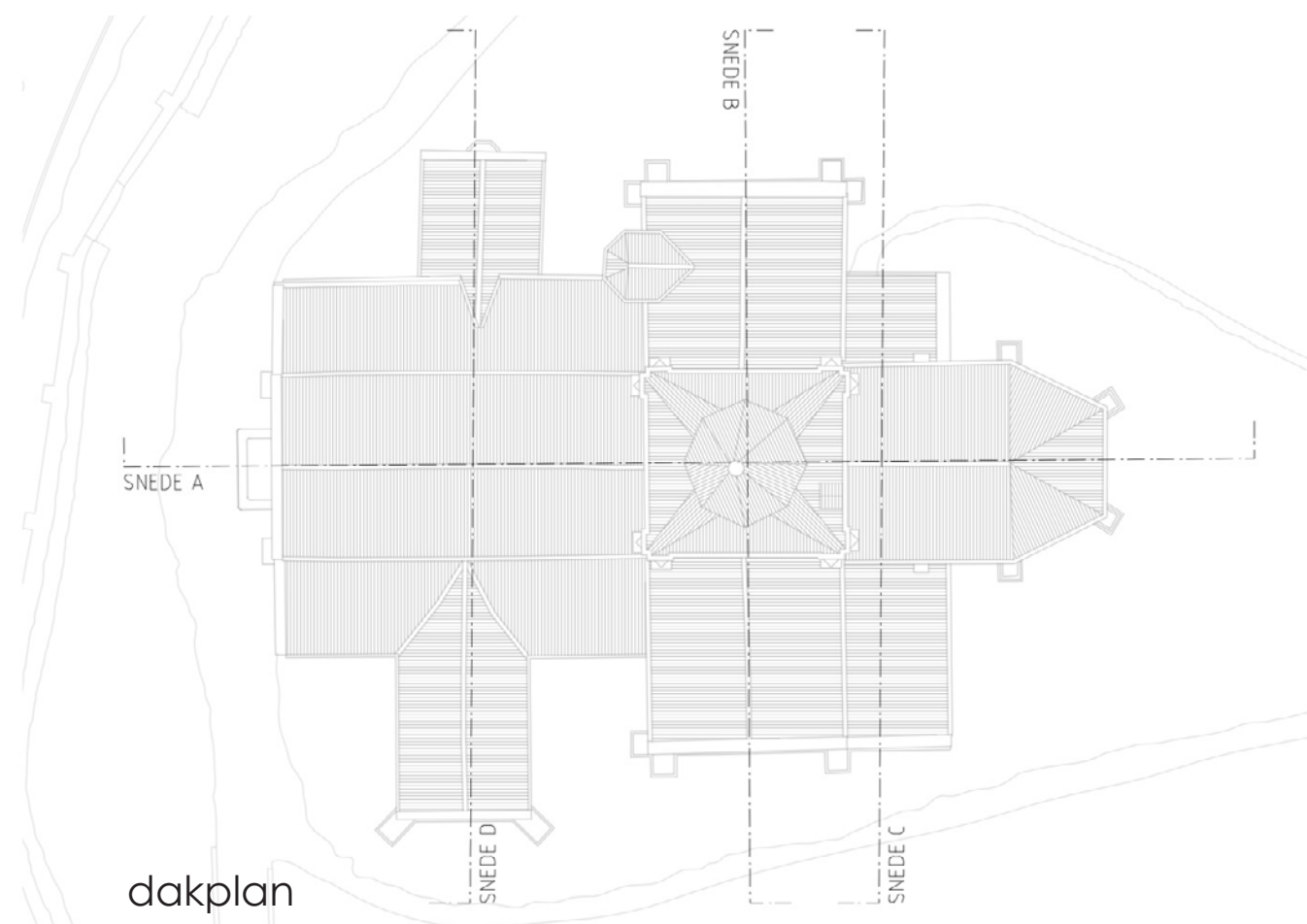
niveau +00

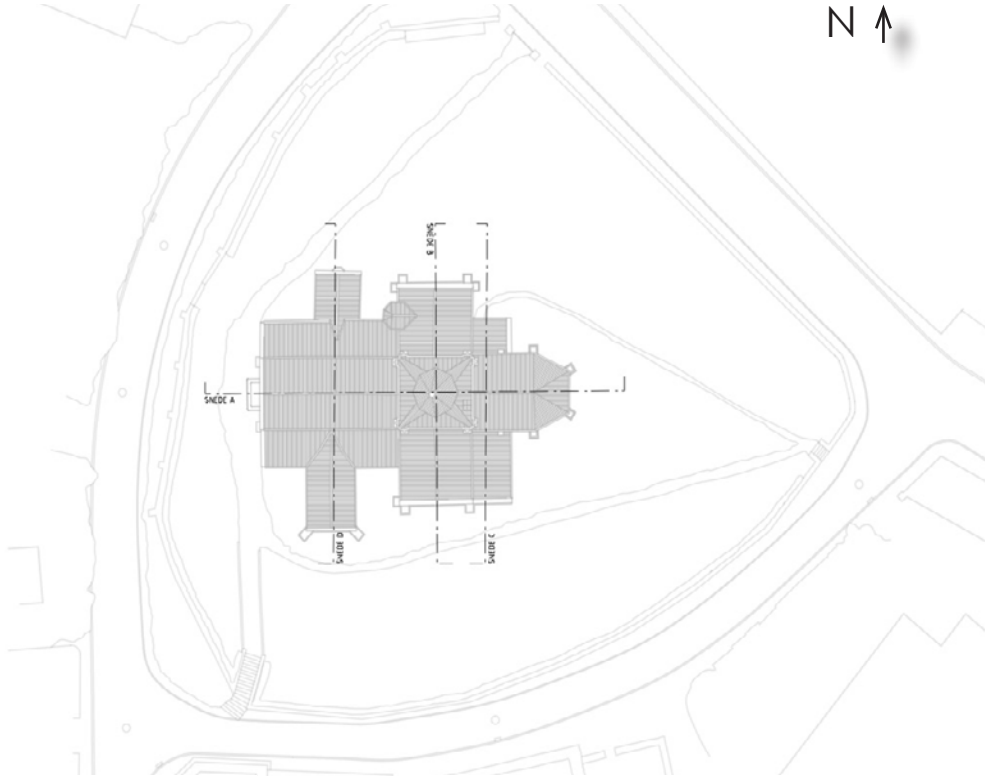
de zolder

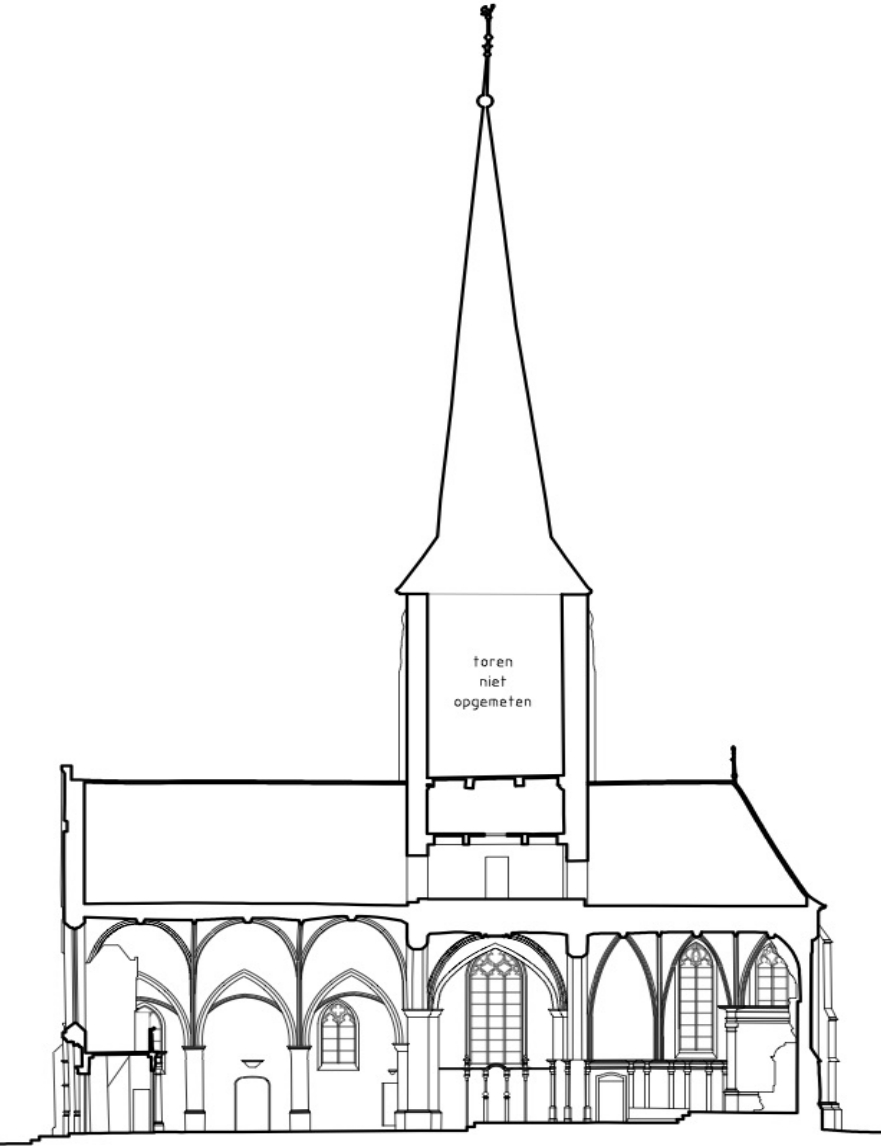
niveau +01

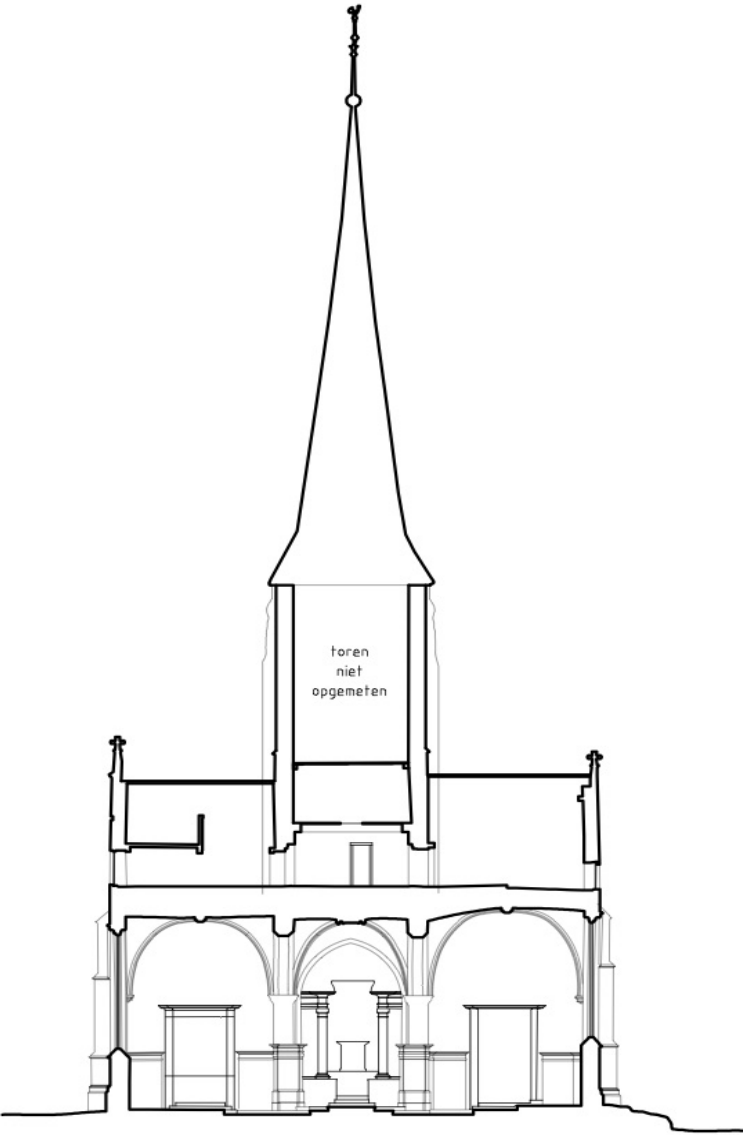
dakplan

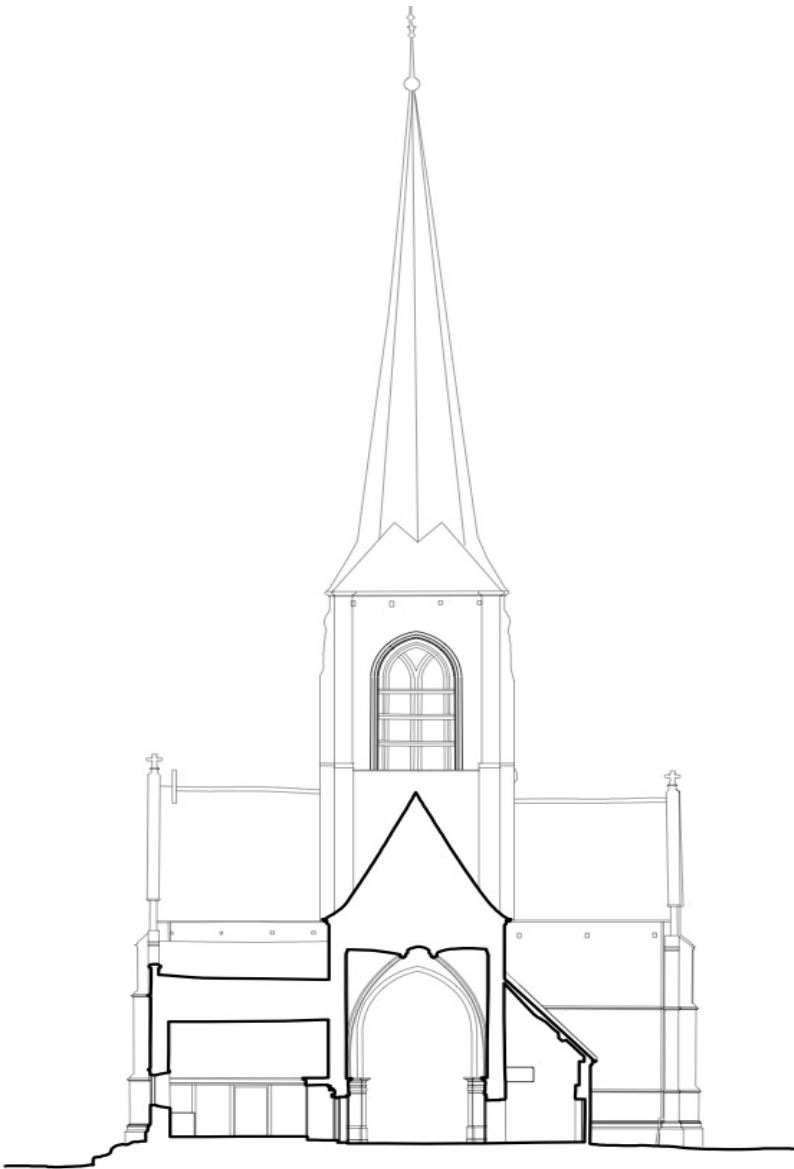
DD

AA

BB

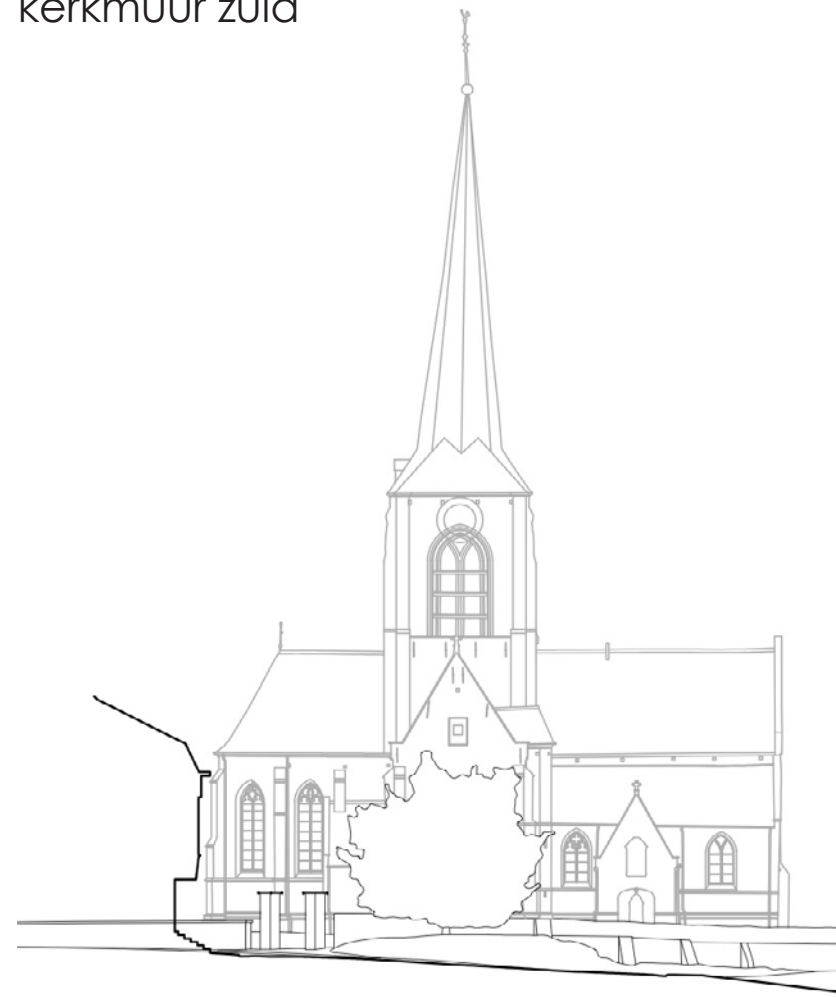

CC

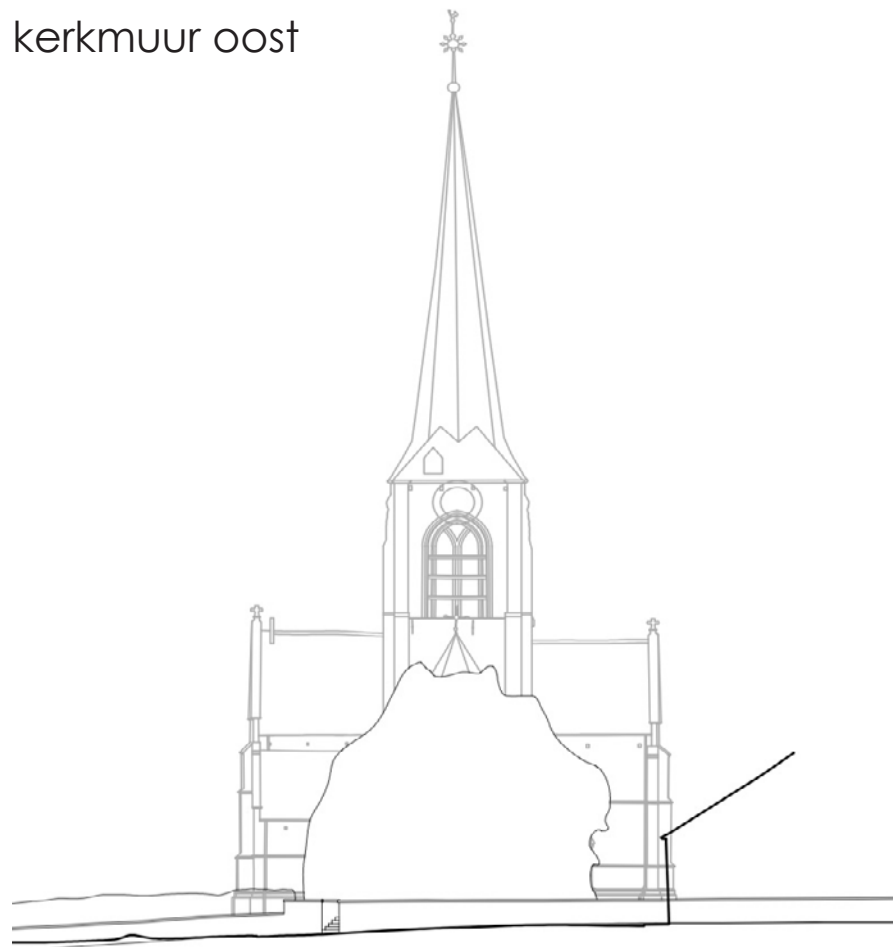
kerkmuur west

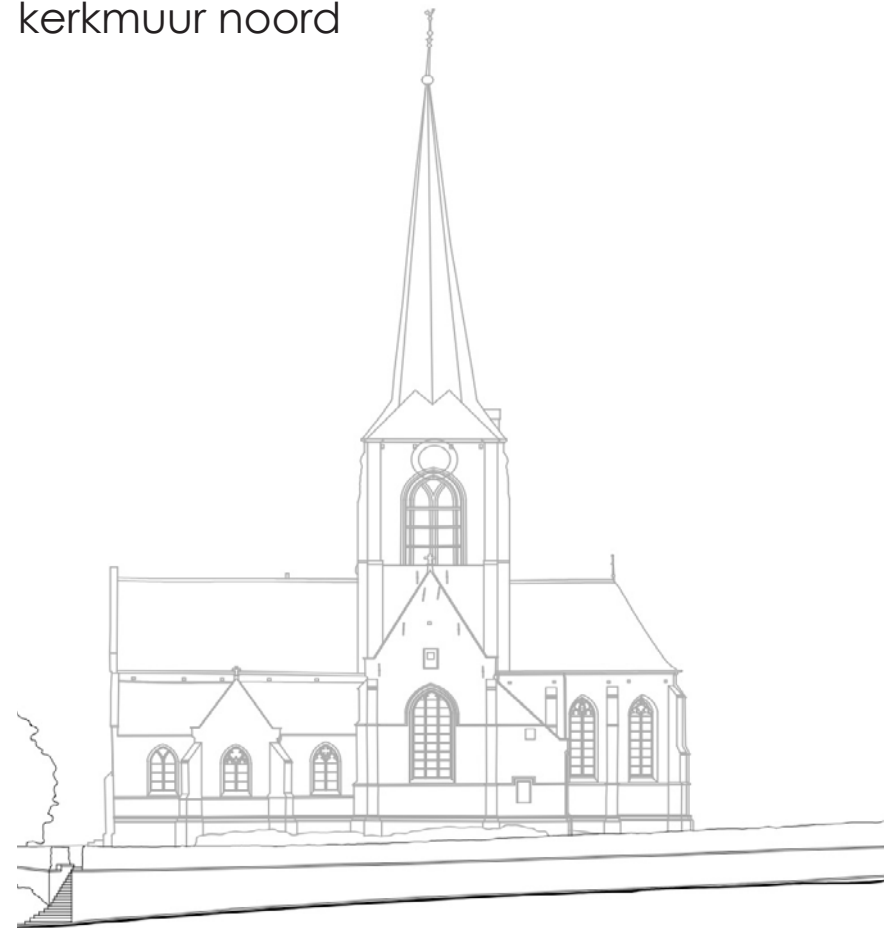
kerkmuur zuid

kerkmuur oost

kerkmuur noord

3. Gebouwbeschrijving

3.1 Inplanting en volume

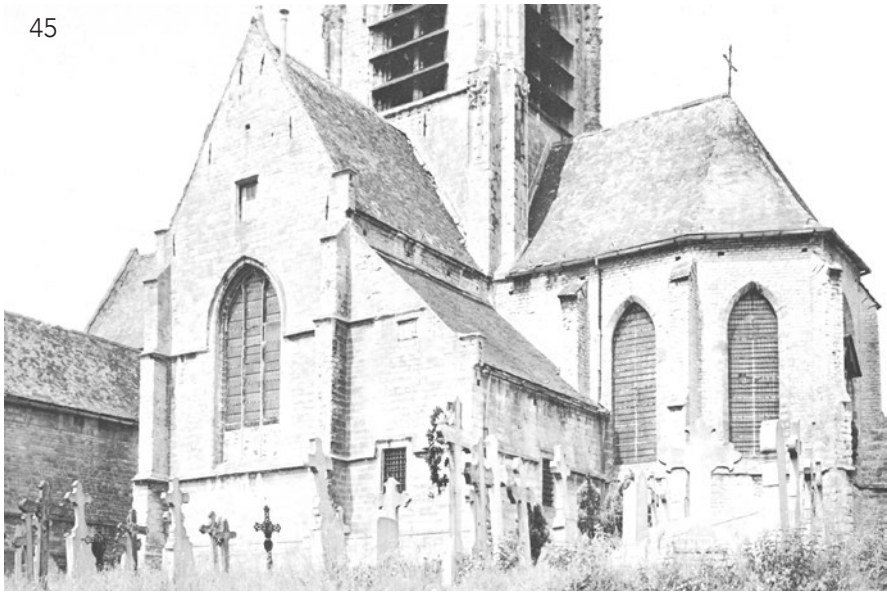
Het kerkgebouw is volledig opgebouwd in zandkalksteen en is vandaag nog steeds volledig omgeven door een kerkhof. Deze laatste is begrensd door een kerkhofmuur met een eigen geschiedenis: bepaalde delen zijn volledig in baksteen vervaardigd, andere delen in baksteen met zandkalkstenen plint. Nog oudere delen zijn volledig in zandkalksteen opgetrokken. Langs deze muur en rondom de kerk loopt een gekasseide weg.

De kerk heeft een driebeukig schip van drie traveeën, een transept van één uitspringende travee (vlakke sluiting) met een centrale vieringtoren, een koor van twee traveeën (driezijdige sluiting). Ten zuiden en noorden van het koor bevinden zich respectievelijk een grote en kleine sacristie. Ter hoogte van de zijbeuken zijn dit de Sint-Niklaaskapel en doopkapel (beiden één travee en vlakke sluiting). De traptoren bevindt zich in de buitenhoek die de kruisbeuk met de noordelijke zijbeuk maakt.

3.2 De kerk

De kerk is grotendeels opgetrokken uit Lediaan zandkalksteen, alleen het koor is van witte Brusseliaan zandkalksteen (behalve de vensteromlijstingen en de hoekkettingen van de steunberen). De bedaking bestaat uit leien zadel- en lessenaarsdaken en de vieringtoren heeft een ingesnoerde naaldspits. De vensters van de kerk zijn twee- of drieledige spitsboogvensters met maaswerk. De sterk gerestaureerde westgevel heeft een laatgotisch geprofileerd korfboogportaal met een groot spitsboogvenster erboven (16de eeuw en vernieuwd in 1972-1975). Aan weerszijden van het portaal staat een steunbeer die tot aan de eerste geleding loopt. Boven het spitsboogvenster bevindt zich een driupilijst die verder als afzaat over de gevel loopt. De overblijfselen van de romaanse kerk werden tijdens de restauratie in de jaren 1970 verwijderd. De dwarsbeuk heeft hoeksteunberen en puntgevels met aandaken. De vieringtoren heeft op de vier hoeken steunberen met van blind maaswerk voorziene casementen of verdiepte velden, die bekroond zijn met halve pinakels. Verder heeft de toren brede, sterk geprofileerde tweeledige galmgaten met drie klankborden en met hogels versierde spitsbogen. De Sint-

- 43 Dilbeek Sint-Martinusstraat zonder nummer
Bron: Kennes, Hilde, 15-06-2010, ©Vlaamse Gemeenschap
- 44 Dilbeek Sint-Martinusstraat zonder nummer
Bron: Kennes, Hilde, 15-06-2010, ©Vlaamse Gemeenschap
- 45 Façade sud-est de l'église.
Bron: KIK-IRPA (Brussel)
- 46 Façade nord-est de l'église.
Bron: KIK-IRPA (Brussel)
- 47 Kerkportaal Sint-Martens-Bodegem
Bron: KIK-IRPA (Brussel)

Bron cursief gedrukte tekst in dit document:

Agentschap Onroerend Erfgoed. 2018. Parochiekerk Sint-Martinus met kerkhof. Online, HTML-tekst, <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/39029>, geraadpleegd op 31/01/2018.

Niklaaskapel aan de zuidzijde sluit stilistisch aan bij de zijbeuk van de kerk. Enkel de overhoekse steunberen verschillen van het oudere kerkgedeelte. De doopkapel aan de noordzijde heeft bovenaan in de puntgevel een nis met een beeld van Sint-Niklaas van de hand van beeldhouwer Roger Jonckheere (Sint-Lambrechts-Woluwe). Tegen de muur van de kapel, onder de Sint-Niklaasnis en in de dichtgemaakte korfboogvormige toegang, werd begin jaren 1930 een monument voor de gesneuvelden van de Eerste Wereldoorlog geplaatst. Het koor wordt geritmeerd door steunberen, het middelste koorvenster werd dichtgemetseld toen in de 18de eeuw in het koor een portiekaltaar werd aangebracht. Tegen het koor staan meerdere grafstenen.

48

50

52

49

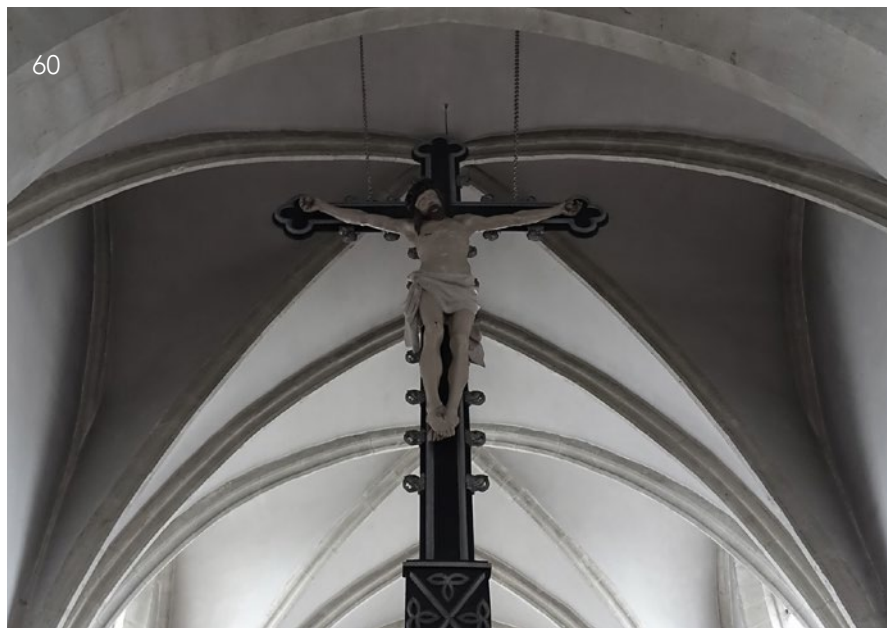
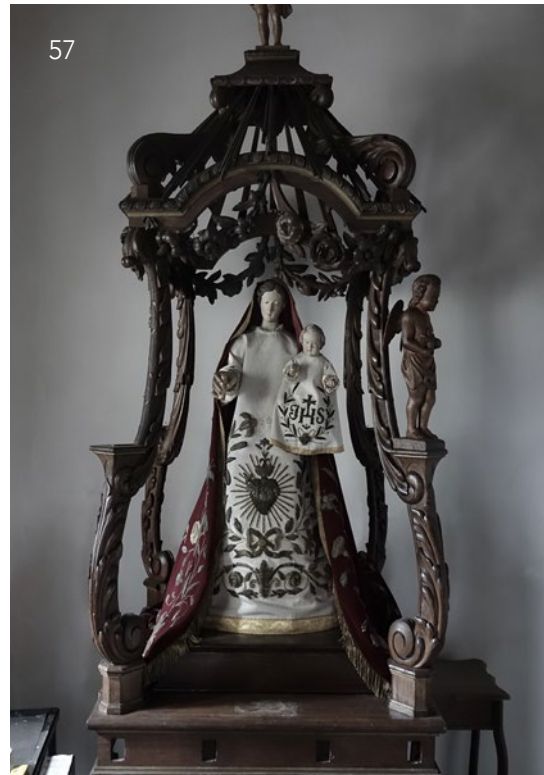
51

- 48 Dichtgewerkt glasraam koor
- 49 Westgevel
- 50 Kruisribgewelven
- 51 Zicht op dak en toren
- 52 Lambrisering met ingewerkte biechtstoel
- 53 Doksaal met ingewerk toegangsportaal
- 54 Doopvont met koperen deksel
- 55 Historische brandkast in de grote sacristie
- 56 Beeld in westgevel t.h.v. noordelijke zijbeuk
- 57 Draagstoel Onze-Lieve-Vrouw in de doopkapel
- 58 Gepolychromeerd beeld Sint-Martinus (waarschijnlijk 17^e E)
- 59 Uurwerk t.h.v. sluiting ribben viering
- 60 Hangend kruisbeeld boven het koor
- 61 Gepolychromeerde beeldengroep drie koningen (16^e E)
- 62 De kruisweg (W. Luyckx, 20ste E)

Bron: foto's Origin

53

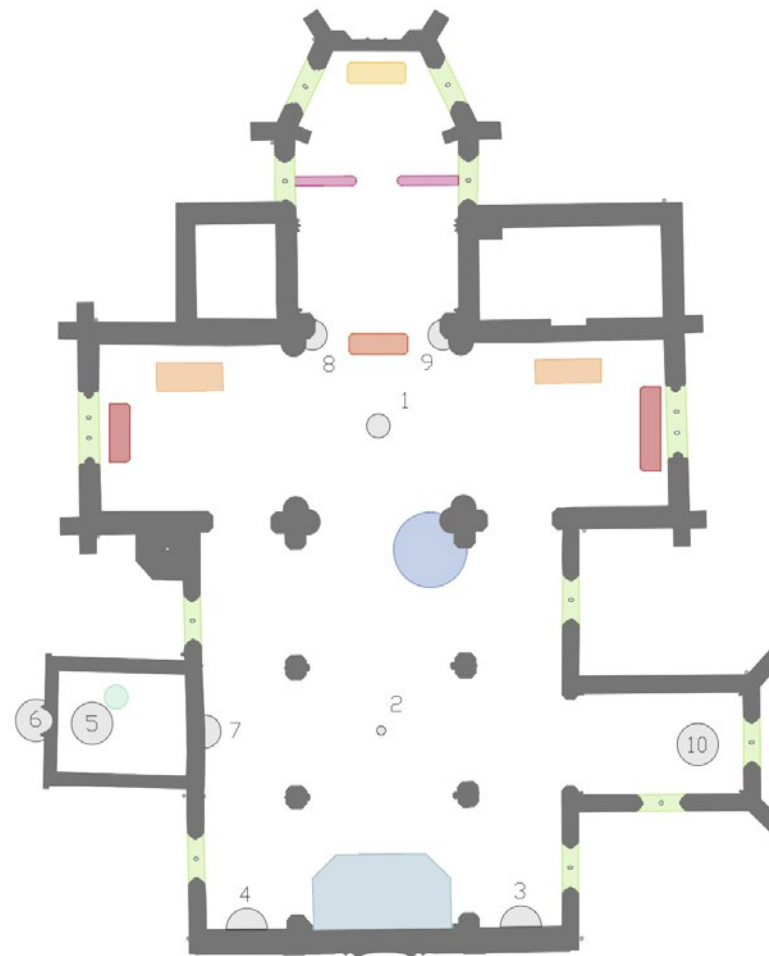
3.3 Het interieur

Het barokke interieur is vrij gaaf bewaard gebleven. Transeptarmen en koor zijn bezet met een houten lambrisering met ingewerkte biechtstoelen. Het interieur is sober, met wit bepleisterde wanden en gewelven. Tijdens de restauratie werd de kerk grotendeels gedecapeerd, waarna de zuilen, de bogen en de ribben van de gewelven vrij van pleisterwerk bleven. De middenbeuk en de zijbeuken werden overwelfd door kruisribgewelven. De enige versierde sluitstenen zijn die boven het koor, waarop een gekruisigde Christus rustend in de armen van God staat, en de sluitsteen in de middenbeuk, waarop zoals gezegd een burcht is afgebeeld. Op de plaats van de sluiting van de ribben van de viering is een uurwerk ingebracht. De zuilen in het schip hebben een achthoekige sokkel. De kapitelen waren oorspronkelijk koolbladkapitelen, maar die zijn bij het bepleisteren van het interieur verwijderd (de sporen ervan zijn nog zichtbaar). De apsis is opgebouwd uit vier gemarmerde pilasters met witte kapitelen, verbonden door een hoofdgestel. Voor de vensters zijn een versierde leuning en een illusie van een opgeschoven gordijn zichtbaar. Deze uitgewerkte apsis vormt samen met het hoofdaltaar één geheel. De doopkapel heeft een bakstenen kruisribgewelf op consoles. Verder zijn in het interieur grafstenen terug te vinden, waaronder een grafmonument voor Pierre Vander Beke (1615) in de noordelijke kruisbeuk.

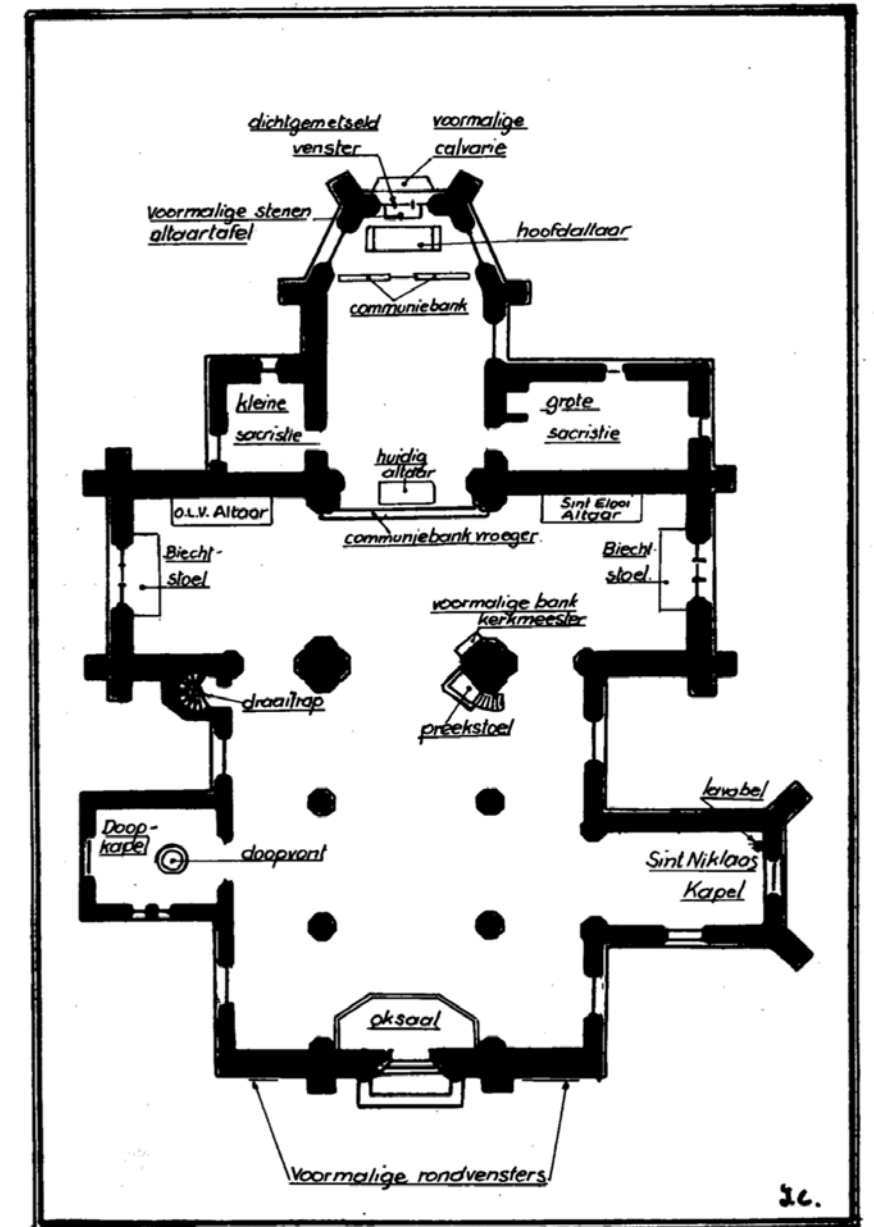
3.4 Meubilair en kunstwerken

De barokke inrichting van de kerk dateert grotendeels uit de periode 1760-1780. Het hoofdaltaar werd in 1764 vervaardigd door Livinus Maes, de panelen zijn van de hand van C. Hofmans en het marmer is het werk van Crapé. Op het draaitabernakel is het offer van Abraham afgebeeld. Boven het altaar bevinden zich beelden van de hogepriesters Aaron en Melchisedech, boven het tabernakel een beeld van Sint-Martinus. Het linkerzijaltaar is toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw, het rechter aan Sint-Eligius

kunstvoorwerpen

63

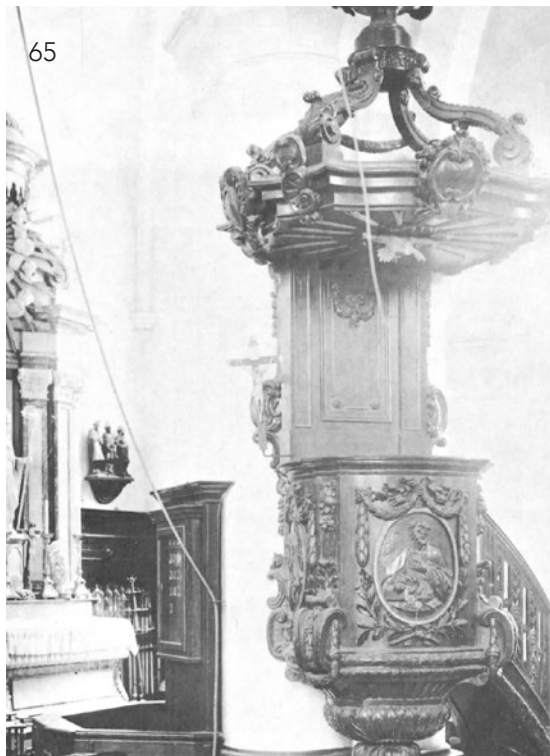

64

of Sint-Elooi; beide zijn eveneens gemaakt door Livinus Maes (circa 1770). Achteraan in de zijbeuken staan beelden: een gepolychromeerd beeld van Sint-Martinus in de zuidelijke (waarschijnlijk 17de eeuw), in de noordelijke een beeld van Sint-Niklaas dat voor de restauratie buiten in een gevelnis van de doopkapel stond (waarschijnlijk eind 16de of begin 17de eeuw). Een gepolychromeerde beeldengroep van de drie koningen staat opgesteld boven de ingang van de doopkapel (begin 16de eeuw). De calvariegroep die zich oorspronkelijk buiten tegen de koorsluiting bevond, is nu ondergebracht in de kerk: Onze-Lieve-Vrouw en de apostel Johannes bevinden zich aan weerszijden van het koor, het kruisbeeld staat in het portaal naast de Sint-Niklaaskapel. De communiebanc is van A. Frederickx (1751) en bevat vier medaillons met afbeeldingen van de vier kerkvaders. De preekstoel tegen de eerste noordelijke pilaar werd gemaakt door Livinus Maes (1788). Op de kuip staan twee medaillons: Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Pieter. In de deur van de kuip is een medaillon met Christusbeeld verwerkt. De biechtstoelen in de dwarsbeuk dateren uit de 18de eeuw. De kruisweg telt vijftien staties (veertien de verrijzenis van Christus) en is door Willy Luyckx vervaardigd uit gedreven koper. Steenhouwer P. De Boeck maakte het doopvont, het koperen deksel is van Kerckx (1837). In de doopkapel staat een draagstoel van Onze-Lieve-Vrouw. In het doksaal zijn de deuren van het kerkportaal ingewerkt (1788). Het orgel werd circa 1900 geplaatst door de firma Stevens uit Duffel.

- Hoofdaltaar (1764)
- Zijaltaar (O.L.V. links, Sint-Elooi rechts)
- Huidig altaar (voormalige communiebank)
- Biechtstoelen (18e E)
- Communiebanken (knielbanken, 1751)
- Preekstoel (1788)
- Inkomportaal (1788) en orgel (1900)
- Doopvont (koperen deksel 1837)
- Glasramen

- 1. Uurwerk t.h.v. sluitsteen
- 2. Sluitsteen Henricus De Castro
- 3. Beeld Sint-Martinus (17e E)
- 4. Beeld Sint-Niklaas (eind 16e, begin 17e E)
- 5. Draagstoel O.L.V.
- 6. Beeld Sint-Niklaas (Roger Jonckheere)
- 7. Beeldengroep Drie Koningen (begin 16e E)
- 8. Beeld O.L.V.
- 9. Beeld apostel Johannes
- 10. Kruisbeeld

3.5 Bouwfysische staat

De staat van de kerk is om verschillende redenen niet goed te noemen. Een eerste en belangrijke problematiek is deze van de stabiliteit in het westelijke gedeelte (studie Triconsult). Ten gevolge van rioleringswerken heeft de ondergrond destijds zijn stabiliteit verloren en de westgevel verzakt. Sporen daarvan zijn scheuren in het muurwerk van zijgevels en gewelven, die nauwlettend worden gemonitord door Monumentenwacht. Recent is ook scheurvorming opgetreden aan de zuidkant. Scheurmeters werden dit jaar geplaatst, maar de oorzaak is nog niet gekend. Ook het dak is in zeer slechte staat. De reden daarvoor is te zoeken bij de leien, die deel uitmaken van één van de laatste ontginningen te Herbeumont en bijgevolg van slechte, broze kwaliteit zijn. Bovendien zouden de werken toevertrouwd zijn aan een aannemer die in faillissement was, waardoor men zou kunnen vermoeden dat ze niet al te nauw zijn uitgevoerd. Dit zorgt voor meer en meer waterinfiltraties en bijhorende gevolgschade aan de houten dakkap, de klokkenstoel en het interieur. Ook de broze toestand van de toren werd reeds in 2010 ter sprake gebracht door Monumentenwacht tijdens een algemene inspectie. In de hoofdbeuk is vermoedelijk asbest gebruikt. Ook heeft het gebouw te kampen met verstoppingen van de ondergrondse afvoerleidingen.

3.6 Bijzondere technieken

De kerk heeft een verwarmingsinstallatie vermoedelijk uit de renovatiefase 1970. Het betreft een warme lucht systeem op stookolie met een inblaasmond boven de deur van de kleine sacristie. Daar bevindt zich ook de ketel. Er hangt tevens stralingsverwarming in het schip op elektriciteit. Elektriciteit en verlichting zijn aanwezig maar verouderd; voldoet niet aan de huidige normen. Er is een inbraakbeveiliging met drie cameras en geen brandbeveiliging. Het bestaande restauratiedossier zal hier hopelijk iets aan doen.

63

Plan kunstvoorwerpen

Bron: plan Origin

64

Historisch plan kunstvoorwerpen

Bron: Verhandeling G. Romeyns SMK p.10

65

Chaire de vérité, XVIIIe siècle.

Bron: KIK-IRPA (Brussel)

66

Vue intérieure vers l'est.

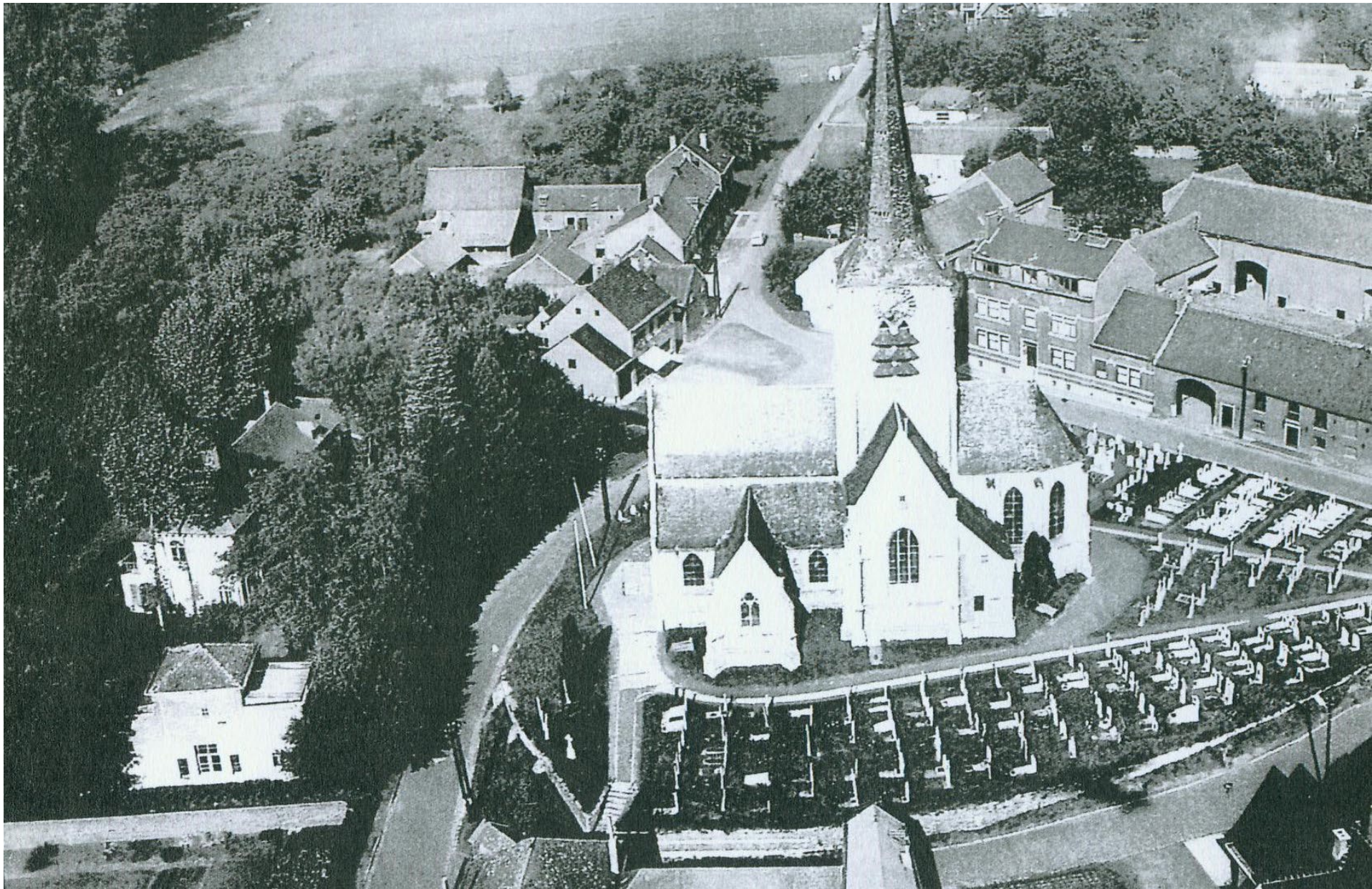
Bron: KIK-IRPA (Brussel)

67

Maître-autel. Deuxième moitié du XVIIIe siècle.

Bron: KIK-IRPA (Brussel)

Bak- en zandstenen kerkhofmuur met aanpassingen uit verschillende periodes. De jaarsteen "1992" (ten zuiden) duidt op de laatste restauratie van de muur. Er zijn stukken volledig opgebouwd uit zandsteen, stukken uit baksteen en stukken uit baksteen met een zandstenen plint, hoekblokken en speksteenlagen. De muur wordt aan de buitenzijde geritmeerd door steunberen en er zijn ijzeren ingemetste paardenringen aanwezig als restant van de paardenommegang ter ere van Sint-Elooi. De toegang tot het kerkhof bevindt zich in de Sint-Martinusstraat tussen twee zandstenen pijlers met ijzeren hekken. Er zijn nog twee kleinere toegangen tot het kerkhof: eentje ten zuiden op de hoek met de Kerkberg en de Processiestraat en eentje ten oosten op de hoek van de Sint-Martinusstraat en de Processiestraat. Beide geven toegang tot het hoger gelegen kerkhof via een trap. Op het kerkhof liggen ten noorden van de kerk de oud-strijders begraven in een perk met bijhorend monument. Voor het vervaardigen van het monument kreeg steenkapper Louis Fayt uit Dilbeek in 1933 de opdracht (het monument vermeldt niet alle namen van oud-strijders die er begraven liggen). Tegen de muur van de doopkapel staat het monument voor de gesneuvelden dat door Henri Gins werd ontworpen en in 1931 werd ingehuldigd voor gesneuvelde Joris Meert en overleden krijgsgevangene Augustinus Van de Voorde.

4. Waardebepaling

Historisch en architecturaal bijzonder waardevolle dorpskerk waarvan de volledige volumetrie en samenstelling te dateren is in de 15de en 16de eeuw met aanpassingen in de 17de en 18de eeuw. Daarenboven bestaat de directe omgeving uit het eeuwenoude kerkhof met bak- en natuurstenen kerkhofmuur, omlopende kasseiweg en historisch waardevolle bebouwing met pastorie, hoeven en herenboerderijen. Trage wegen en heel wat groen verlenen extra belevingskwaliteit. Voor wat de kerk zelf betreft heeft enkel de harde restauratie van de jaren 1960-70 de cultuurhistorische waarde aangetast, voornamelijk aan de westzijde van de kerk door wegrestaureren van bouwsporen aan de buiten en volledig decaperen aan de binnenzijde. De oostzijde van het kerkinterieur bevat een volledig bewaarde barok aankleding, inclusief de sacristie. Een aantal nog niet volledig geduide bouwsporen geven aanleiding tot nadenken over ingrepen: gedichte openingen in zowel doop- als sint niklaaskapel, de onafgewerkte kleine sacristie, de 'vernieuwde' westgevel, ... Zoals ook uit de studie van Anne Mie Havermans blijkt zijn er betreffende de aanleg, uit-of inbreiding, en de vergroening van het waardevolle kerkhof mogelijkheden om de ruimtelijke en belevingskwaliteit verder te verbeteren. Verder is het gedifferentieerde karakter van de bijzondere kerkhofmuur (in hoogte, in materiaal, in ruimtelijke aanleg) en de al dan niet aanwezige berm of keermassief, een kapstok voor herdenken van de plek.

68 Historische luchtfoto kerk, kerkhof en kerkhofmuur
Bron: fotocollectie Marcel Leys

69 Gezicht noordgevel (1918)
Bron: KIK-IRPA (Brussel)

70 Gezicht zuidwesten (1918)
Bron: KIK-IRPA (Brussel)

5. Bronnen

5.1. Boeken en Artikels

WAUTERS, Alphonse. 1971. Histoire des Environs de Bruxelles, Descriptions historique des localités qui formaient autrefois l'ammanie de cette ville, livre 2. Brussel, Editions Culture et Civilisation, pp.48-65.

VERBESSELT, Jan. 1950. Het parochiewezen in Brabant tot het einde van de 13e eeuw, deel 6. Zoutleeuw, Peeters, pp. 156-165

ROMEYNS, G (Bodegemse Kulturele Werkgemeenschap). 1983. "De Sint-Martinuskerk te Bodegem", in: Bodegemse Kulturele Werkgemeenschap. Bijdrage tot de Geschiedenis van Sint-Martens-Bodegem, nr. 3. Sint-Martens-Bodegem, Edg. Van Droogenbroeck, 96 p.

VANDEPUTTE, Omer, ed. 2007. Gids voor Vlaanderen, Toeristische en culturele gids voor alle steden en dorpen in Vlaanderen. Tielt, uitgeverij Lannoo, pp. 341-342.

5.2. Websites

Agentschap Onroerend Erfgoed. 2017. Sint-Martens-Bodegem. Online, HTML-tekst, <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/135107>, geraadpleegd op 31/01/2018.

Agentschap Onroerend Erfgoed. 2018. Parochiekerk Sint-Martinus met kerkhof. Online, HTML-tekst, <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/39029>, geraadpleegd op 31/01/2018.

Agentschap Onroerend Erfgoed. 2018. Dorpskom Sint-Martens-Bodegem. Online, HTML-tekst, <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/1143>, geraadpleegd op 31/01/2018.

5.3. Studies en rapporten

Gemeente Dilbeek. 2017-2018. Kerken- en pastorieplan Dilbeek. Dilbeek, Gemeente Dilbeek, 161 p.

HAVERMANS, Anne-Mie. 17 april 2018. Project funerair erfgoed Dilbeek: het Kerkhof van Sint-Martens-Bodegem. Onuitgegeven onderzoek voor de gemeente Dilbeek.

69

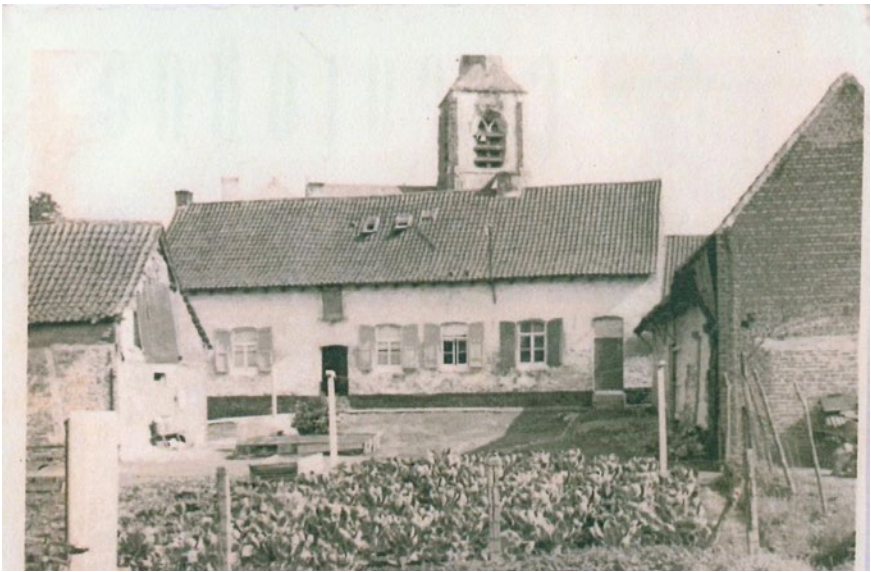
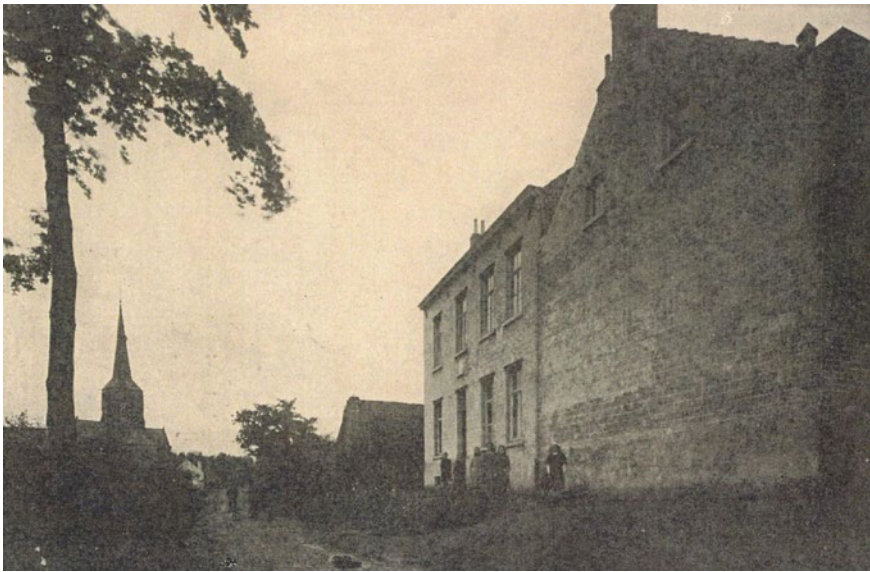
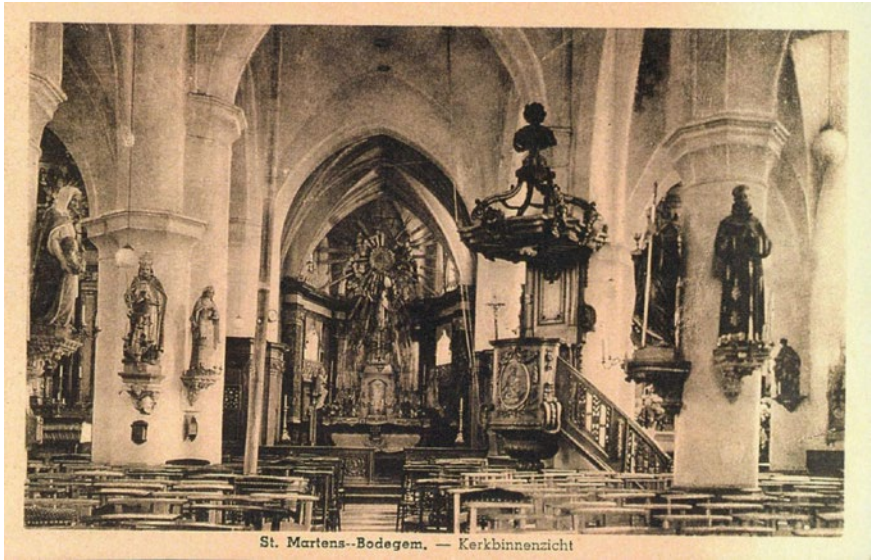

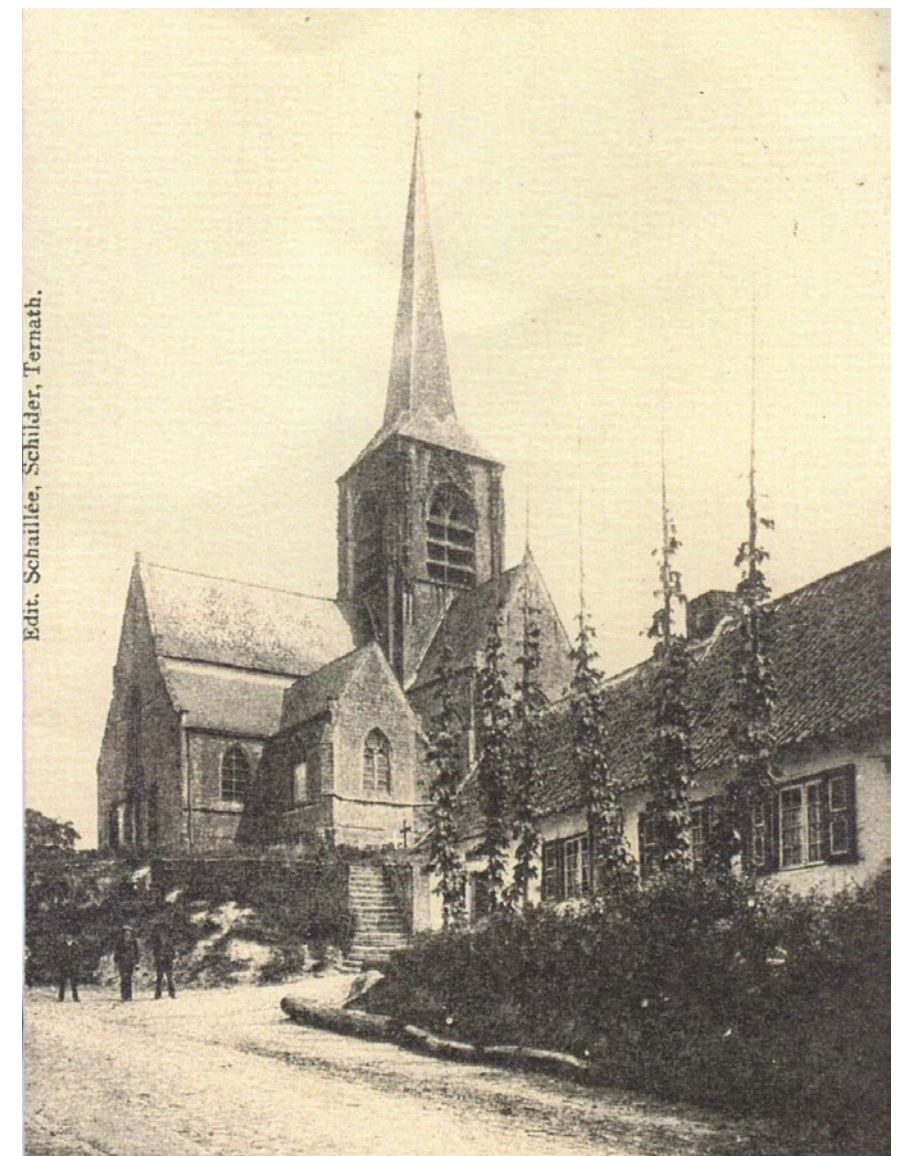
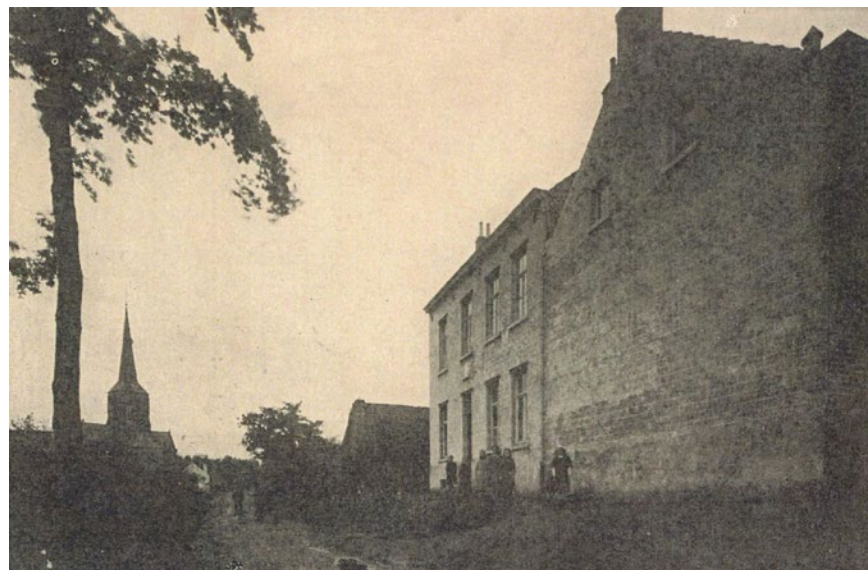
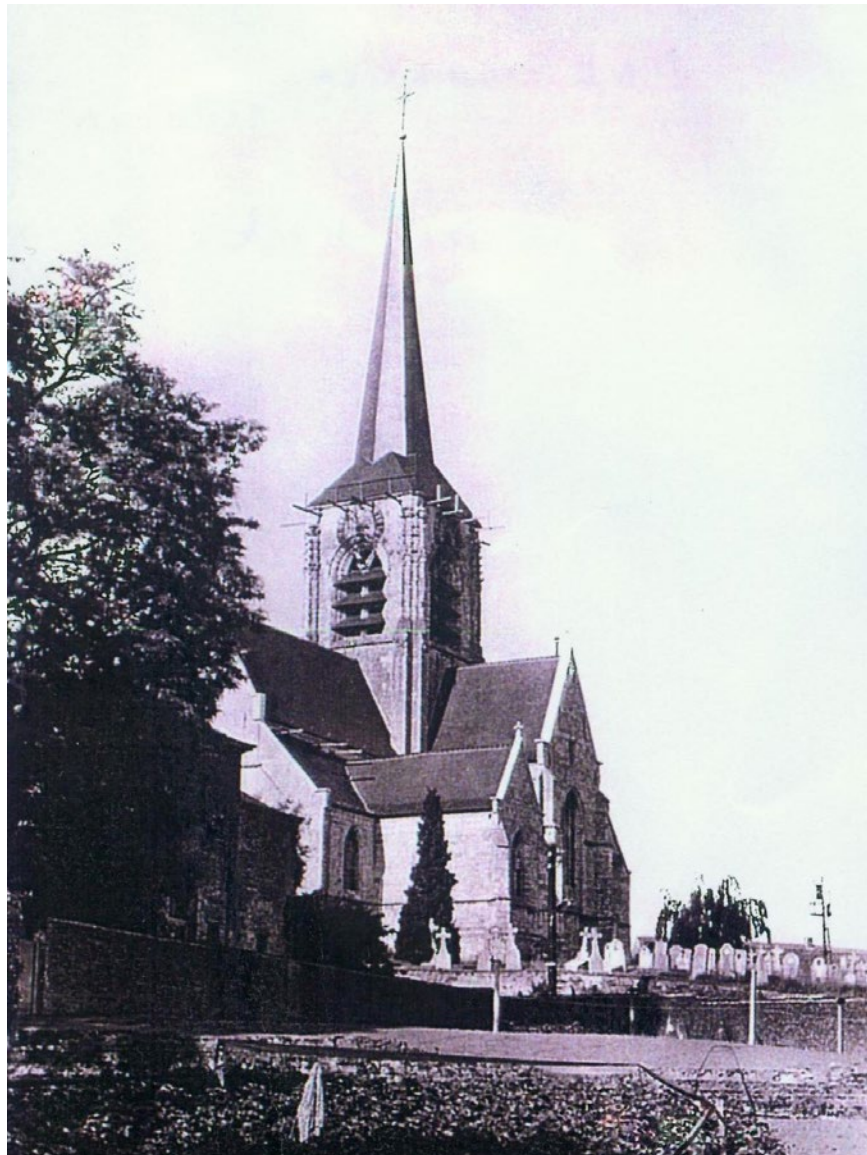
70

Bijlage: foto collectie Marcel Leys

Bron: gemeente Dilbeek

1. Kerk in (deel) gemeente

Sint-Martens-Bodegem is een deelgemeente van de gemeente Dilbeek. De deelgemeenten zijn Dilbeek, Groot-Bijgaarden, Itterbeek, Schepdaal, Sint-Martens-Bodegem en Sint Ulriks-Kapelle met hun respectievelijke kerken waar volgens het kerkenbeleidsplan 4 kerken worden nevenbestemd, 1 herbestemd en 6 kerken blijven dienen voor erediensten.

Dilbeek vormt de overgang tussen landschap en stadsrand waarbij eerder een hogere densiteit wordt vastgesteld aan de rand met Brussel en een lagere densiteit ter hoogte van Sint Martens-Bodegem. Het glooiende landschap is karakteristiek voor de gemeente.

Op de morfologiekaart van Sint-Martens-Bodegem is duidelijk zichtbaar hoe de kerk centraal staat en er een kamerfiguur wordt gevormd door de gebouwen er omheen. Het dorpsplein is als figuur minder duidelijk waarneembaar. Lintbebouwing op de doorgangswegen verbindt het centrum met de stationsomgeving. Een verzameling verkavelde woningen vult de hoek van de Sint-Martinusstraat. Groene landschapsvingers doorsnijden het geheel.

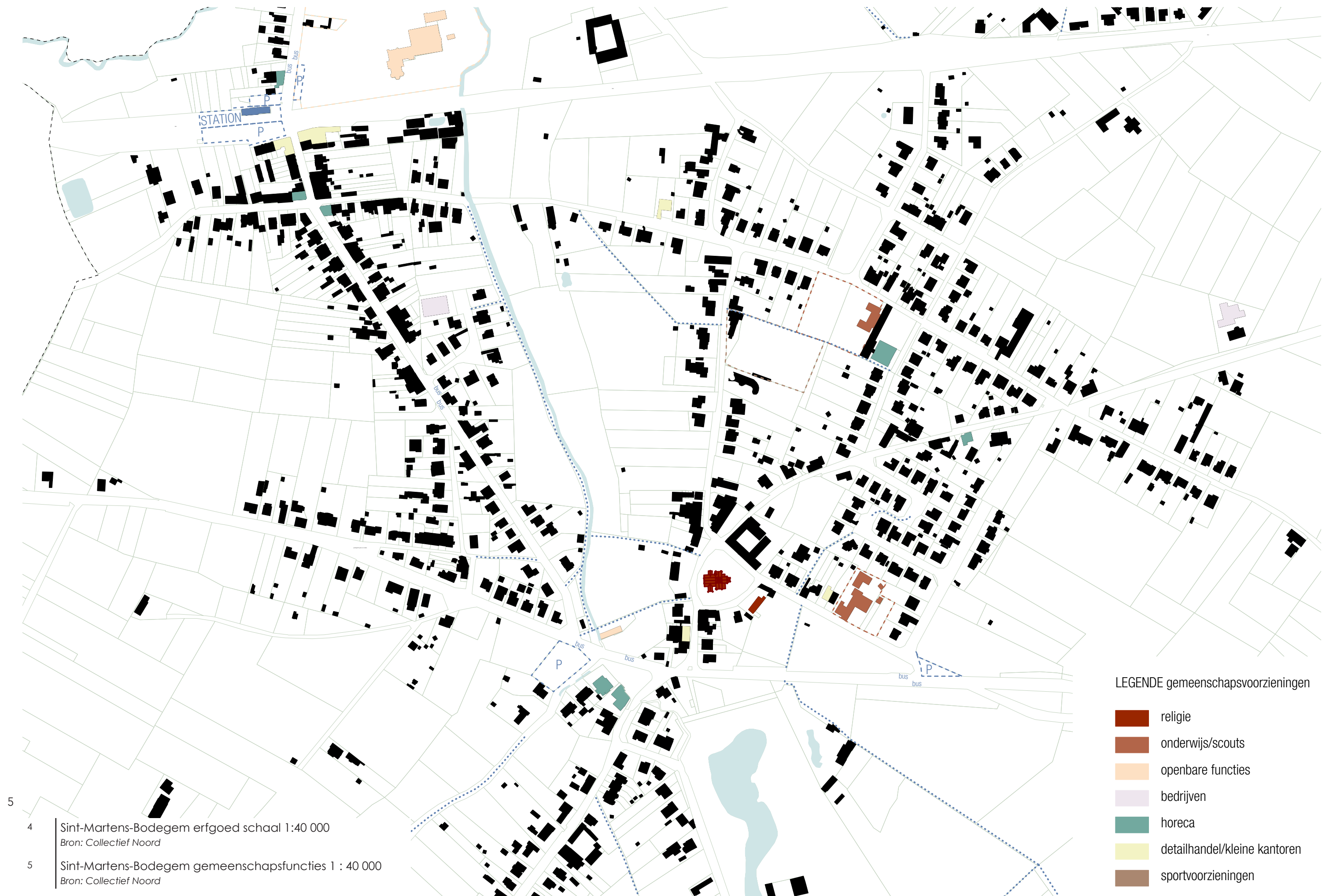
- 1
- Gemeente Dilbeek schaal 1 : 40 000
Bron: Collectief Noord
- 2
- Overzicht kerken
Bron: Origin
- 3
- Deelgemeente Sint-Martens-Bodegem 1 : 4000
Bron: Collectief Noord

N°	Naam	Beschermd?	Huidig gebruik	Toekomstig gebruik
1	Sint-Ambrosiuskerk Dilbeek	Ja	Erediensten	Eredienst, valorisatie (verder uit te werken), restauratie interieur
2	Sint-Annakapel Itterbeek	Ja	Erediensten, occasioneel concerten tentoonstellingen	Nevenbestemming (voornamelijk familievieringen)
3	Sint-Gertrudiskerk Schepdaal	Ja	Erediensten, kerstconcert, pastorale activiteiten	Eredienst, valorisatie (jongerenkerk uit te bouwen)
4	Sint-Martinuskerk Sint-Martens-Bodegem	Ja	Erediensten, socioculturele activiteiten	Nevenbestemming (verrijzeniskerk, columbarium)
5	Sint-Pieterskerk Itterbeek	Ja	Erediensten, concerten, orgellessen	Eredienst, valorisatie (ontwikkelingssamenwerking)
6	Sint-Rumolduskerk Schepdaal	Neen (vastgesteld als bouwkundig erfgoed)	Geen (staat heden leeg), concerten	Nevenbestemming (in onderzoek, ruimte voor verenigingsleven)
7	Sint-Theresiakerk Dilbeek	Neen (vastgesteld als bouwkundig erfgoed)	Erediensten, klassieke concerten, evenementen	Herbestemming (multifunctioneel, samenwerking met school)
8	Hellige Familiekerk Groot-Bijgaarden	Neen (vastgesteld als bouwkundig erfgoed)	Erediensten	Medegebruik (optimaler gebruik van polyvalente ruimte)
9	Sint-Dominicus Saviokerk Dilbeek	Neen (vastgesteld als bouwkundig erfgoed)	Erediensten	Eredienst, valorisatie
10	Sint-Egdiuskerk Groot-Bijgaarden	Ja	Erediensten, concerten, culturele evenementen	Eredienst, valorisatie
11	Sint-Ulrikskerk Sint-Ulriks-Kapelle	Ja	Erediensten, (koor)concerten, culturele evenementen	Eredienst, valorisatie

- LEGENDE erfgoed
- beschermde monumenten
 - beschermde stads- en dorpsgezichten
 - vastgestelde inventaris bouwkundig erfgoed
 - landschapsatlas

LEGENDE gemeenschapsvoorzieningen

- religie
- onderwijs/scouts
- openbare functies
- bedrijven
- horeca
- detailhandel/kleine kantoren
- sportvoorzieningen

5
4
5
Sint-Martens-Bodegem erfgoed schaal 1:40 000
Bron: Collectief Noord
Sint-Martens-Bodegem gemeenschapsfuncties 1 : 40 000
Bron: Collectief Noord

Als we de erfgoedkaart bekijken zien we dat deze groene vingers geïnventariseerd zijn op de landschapatlas. Het dorp Sint-Martens-Boegem bevindt zich in een ankerplaats van de landschapsatlas. De kerk is beschermd als monument en bevindt zich eveneens in een beschermd dorpsgezicht. De kerkhofmuur is beschermd als monument. Het geheel, kerk, kerkhof en kerkhofmuur, werd tenslotte vastgesteld als bouwkundig erfgoed. Daarnaast zijn er ook heel wat gebouwen opgenomen op de vastgestelde inventaris bouwkundig erfgoed. Zo goed als alle gebouwen rond de kerk maken hier deel van uit. Het betreft kortom een waardevolle plek waar de haalbaarheidsstudie dient rekening mee te houden.

Als we naar de gemeenschapsvoorzieningen van Dilbeek kijken, vallen er een aantal zaken op. Zo lijken de actieve zones zich gesplitst te hebben in een zone rond de kerk (niettegenstaande dat de gebouwen rond de kerk allen woongebouwen zijn) en één rond de stationsomgeving. Dit station ligt op ca 1 km van kerk wat al ver is om te voet af te leggen. Wel verbindt een buslijn de twee actieve zones en zijn er twee park en ride zones aan de randen van de kerkzone voorzien waarna men te voet de kerk kan benaderen. Dit draagt bij aan de scenografische setting en beleving van landschap, dorp, kerkhof en kerk. Verschillende wandelpaden doorkruisen het landschap waarvan er twee rechtstreeks en twee in de nabijheid van de kerksite uitkomen.

- 6
- Inplanting kerk op Kerkberg 1 : 500
Bron: Collectief Noord
- 7
- Deelgemeente Sint-Martens-Bodegem 1 : 2500
Bron: Collectief Noord

2. Kerk, kerkhof en omgeving

Men benadert het ensemble kerk-kerkhof vanuit verschillende richtingen. Ofwel via de park-and-ride zones ofwel via de wandelpaden. De kerk met het kerkhof ligt op een plateau t.o.v. de rest van de glooiende omgeving. Hierdoor ontstaat er een verschillend niveauverschil tov de randen. Aan de Sint-Martinusstraat zitten we gelijk met de straat en vormt de begrenzing een muur op ooghoogte (1), aan de Processiestraat vormt het niveauverschil een natuurlijke berm (2) en aan de Kerkberg wordt het niveauverschil opgevangen door een keermuur (3). De drie toegangen tot het kerkhof liggen op die manier op verschillende hoogtes. Paden leiden naar de toegangen van de kerk waarbij de hoofdtoegang lichtjes verborgen zit tov de toegankelijkerere toegangen van het kerkhof.

- 8
- Foto startpunt wandelpaden op Kerkberg
Bron: Collectief Noord
- 9
- Fotocollage hoofdtoegang kerkhof noordzijde
Bron: Collectief Noord
- 10
- Foto trap kerkhofmuur zuidzijde
Bron: Collectief Noord
- 11
- Foto trap kerkhofmuur oostzijde
Bron: Collectief Noord
- 12
- Inplantingsplan kerk met analyse omgeving 1 : 500
Bron: Collectief Noord

8

9

10

11

13

14

15

Door de gekartelde footprint van het kerkgebouw ontstaan er plekken die door bankjes in gebruik kunnen worden genomen.

Het kerkhof ligt volgens mondelinge bron vol. De ordening gebeurt door de paden die de toegangen van het kerkhof verbinden met de toegangen van de kerk. Het zuidelijke deel is daarbij groener met gras tussendoor , het noordelijke deel is minder groen met vooral grindverharding.

16

17

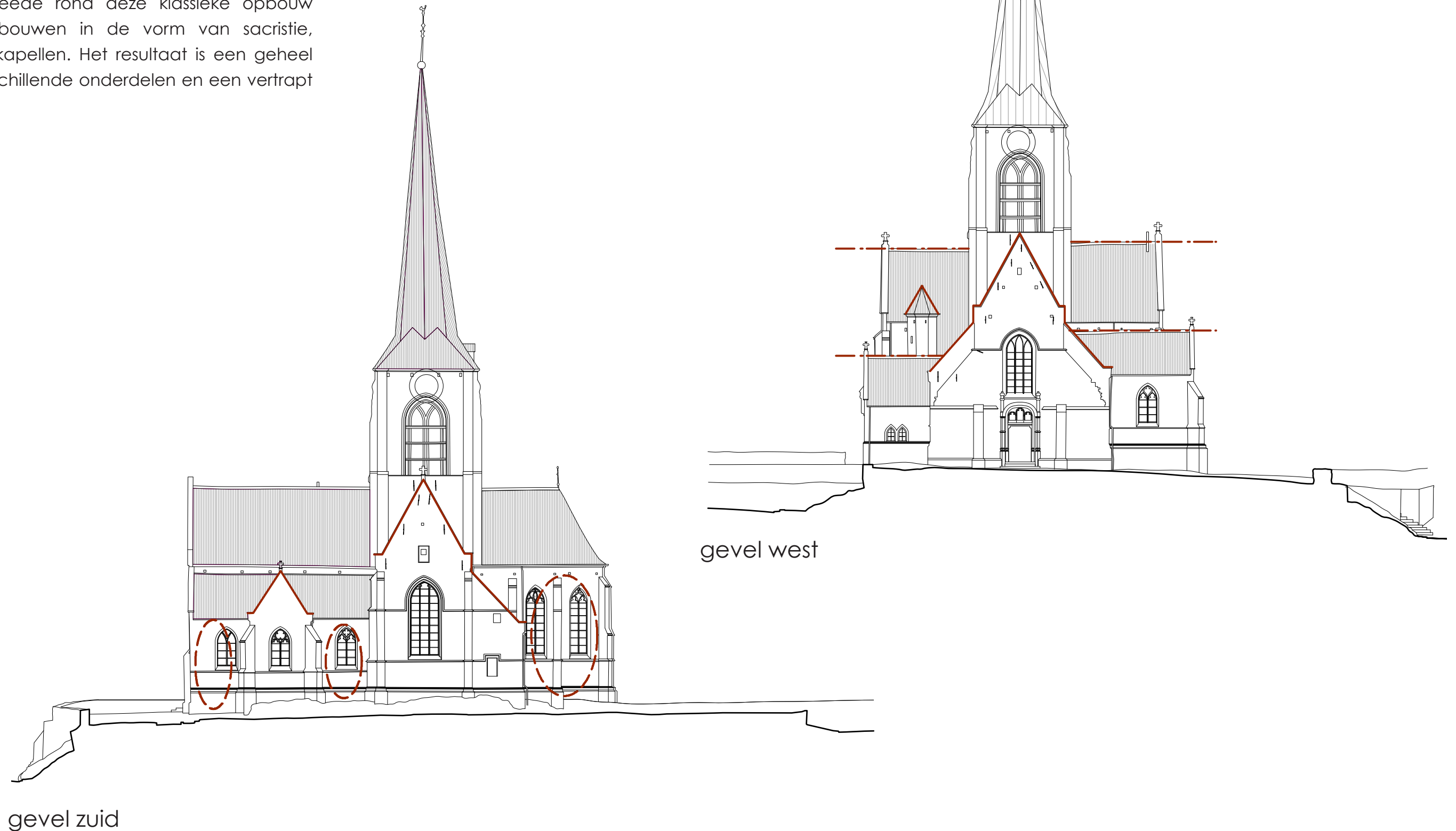
18

- 13 Foto muur kerkhof noordzijde
Bron: Collectief Noord
- 14 Foto keermuur en berm kerkhof zuidzijde
Bron: Collectief Noord
- 15 Foto keermuur en berm kerkhof westzijde
Bron: Collectief Noord
- 16 Foto bankje tegen kerk oostzijde
Bron: Collectief Noord
- 17 Foto plekken tegen gevel kerk zuidzijde
Bron: Collectief Noord
- 18 Foto plekje met gras naast zijgevel kerk
Bron: Collectief Noord

3. Kerkgebouw

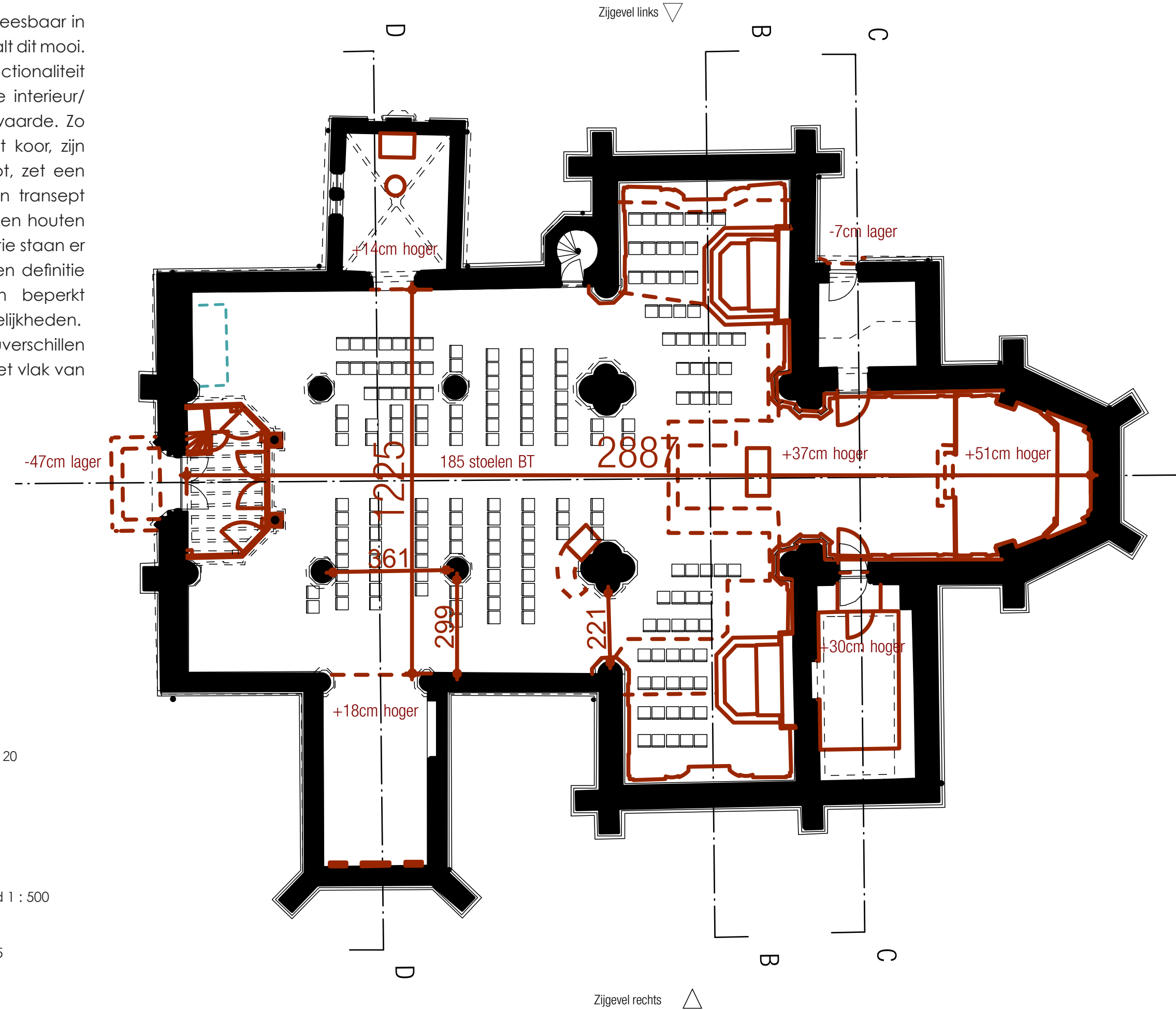
3.1 Extérieur

De kerk is beperkt van schaal. De huidige capaciteit wordt ingeschat op 185 stoelen. Ze lijkt vormelijk te zijn samengesteld uit verschillende delen. Ten eerste de klassieke kerkopbouw: een schip onderverdeeld in middenbeuk en zijbeuken, transept en koor en centraal de toren. Ten tweede rond deze klassieke opbouw verschillende aanbouwen in de vorm van sacristie, berging en twee kapellen. Het resultaat is een geheel bestaande uit verschillende onderdelen en een vertrappt grondplan.

3.1 Interieur

De verschillende onderdelen zijn ook letterlijk leesbaar in het interieur van de kerk. De dwarsnede vertaalt dit mooi. Het schip bestaat uit dikke kolommen wat de functionaliteit als kerk niet ten goede komt. Er is ook in de interieur/aankleding van de kerk een grote erfgoedwaarde. Zo is er een volledige barokaankleding van het koor, zijn er twee prominente zij-altaren in het transept, zet een waardevolle houten lambrising zich door in transept en koor en definiëren een houten preekstoel en houten inkom-orgelmeubel het schip. Zelfs in de sacristie staan er waardevolle kasten. De schaal van de kerk en definitie van de ruimtes door deze erfgoedelementen beperkt enigzins de bewegingsvrijheid in ontwerpmogelijkheden. In snede is zichtbaar dat er verschillende niveauverschillen te overbruggen zijn, een aandachtspunt op het vlak van toegankelijkheid.

19 Aanzichten gevels kerk met analyse ruimtelijkheid 1 : 500
Bron: Collectief Noord

20 Plan +00 bestaande toestand met analyse 1 : 125
Bron: Collectief Noord

- 21 | Fotocollage interieur vanaf koor
Bron: Collectief Noord
- 22 | Foto oksaal met orgel
Bron: Collectief Noord
- 23 | Foto interieur Sint-Niklaaskapel
Bron: Collectief Noord
- 24 | Foto interieur transept
Bron: Collectief Noord
- 25 | Foto interieur koor
Bron: Collectief Noord
- 26 | Foto interieur doopkapel
Bron: Collectief Noord
- 27 | Plan +01 bestaande toestand met analyse 1 : 250
Bron: Collectief Noord

21

22

23

24

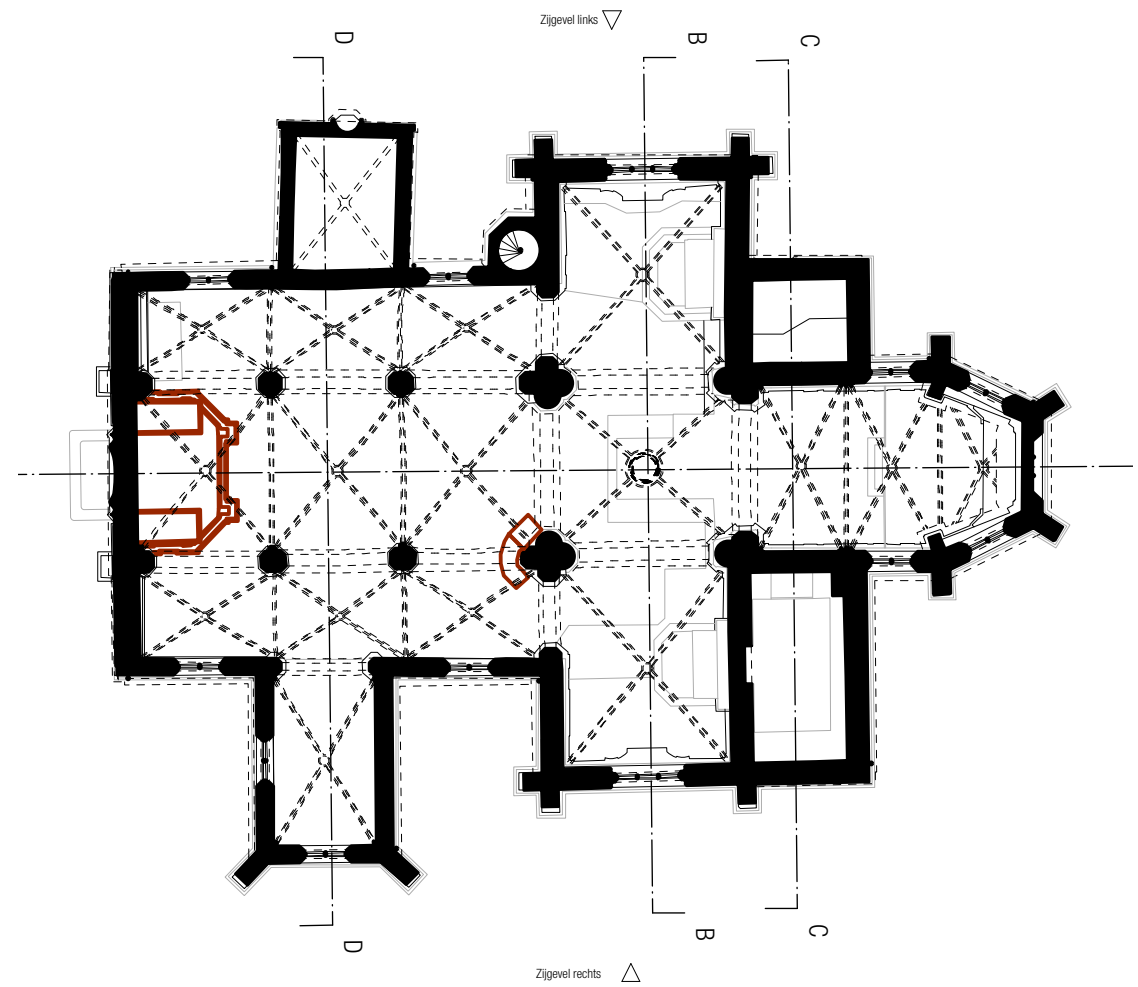

25

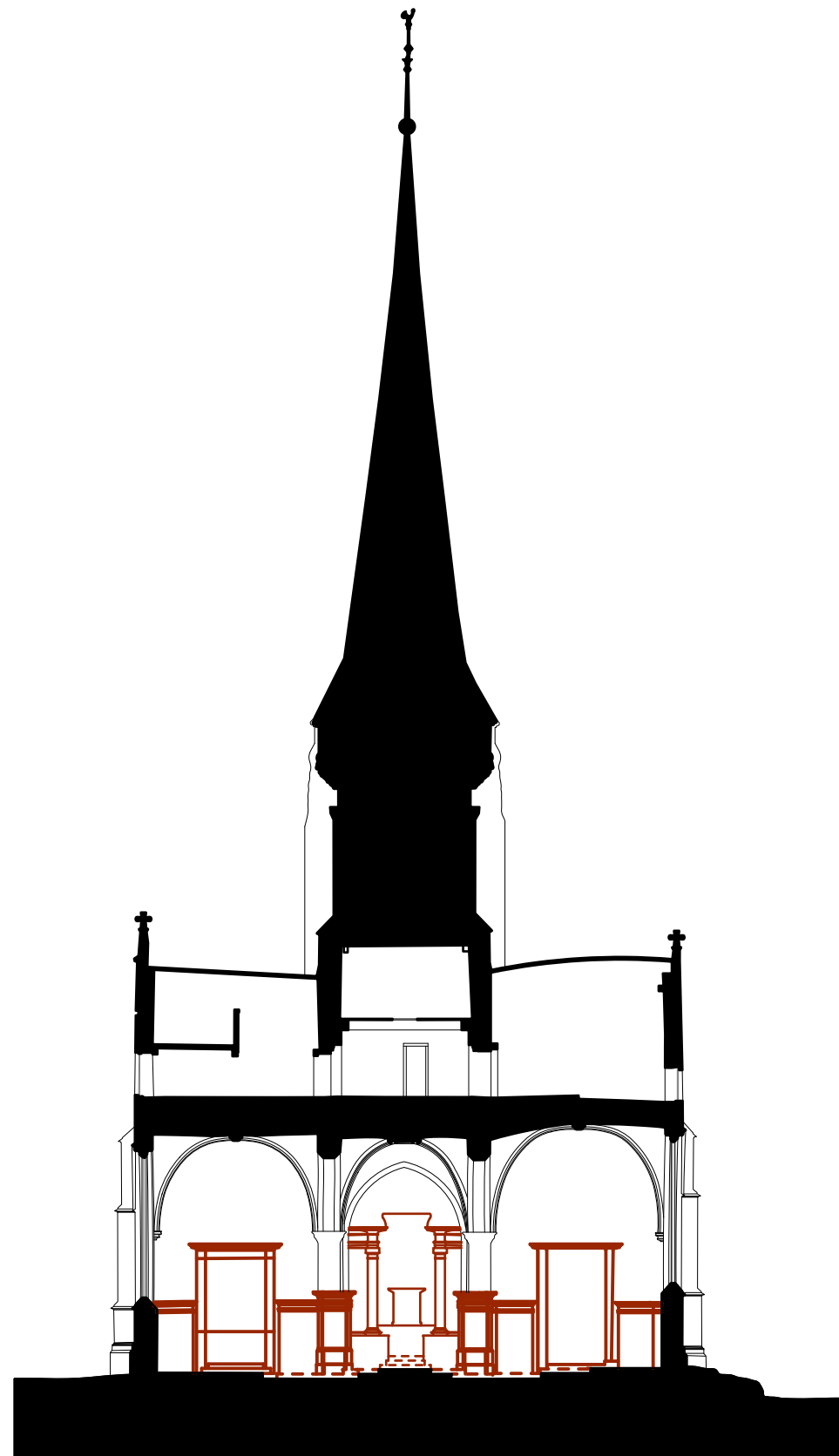

26

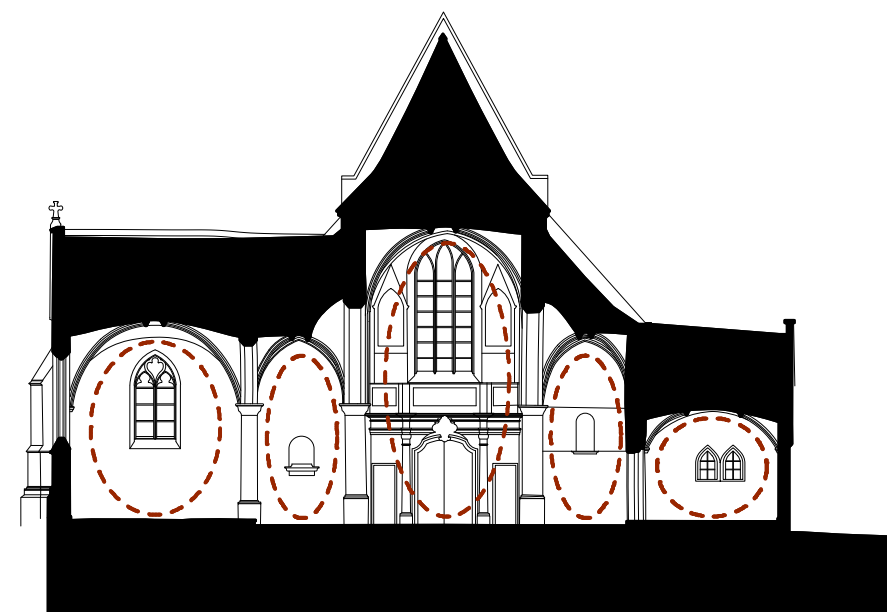
27

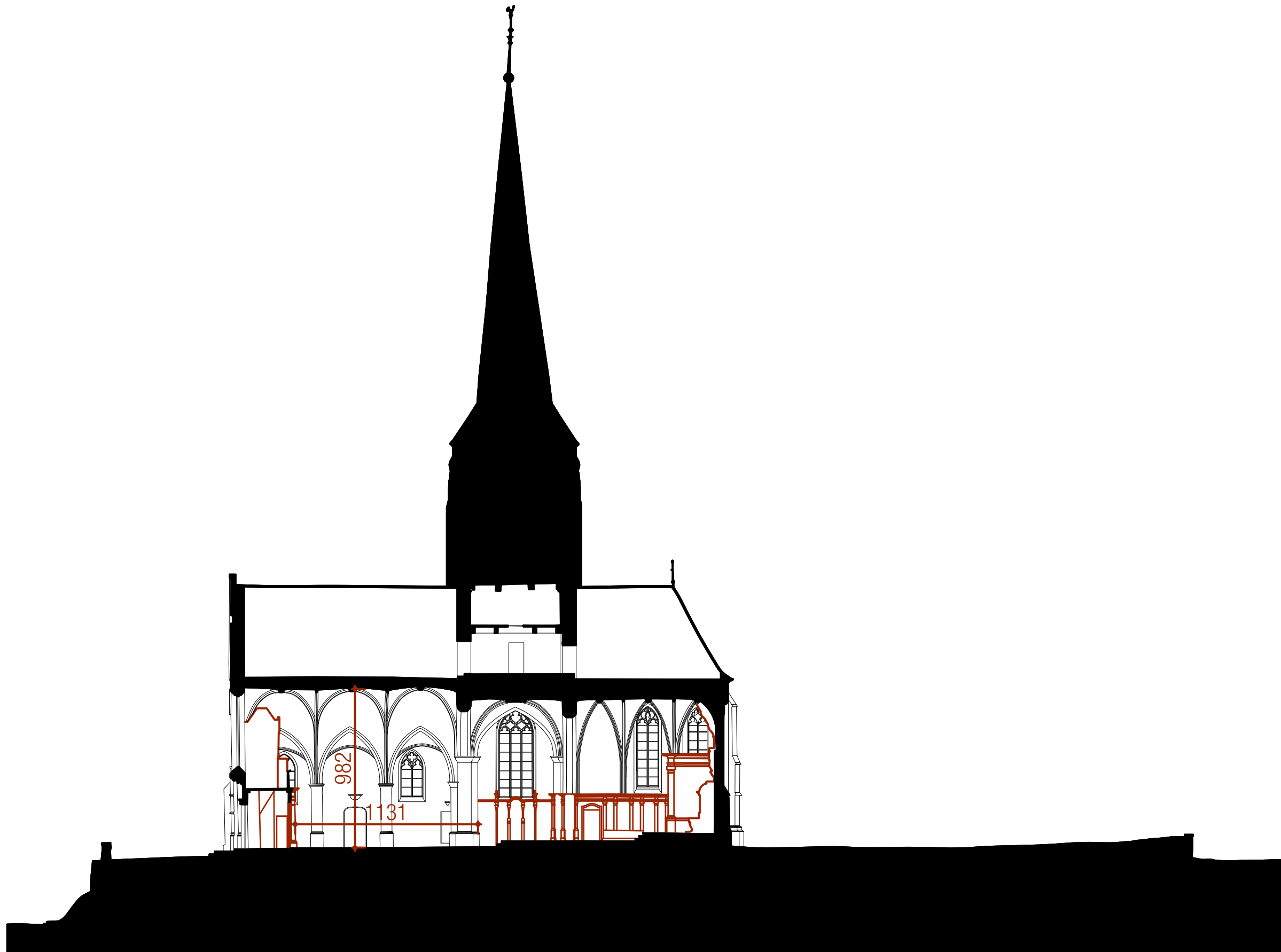
- 28 | Dwarse sneden bestaande toestand met analyse 1 : 250
Bron: Collectief Noord
- 29 | Langse snede bestaande toestand met analyse 1 : 250
Bron: Collectief Noord

snede B

snede D

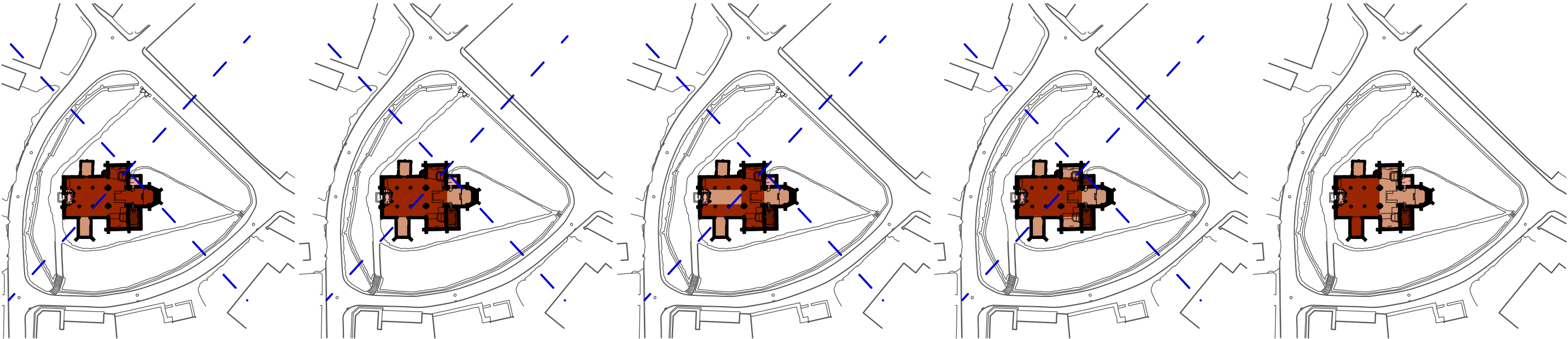

snede A

SCENARIO'S

LEGENDE organisatie

- inkom
- gebed/eredienst
- columbarium
- diensten

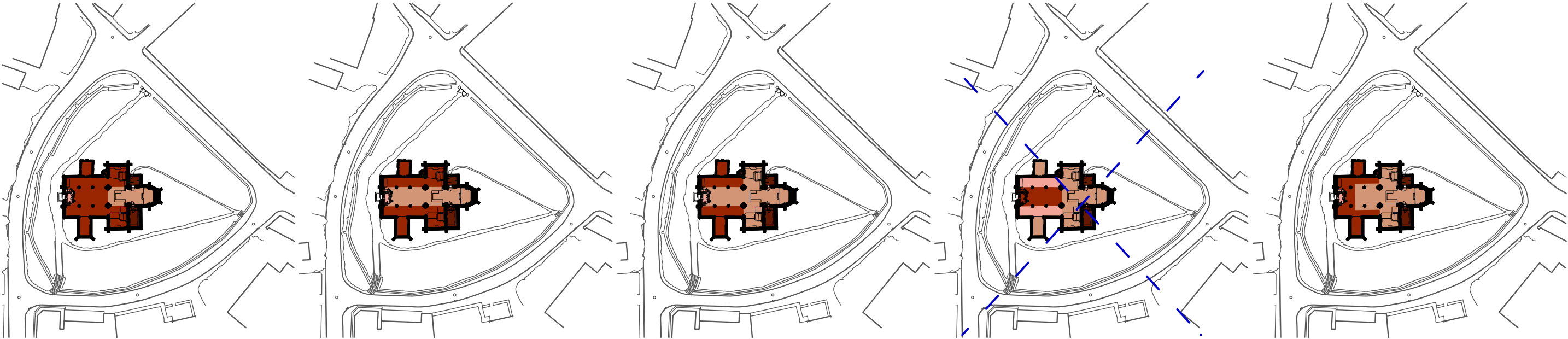
- Geen ruimte voor eredienst
- Moeilijke combinatie met erfgoedwaarde barokke interieur

- Koor op zich te klein voor eredienst

- Ruimten eredienst en columbarium lopen op een onduidelijke manier door elkaar

- Het opdelen van de kruisbeuk lijkt niet evident

3

4

2

1

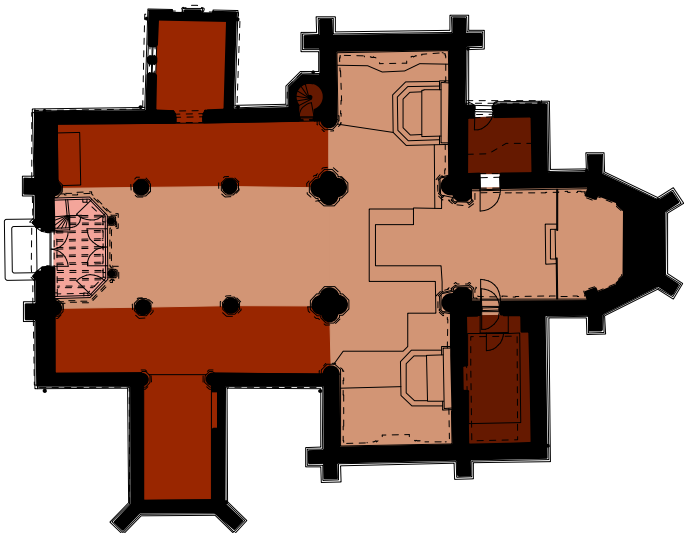
- Toevoegen van bijkomende circulatie is niet relevant gezien de grootte van de kerk

5

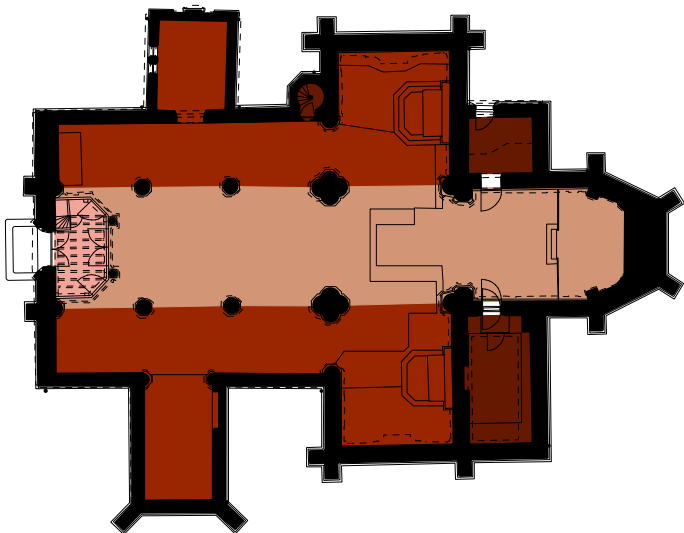
Het voorwerp van deze haalbaarheidsstudie, betreft het aanpassen van een kerk voor de eredienst naar een kerk voor gedeeld gebruik. Als eerste ontwerpsoefening werden de schematische mogelijkheden afgetoetst van de opdeling van de kerkruimte in een plaats voor columbariumnissen en een eredienststruimte.

Hierbij werden al snel een aantal scenario's niet weerhouden door de sterke beperking van het door erfgoed gedefinieerde kerkinterieur. Daarnaast werd ook getracht bij alle scenario's mogelijkheden te voorzien voor sanitair en kitchenette zodat het gebruik van de kerk ook breder kan bekeken worden.

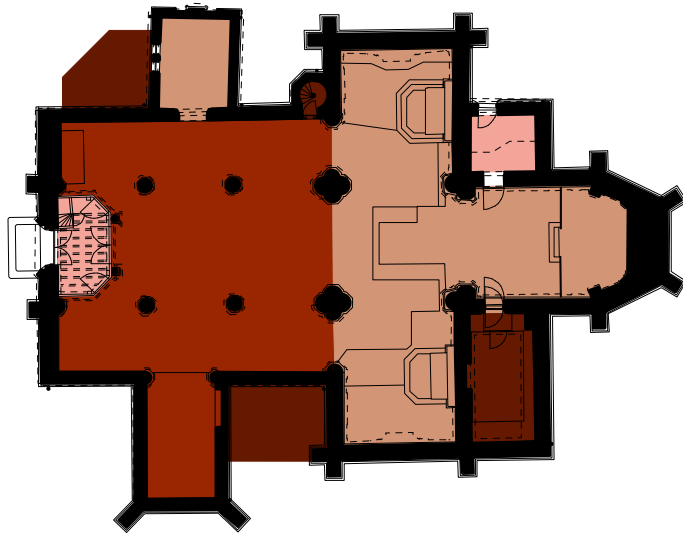
30	Overzicht mogelijke varianten indeling kerk - columbarium <i>Bron: Collectief Noord</i>
31	Schema varianten indeling kerk - columbarium <i>Bron: Collectief Noord</i>

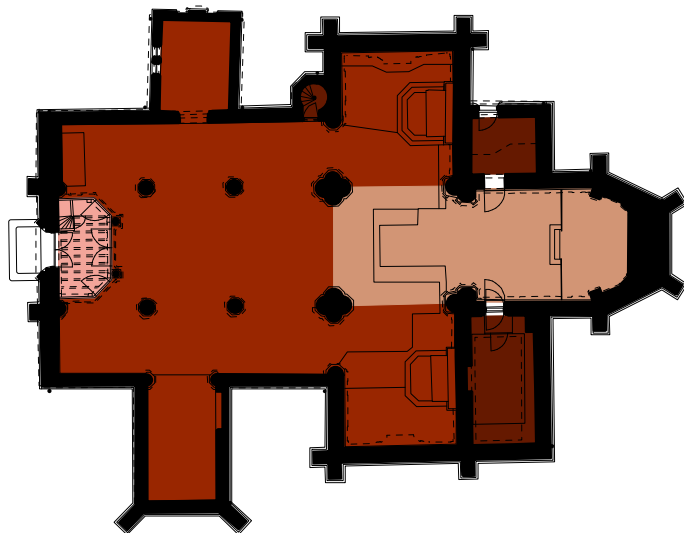
1

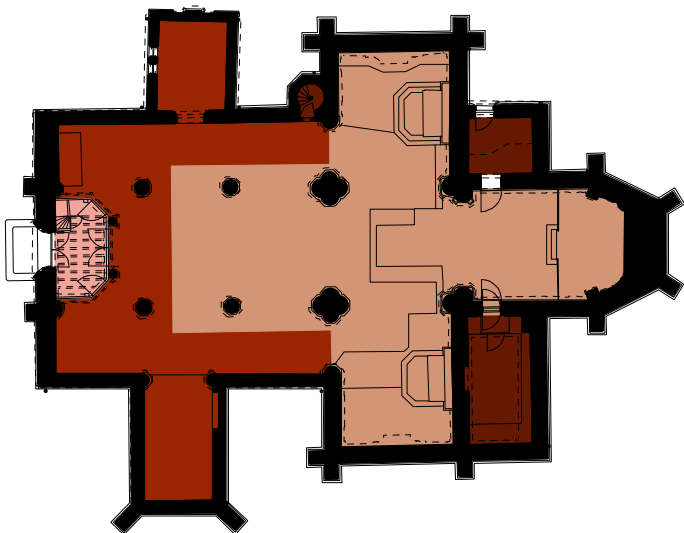
2

3

4

5

LEGENDE organisatie

inkom
gebed/eredienst
columbarium
diensten

Als we naar de cijfers kijken van evolutie begraven vs cremeren in Dilbeek valt op dat ondertussen meer crematies dan begrafenissen plaatsvinden waar dit vroeger andersom was. Van die crematies gaat de meerderheid naar urnevelden of via asverstrooiing en een minderheid via thuisbewaring of columbarium (ca 300 naar columbarium de laatste 10 jaar) Mogelijks stijgt dit aantal nog indien de faciliteiten van de kerk hiervoor zouden kunnen motiveren en kunnen we de de columbariumkerk beschouwen als een urnenveld in een interieur.. Daarnaast wordt ook gemikt op een breder publiek dan louter Dilbeek. Voldoende capaciteit voorzien tov de beperkte en sterk gedefinieerde ruimte wordt de uitdaging.

	begravingen	crematies
2009	189	118
2010	211	142
2011	169	155
2012	180	128
2013	158	156
2014	167	147
2015	172	178
2016	177	155
2017	158	188

- 32Referentie Romeins columbarium, houtgravure naar schilderij van Hector Le Roux 1883
Bron: Collectief Noord
- 33Telling begravingen en crematies gemeente Dilbeek
Bron: Gemeente Dilbeek

2.1 COLUMBARIUM

	Dilbeek	Gr-Bijg	Schepdaal	Pede	Itterbeek	SMB	SUK	Joden	TOTAAL
2009	17	5	11	2	4	1	2	0	42
2010	17	9	4	2	5	1	0	0	38
2011	23	4	4	0	4	4	0	0	39
2012	13	7	5	0	4	0	0	0	29
2013	18	5	0	1	4	1	2	0	31
2014	12	1	2	1	5	1	1	0	12
2015	16	6	2	0	5	3	0	0	32
2016	13	3	3	0	7	0	0	0	26
2017	12	0	2	0	5	2	2	0	23

2.2 URNENVELD

	Dilbeek	Gr-Bijg	Schepdaal	Pede	Itterbeek	SMB	SUK	Joden	TOTAAL
2009	6	8	1	0	1	3	0	0	19
2010	13	4	2	0	1	1	7	0	28
2011	17	7	8	0	4	1	2	0	39
2012	16	6	6	0	5	2	0	0	35
2013	13	16	5	1	7	4	1	0	47
2014	21	12	12	1	0	3	3	0	52
2015	32	13	8	1	4	4	5	0	67
2016	17	19	8	0	9	2	3	0	58
2017	29	15	18	1	14	2	3	0	82

2.3 ASVERSTROOIING

	Dilbeek	Gr-Bijg	Schepdaal	Pede	Itterbeek	SMB	SUK	Joden	TOTAAL
2009	23	12	7	1	4	1	3	0	51
2010	32	13	4	2	10	2	2	0	65
2011	26	15	1	1	8	5	3	0	59
2012	28	9	0	1	9	5	2	0	54
2013	37	19	2	1	3	3	2	0	67
2014	23	12	6	1	9	2	2	0	55
2015	32	16	5	2	7	2	1	0	65
2016	29	13	3	1	5	1	3	0	55
2017	34	13	2	0	14	1	3	0	67

2.4 THUISBEWARING

	Dilbeek	Gr-Bijg	Schepdaal	Pede	Itterbeek	SMB	SUK	Joden	TOTAAL
2009	3	1	0	0	1	0	1	0	6
2010	5	3	2	0	0	0	1	0	11
2011	10	3	2	0	1	1	1	0	18
2012	6	2	1	0	1	0	0	0	10
2013	3	3	1	0	3	0	1	0	11
2014	8	4	1	0	2	2	0	0	17
2015	10	1	3	0	0	0	0	0	14
2016	9	1	3	0	1	1	1	0	16
2017	11	2	0	0	3	0	0	0	16

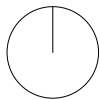
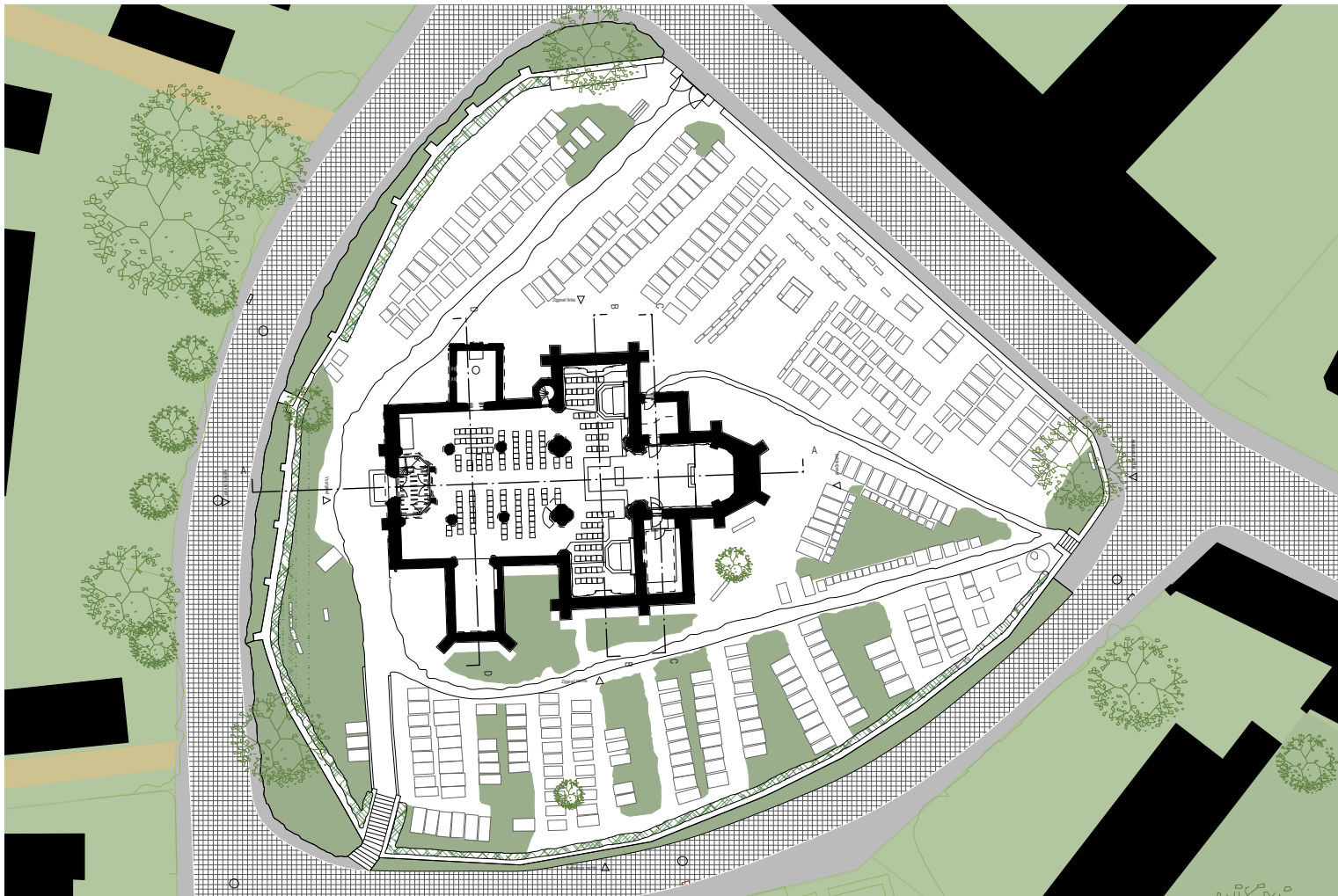
1. OPEN COLUMBARIUM-KAMERS IN ZIJBEUKEN EN KAPELLEN

Bij dit scenario wordt in zijbeuken en zijkappellen de columbariumnissen georganiseerd en in middenschip, transept en koor ruimte voor gebed/eredienst. De columbariumnissen worden gegroepeerd als open kamers in de zijbeuken zodat per kamer een vorm van intimiteit ontstaat. (1) De zijkappellen worden in hun "kamer zijn" versterkt door de urnenissen te groeperen tegen de wanden van de kamer (2). Elke kamer krijgt zijn eigen stoelencluster om stil te staan bij de overledene. In het middenschip worden grotere stoelenclusters geplaatst zodat een bezinningsruimte en/of afscheidsruimte ontstaat. (3) Het transept en koor kan dmv een hekwerk (4) worden betrokken of afgesloten van de rest van kerk. Zo kunnen de columbariumnissen steeds bezocht worden terwijl de waardevolle elementen van de kerk veilig staan. In het transept/koor kan dan nog een eredienst doorgaan. (5)

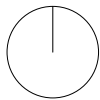
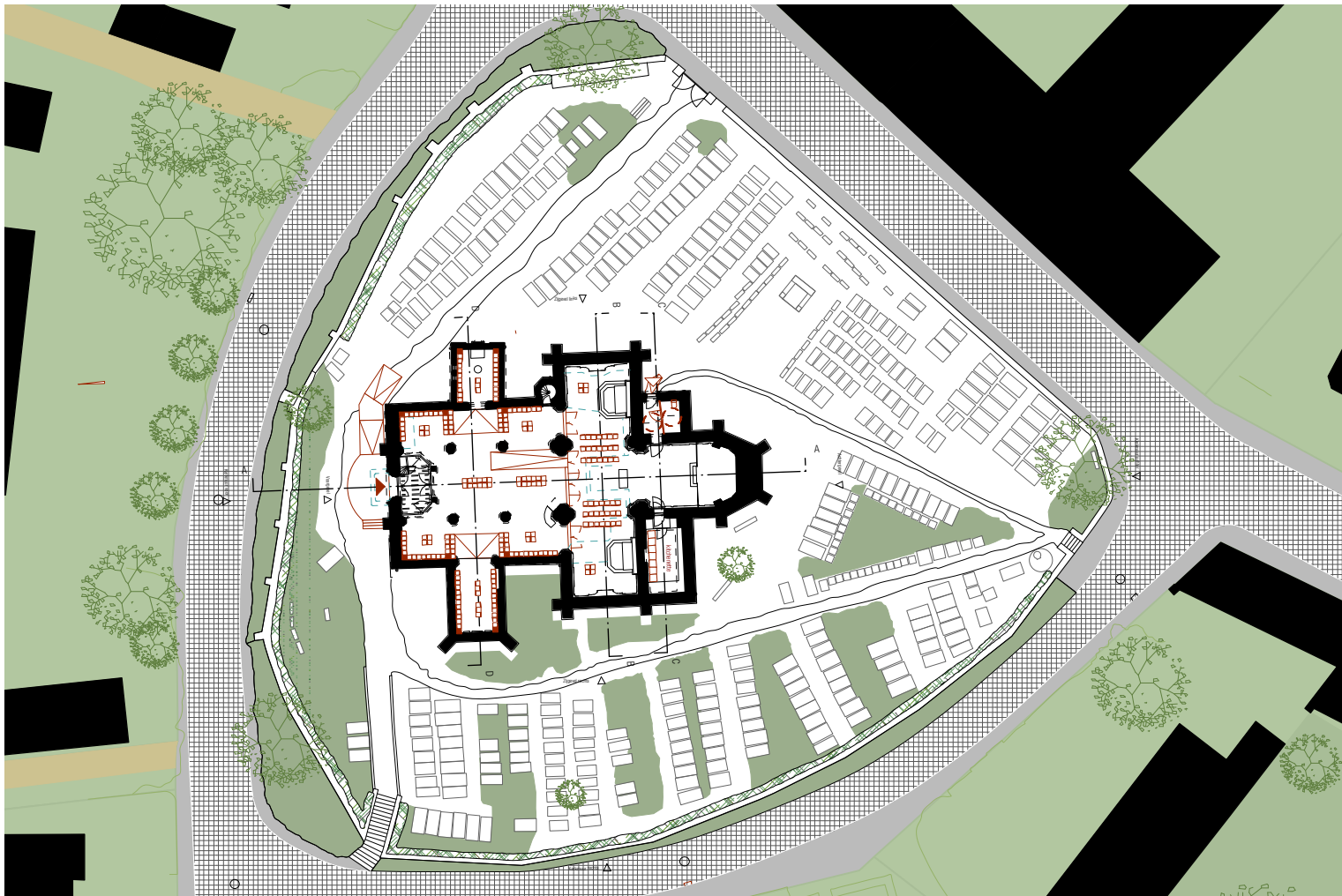
In de sacristie wordt een kitchenette georganiseerd dat de bestaande waardevolle houten vaste meubels respecteert. (6) In de kleinste kapel kan een toilet worden geplaatst op +0 (7) en een technische ruimte op +1 (8). Dit toilet respecteert de draaicirkels van een rolstoel, maar is wettelijk niet groot genoeg als mindervalidentoilet. Om de verschillende niveauverschillen op te vangen worden een aantal hellingen ingezet. Zo is er een helling op het pad vanaf het kerkhof naar de kerk die uitmondt op een verhoogde inkomdrempel die het inkomgeheel accentueert. (9)

- 34
- Inplantingsplan kerk niveau +00
schaal 1 : 400 bestaande toestand
Bron: Collectief Noord
- 35
- Inplantingsplan kerk niveau +00
schaal 1 : 400 scenario
Bron: Collectief Noord
- 36
- Plan kerk niveau +00
schaal 1 : 125 scenario
Bron: Collectief Noord
- 37
- Schema indeling kerk-columbarium
Bron: Collectief Noord

34

35

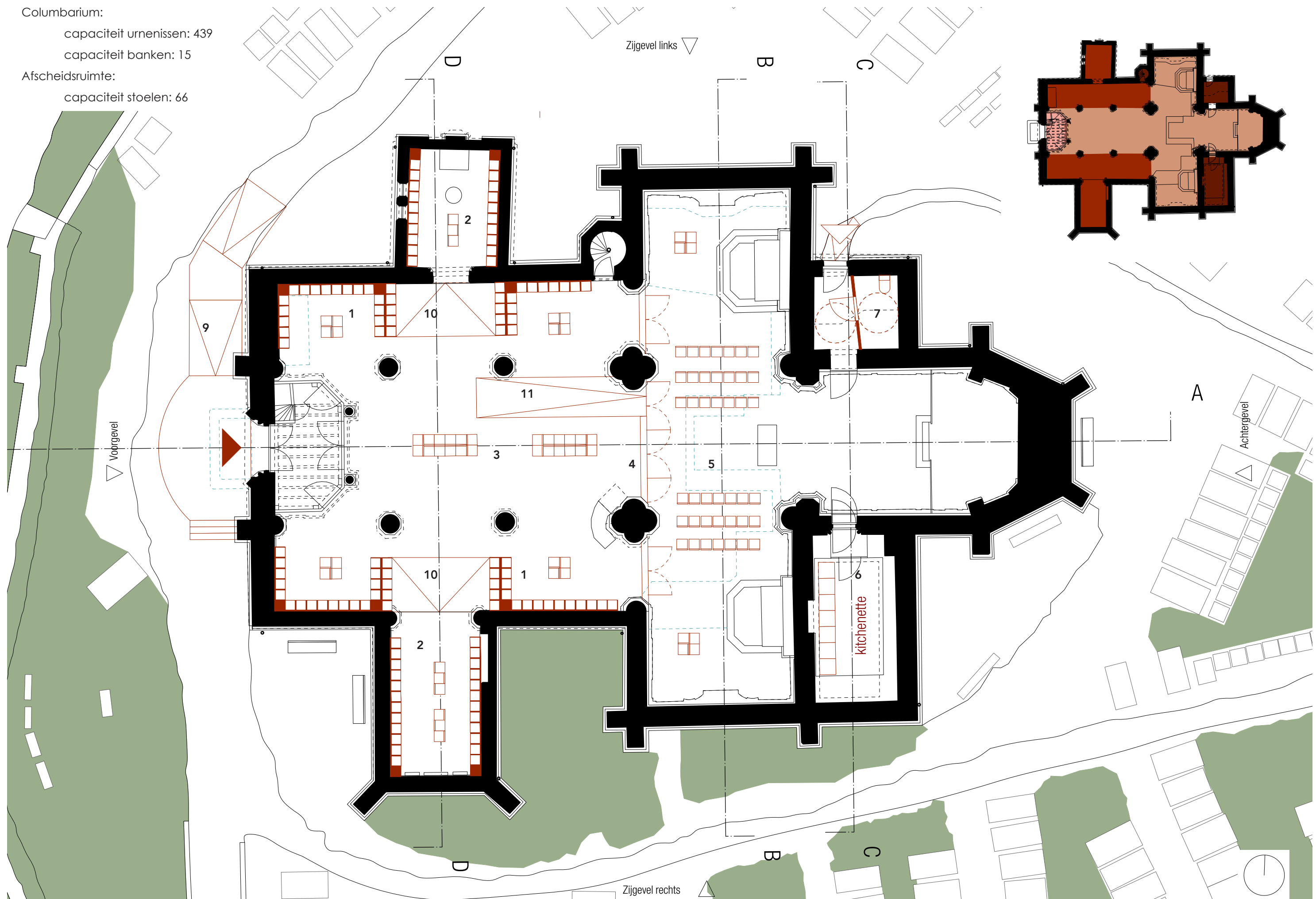
Columbarium:

capaciteit urnenissen: 439

capaciteit banken: 15

Afscheidsruimte:

capaciteit stoelen: 66

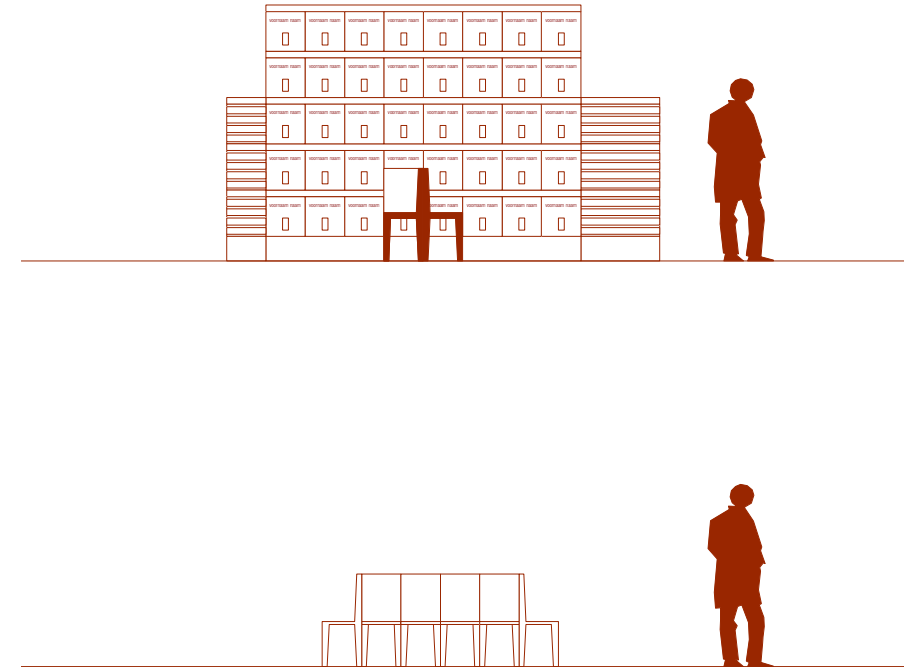
38

39

41

40

Daarna is er telkens een helling van het schip naar de zijkappellen die gevat zit tussen de kamers. (10) Een laatste helling gaat vanaf het schip naar het transept. (11) De eredienstruimte ligt op die manier wat hoger waardoor deze in zijn bestemming wordt benadrukt.

Aansluitend bij de houten invulelementen in de kerk is het denkbaar dat ook de urnenissenkasten en stoelen in hout worden uitgevoerd. De urnenissen zouden een gelijkvormig gedenkplaat kunnen krijgen met de mogelijkheid tot het zetten van een bloem.

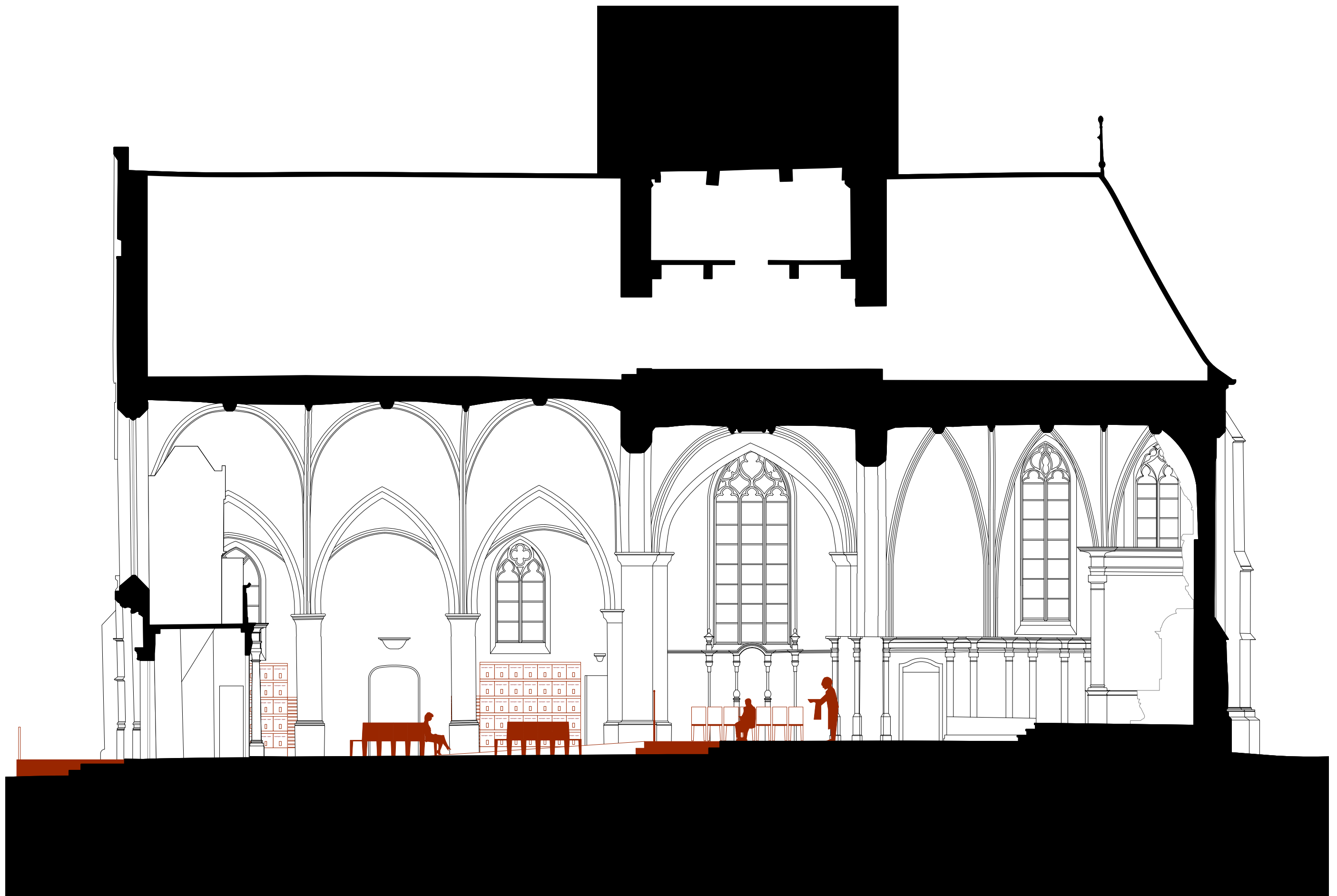
38 Referentie kerkhof San Michele, Cagliari
Bron: [nieuwswebsite LaNuovaSardegna.it](http://nieuwswebsite.LaNuovaSardegna.it)

39 Referentie opklapstoel hout
Bron: [winkel AmbienteDirect.com](http://winkel.AmbienteDirect.com)

40 Referentie Grabeskirche Matthias Knab
Bron: matthias-knab.de/portfolio/grabeskirche

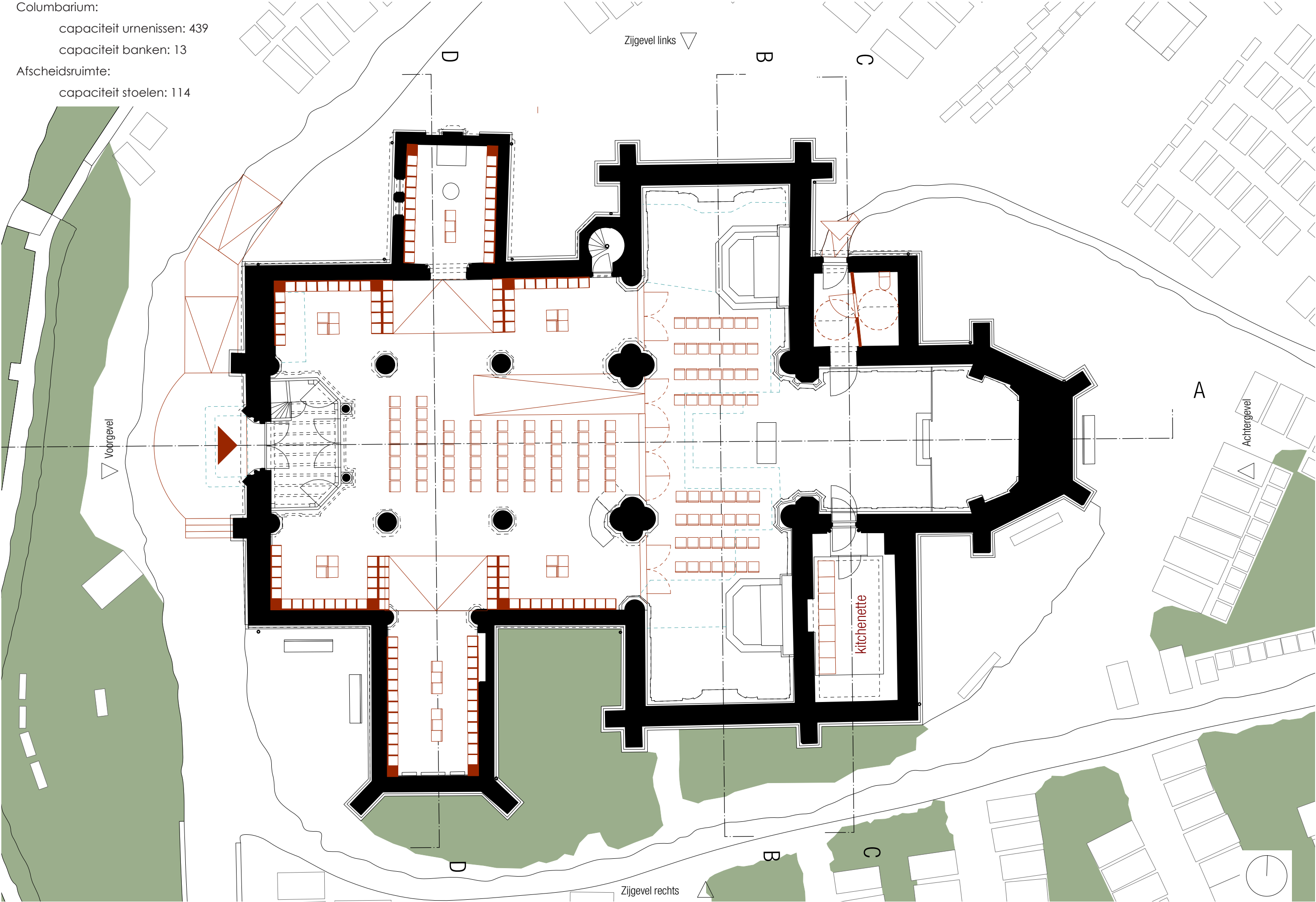
41 Detailtekening voorstel urnennissen
Bron: Collectief Noord

42 snede A
schaal 1 : 100 scenario
Bron: Collectief Noord

Columbarium:
capaciteit urnenissen: 439
capaciteit banken: 13

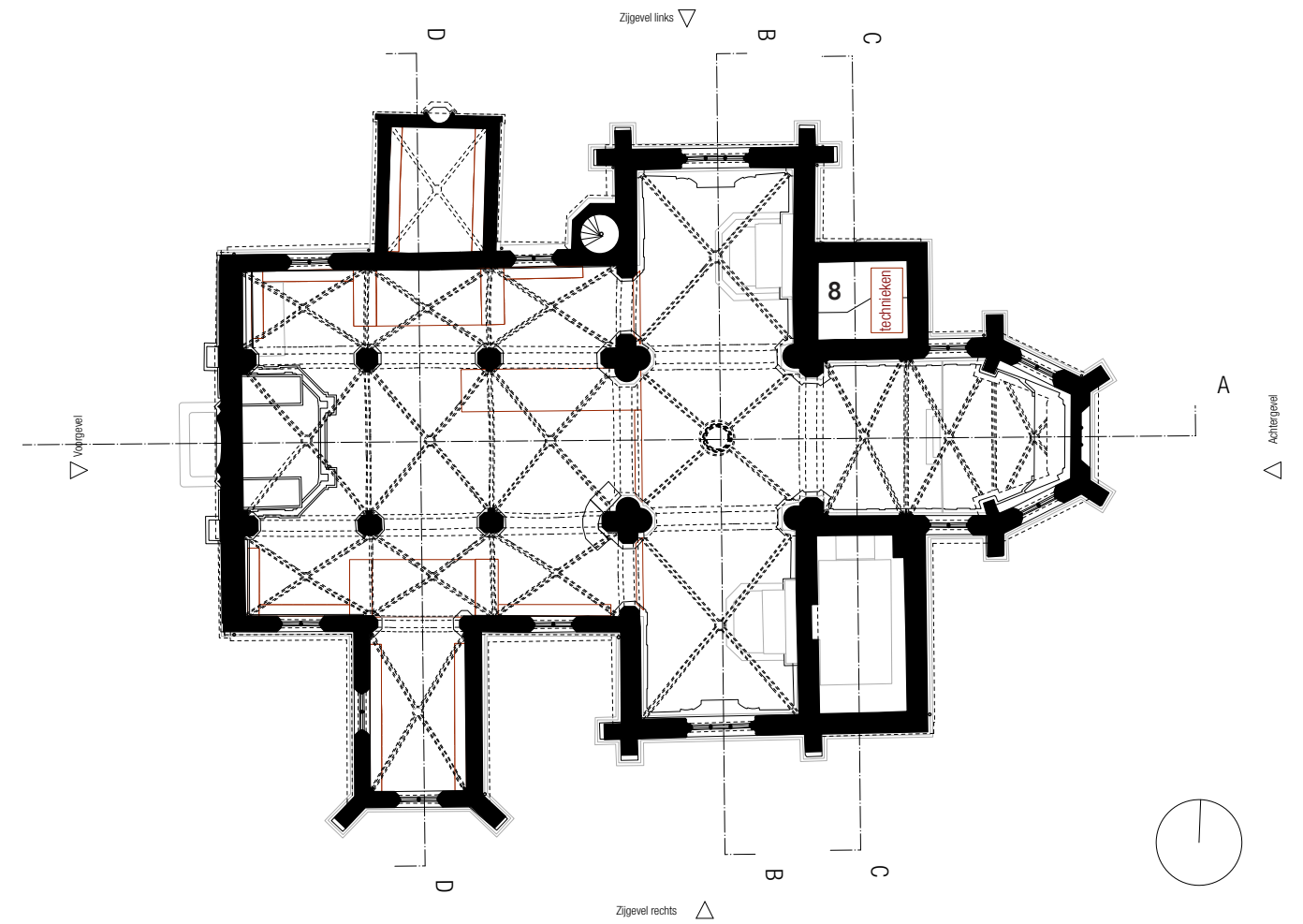
Afscheidsruimte:
capaciteit stoelen: 114

Het is denkbaar dat het middenschip mee ingezet wordt voor de eredienst indien die capaciteit noodzakelijk zou zijn. De geclusterde stoelen worden dan in rijen opgesteld. De aanwezigheid van sanitair en kitchenette maken een breder gebruik ook denkbaar. Zo zou er ook een klein concert, poëzievoordracht, tentoonstelling e.d. kunnen plaatsvinden.

- 43 plan kerk niveau +00 - variant gebruik
schaal 1 : 125 scenario
Bron: Collectief Noord
- 44 snede D
schaal 1 : 100 scenario
Bron: Collectief Noord
- 45 plan kerk niveau +01
schaal 1 : 250 scenario
Bron: Collectief Noord

45

44

Snede D

46

47

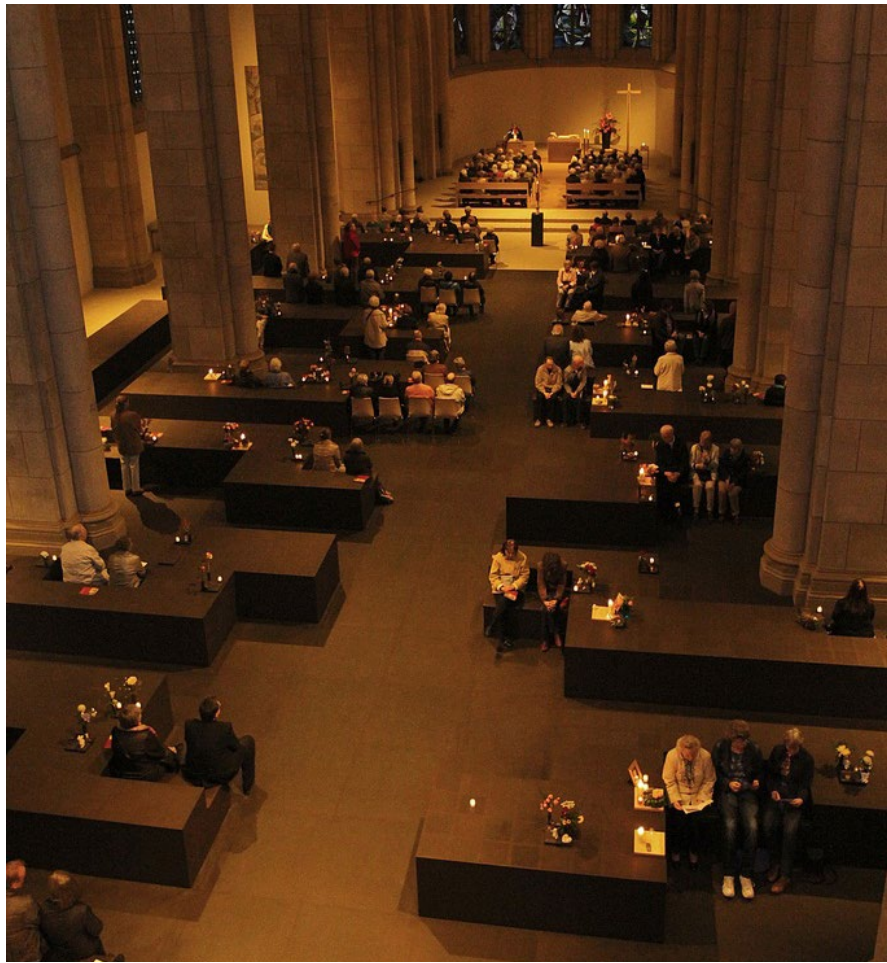

48

49

- 46 Referentie kamer
Grabeskirche Matthias Knab
Bron: matthias-knab.de/portfolio/grabeskirche
- 47 Referentie opdeling door hek
Ai Wei Wei, New York
Bron: www.google.be
- 48 Referentie opdeling door hek
Sixtijnse kapel, Vaticaanstad
Bron: www.google.be
- 49 Collage scenario vanaf inkom
Bron: Collectief Noord

50

51

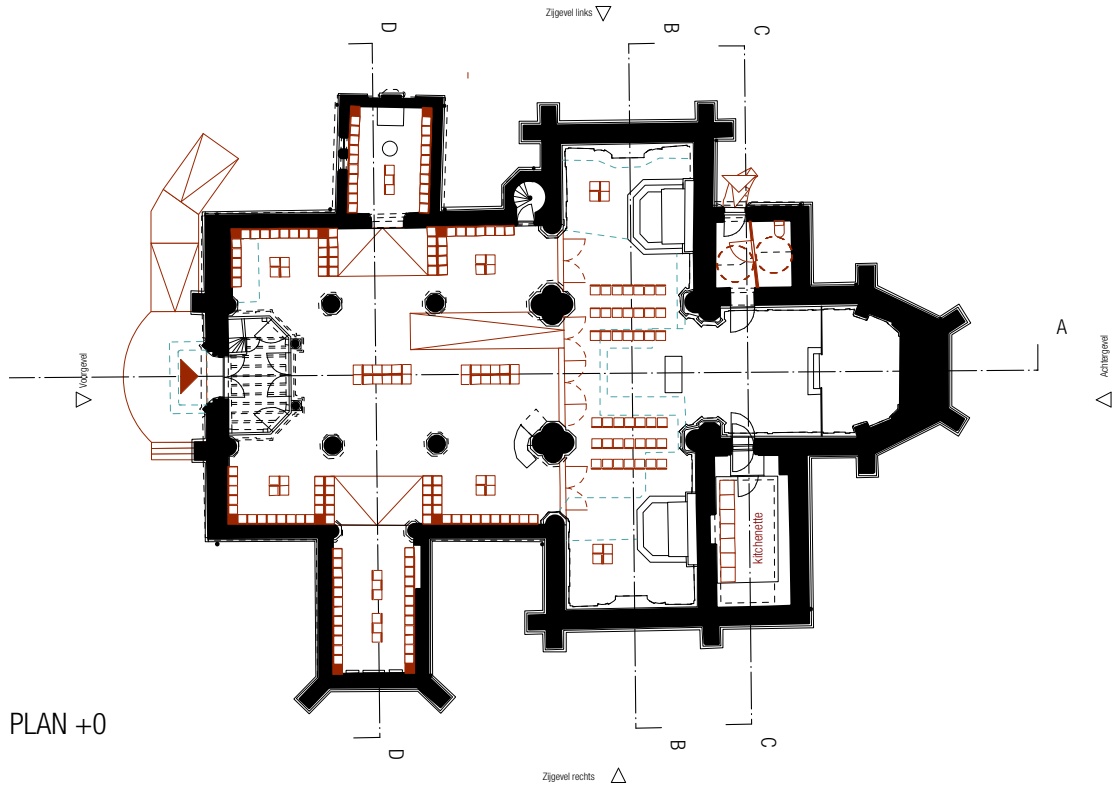
52

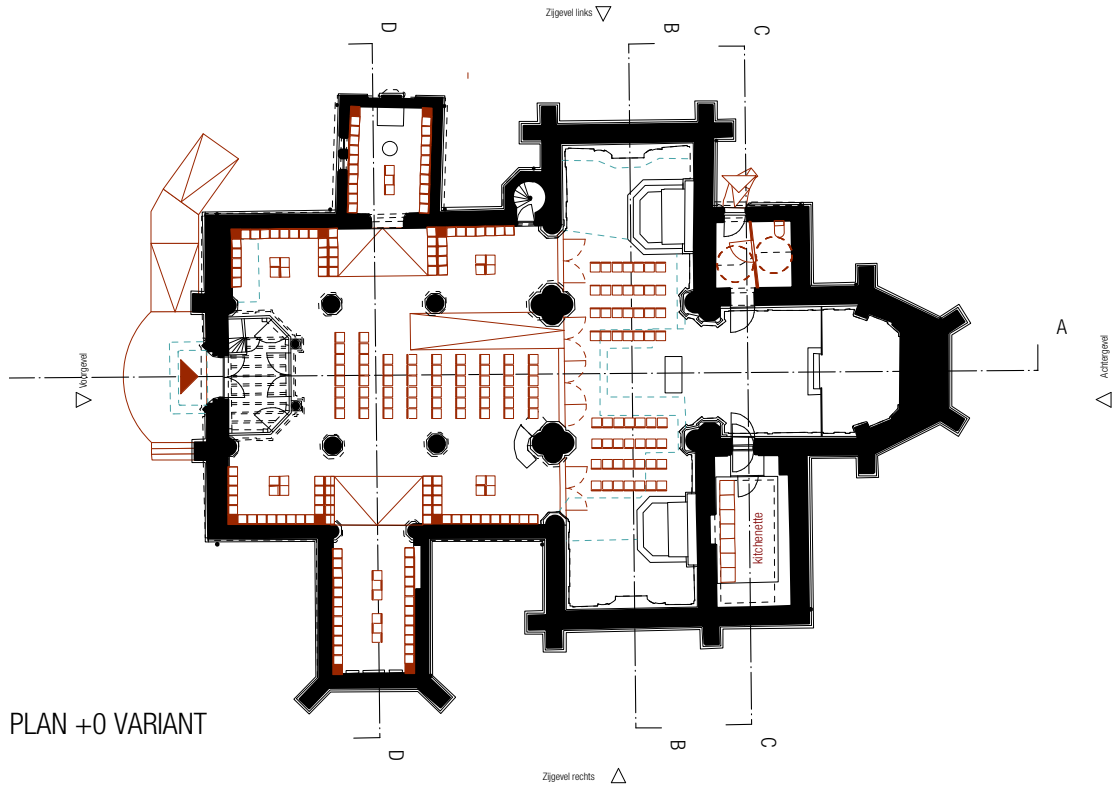
53

- 50 Referentie breed gebruik
Grabeskirche Liebfrauen Dortmund
Bron: www.herbestemmingkerken.be
- 51 Referentie breed gebruik
Grabeskirche Sint Bartholemeus, Keulen
Bron: matthias-knab.de/portfolio/grabeskirche
- 52 Referentie breed gebruik
Saint Georges et Sainte Croix, Chelles
Bron: www.herbestemmingkerken.be
- 53 Collage scenario vanuit middenbeuk
Bron: Collectief Noord

SAMENVATTING SCENARIO 1

PLAN +0

PLAN +0 VARIANT

DOORSNEDE D

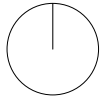
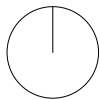
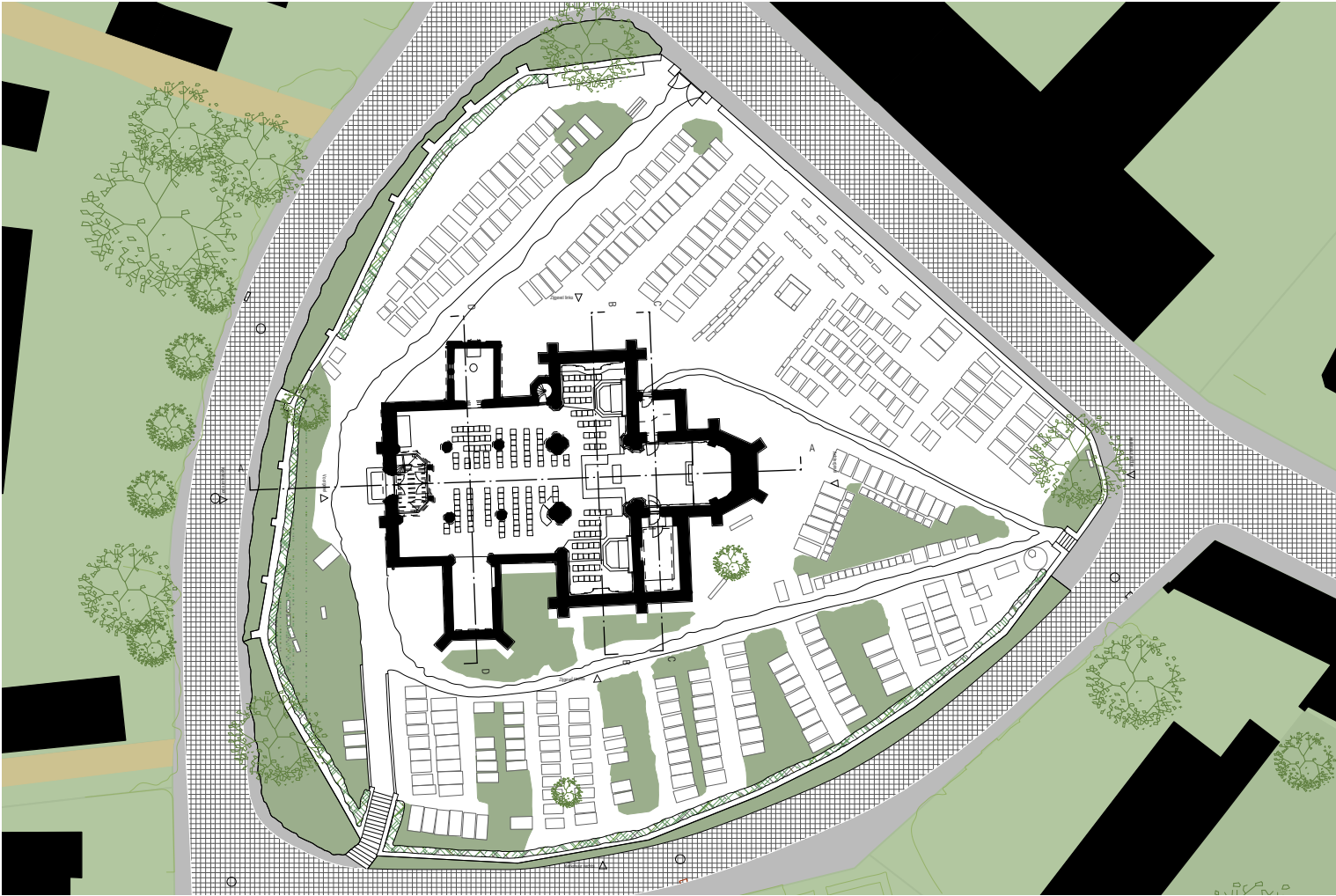
DOORSNEDE A

- + Gebruik kerk voor erediensten maximaal mogelijk
- + Ruimtelijkheid
- + Weinig bouwkundige ingrepen
- Uitbreidingsmogelijkheid eredienst weinig afgescheiden van columbarium
- Opsplitsen van hellingen

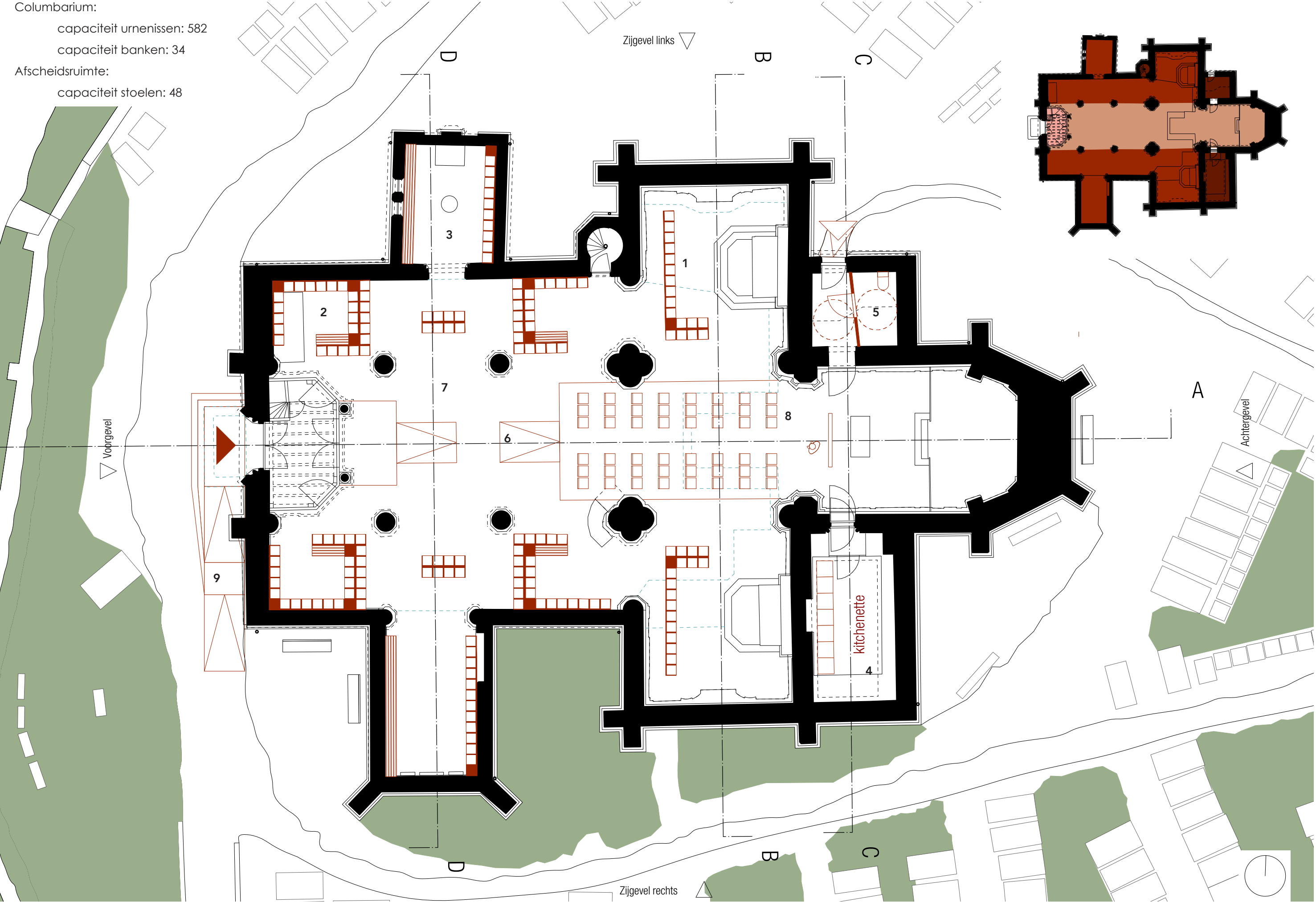
2. INTIEME COLUMBARIUM-KAMERS IN ZIJBEUKEN, KAPELLEN EN TRANSEPT

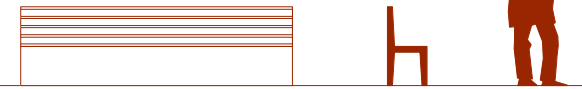
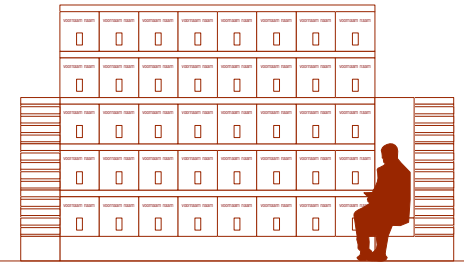
Scenario 2 bouwt verder op scenario 1, maar met als verschil dat ook een deel van het transept, namelijk voor de zij-altaren, wordt gebruikt als plaats voor urnenissenkasten. (1) In de zijbeuken worden de urnenissen weer gegroepeerd als kamers, maar plooiën ze nog één keer terug waardoor er een intiemere ruimte binnen ontstaat. Deze biedt plaats aan een zitbank voor bezinning. (2) De urnekasten worden in de twee zijbeuken symmetrisch opgebouwd en specifiek aangepast naargelang de context. In de zijkappellen wordt een wand voorzien voor urnenissen en een andere wand voor een bank onder het raam. (3) Kitchenette (4) en sanitair (5) zijn gelijkaardig als in scenario 1. Een eenvoudig opbergbaar klapstoelsysteem zou in de sacristie kunnen gebergd en bij noodzaak ingezet kunnen worden. Om de verschillende niveauverschillen op te vangen worden ook hier een aantal hellingen ingezet, maar liggen deze in het verlengde van elkaar in het middenschip. (6) Op die manier ligt het columbariumgedeelte op één niveau (7) en plaats van eredienst op een niveau hoger (8), gelijk met het koor. Op die manier ontstaat er automatisch een duidelijke grens tussen de twee en is het misschien zelfs denkbaar dat een afscheiding tussen de twee niet noodzakelijk is. Het geheel blijft op die manier een open ruimte. Vanaf het kerkhof wordt de helling beperkt en ligt deze niet meer op het toegangspad. Het huidige beeld van de toegang blijft op die manier behouden (9)

- 54
- Inplantingsplan kerk niveau +00
schaal 1 : 400 bestaande toestand
Bron: Collectief Noord
- 55
- Inplantingsplan kerk niveau +00
schaal 1 : 400 scenario
Bron: Collectief Noord
- 56
- Plan kerk niveau +00
schaal 1 : 125 scenario
Bron: Collectief Noord
- 57
- Schema indeling kerk-columbarium
Bron: Collectief Noord

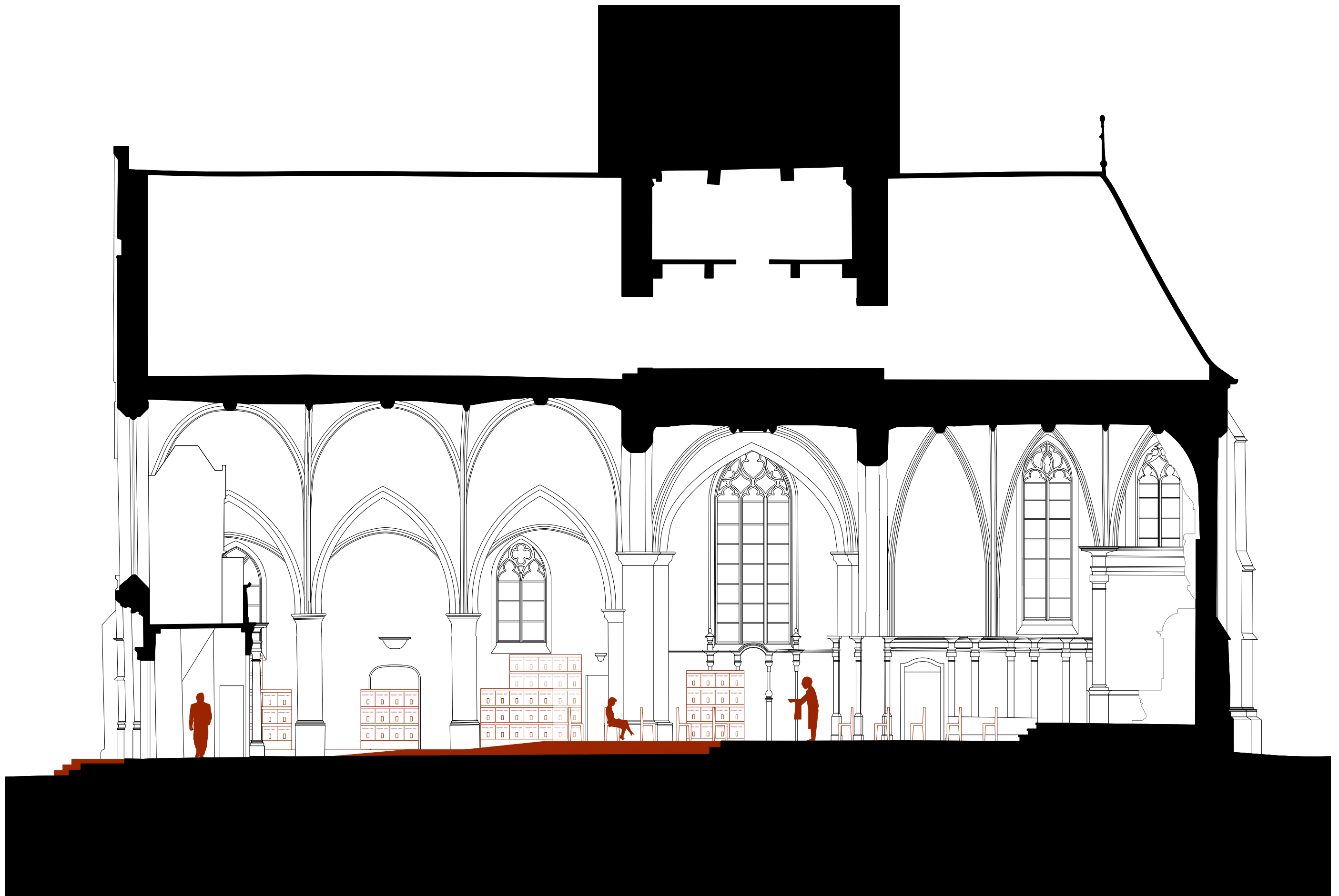

Columbarium:
capaciteit urnenissen: 582
capaciteit banken: 34
Afscheidsruimte:
capaciteit stoelen: 48

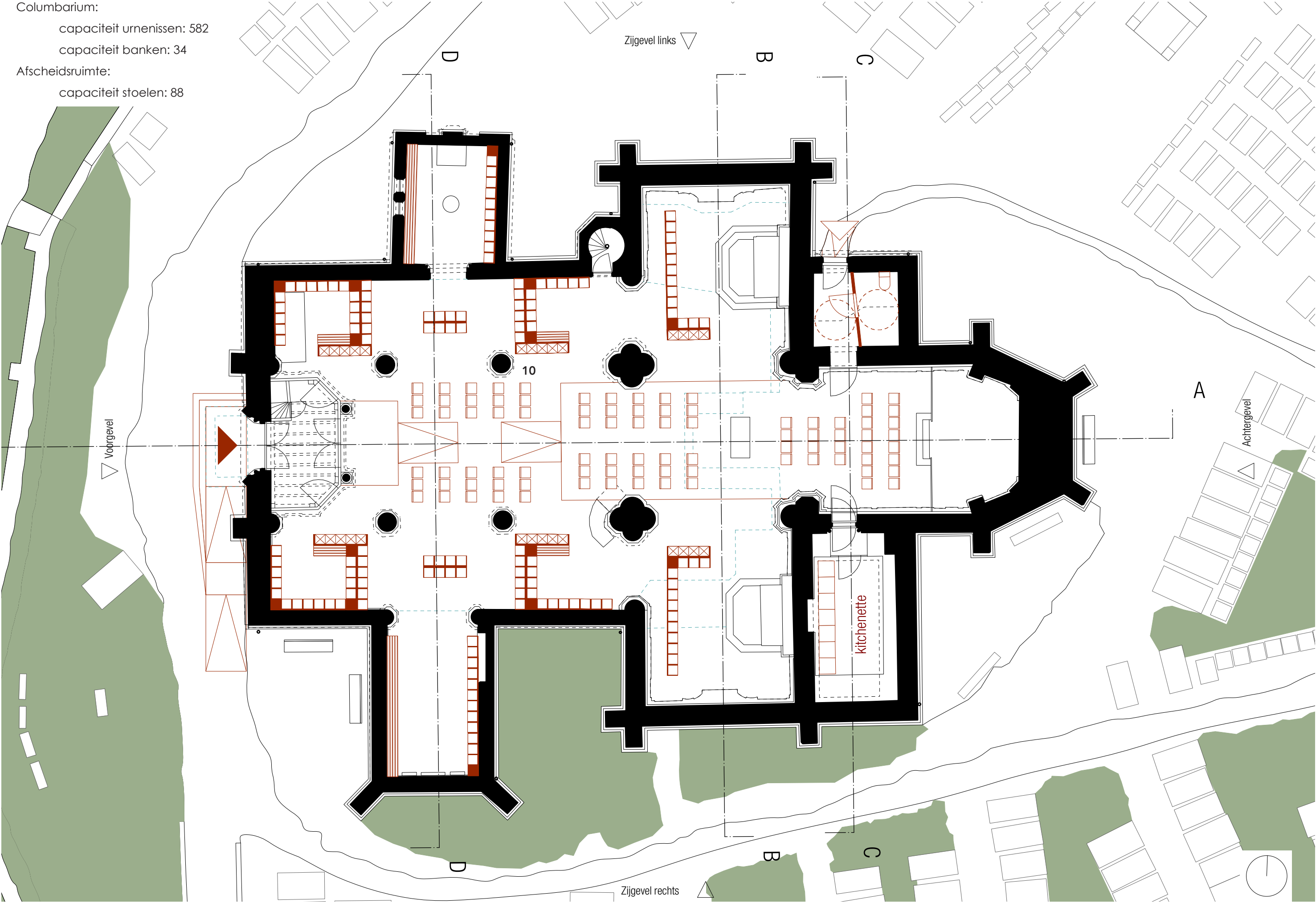

- 58 Referentie Grabeskirche Matthias Knab
Bron: matthias-knab.de/portfolio/grabeskirche
- 59 Referentie opbergsysteem opklapstoelen hout
Bron: merk Fameg stoel Flip
- 60 Referentie Grabeskirche Sint-Joseph Viersen
Bron: herbestemmingkerken.be
- 61 Detailtekening voorstel urnennissen
Bron: Collectief Noord
- 62 snede A
schaal 1 : 100 scenario
Bron: Collectief Noord

Columbarium:
capaciteit urnenissen: 582
capaciteit banken: 34

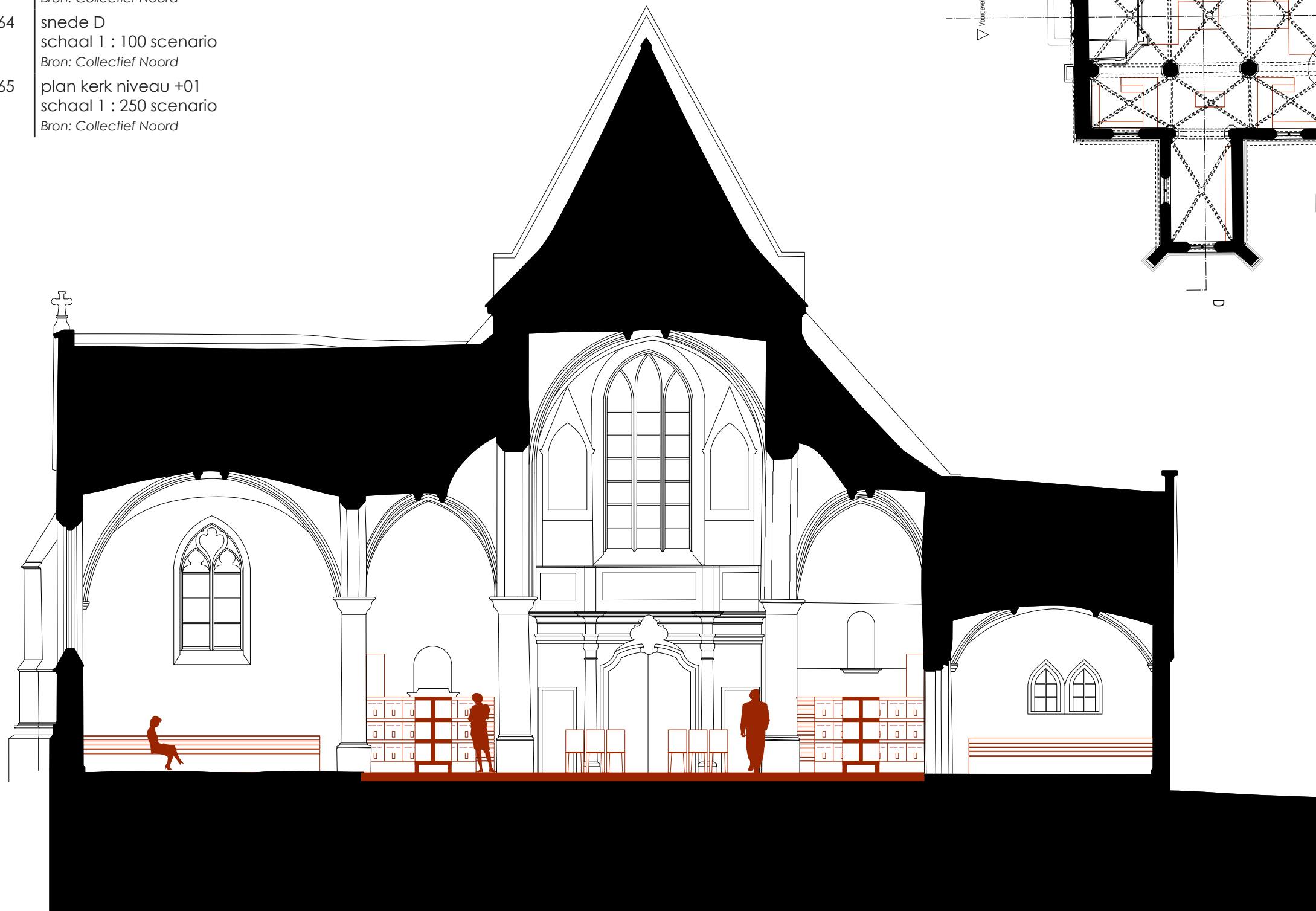
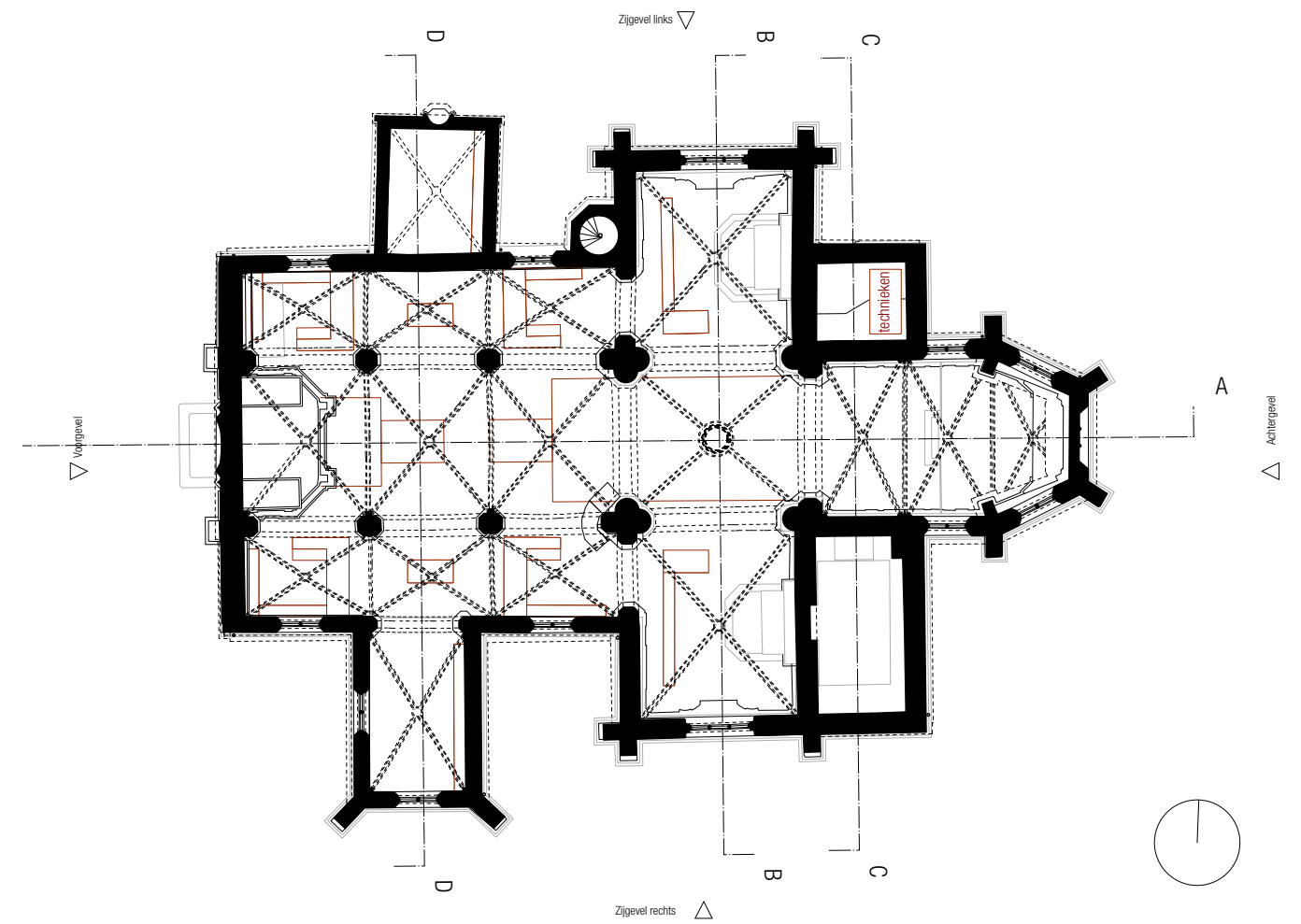
Afscheidsruimte:
capaciteit stoelen: 88

Indien de capaciteit dit vraagt, kan het middenschip en koor ook worden aangevuld met extra stoelen. Deze zouden kunnen worden geborgen in de kasten op de kopse kant van de urnenissen. (10) Indien de capaciteit van de urnenissen ooit niet zou volstaan kan de zone van het middenschip ook beschouwd worden als een uitbreidingszone.

- 63 plan kerk niveau +00 - variant gebruik
schaal 1 : 125 scenario
Bron: Collectief Noord
- 64 snede D
schaal 1 : 100 scenario
Bron: Collectief Noord
- 65 plan kerk niveau +01
schaal 1 : 250 scenario
Bron: Collectief Noord

65

64

Snede D

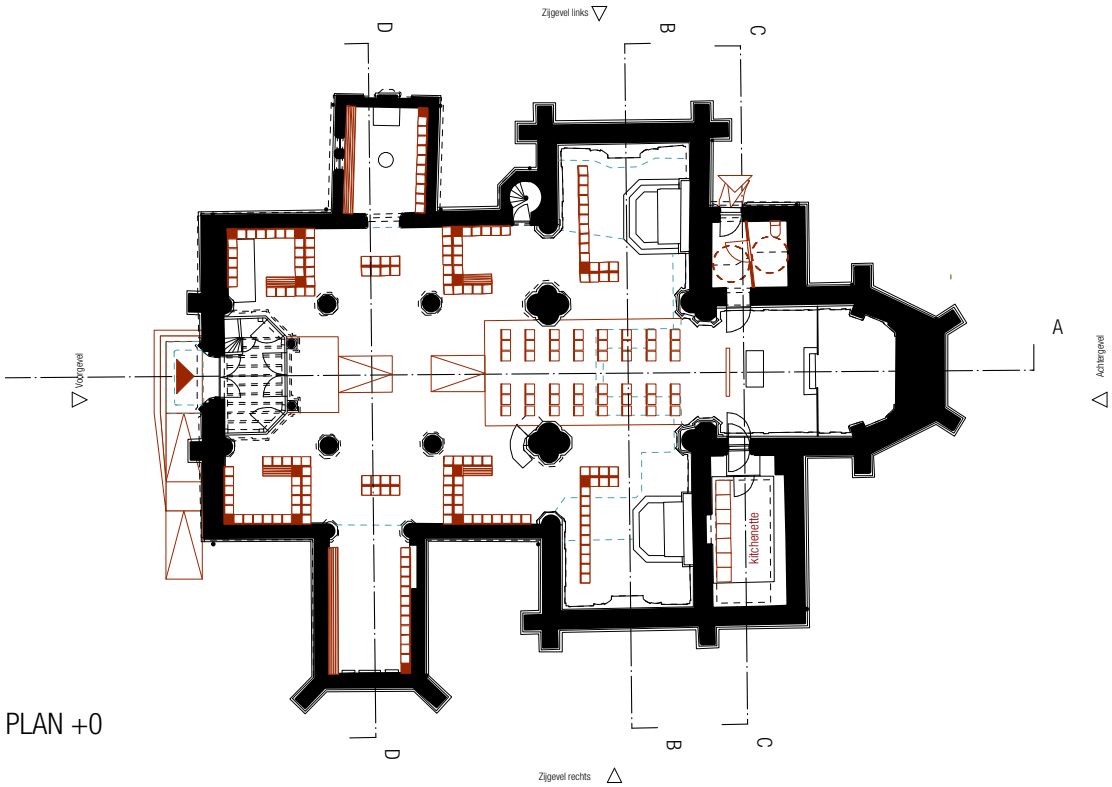
66

66 Collage scenario vanaf inkom
Bron: Collectief Noord

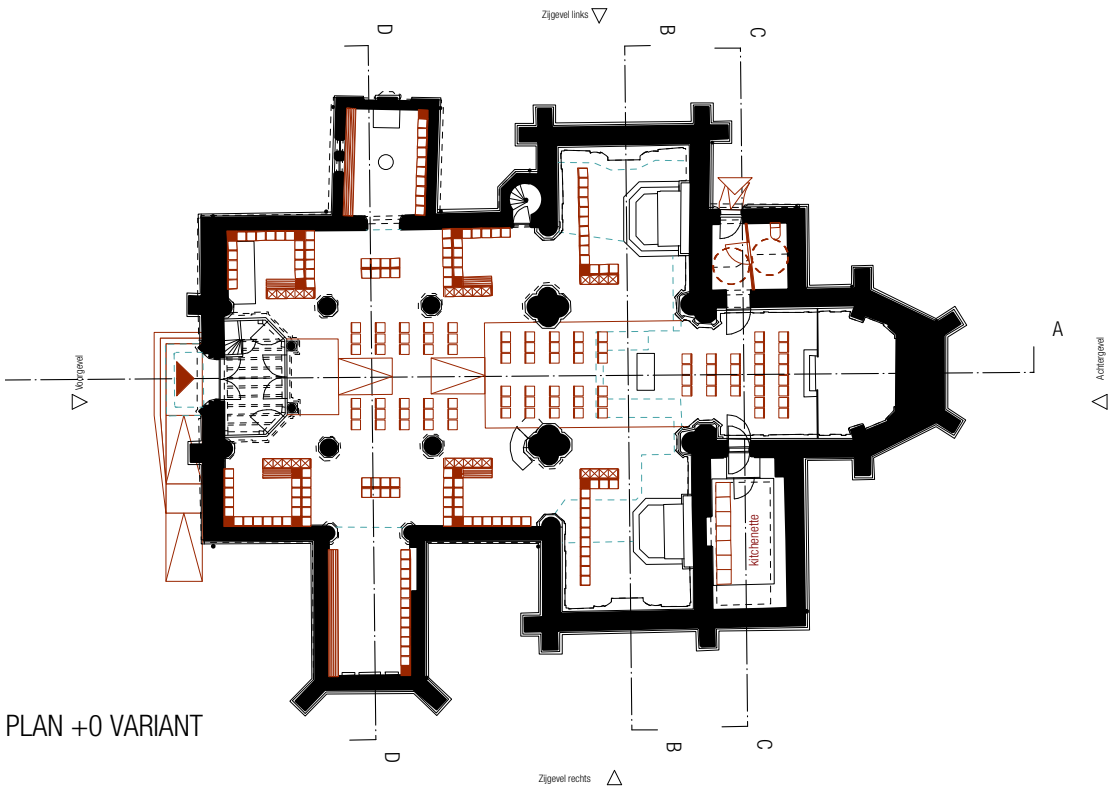
67 Collage scenario vanuit middenbeuk
Bron: Collectief Noord

SAMENVATTING SCENARIO 2

PLAN +0

PLAN +0 VARIANT

DOORSNEDE D

DOORSNEDE A

- + Intieme ruimten voor columbarium
- + Wandeling door middenbeuk naar ruimte voor afscheid
- + Capaciteit columbarium
- Concept urnenissen t.o.v. beperkte maten kerk
- Afsluitbaarheid transept met altaren

3. CUMBARIUM ALS KASTENVELD IN SCHIP

Dit scenario vertrekt van een opdeling met het volledige schip als columbarium tov het transept met koor als plaats voor eredienst.

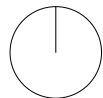
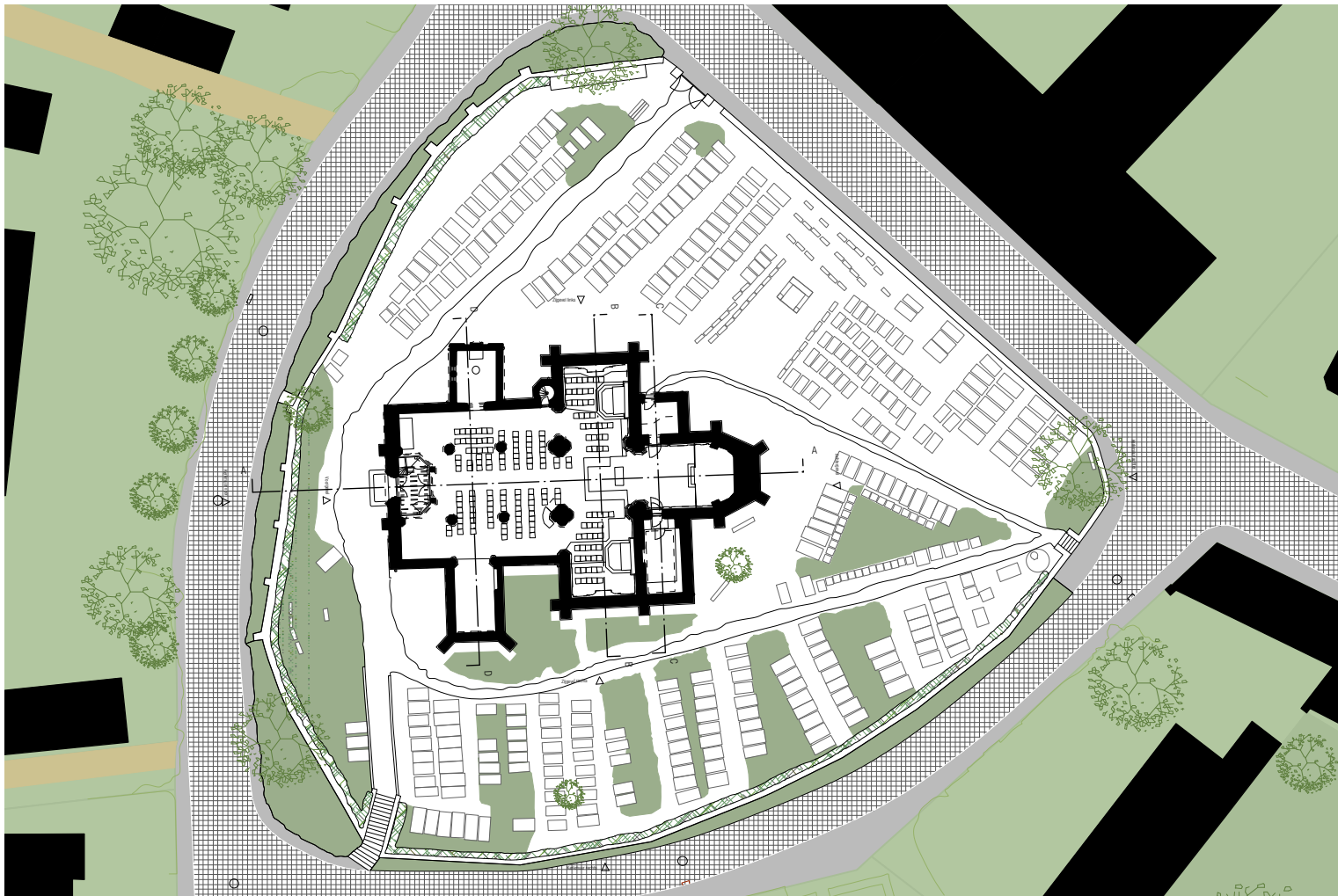
De urnenissen worden gegroepeerd in kasten en verspreid als een veld van kasten over de ruimte. (1) Rond de kolommen worden banken voorzien als bezinningsplek (2) In de Sint-Niklaaskapel worden urnezuilen voorzien. (3) Aan de wanden van de doopkapel worden banken voorzien en gezien het feit dat dit een intiemere ruimte is, wordt deze ingezet als afscheidsruimte. (4)

Nieuwe zijkappellen nestelen zich in de bestaande gekartelde footprint voor kitchenette, sanitair en berging. De kitchenette wordt op de hoek naar het hoofdtoegangspad georiënteerd en zou zelfs via het kerkhof open en toegankelijk kunnen worden gemaakt om een afscheidsdrink daar te organiseren. (5) Aan de andere kant bevindt zich in een tussenruimte berging en volwaardig sanitair (6) Deze kapel is eerder gesloten en vormt zich als “een ruïnefragment” naar het beeld van de gevel.

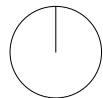
Transept en koor fungeren als eredienst ruimte, maar kunnen, gezien de nieuwe bedienende ruimtes, ook breder worden ingezet voor bv. een concert, lezing, e.d. (7) Sacristie (8) en technische ruimte (9) blijven behouden.

- 68
- Inplantingsplan kerk niveau +00
schaal 1 : 400 bestaande toestand
Bron: Collectief Noord
- 69
- Inplantingsplan kerk niveau +00
schaal 1 : 400 scenario
Bron: Collectief Noord
- 70
- Plan kerk niveau +00
schaal 1 : 125 scenario
Bron: Collectief Noord
- 71
- Schema indeling kerk-columbarium
Bron: Collectief Noord

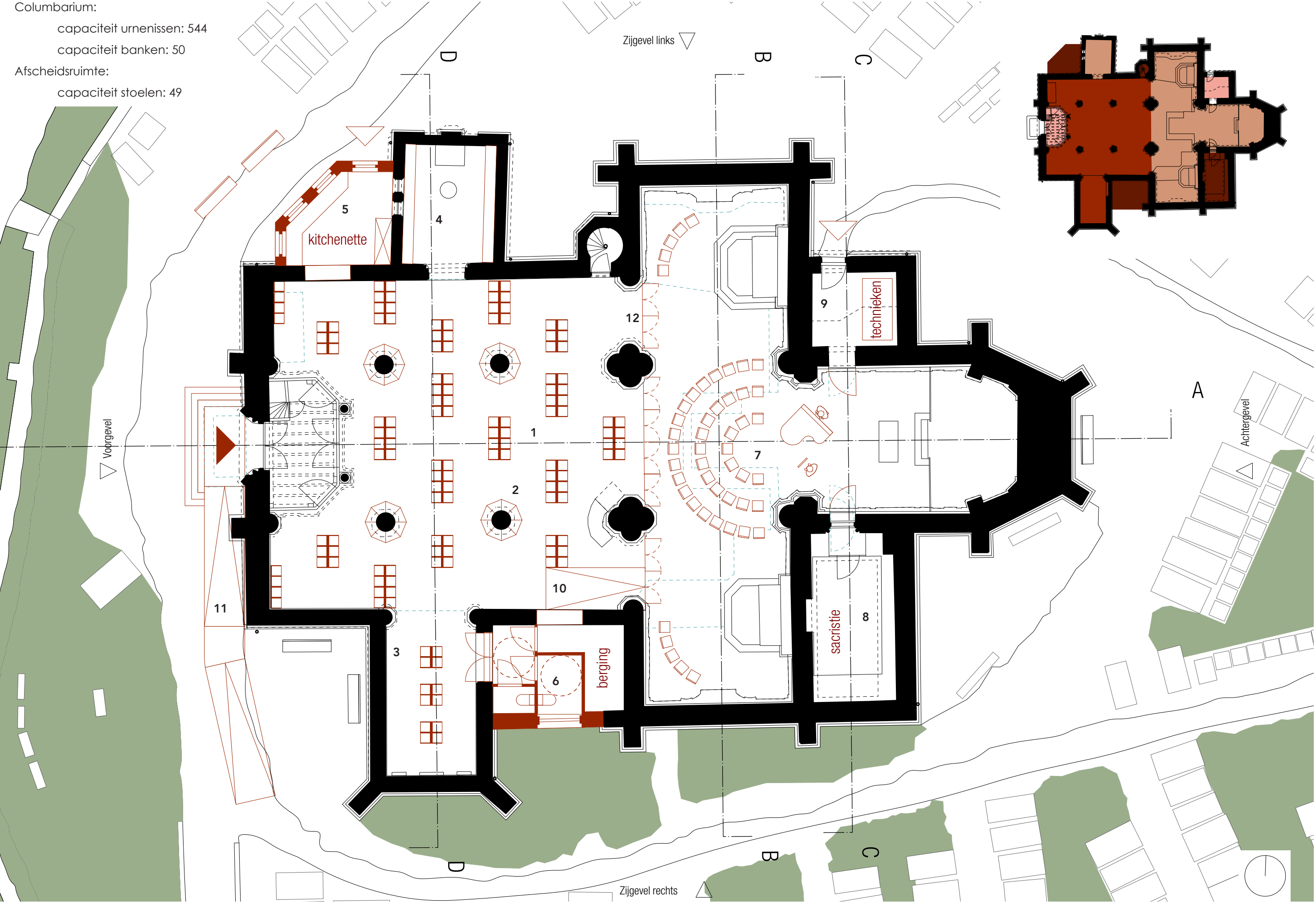
68

69

Columbarium:
capaciteit urnenissen: 544
capaciteit banken: 50
Afscheidsruimte:
capaciteit stoelen: 49

72

73

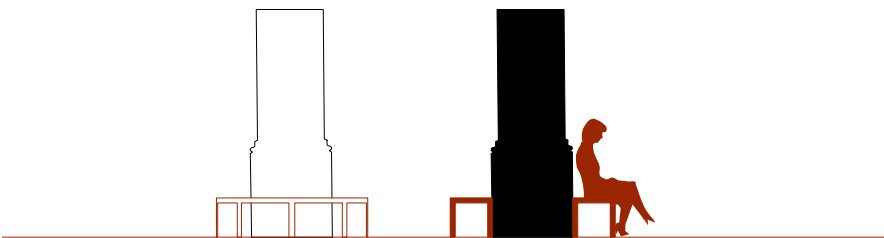
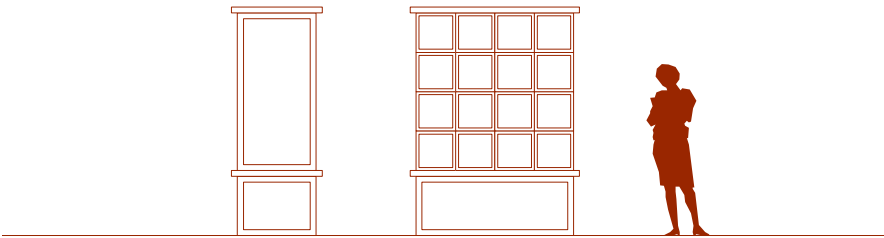
74

75

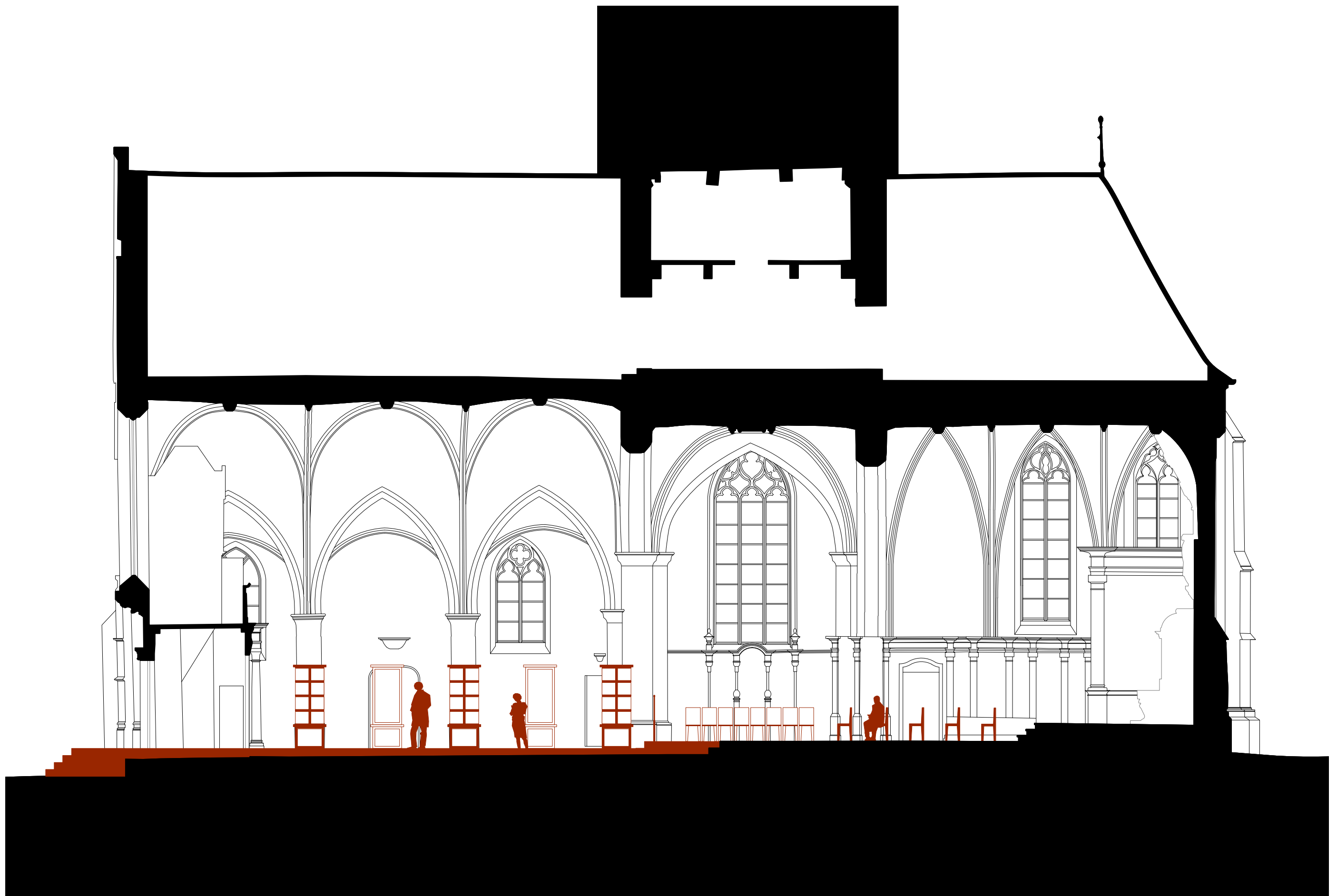

76

77

- 72 Referentie Grabeskirche Sankt Kamillus Mönchengladbach
Bron: www.st-kamillus-kolumbarium.de
- 73 Referentie Glenham circular tree seat
Bron: merk Barlow Tyrie www.teak.com
- 74 Referentie Grabeskirche St-Bartholomaeus Keulen
Bron: www.grabeskirche-koeln.de
- 75 Foto oksaal Sint-Martinuskerk
Bron: Collectief Noord
- 76 Referentie Alte Pinakothek München, Hans Dollgast
Bron: www.google.be
- 77 Detailtekening voorstel urnennissen
Bron: Collectief Noord
- 78 snede A
schaal 1 : 100 scenario
Bron: Collectief Noord

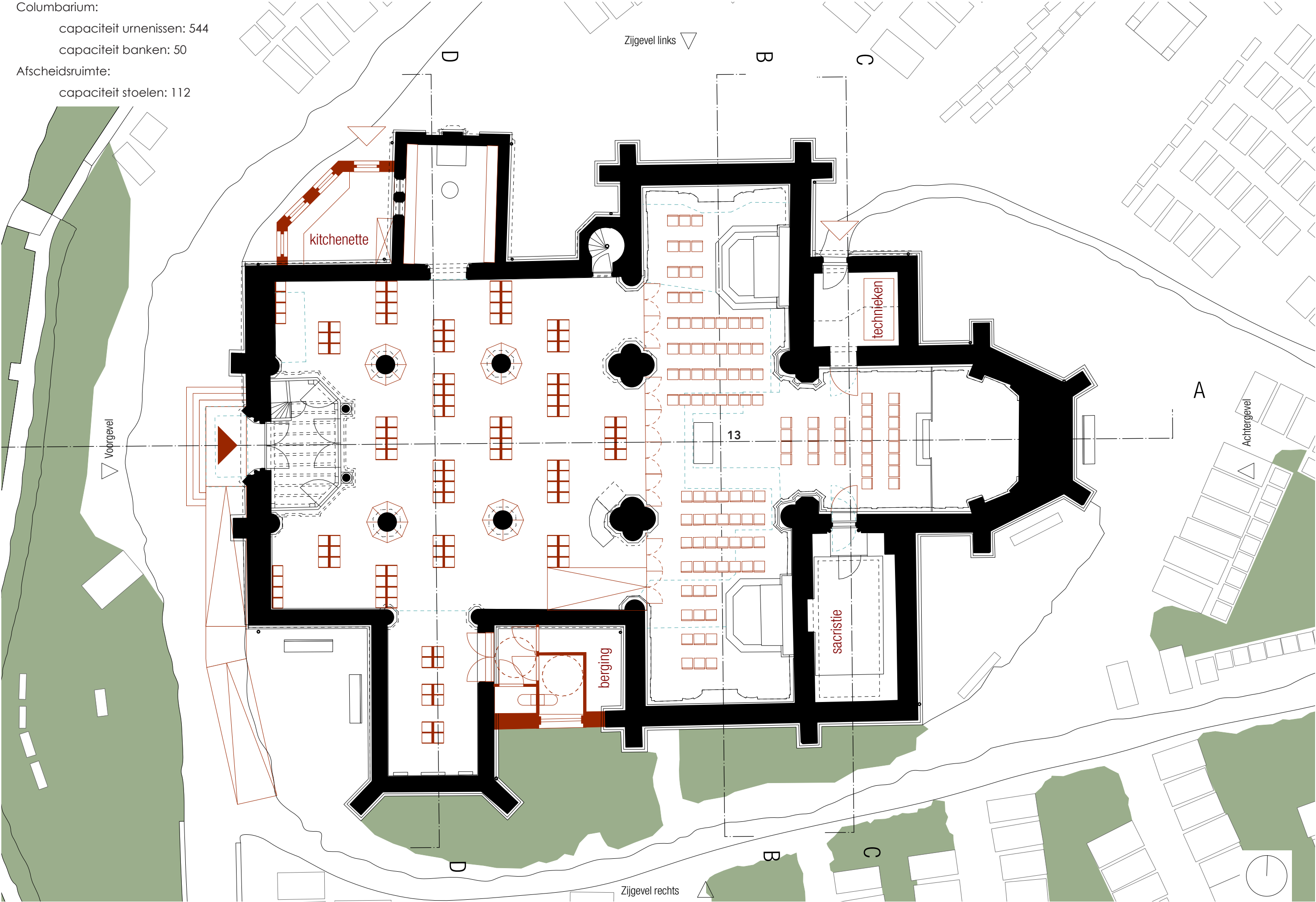
Het hoogteverschil wordt opgelost door de vloer volledig te verhogen. Tussen columbarium en eredienstruimte zit dan maar 1 trede waardoor een beperkte helling mogelijk is. (10) Een langere helling en monumentalere trap dient dan wel buiten te worden voorzien om het gebouw te betreden. (11) Op de verhoogde lijn tussen columbarium en eredienstruimte kan een duidelijke grens worden gemaakt in de vorm van een hek. (12)

- 79 | aanzicht kerk gevel noord
 schaal 1 : 100 scenario
 Bron: Collectief Noord
- 80 | aanzicht kerk gevel zuid
 schaal 1 : 100 scenario
 Bron: Collectief Noord

Columbarium:
capaciteit urnenissen: 544
capaciteit banken: 50

Afscheidsruimte:
capaciteit stoelen: 112

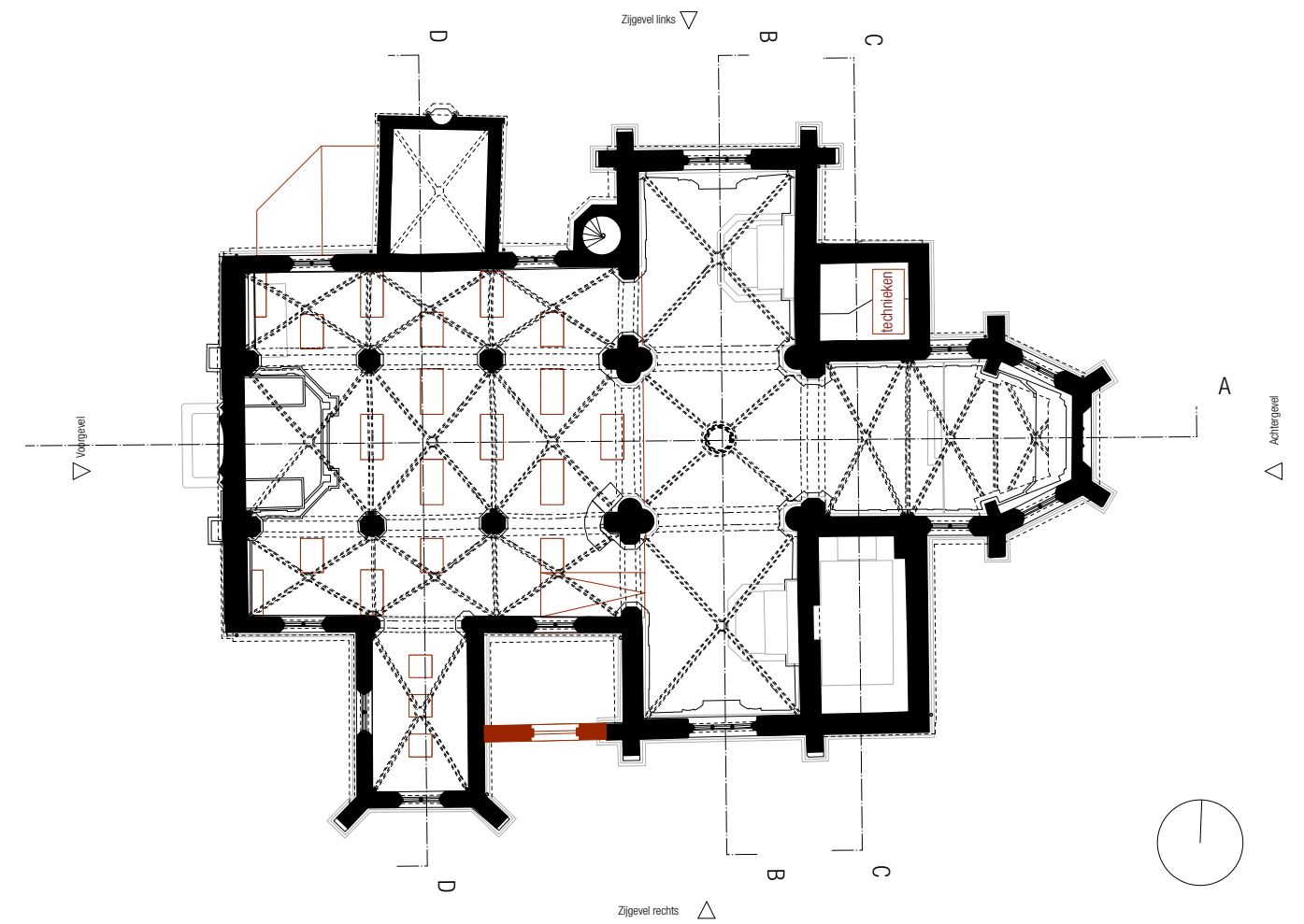

De erediensruimte kan ook maximaal worden ingevuld indien een grotere capaciteit gewenst is. (13)

Gezien de eenvoud van het kastensysteem en de helderheid van de niveauverschillen is dit scenario eenvoudig denkbaar als een groeimodel. Naargelang de vraag kunnen de kasten zich uitbreiden tov de erediensruimte. (14) Het is ook denkbaar dat er in eerste instantie maar één uitbreiding is ipv 2. (15)

- 81 plan kerk niveau +00 - variant gebruik
schaal 1 : 125 scenario
Bron: Collectief Noord
- 82 snede D
schaal 1 : 100 scenario
Bron: Collectief Noord
- 83 plan kerk niveau +01
schaal 1 : 250 scenario
Bron: Collectief Noord

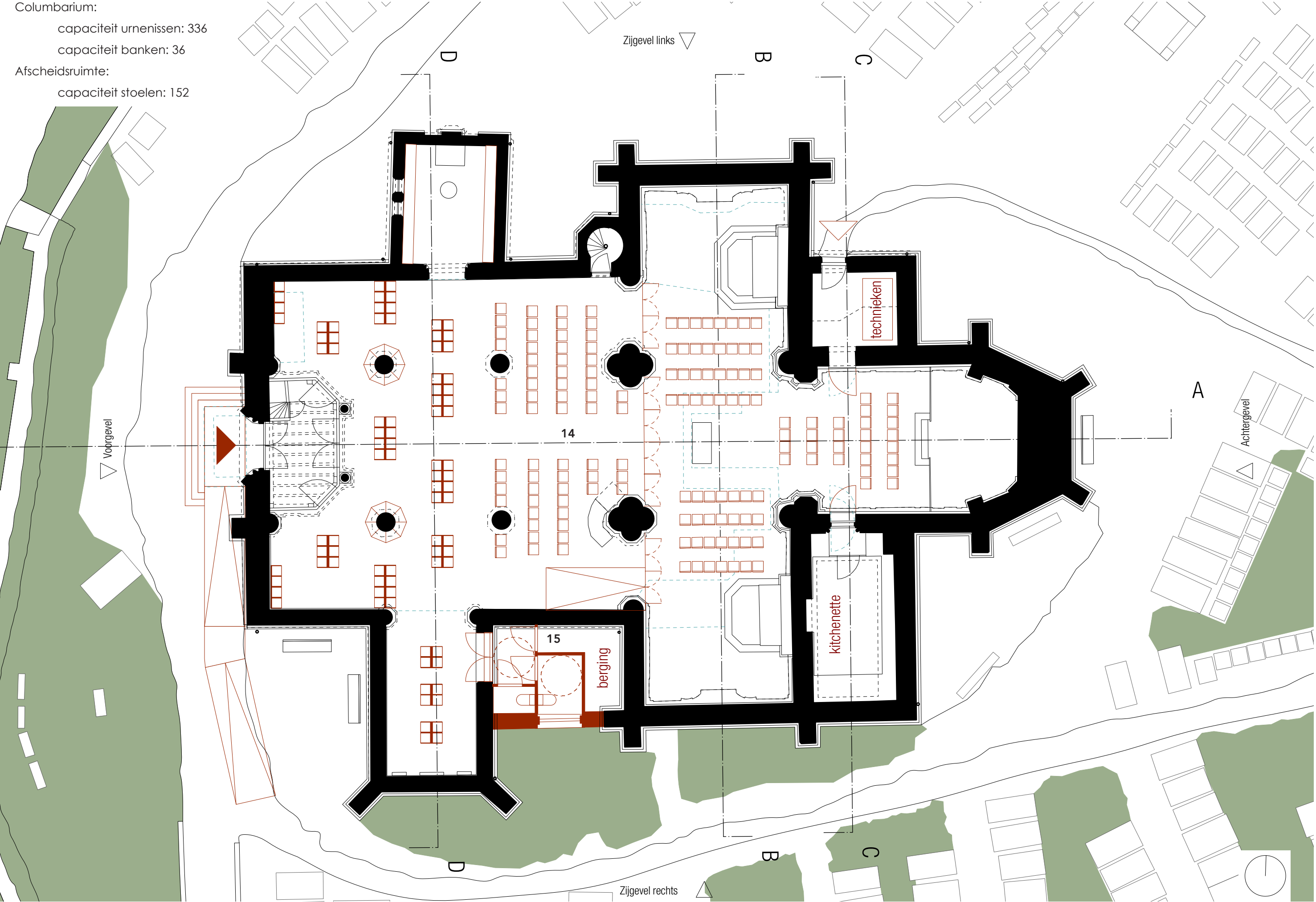
83

82

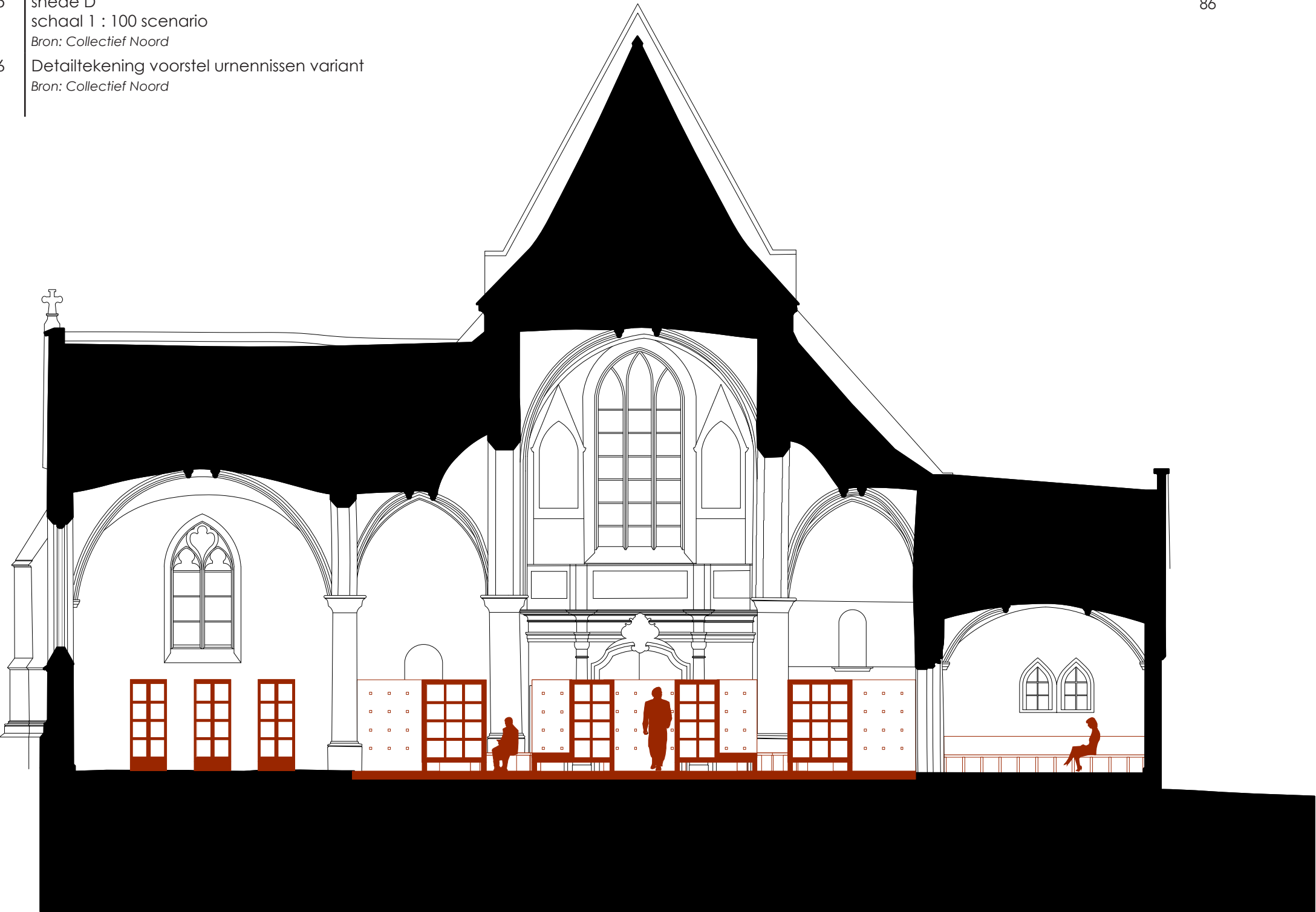
Snede D

Columbarium:
capaciteit urnenissen: 336
capaciteit banken: 36
Afscheidsruimte:
capaciteit stoelen: 152

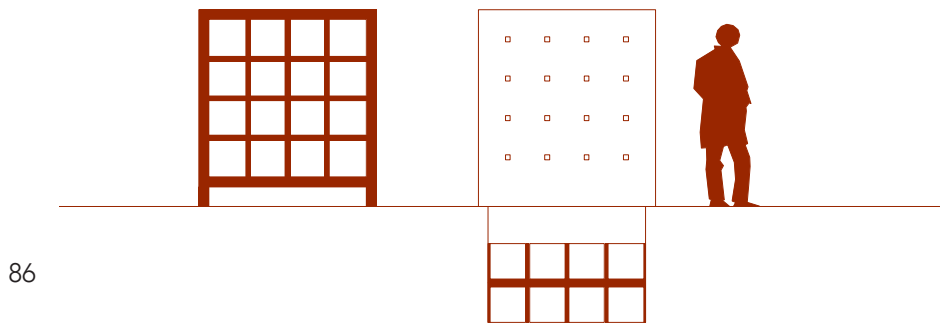

Zoals in scenario 1 aangehaald zouden de nissen denkbaar kunnen zijn in hout naar analogie met de houten lambrisering, inkom-orgelpartij, preekstoel, maar het is ook denkbaar dat deze eerder abstractie en soberheid opzoeken in contrast met de overdadige barokaankleding van het koor.

- 84
- plan kerk niveau +00 - variant fasering
schaal 1 : 125 scenario
Bron: Collectief Noord
- 85
- snede D
schaal 1 : 100 scenario
Bron: Collectief Noord
- 86
- Detailtekening voorstel urnennissen variant
Bron: Collectief Noord

Snede D

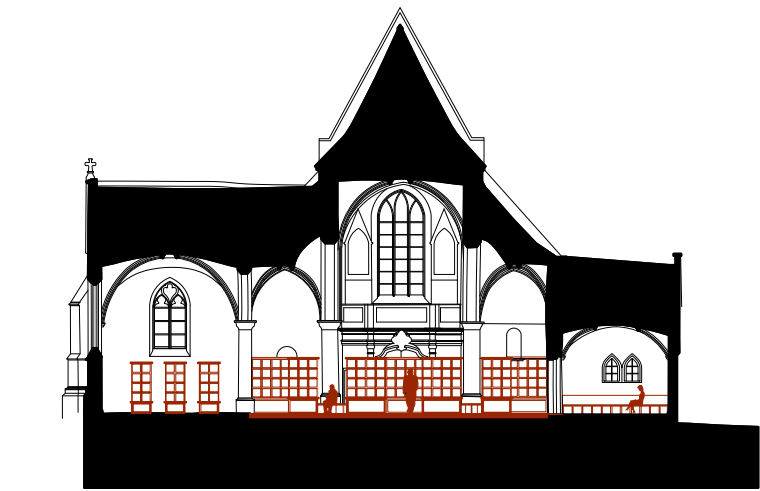
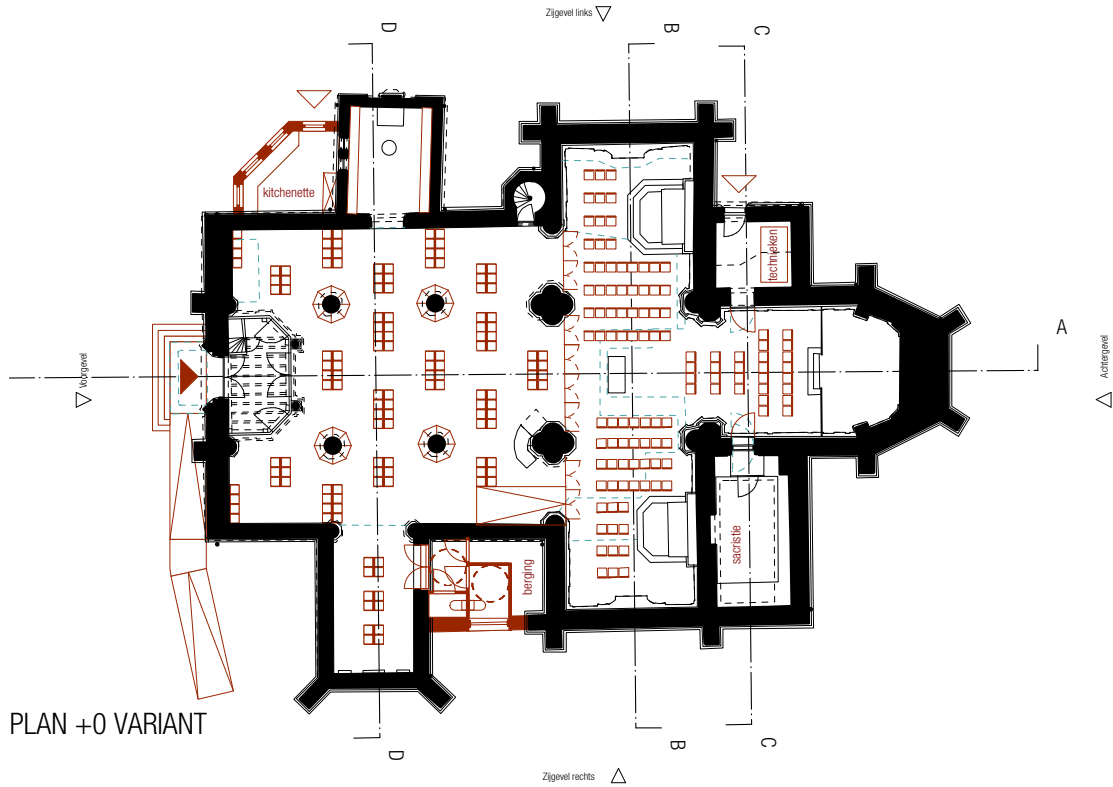
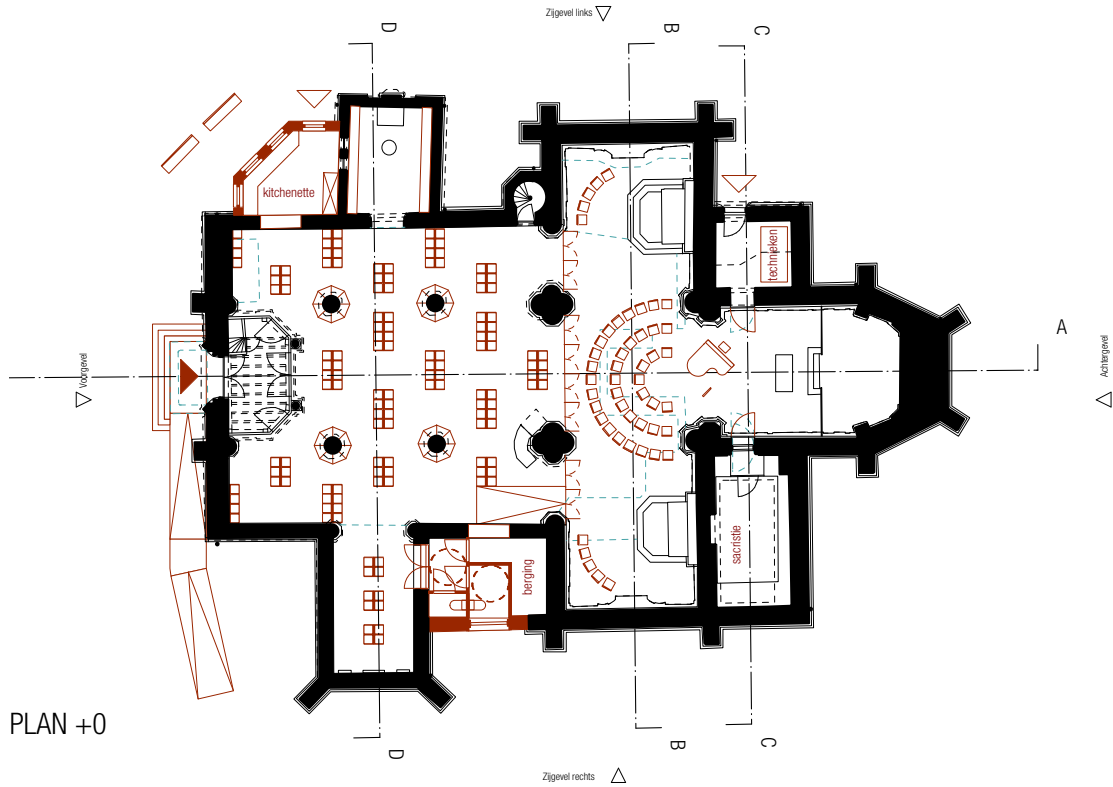
87

87 Collage scenario vanaf inkom
Bron: Collectief Noord

88 Collage scenario vanuit middenbeuk
Bron: Collectief Noord

SAMENVATTING SCENARIO 3

DOORSNEDE D

DOORSNEDE A

- + Duidelijke scheiding kerk - columbarium
- + Eenvoudige fasering mogelijk
- + Relatie met kerkhof
- + Grotere bedienende functies maken breed gebruik mogelijk
- Ruimtelijkheid
- Mogelijk conflict tussen bouwkundige ingrepen en graven

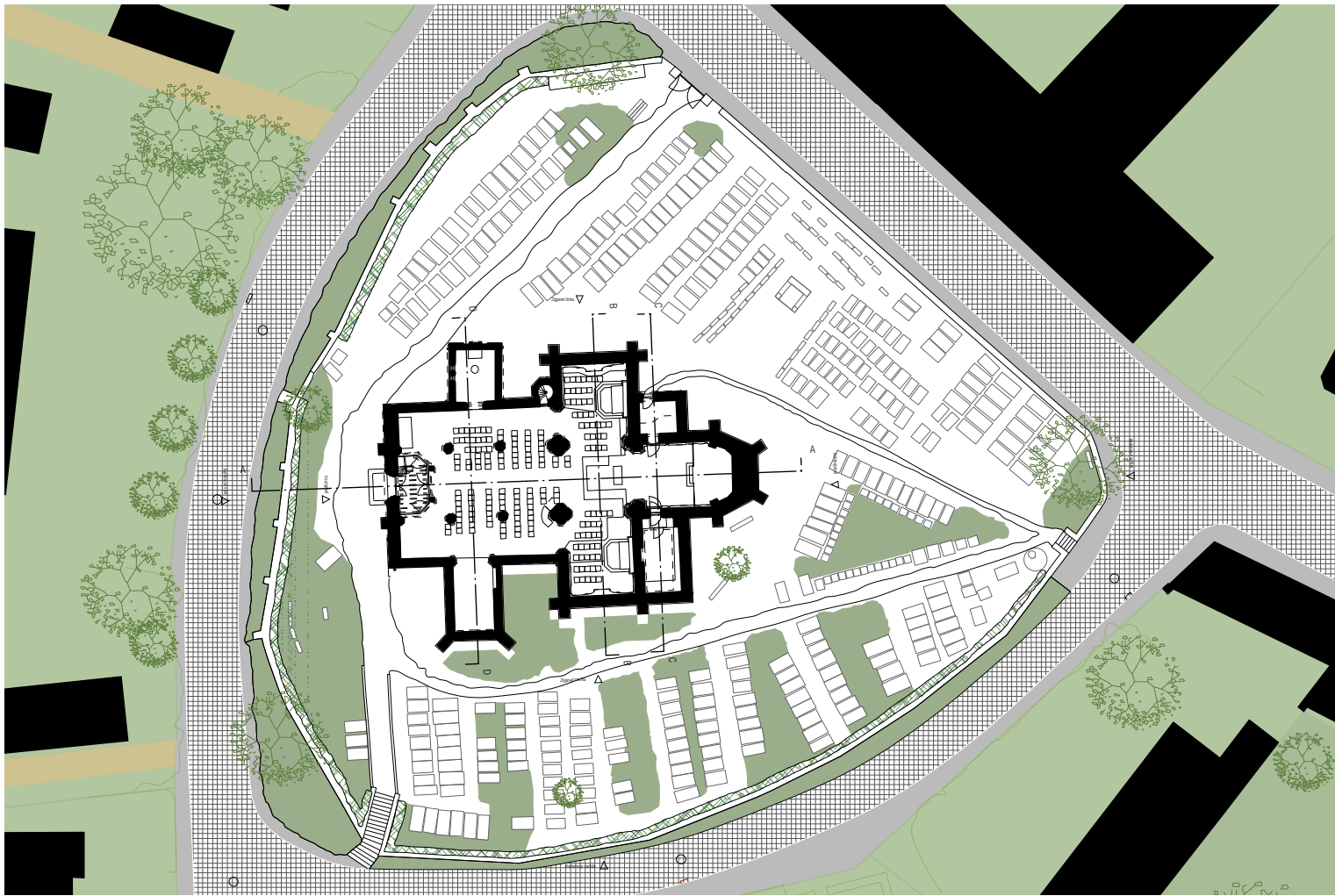
4. COLUMBARIUM ALS MEUBEL, EREDIENST IN KOOR

Bij dit scenario wordt uitgegaan van een sterk gereduceerde eredienst/afscheidruimte in koor en centraal in transept. (1) Een hek zou deze ruimte eventueel ook nog fysiek kunnen afscheiden van de rest die wordt ingezet als columbarium. De urnenissen worden vormgegeven als een meubelkast met een plint en kroonlijst. De plint fungeert als bank en/of plaats voor bloemen. Ze worden specifiek in plan gepositioneerd en georiënteerd. Zo wordt een grote kamerfiguur gevormd door de meubels in de zijbeuken (2), zorgen zuilen met bank voor doorzicht en ruimtelijkheid in de middenbeuk van het schip (3), en richten de meubels zich naar de zij-altaren in het transept (4). In de doopkapel wordt het meubel tegen een wand gepositioneerd (5) en vrijstaand gezet in de Sint-Niklaaskapel (6) Kitchenette (7) en sanitair (8) zijn gelijkaardig als in scenario 1.

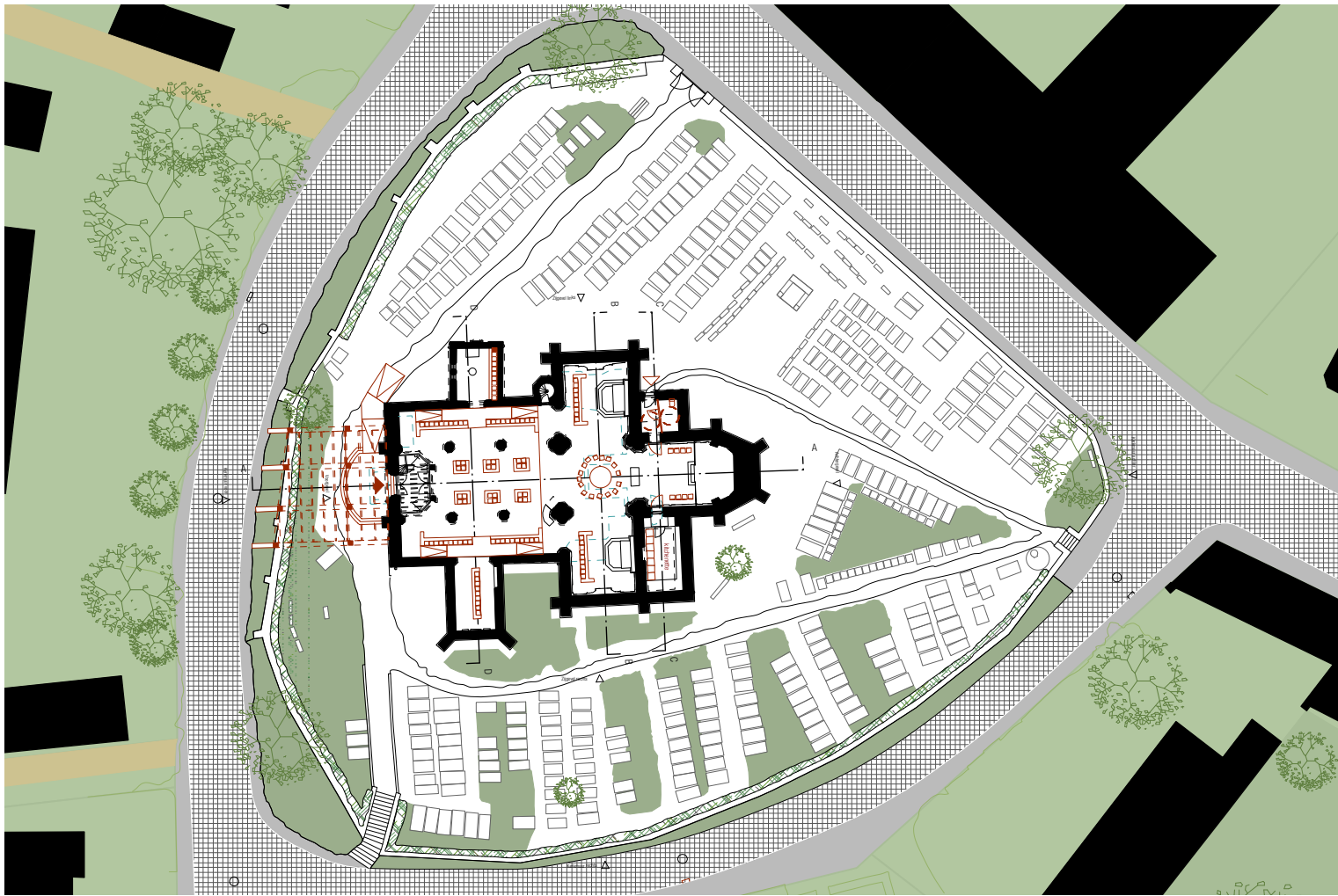
De hellingen om het niveauverschil op te vangen zijn verwerkt in de achterzijde van de meubels. (9) De overbrugging van het niveauverschil aan de buitenzijde is zoals bij scenario 1. De problematiek van het verzakken van gevel en keermuur zou aanleiding kunnen zijn om een schoring te bedenken in de vorm van een overdekte inkomzone waar samenkomst mogelijk is. Deze inkomzone vervolledigt het geheel van de delen. (10)

- 89
- Inplantingsplan kerk niveau +00
schaal 1 : 400 bestaande toestand
Bron: Collectief Noord
- 90
- Inplantingsplan kerk niveau +00
schaal 1 : 400 scenario
Bron: Collectief Noord
- 91
- Plan kerk niveau +00
schaal 1 : 125 scenario
Bron: Collectief Noord
- 92
- Schema indeling kerk-columbarium
Bron: Collectief Noord

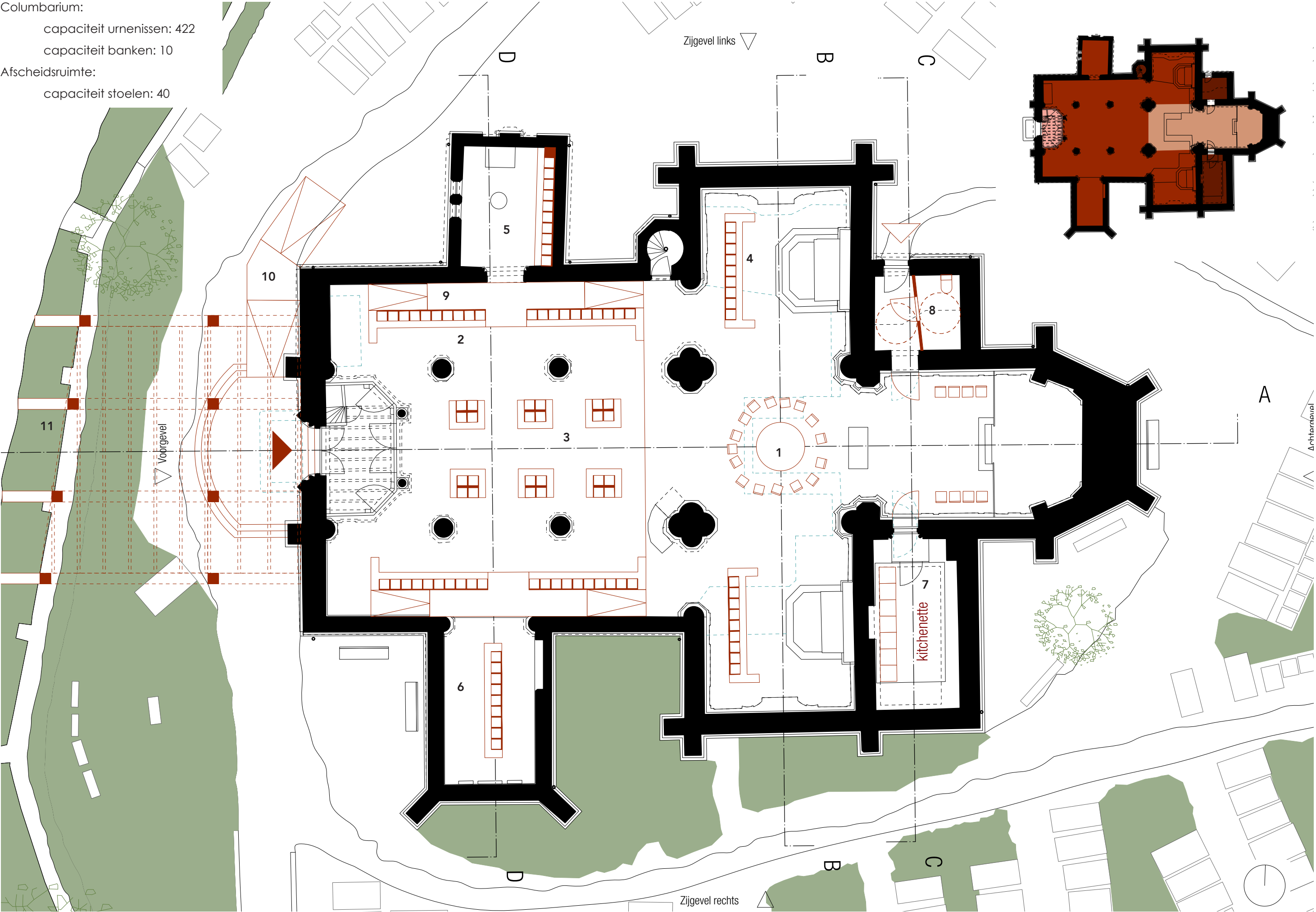
89

90

Columbarium:
capaciteit urnenissen: 422
capaciteit banken: 10
Afscheidsruimte:
capaciteit stoelen: 40

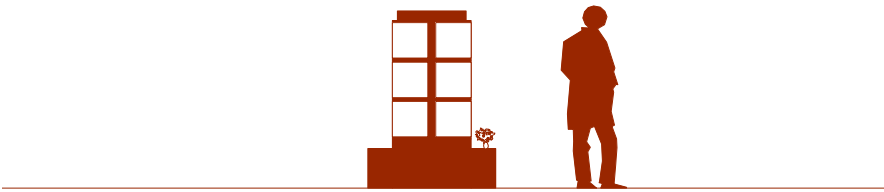

93

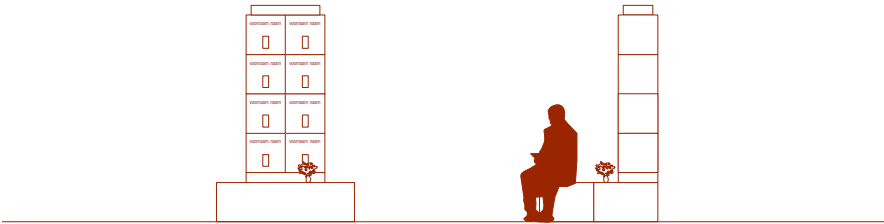
96

94

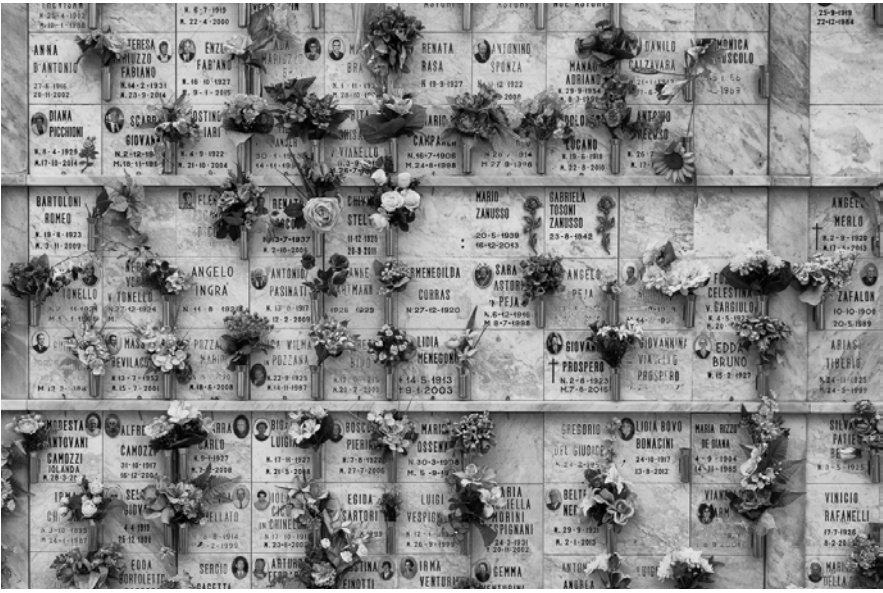
97

99

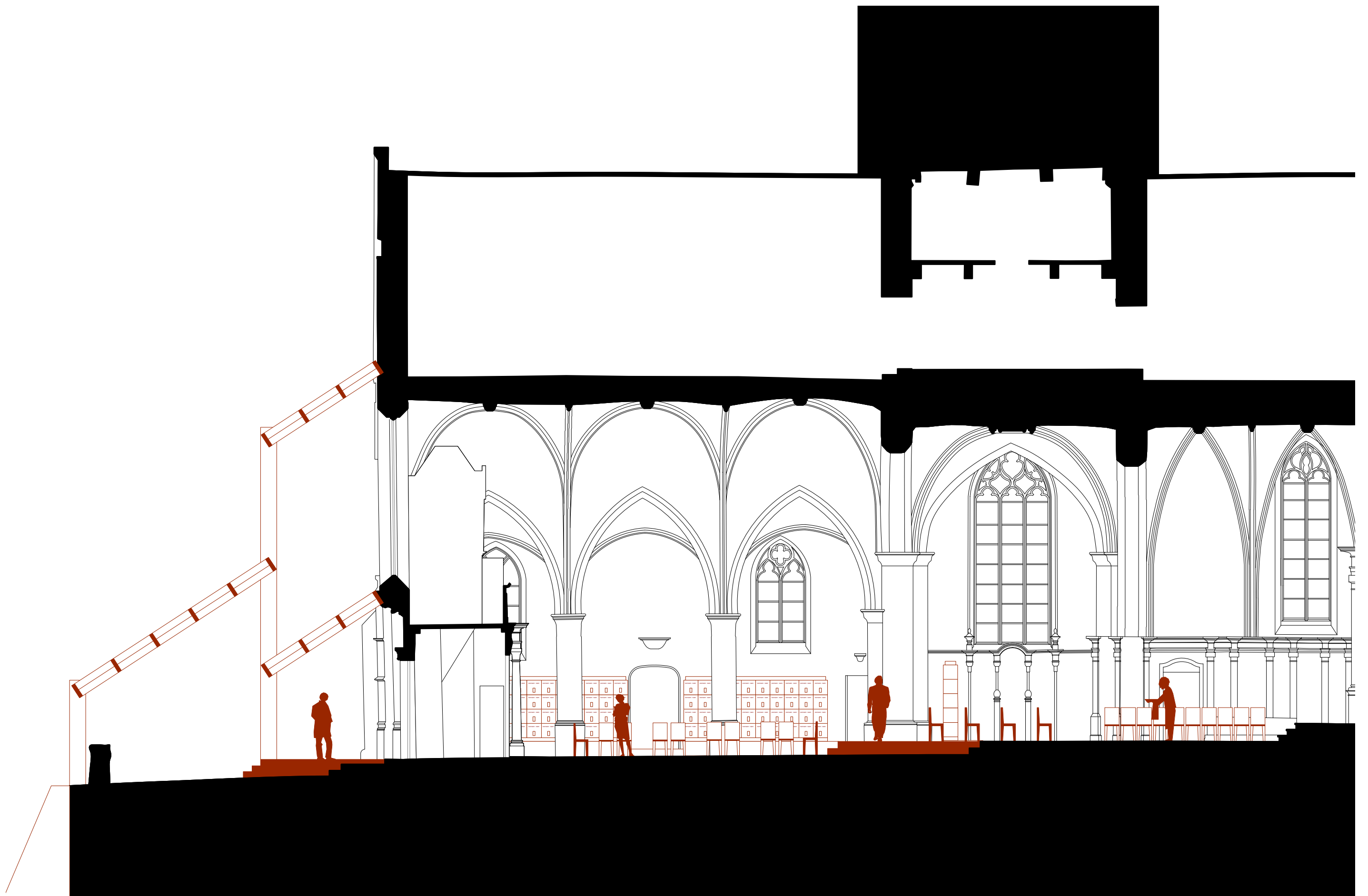

95

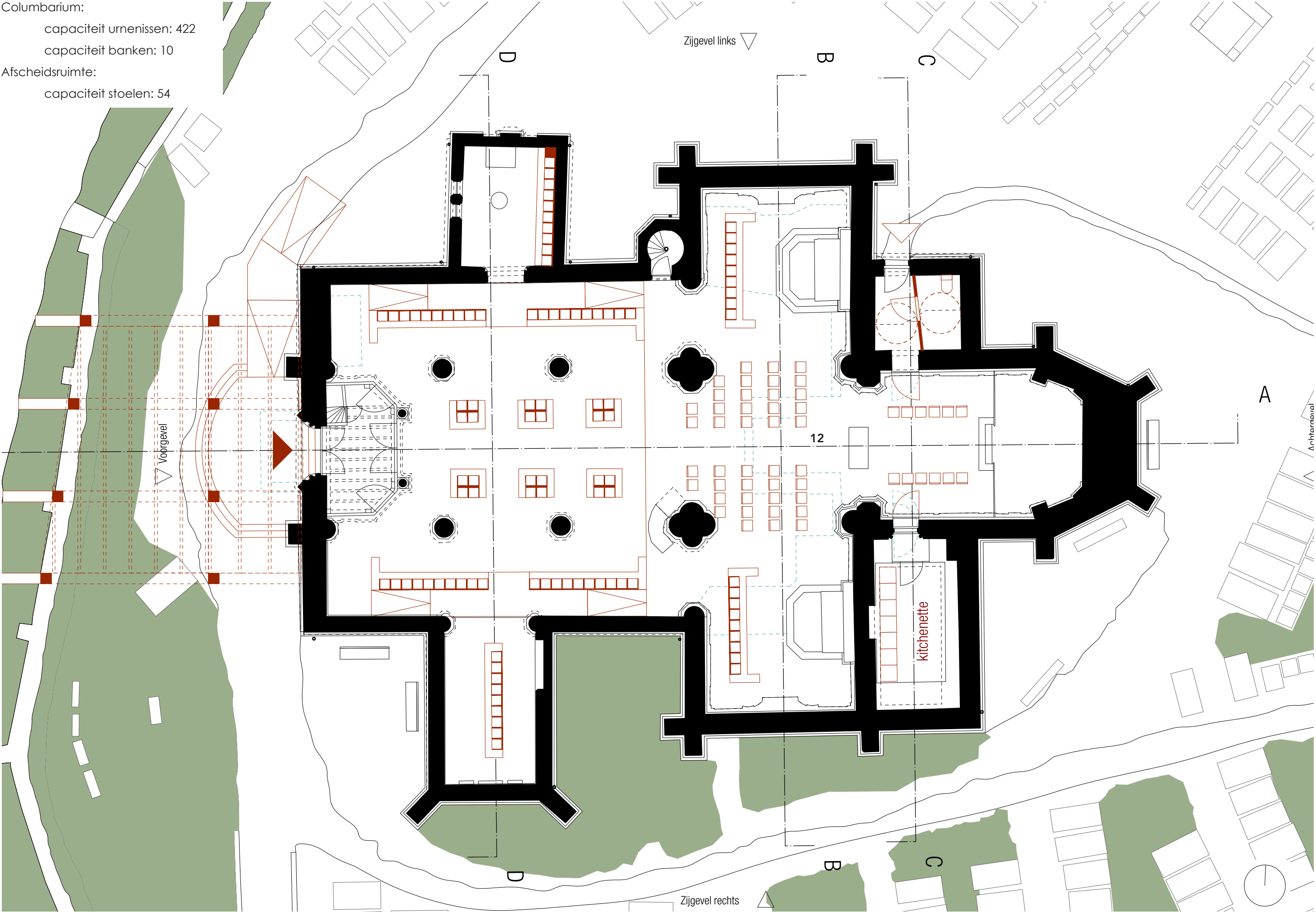
98

- 93 Referentie Allmannajuvet zinc mines Sauda Noorwegen,
Peter Zumthor
Bron: www.dezeen.com
- 94 Referentie gevelschoring v-systems
Bron: www.v-systems.be
- 95 Referentie Gallery of Myoenji Columbarium, Furumori Koichi
Bron: www.archdaily.com
- 96 Referentie schilderij Sint-Odulphuskerk Assendelft, Pieter
Janszoon Saenredam
Bron: www.grabeskirche-koeln.de
- 97 Referentie Hieronymus in de studio, Antonella Da Messina
Bron: www.nationalgallery.org.uk
- 98 Referentie kerkhof San Michele Venetië
Bron: www.google.be
- 99 Detailtekening voorstel urnennissen
Bron: Collectief Noord
- 100 snede A
schaal 1 : 100 scenario
Bron: Collectief Noord

Columbarium:
capaciteit urnenissen: 422
capaciteit banken: 10

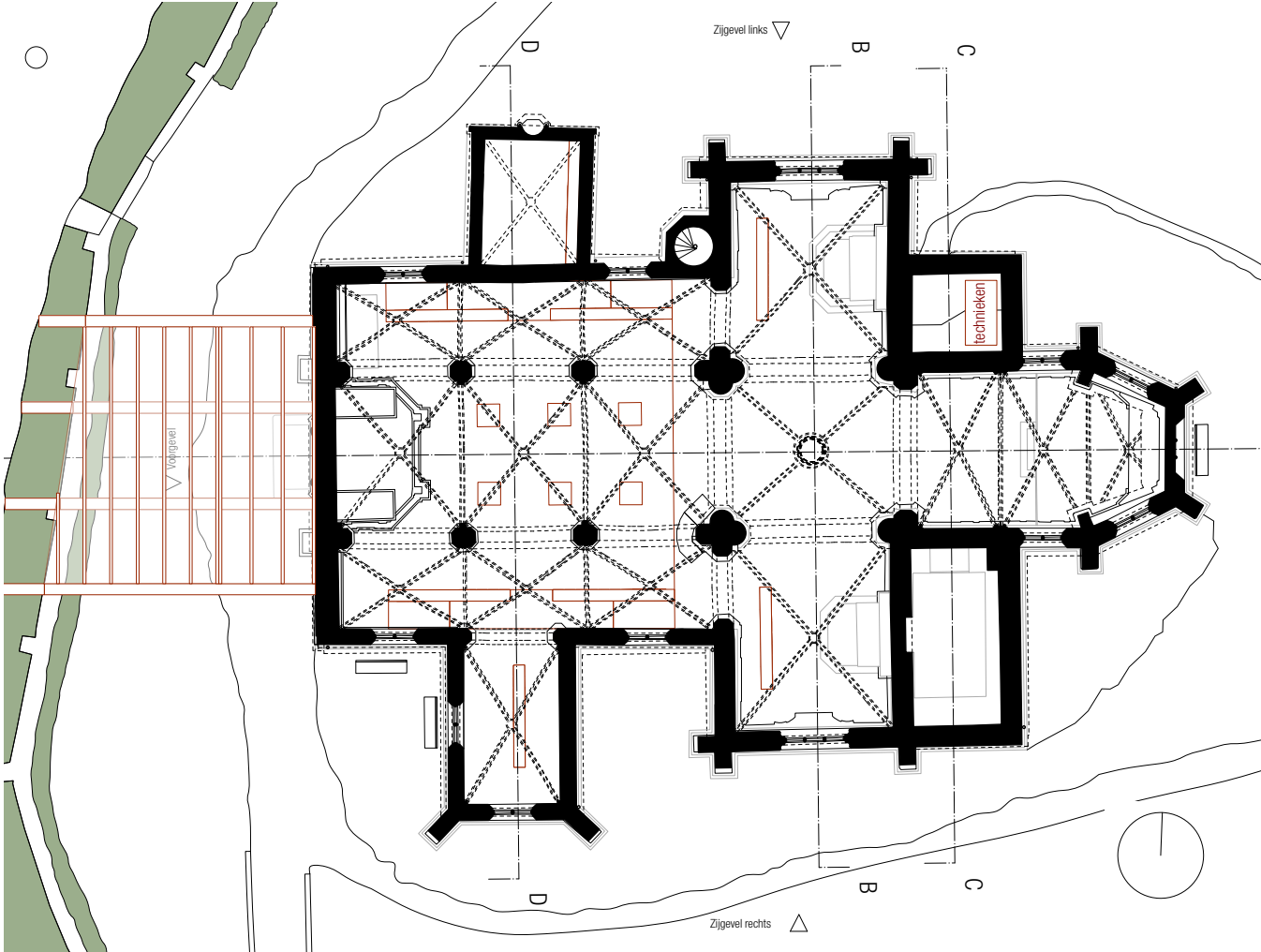
Afscheidsruimte:
capaciteit stoelen: 54

Het herschikken van de stoelen binnen koor en onder toren toont een maximum capciteit van stoelen in dit scenario voor de eredienst. (12)

- 101 plan kerk niveau +00 - variant gebruik
schaal 1 : 125 scenario
Bron: Collectief Noord
- 102 snede D
schaal 1 : 100 scenario
Bron: Collectief Noord
- 103 plan kerk niveau +01
schaal 1 : 250 scenario
Bron: Collectief Noord

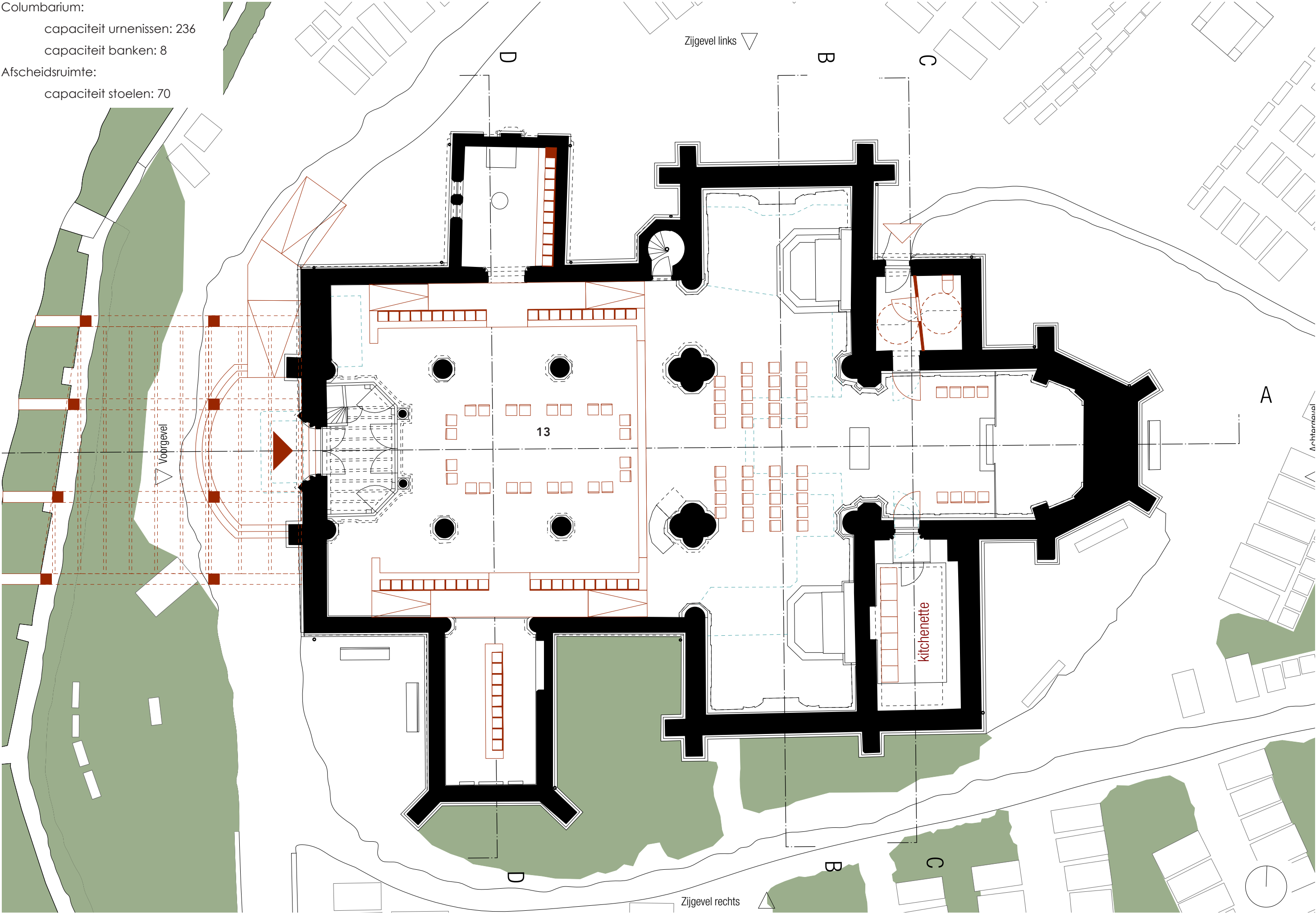
103

102

Snede D

Columbarium:
capaciteit urnenissen: 236
capaciteit banken: 8
Afscheidsruimte:
capaciteit stoelen: 70

De meubels kunnen afzonderlijk geplaatst worden en zijn in die zin faseerbaar als groeimodel. In eerste instantie zouden alleen de meubels in de zijbeuken kunnen geplaatst worden waardoor de grote kamer met banken ook kan fungeren als een grote afscheidsruimte, gescheiden van de eredienst ruimte een trede hoger (of vice versa). (13)

- 104 | plan kerk niveau +00 - variant fasering
schaal 1 : 125 scenario
Bron: Collectief Noord
- 105 | aanzicht kerk gevel west
schaal 1 : 125 scenario
Bron: Collectief Noord

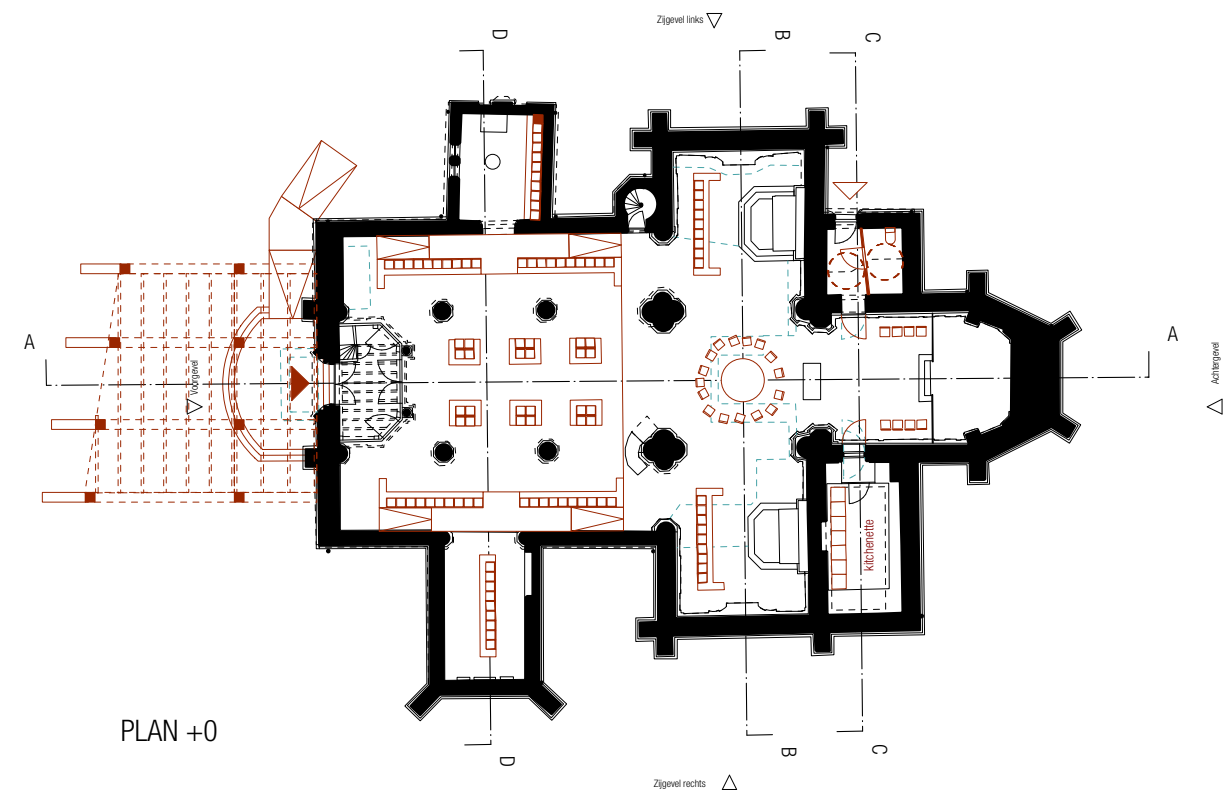
106

106 Collage scenario vanaf inkom
Bron: Collectief Noord

107 Collage scenario vanuit middenbeuk
Bron: Collectief Noord

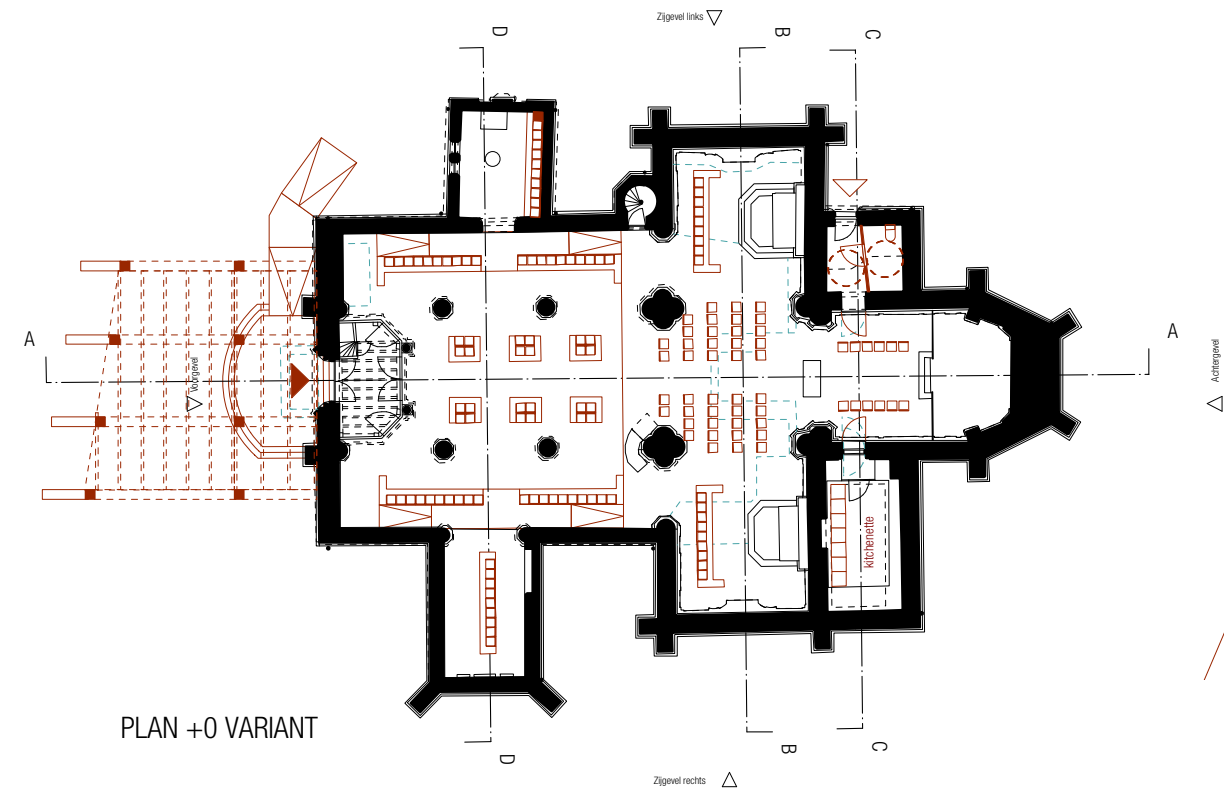
SAMENVATTING SCENARIO 4

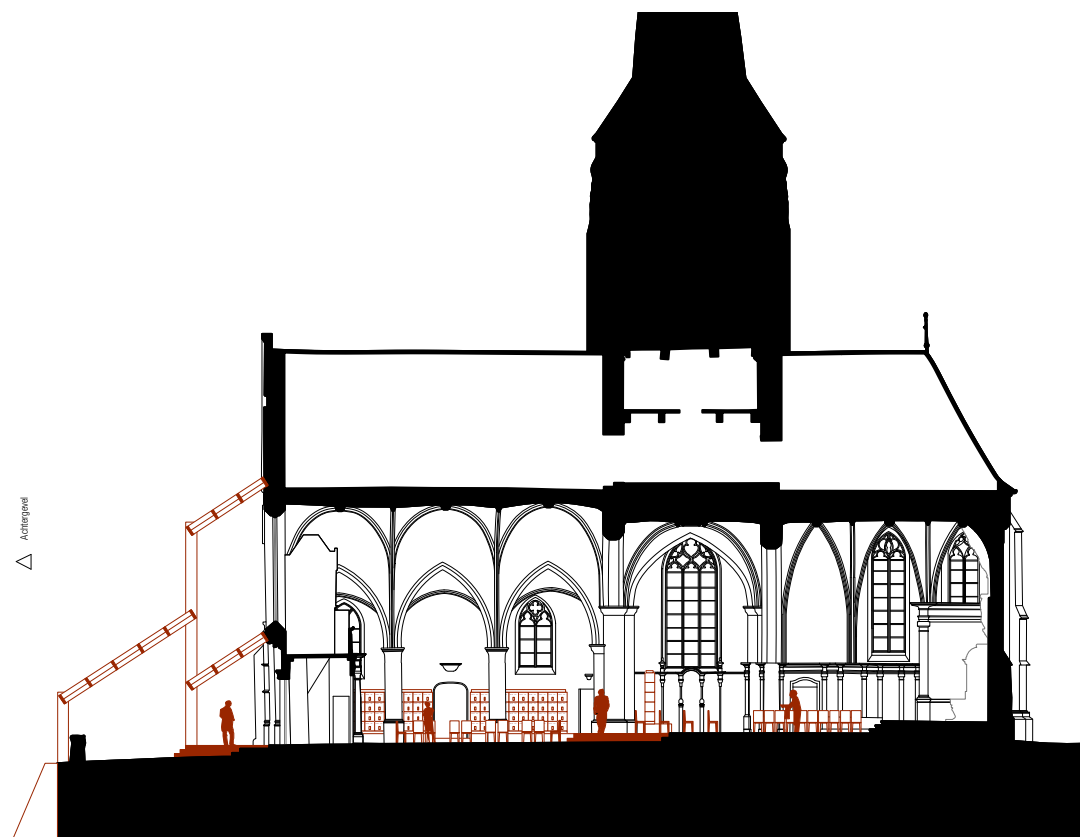
PLAN +0

DOORSNEDE D

PLAN +0 VARIANT

DOORSNEDE A

- + Aandacht voor ruimtelijkheid kerk
- + Elegante oplossing voor toegankelijkheid in meubel
- + Ruimte voor samenkomst buiten op kerkhof
- + Integrale oplossing structureel probleem
- Beperkte ruimte voor eredienst
- Achterzijde meubel

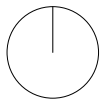
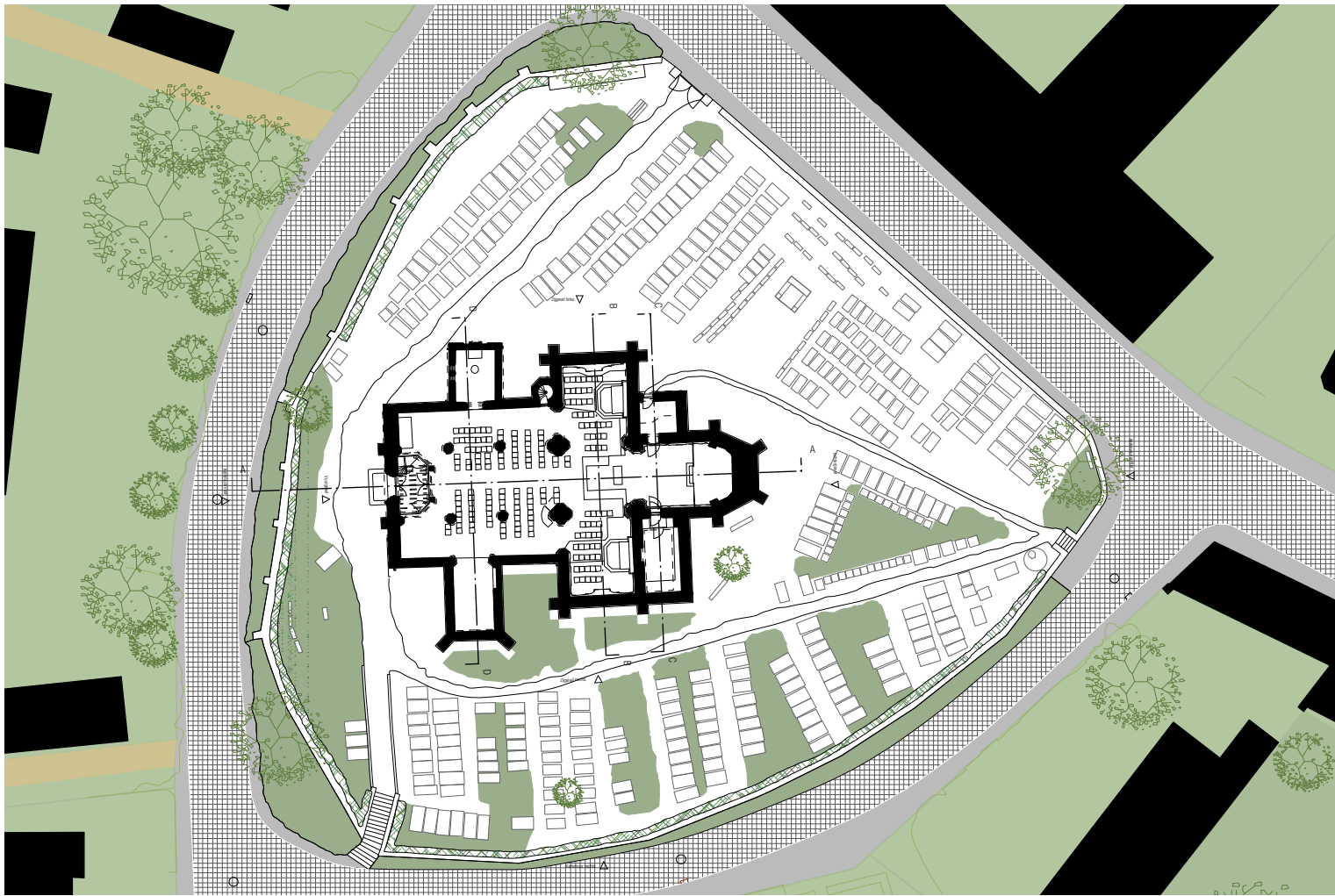
5. CUMBARIAM ALS GEBOW

IN KERK

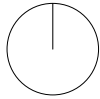
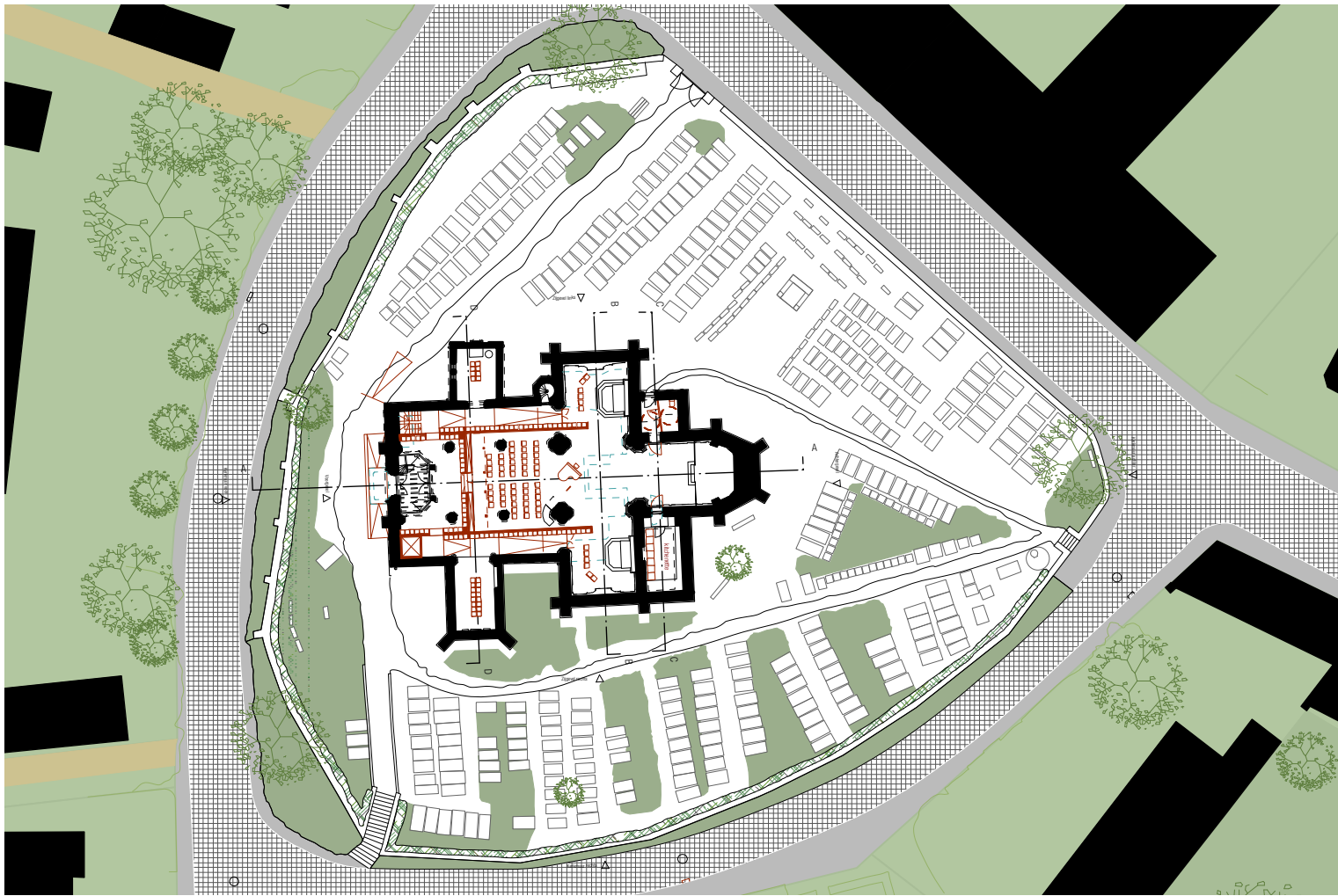
Scenario 5 tracht een maximum aan columbariumnissen te realiseren op een kwalitatieve manier binnen de beperkingen van de kerk. Hiervoor wordt een dubbelhoge wand ingezet die twee kamers vormt. Een toegangskamer (1) en een eredienstkamer (2) In de zijbeuken worden de niveauverschillen opgevangen door hellingen (3) en bevinden zich trap (4) en lift (5) om naar de eerste verdieping te gaan. Daar kan via een brug het schip worden overgestoken en bevinden zich nog urnenissen. (6) Ook in de zijkappellen worden urneniskasten voorzien. (7) Een wandeling binnen het columbarium is denkbaar. De eredienst ruimte kan daarbij afgesloten worden van het columbarium. (3B) Langs de kant van het columbarium worden open nissen voorzien waar een urne kan in geplaatst worden, langs de kant van de eredienst ruimte een gedenkplaat zodat deze ruimte gedefinieerd wordt als bijzonder karakter. Sanitair (8) en kitchenette (9) zijn volgens scenario 1. Deze keer wordt buiten het niveauverschil opgevangen door het licht aanpassen van het reliëf van de paden naar inkom toe en beperkte hellingen rondom de ingang. (10)

- 108
- Inplantingsplan kerk niveau +00
schaal 1 : 400 bestaande toestand
Bron: Collectief Noord
- 109
- Inplantingsplan kerk niveau +00
schaal 1 : 400 scenario
Bron: Collectief Noord
- 110
- Plan kerk niveau +00
schaal 1 : 125 scenario
Bron: Collectief Noord
- 111
- Schema indeling kerk-columbarium
Bron: Collectief Noord

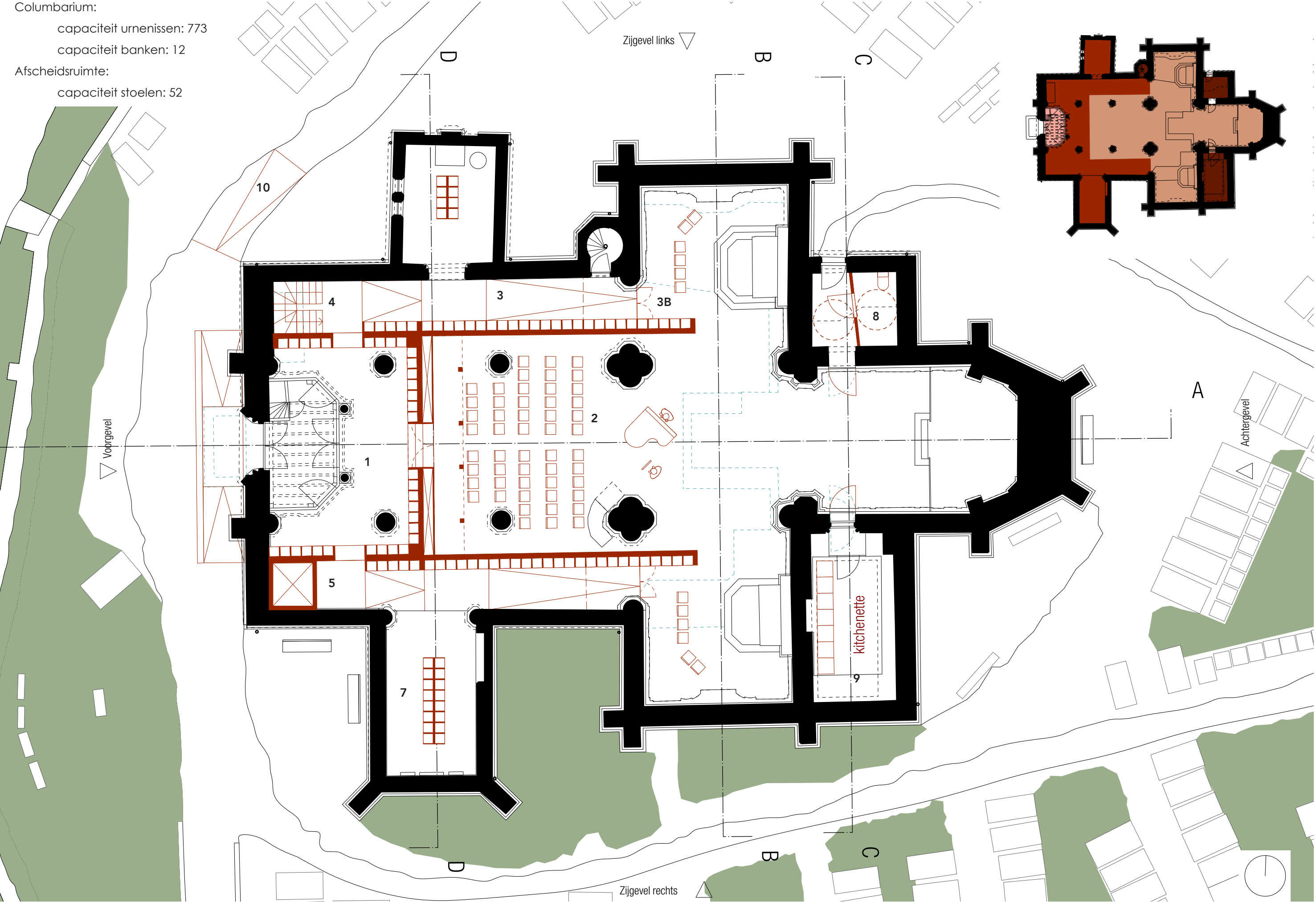
108

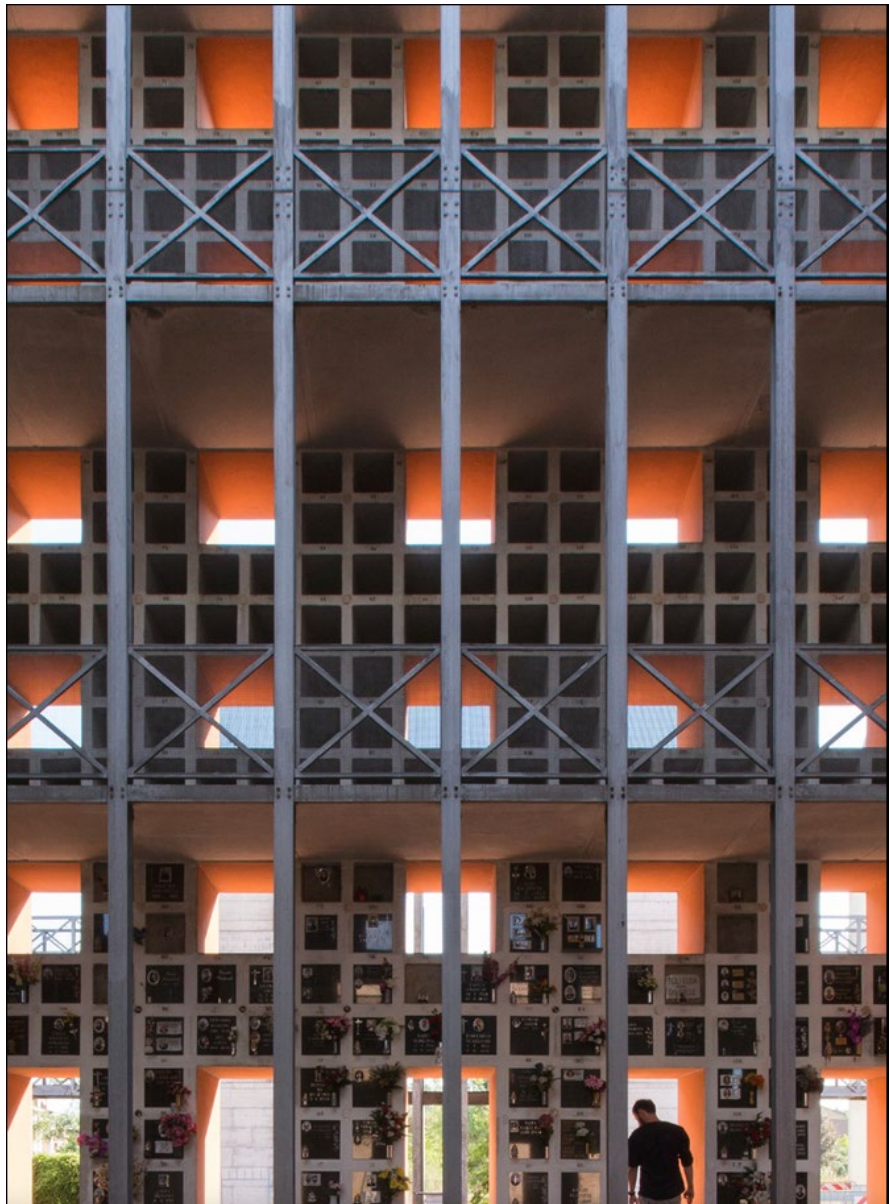

109

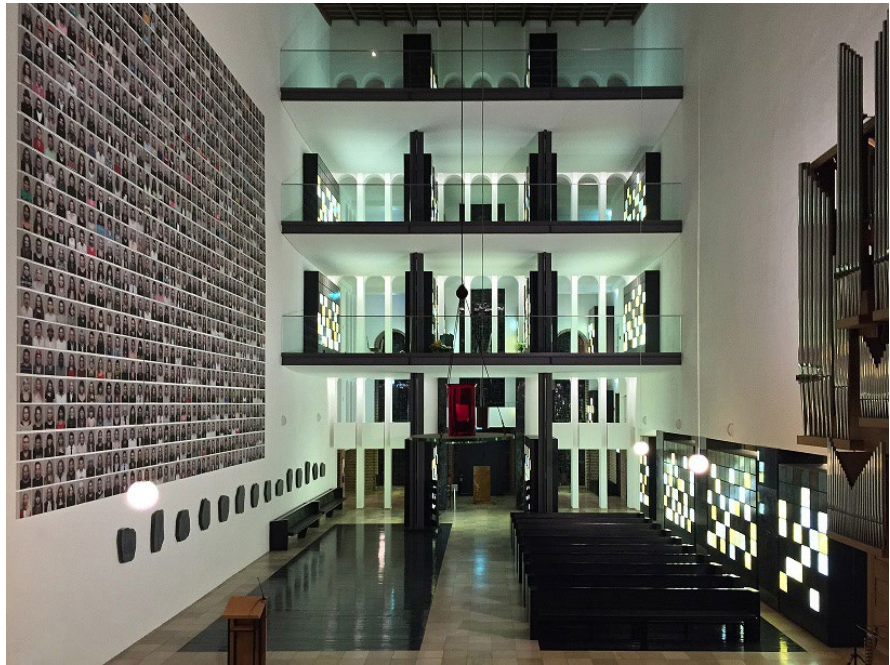

Columbarium:
capaciteit urnenissen: 773
capaciteit banken: 12
Afscheidsruimte:
capaciteit stoelen: 52

112

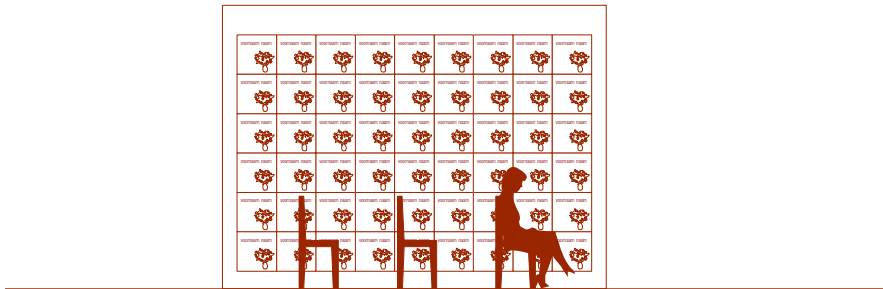
113

114

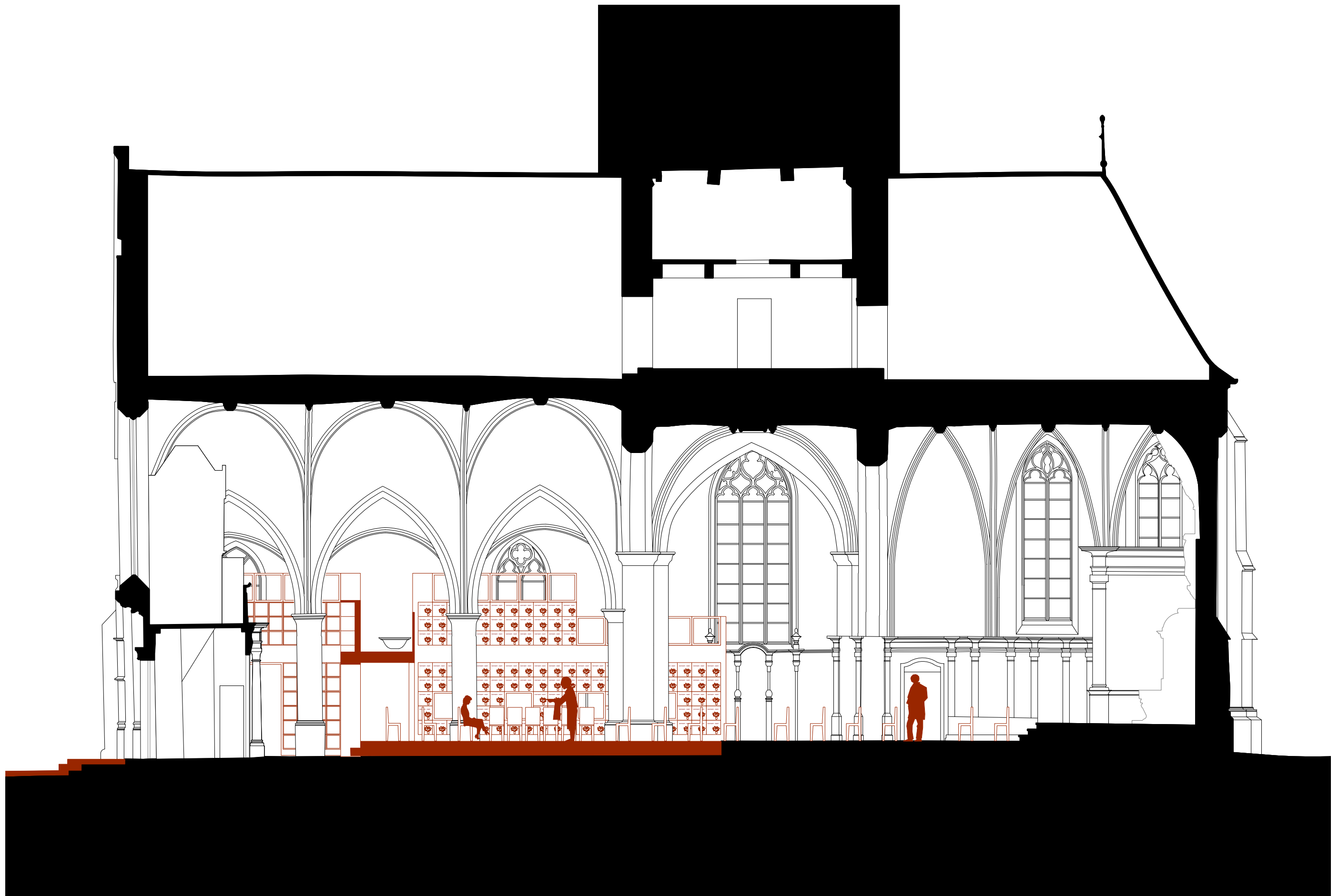

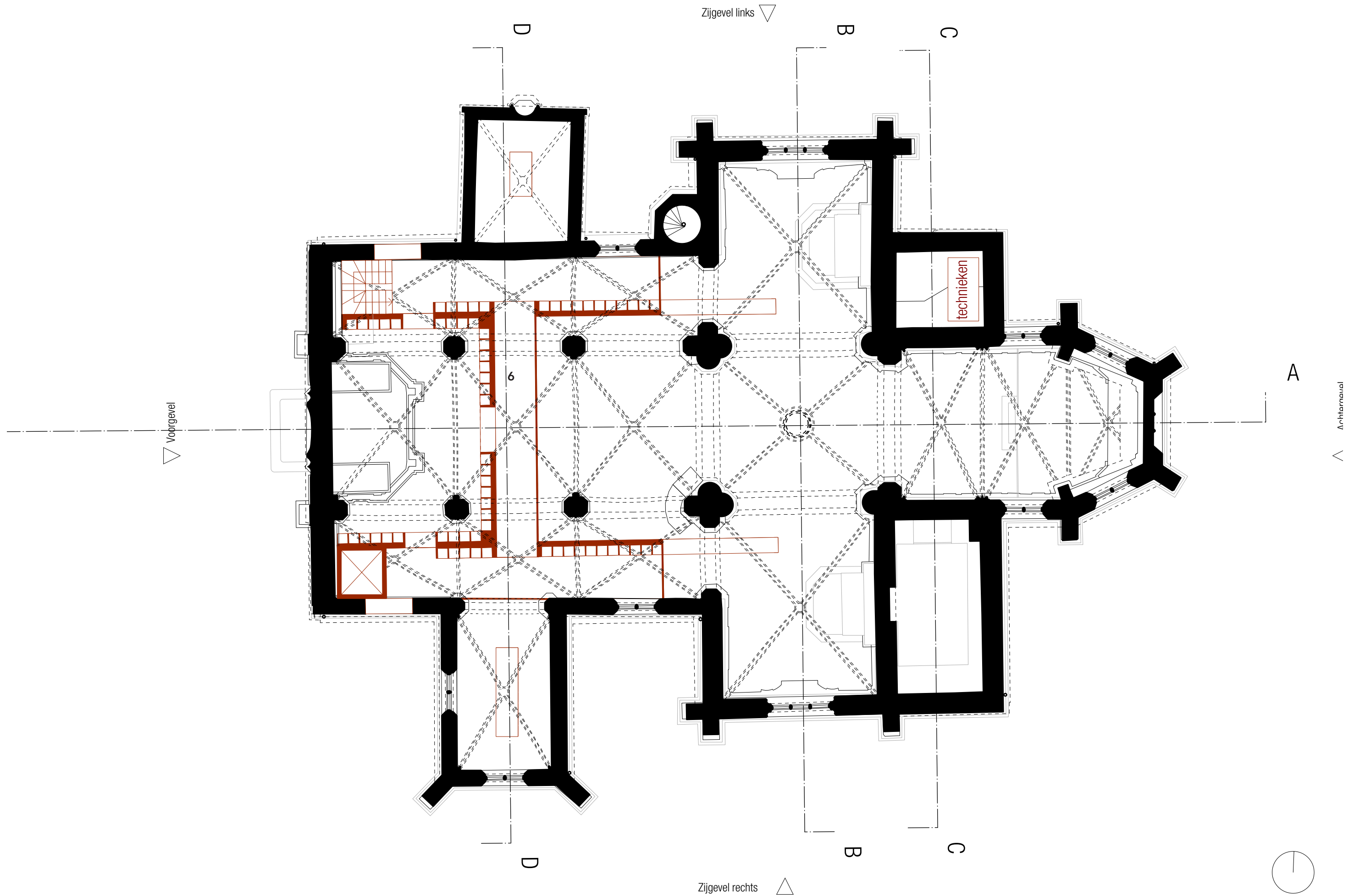
115

116

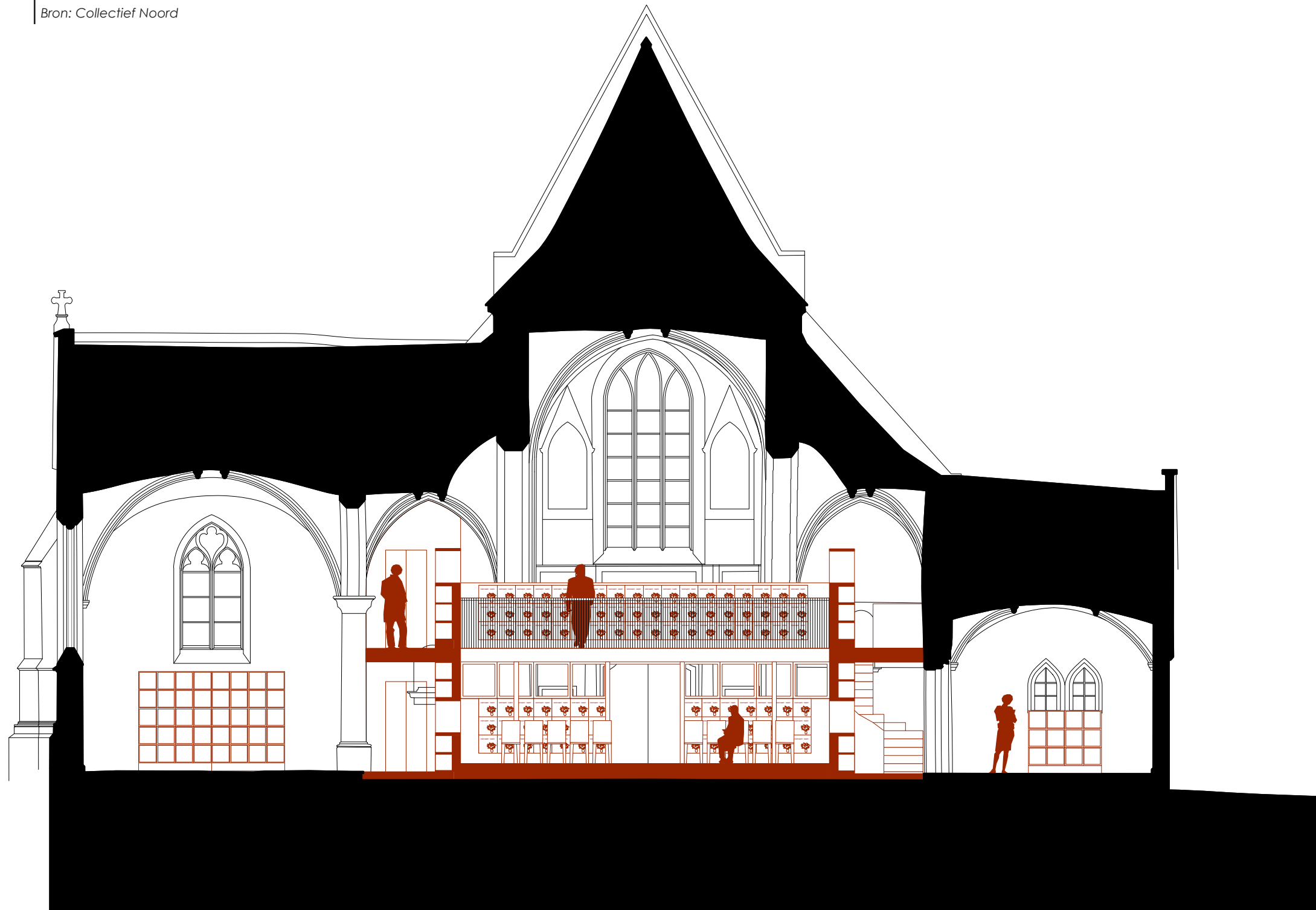
- 112 Referentie San Cataldo Cemetery Modena, Aldo Rossi
Bron: www.archdaily.com
- 113 Referentie Grabeskirche Sankt Kamillus Mönchengladbach
Bron: www.st-kamillus-kolumbarium.de
- 114 Referentie Crématorium-columbarium Père-Lachaise
Bron: www.google.com
- 115 Referentie Grabeskirche St-Bartholomaeus Keulen
Bron: www.grabeskirche-koeln.de
- 116 Detailtekening voorstel urnennissen
Bron: Collectief Noord
- 117 snede A
schaal 1 : 100 scenario
Bron: Collectief Noord

De achterzijde van de kamer van de eredienstruimte zou kunnen fungeren als grote kastenwand waar klapstoeltjes in geborgen kunnen worden. (11) In een maximaal eredienstscenario kunnen deze tot in het koor worden opgesteld. (12)

- 118 | plan kerk niveau +00 - variant gebruik
schaal 1 : 125 scenario
Bron: Collectief Noord
- 119 | snede D
schaal 1 : 100 scenario
Bron: Collectief Noord

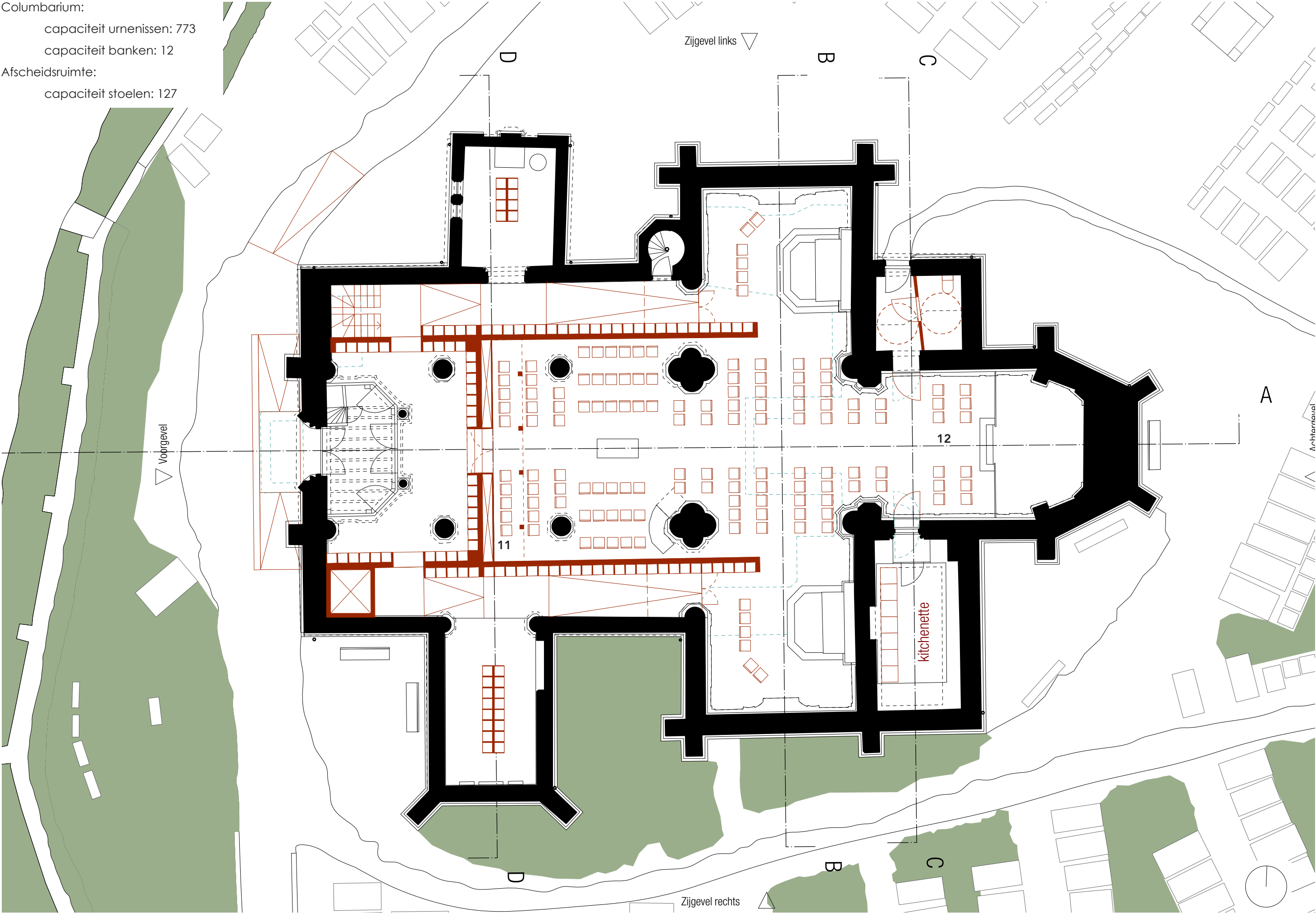

119

Snede D

Columbarium:
capaciteit urnenissen: 773
capaciteit banken: 12

Afscheidsruimte:
capaciteit stoelen: 127

121

120 plan kerk niveau +01 - variant fasering
schaal 1 : 125 scenario

Bron: Collectief Noord

121 Collage scenario vanaf inkom

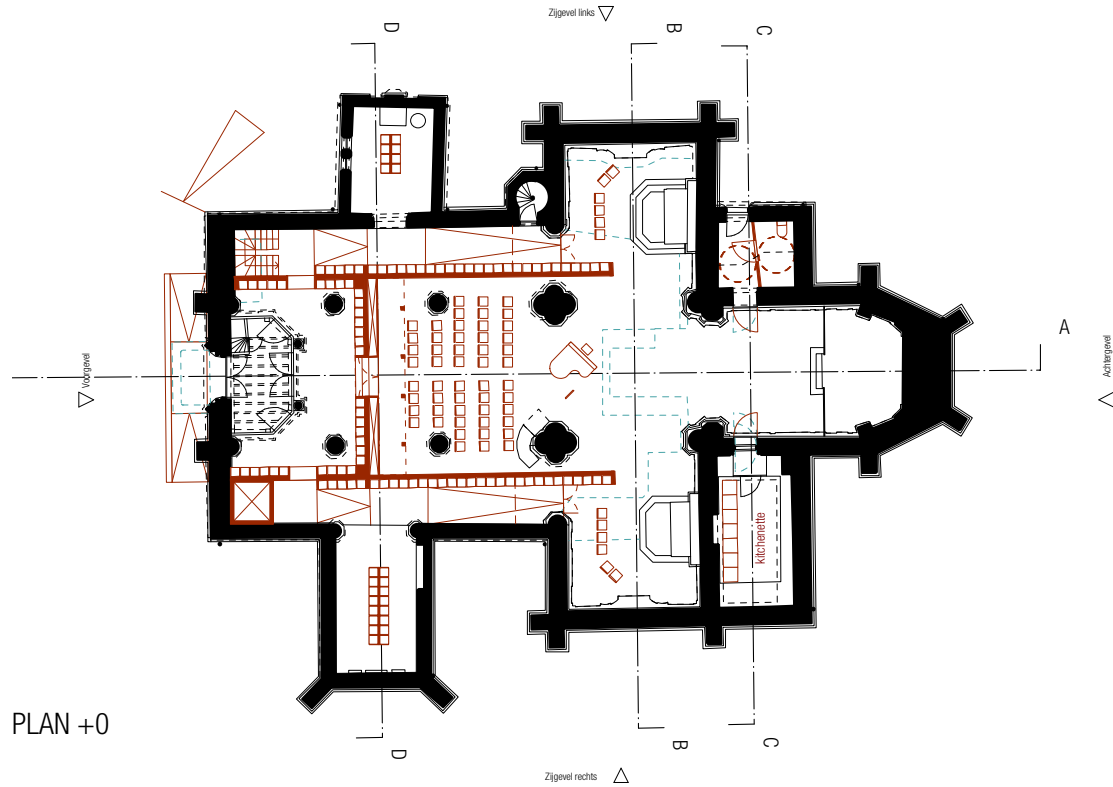
Bron: Collectief Noord

122 Collage scenario vanuit middenbeuk

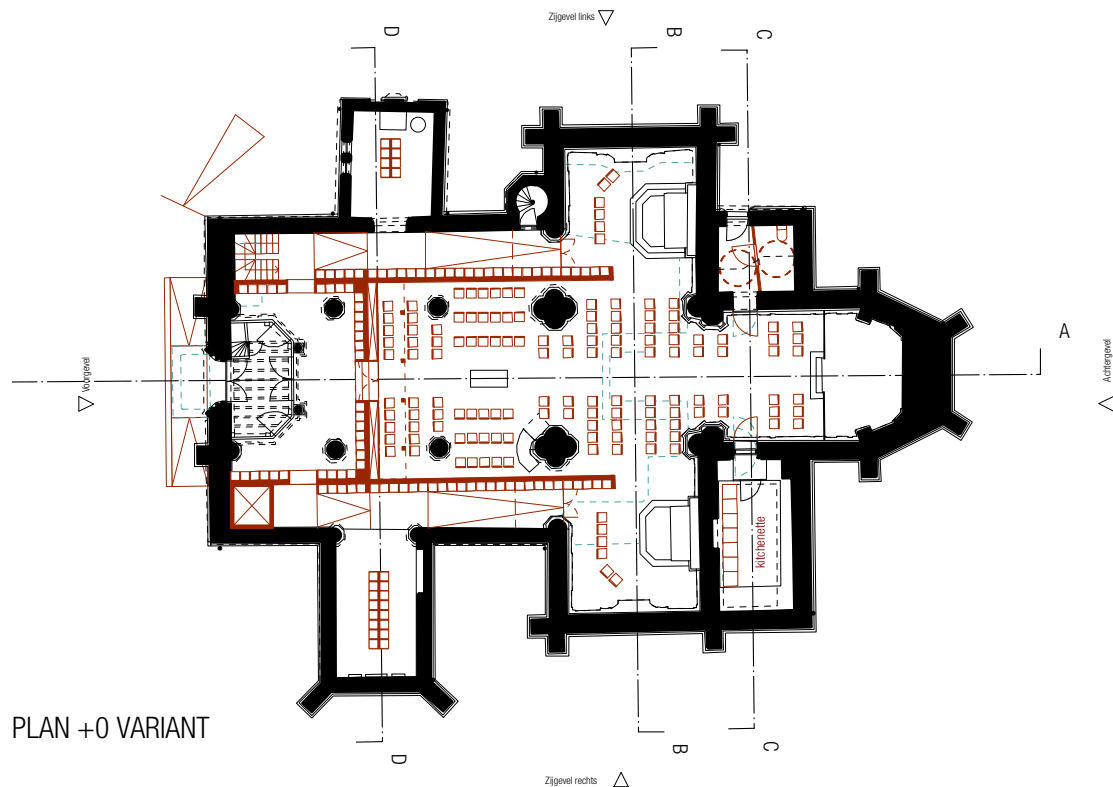
Bron: Collectief Noord

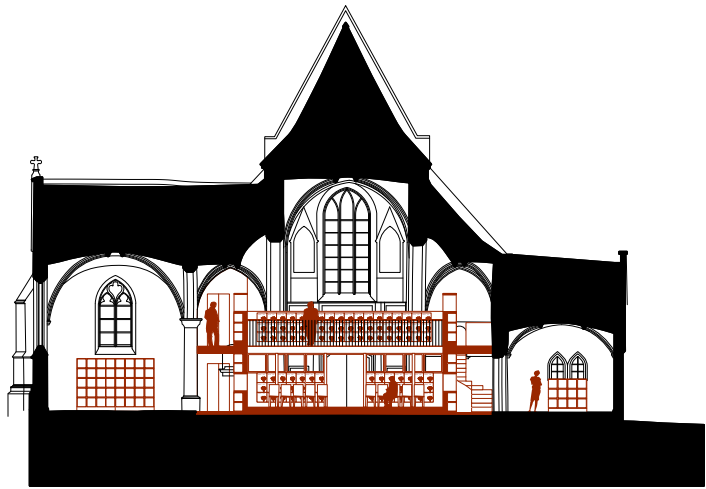
SAMENVATTING SCENARIO 5

PLAN +0

PLAN +0 VARIANT

DOORSNEDE D

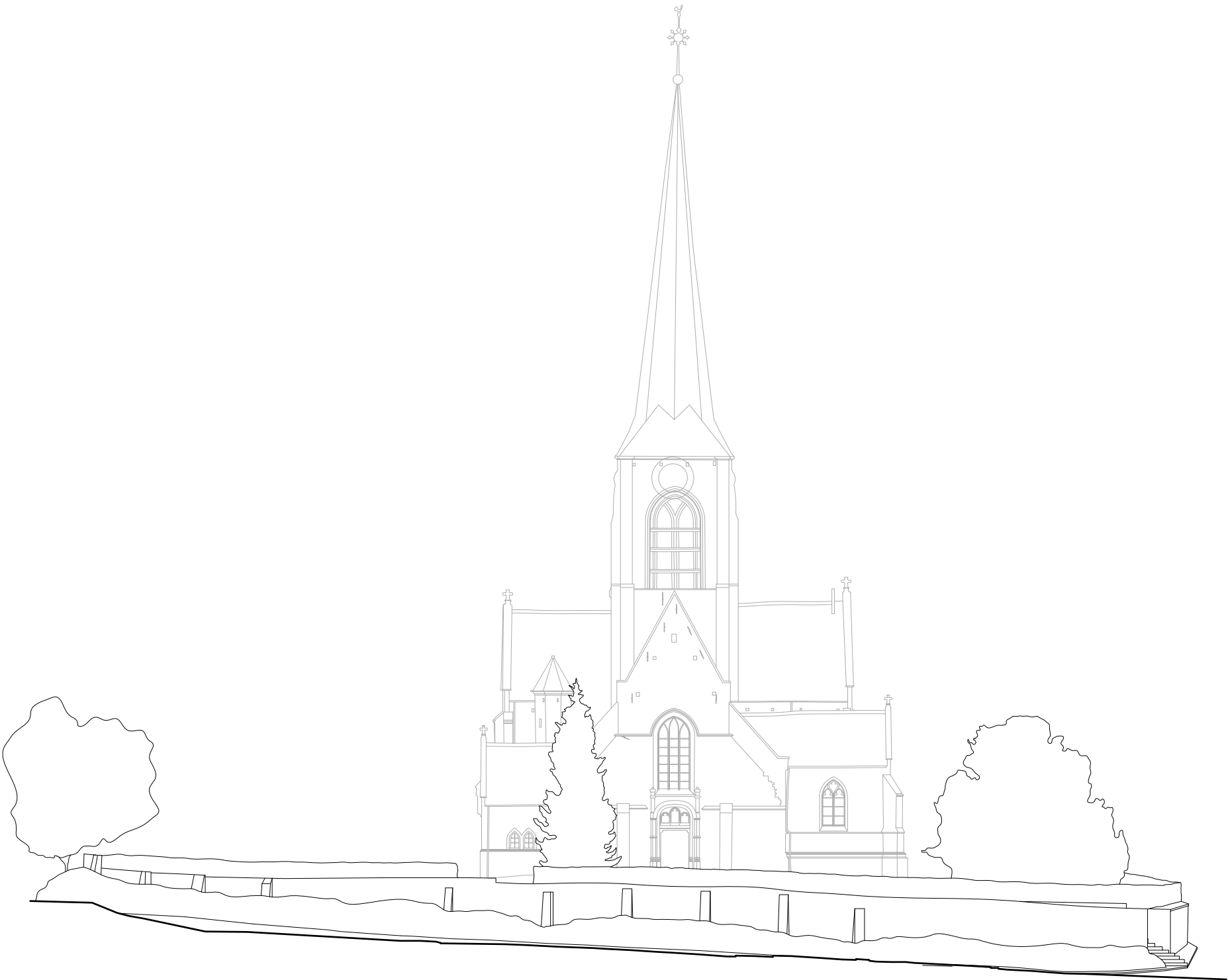

DOORSNEDE A

- + Intieme ruimte voor afscheid centraal
- + Capaciteit
- + Scheiding kerk - columbarium
- Uitgebreide bouwkundige ingrepen
- Voldoende balans tussen erfgoedwaarde en ingreep?
- Circulatie

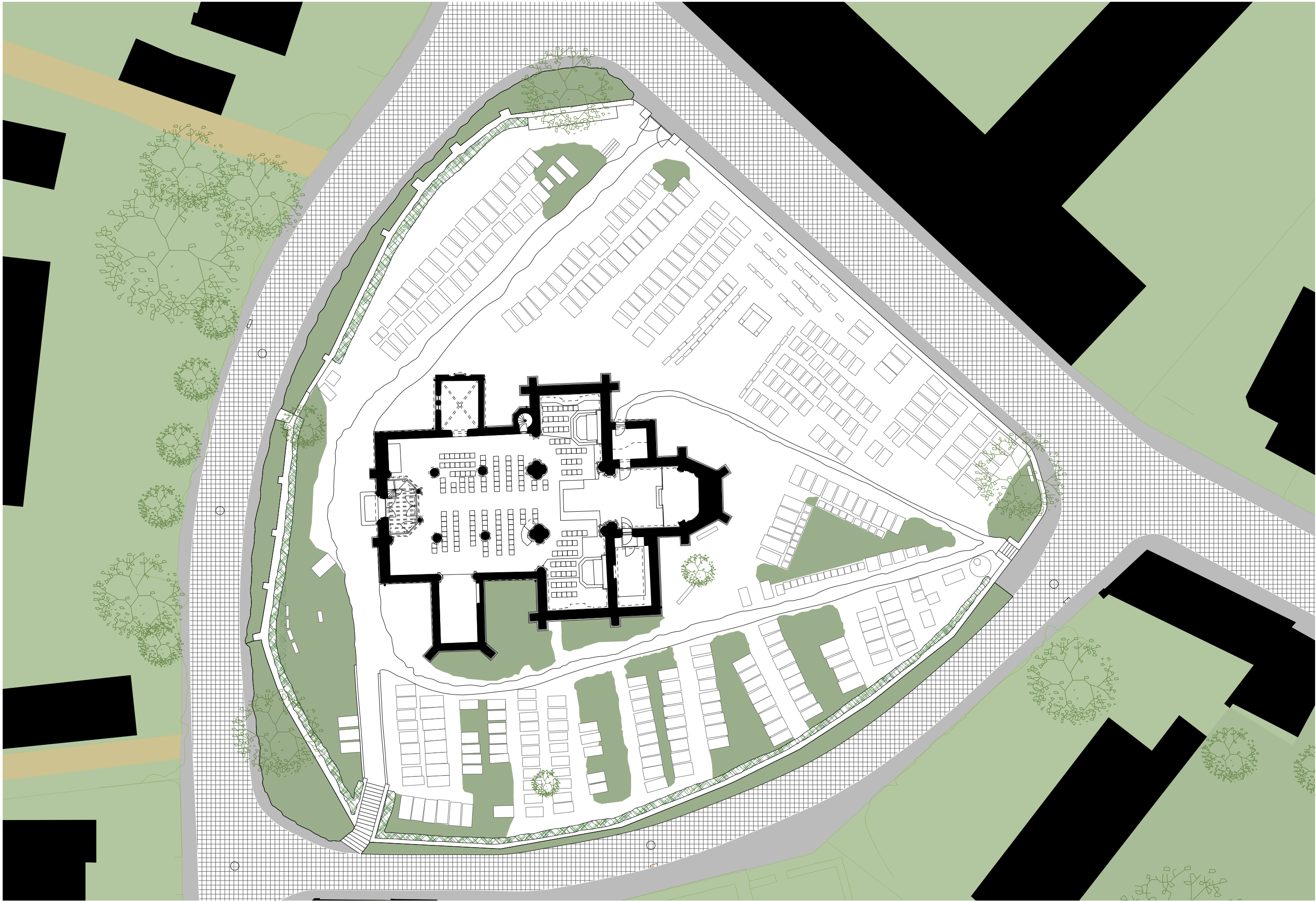
KERKHOFMUUR

Zoals eerder aangehaald verzakt de kerkhofmuur ter hoogte van de hoofdingang en zou de versteviging ervan ook een mogelijke aanleiding kunnen zijn om de capaciteit van urnenissen te verhogen. Uiteraard zal in een volgende fase input van een ingenieur stabiliteit deze keuzes nog beïnvloeden. Mogelijks biedt het verhogen van de capaciteit hier mogelijkheden om in de sterk gedefinieerde en door het erfgoed beperkte kerk meer ruimte te laten.

KERKMUUR VOOR

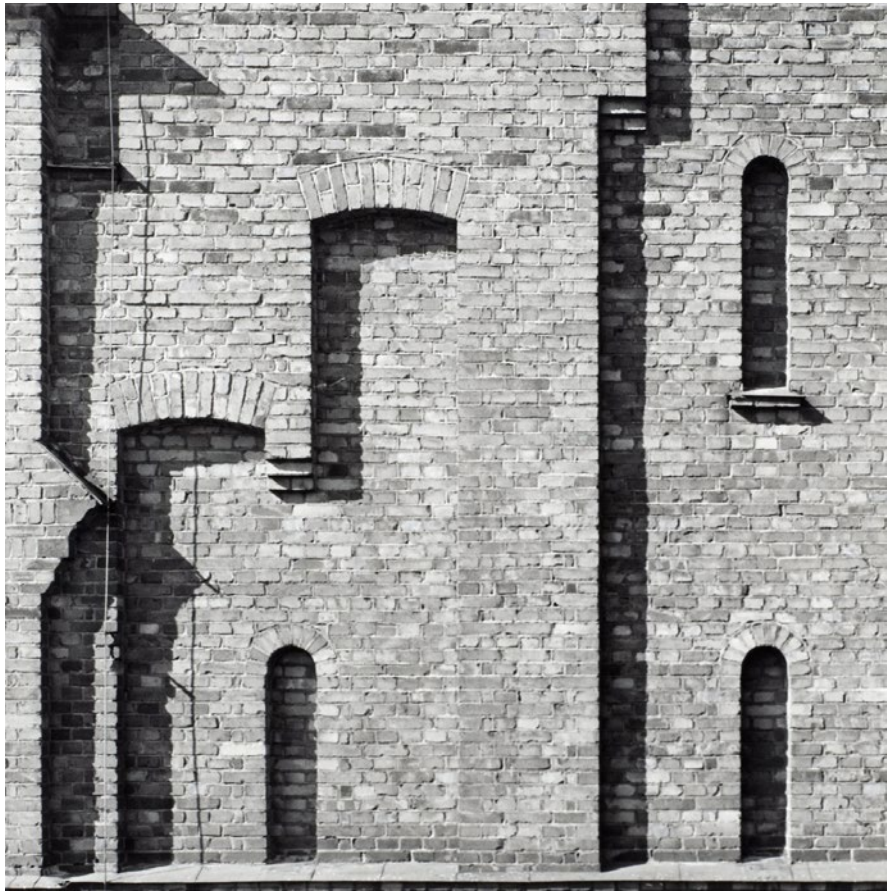
- 123 foto kerkhofmuur westzijde
Bron: Collectief Noord
- 124 Aanzicht kerkhofmuur westzijde 1 : 300
Bron: Collectief Noord
- 125 Inplantingsplan kerkhof 1 : 300
Bron: Collectief Noord

STRATEGIE 1 COLUMBARIUM-WAND

Een keermuur versterkt de muur, een overdekte luifel biedt op het kerkhof plaats aan een urnewand. De nieuwe muur is een aanvulling op het “patchwork” van bestaande muren.

126

128

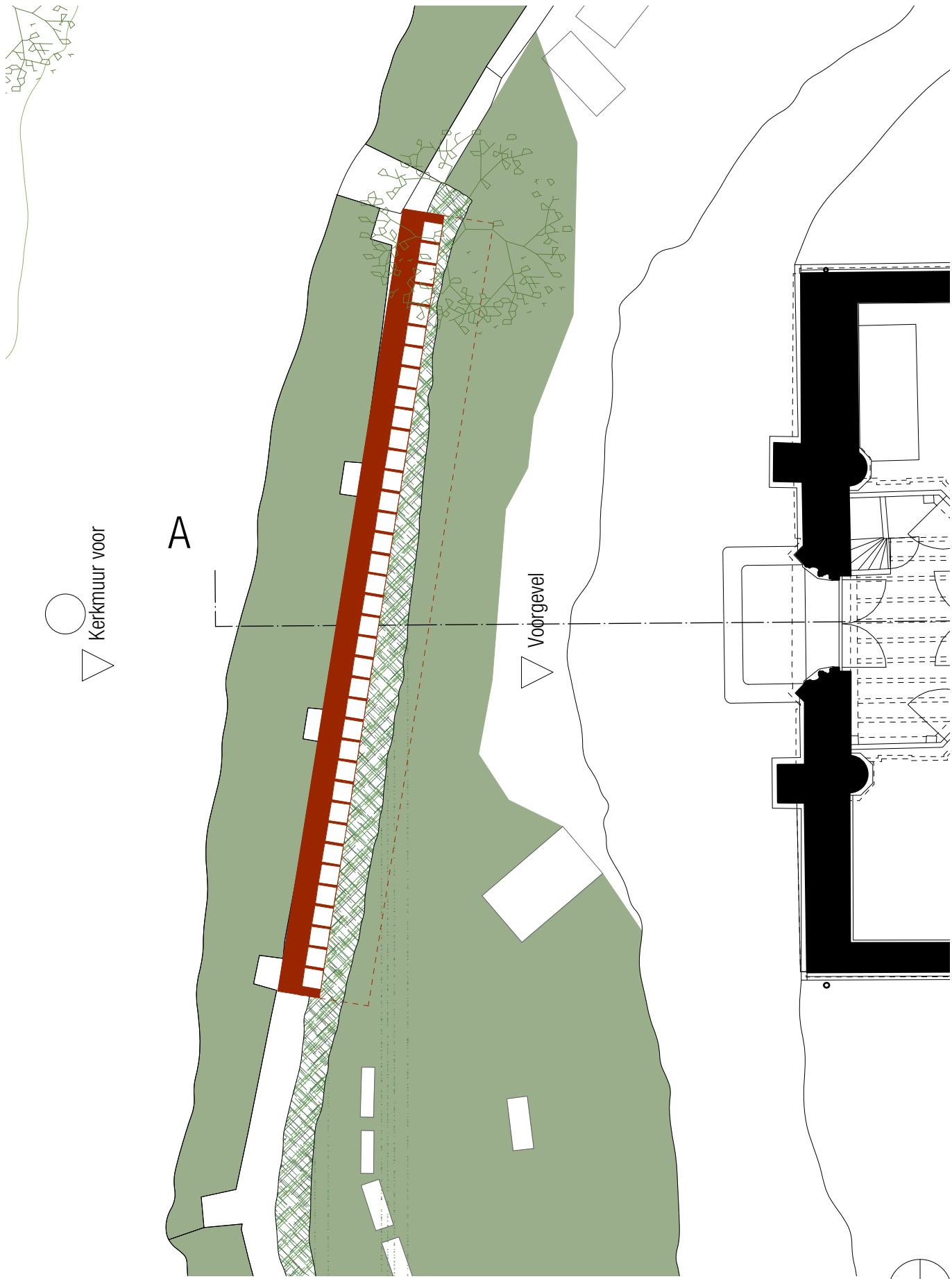
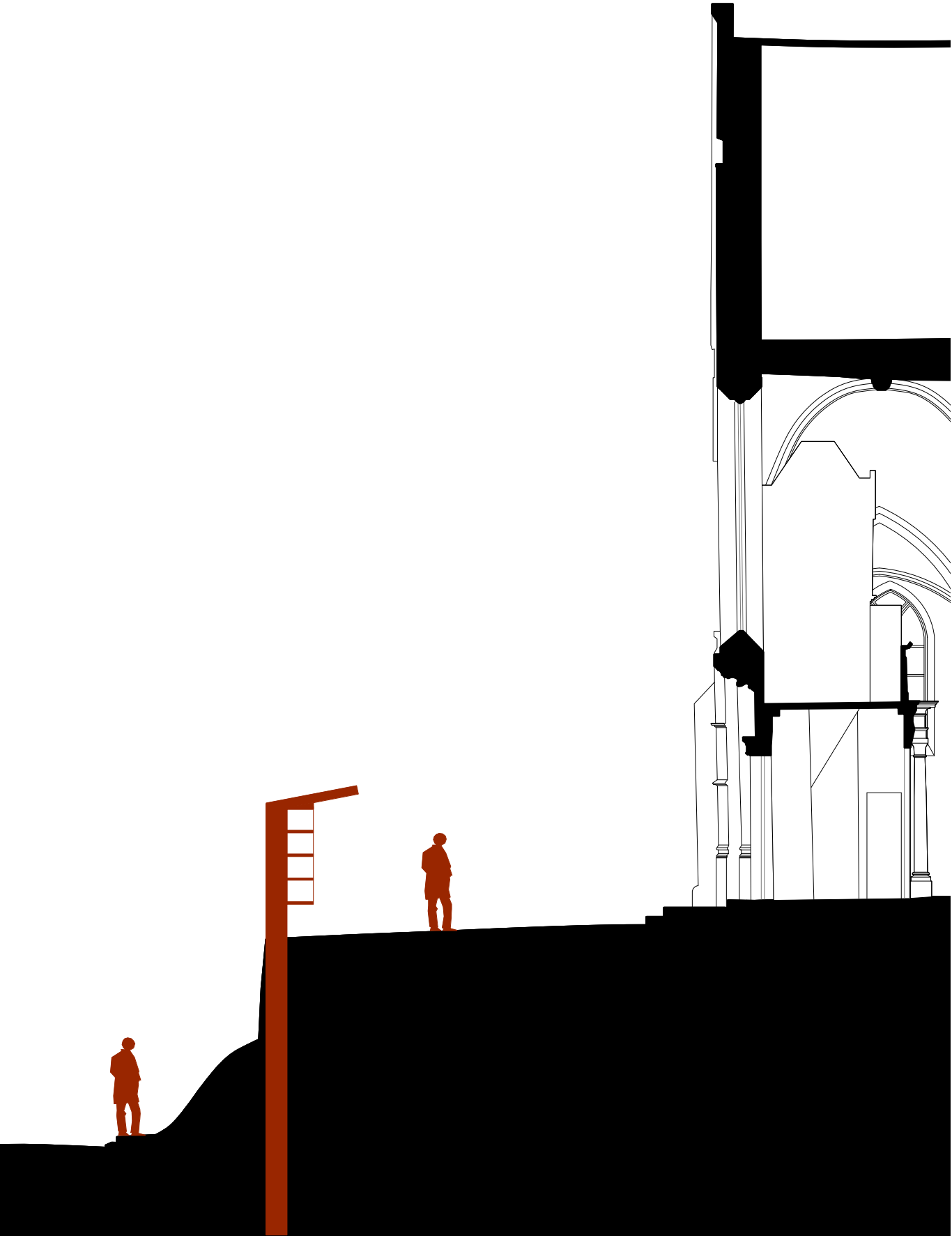
127

- 126 Referentie beeld Gunnar Smoliansky Untitled
Bron: www.Bukowskis.com
- 127 Referentie Per Kirkeby Humlebaek Station
Bron: www.kunsteder.dk
- 128 Referentie Schoonselhof Kristoffel Boghaert
Bron: www.vai.be
- 129 Referentie San Cataldo Cemetery Modena, Aldo Rossi
Bron: www.archdaily.com
- 130 Snede A t.h.v. kerkhofmuur
schaal 1 : 100 strategie
Bron: Collectief Noord
- 131 Fragment plan kerkhofmuur
schaal 1 : 100 strategie
Bron: Collectief Noord

129

- 132 | Aanzicht kerkhofmuur voorzijde
schaal 1 : 175 strategie
Bron: Collectief Noord
- 133 | Inplantingsplan kerkhofmuur
schaal 1 : 300 strategie
Bron: Collectief Noord

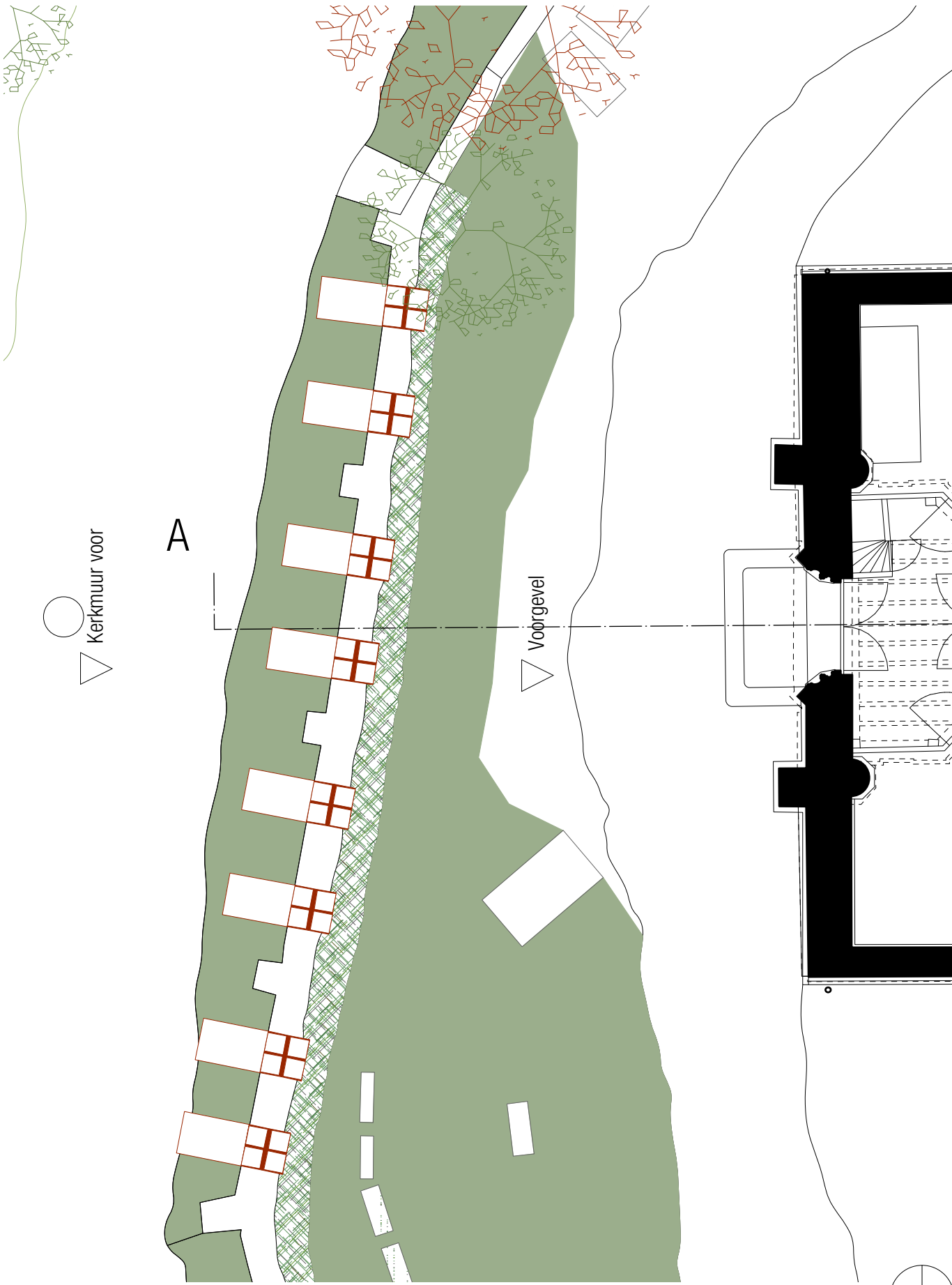
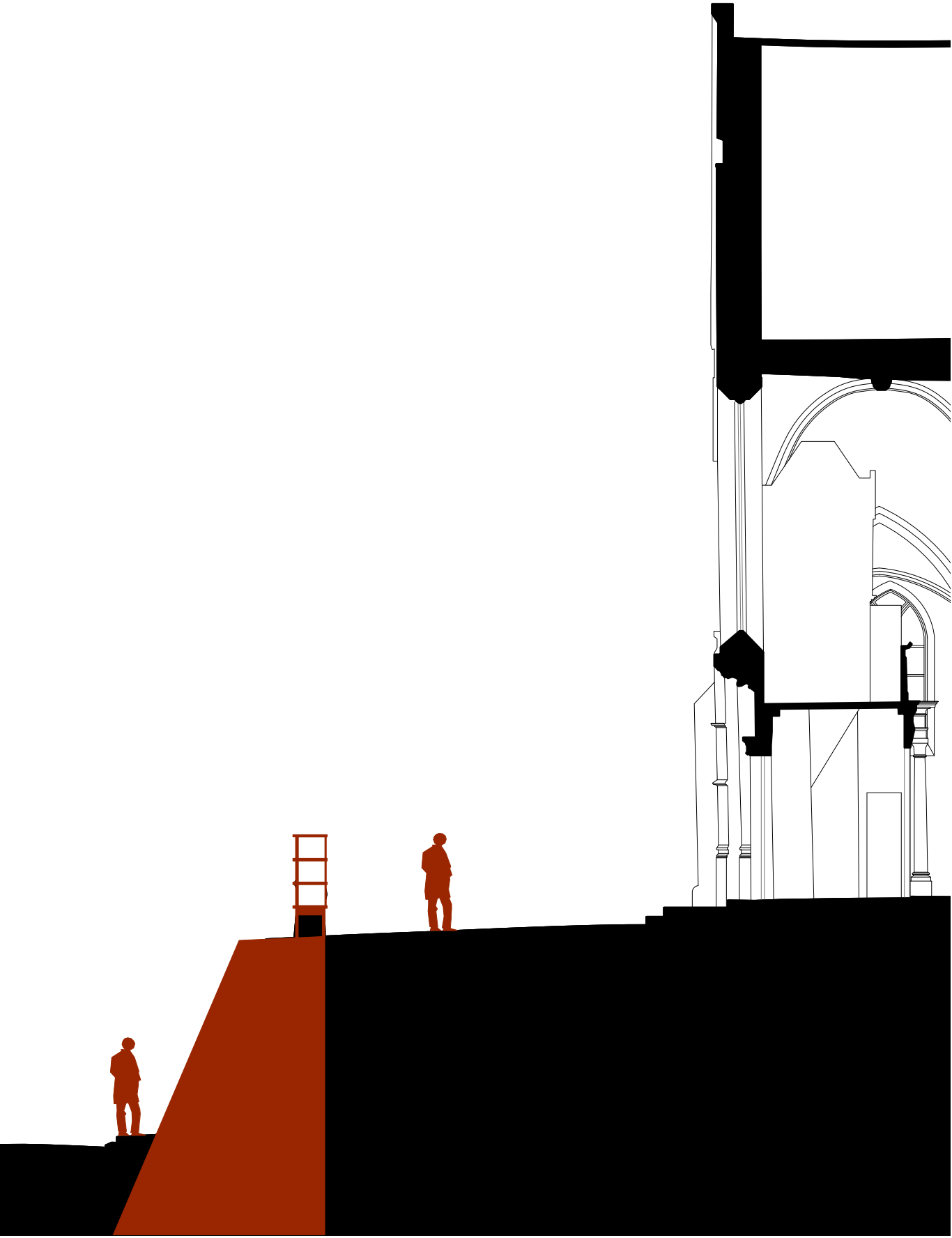

STRATEGIE 2 STIPPELIJN VAN ZUILEN

In plaats van een volledige nieuwe muur zou ook gedacht kunnen worden om plaatselijk te stutten/verstevigen zoals vandaag ook al aanwezig is op de muur. Deze versteviging zou dan plaats kunnen bieden aan een urnenzuil, bereikbaar vanaf het kerkhof. De hoeveelheid en frequentie kan verder voorwerp zijn van onderzoek.

- 134 Foto toegang kerkhof noord
Bron: Collectief Noord
- 135 Referentie Anselm Kiefer Barjac
Bron: www.theguardian.com
- 136 Referentie Columbarium Den Bosch, Bakers architecten
Bron: www.bakersarchitecten.nl
- 137 Snede A t.h.v. kerkhofmuur
schaal 1 : 100 strategie
Bron: Collectief Noord
- 138 Fragment plan kerkhofmuur
schaal 1 : 100 strategie
Bron: Collectief Noord

- 139 | Aanzicht kerkhofmuur voorzijde
schaal 1 : 175 strategie
Bron: Collectief Noord
- 140 | Inplantingsplan kerkhofmuur
schaal 1 : 300 strategie
Bron: Collectief Noord

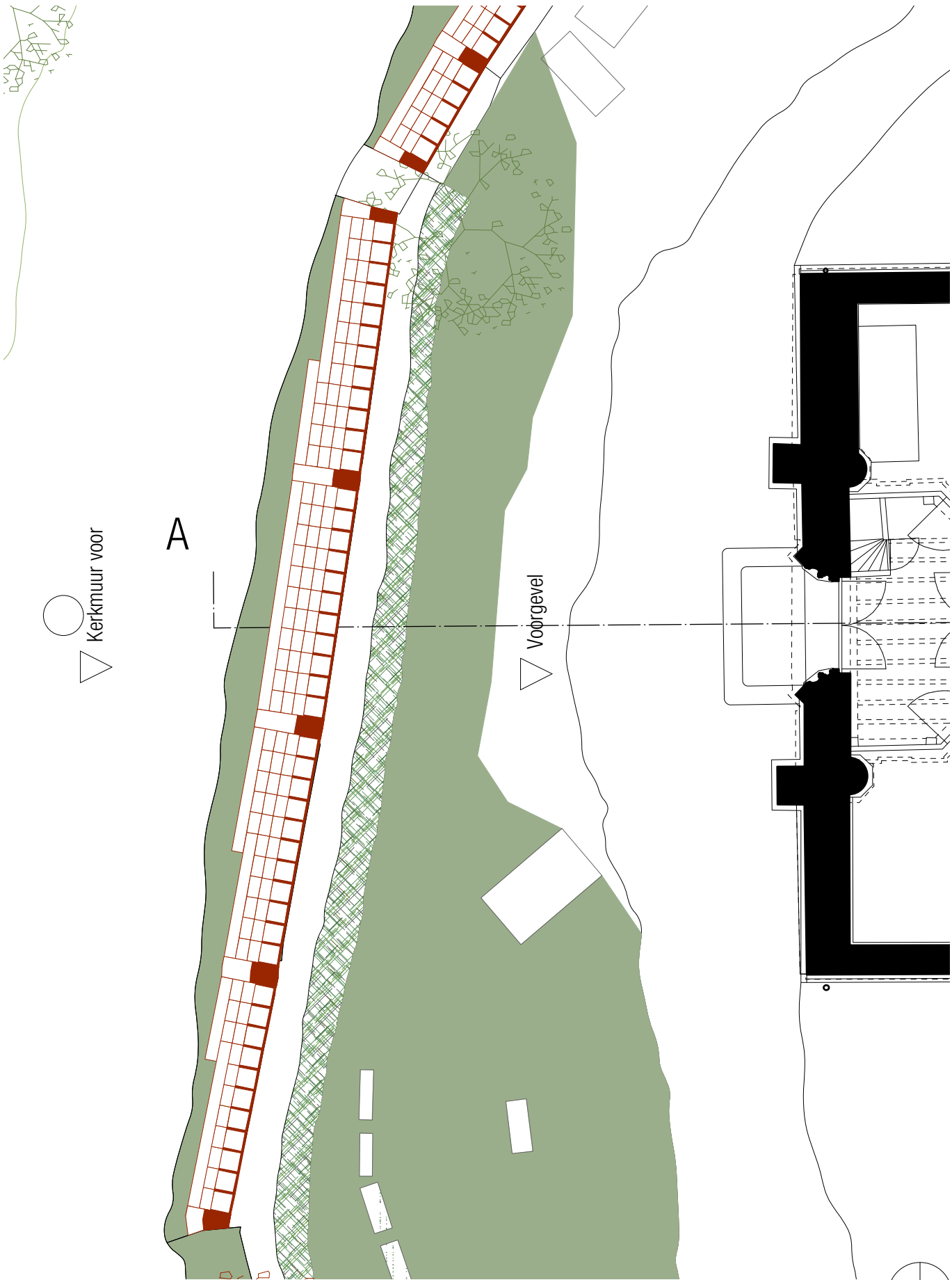
STRATEGIE 3 COLUMBARIUM-WAND ALS LANDSCHAP

De stutting zou ook denkbaar kunnen zijn als een urnenwand aan de buitenzijde die landschappelijk wordt geïntegreerd. In de groene berm De vraag is of het wenselijk/denkbaar is om het kerkhof letterlijk aan de buitenzijde te veruitwendigen.

- 141 Foto kerkhofmuur noord-west
Bron: Collectief Noord
- 142 Referentie Igualada Cemetery Enric Miralles
Bron: www.archdaily.com
- 143 Referentie Igualada Cemetery Enric Miralles
Bron: www.archdaily.com
- 144 Referentie begraafplaats Kortrijk Secchi Vigano
Bron: www.secchi-vigano.eu
- 145 Snede A t.h.v. kerkhofmuur
schaal 1 : 100 strategie
Bron: Collectief Noord
- 146 Fragment plan kerkhofmuur
schaal 1 : 100 strategie
Bron: Collectief Noord

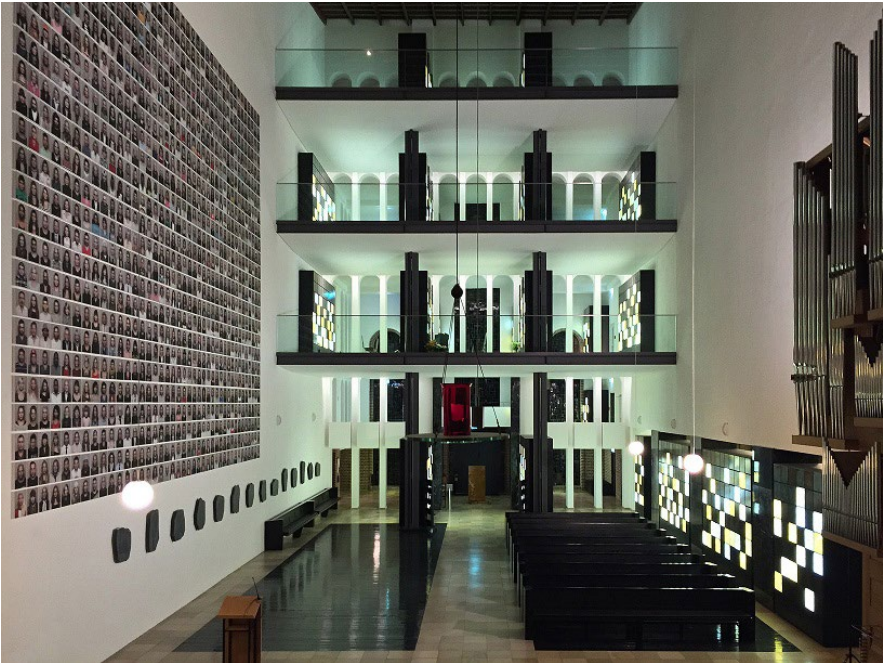
- 147 | Aanzicht kerkhofmuur voorzijde
schaal 1 : 175 strategie
Bron: Collectief Noord
- 148 | Inplantingsplan kerkhofmuur
schaal 1 : 300 strategie
Bron: Collectief Noord

STRATEGIE 4 WANDEN VOOR HERINNERING

Als laatste voorstel voor de muur is het ook denkbaar dat deze subtieler wordt verstevigd en dat de muur een achtergrond wordt voor herinnering dmv gestyleerde naamplaatjes, foto's, e.d.

149

150

152

- 149 Referentie Grabeskirche Sankt Kamillus Mönchengladbach
Bron: www.st-kamillus-kolumbarium.de
- 150 Referentie geboortebos Gentbrugge
Bron: www.stad.gent/gentbrugge/over-de-wijk/gentbrugge-beeld
- 151 Referentie geboortebos Gentbrugge
Bron: www.stad.gent/gentbrugge/over-de-wijk/gentbrugge-beeld
- 152 Referentie wensen in Japanse tempel
Bron: www.fotosearch.com
- 153 Referentie wensen in Japanse tempel, Tokyo
Bron: www.laninga.me/tag/meiji-shrine
- 154 Snede A t.h.v. kerkhofmuur
schaal 1 : 100 strategie
Bron: Collectief Noord
- 155 Fragment plan kerkhofmuur
schaal 1 : 100 strategie
Bron: Collectief Noord

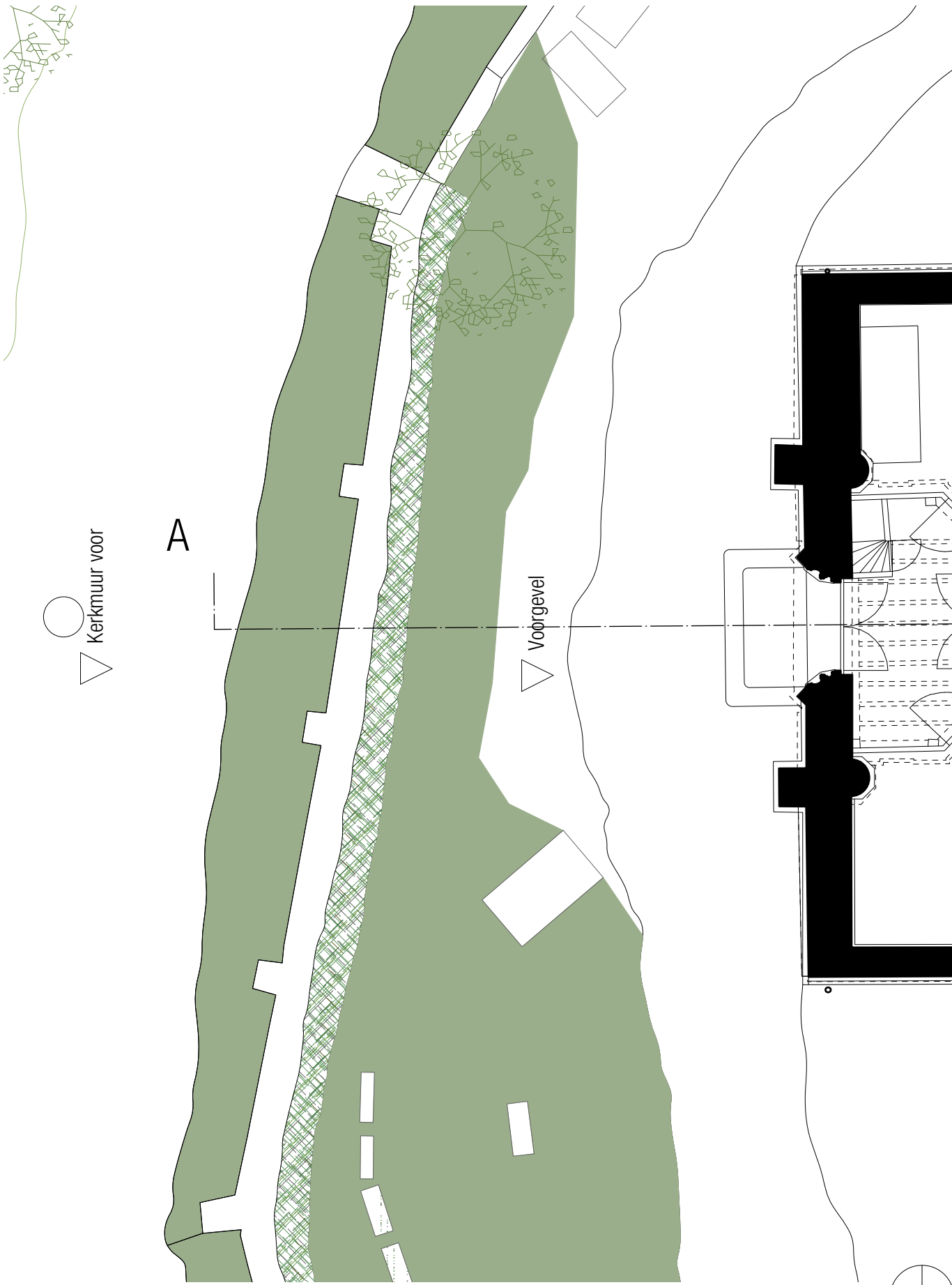
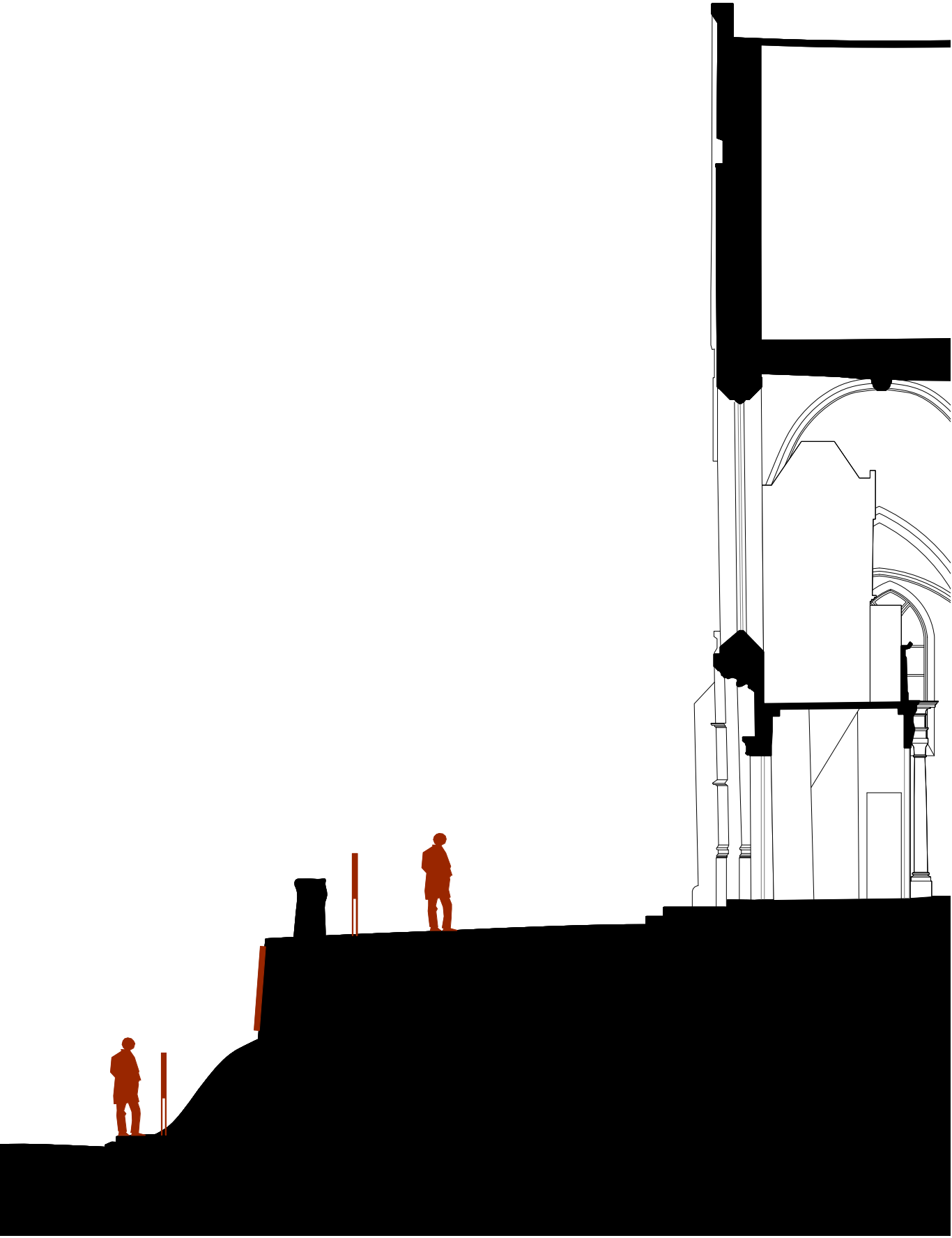

151

153

Columbarium:
capaciteit urnenissen: n.v.t.

KERKHOF

Het bestaande kerkhof ligt grotendeels vol. Toch zien we nog ruimte voor verbetering. Het groene karakter van het kerkhof zou kunnen worden versterkt door het aanleggen van gras tussen de graven ipv grind, het planten van bomen rondom de paden en een bloemenwei rondom de kerk. De natuur is cyclisch en biedt in die zin troost. Het hoofdpad zou kunnen worden verbonden met het zijpad zodat een rondgang rond de kerk mogelijk wordt. De paden zouden daarbij in materialisering het beste worden ge-uniformiseerd. Op het kruispunt van wegen kunnen dan herinneringsmonumenten en/of zitplaatsen worden ingericht.

157

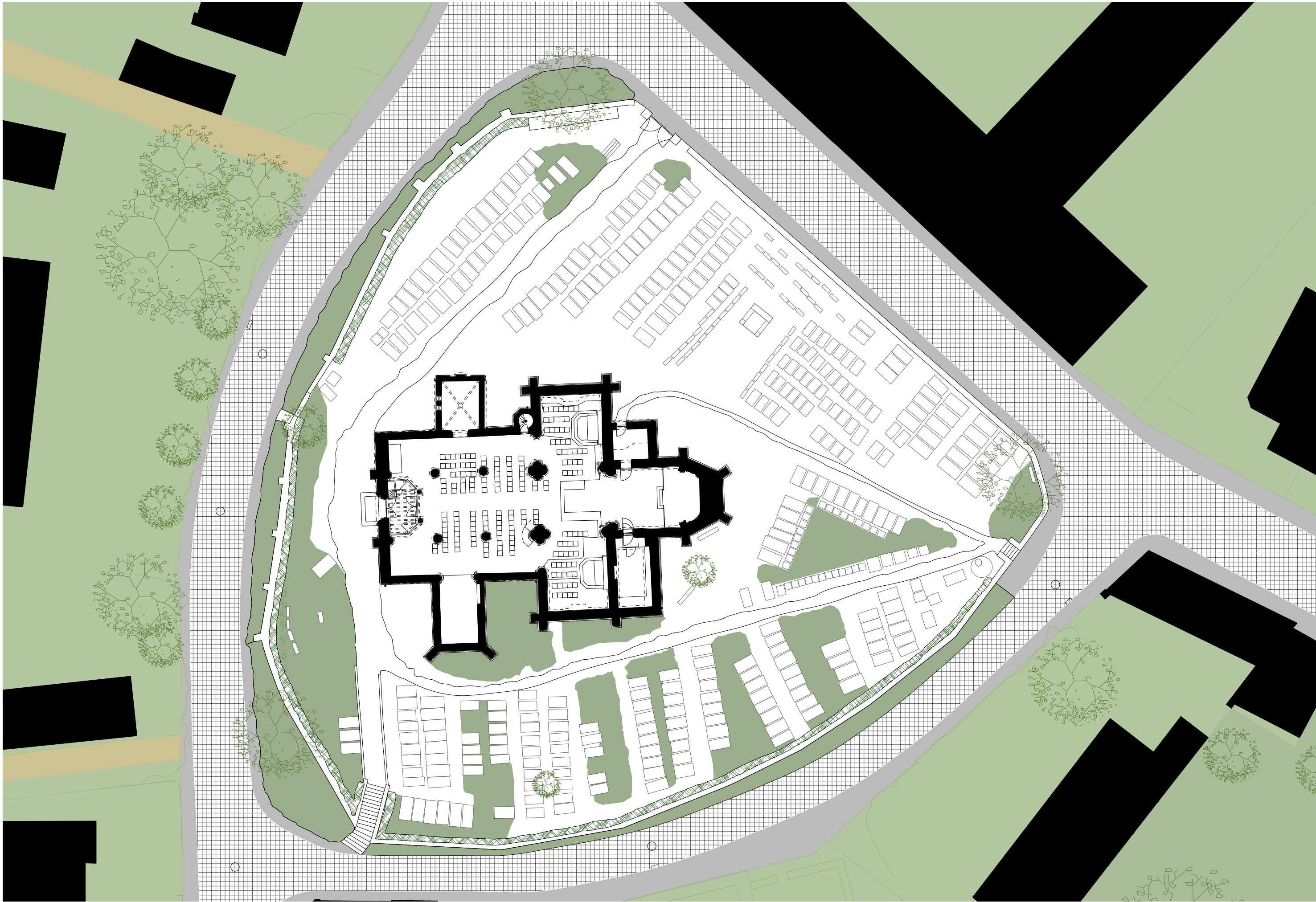
157 Foto kerkhof oostzijde, grasperk tussen graven
Bron: Collectief Noord

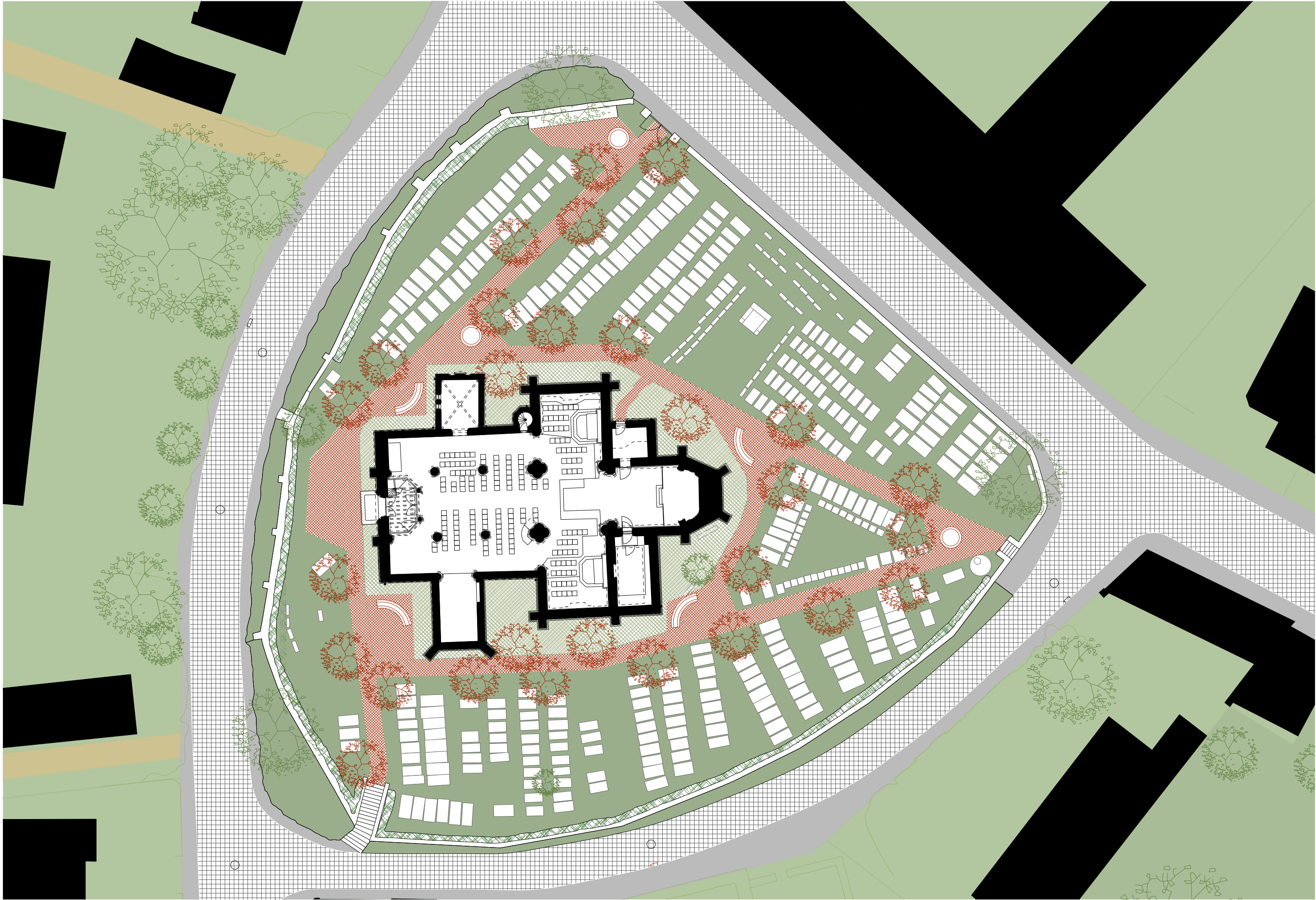
158 Foto kerkhof oostzijde, graven tussen grind
Bron: Collectief Noord

159 Inplantingsplan kerkhof bestaande toestand 1 : 300
Bron: Collectief Noord

158

161

162

163

164

165

- 160 | Inplantingsplan kerkhof
schaal 1 : 300 strategie
Bron: Collectief Noord
- 161 | Referentie kerkhof Oedelem, Andy Malengier
Bron: www.andymalengier.be/projects
- 162 | Referentie amphitheatre Turn Park Art Space
Bron: www.theberkshireedge.com
- 163 | Referentie kerkhof Wulvergem, Andy Malengier
Bron: www.andymalengier.be/projects
- 164 | Referentie begraafplaats Beselare, Andy Malengier
Bron: www.andymalengier.be/projects
- 165 | Referentie begraafplaats Vleteren, Andy Malengier
Bron: www.andymalengier.be/projects

Gezien de hoeveelheid wandelingen in de omgeving rond de kerk is het ook denkbaar dat een van deze wandelingen specifiek wordt ingericht als stiltewandeling waarlangs men kunstwerken tegenkomt die reflecteren over leven/dood, afscheid, herinnering, troost. Op die manier zou het project een nog grotere uitstraling kunnen verkrijgen en een plaats waar men wil terugkeren.

166

167

168

169

170

166 Referentie Pathway to Silence, Gallio
Bron: www.pathwaytsilencedoorwaymemory.blogspot.com

167 Referentie Pathway to Silence, Gallio
Bron: www.pathwaytsilencedoorwaymemory.blogspot.com

168 Referentie Path of the Remembered, Manchester
Bron: www.1418now.org.uk/somme100/about

169 Referentie Pathway to Silence, Gallio
Bron: www.pathwaytsilencedoorwaymemory.blogspot.com

170 Referentie Pathway to Silence, Gallio
Bron: www.pathwaytsilencedoorwaymemory.blogspot.com

171 Inplantingsplan wandelpaden
Deelgemeente Sint-Martens-Bodegem 1 : 2500
Bron: Collectief Noord OE

FINAAL SCENARIO

172

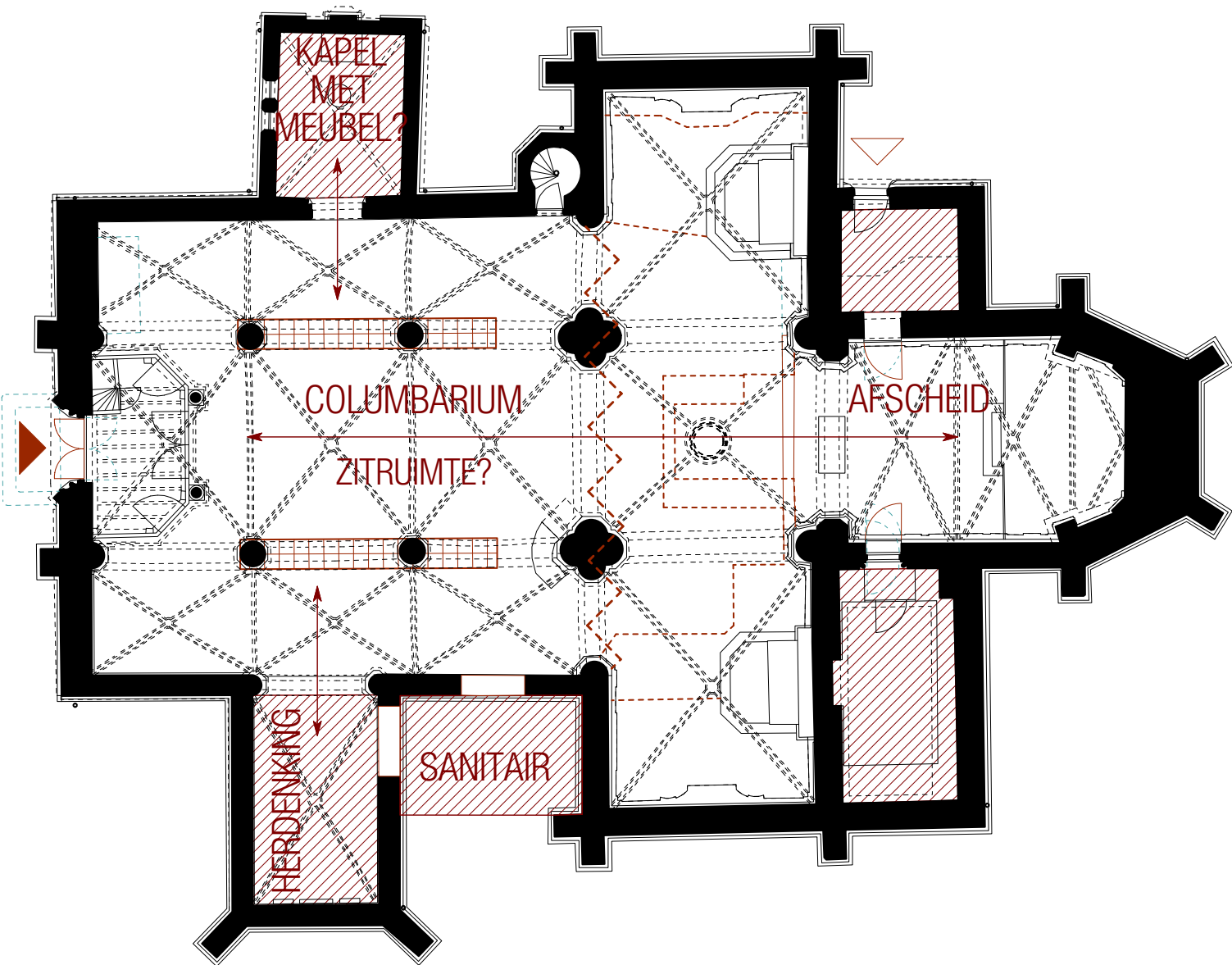
1. SYNTHESE

Na terugkoppeling met gemeente en kerkfabriek werd hoofdzakelijk het volgende meegegeven:

- 1. Niveauverschillen anders aan te pakken: vloeren in opbouw te verwijderen + koor niet toegankelijk
- 2. Perspectief in hoogte en diepte vrijwaren en versterken
- 3. Oost-west-as maximaal volgen: nissen eerder tussen kolommen plaatsen
- 4. Referentie naar gotische architectuur van kerk in detaillering van nieuwe architectuur
- 5. Mogelijkheid te voorzien om urnenissen te bundelen per familie
- 6. Er is voorlopig geen aparte ruimte nodig voor kitchenette, eerder in de vorm van meubilair.
- 7. Sanitair in nieuw volume volgens scenario 3. Nieuw volume zo weinig mogelijk opvallend bij gevels.
- 8. Een modulaire en transparante scheiding te voorzien tussen schip en transept.
- 9. Verwarming kerk en columbarium te bekijken.
- 10. Verlichting te bekijken i.f.v. juiste sfeer
- 11. Voldoende zitruimte te voorzien in het columbarium
- 12. Naast urnenissen ook een herdenkingsmuur integreren in het columbarium.

Bedenkingen:

- 1. Het opstellen van de urnenissen als wand tussen de kolommen zal het perspectief doorheen de kerk belemmeren. De geschrante opstelling van urnenissen per travee maakt betere doorzichten mogelijk.
- 2. Elementen uit de gotische architectuur moeten op doordachte wijze ingezet worden. bv: spitsbogen
- 3. Het nieuwe volume voor sanitair mag geen "hok" worden naast de kerk. Dit zou net meer opvallen. Indien de architectuur aansluiting vindt bij het hele gebouw kan het bijgebouw subtiel geïntegreerd worden.
- 4. Is er verwarming nodig in het columbarium? Inzetten op flexibele, tijdelijke opwarming in het kader van occasionele evenementen lijkt aangewezen.
- 5. Er is weinig overmaat in de bergruimte. Extra kasten maken in de kerk lijkt hier niet wenselijk. Daarom wordt voorgesteld om de stoelen flexibel te verdelen over columbarium en kerk.

173

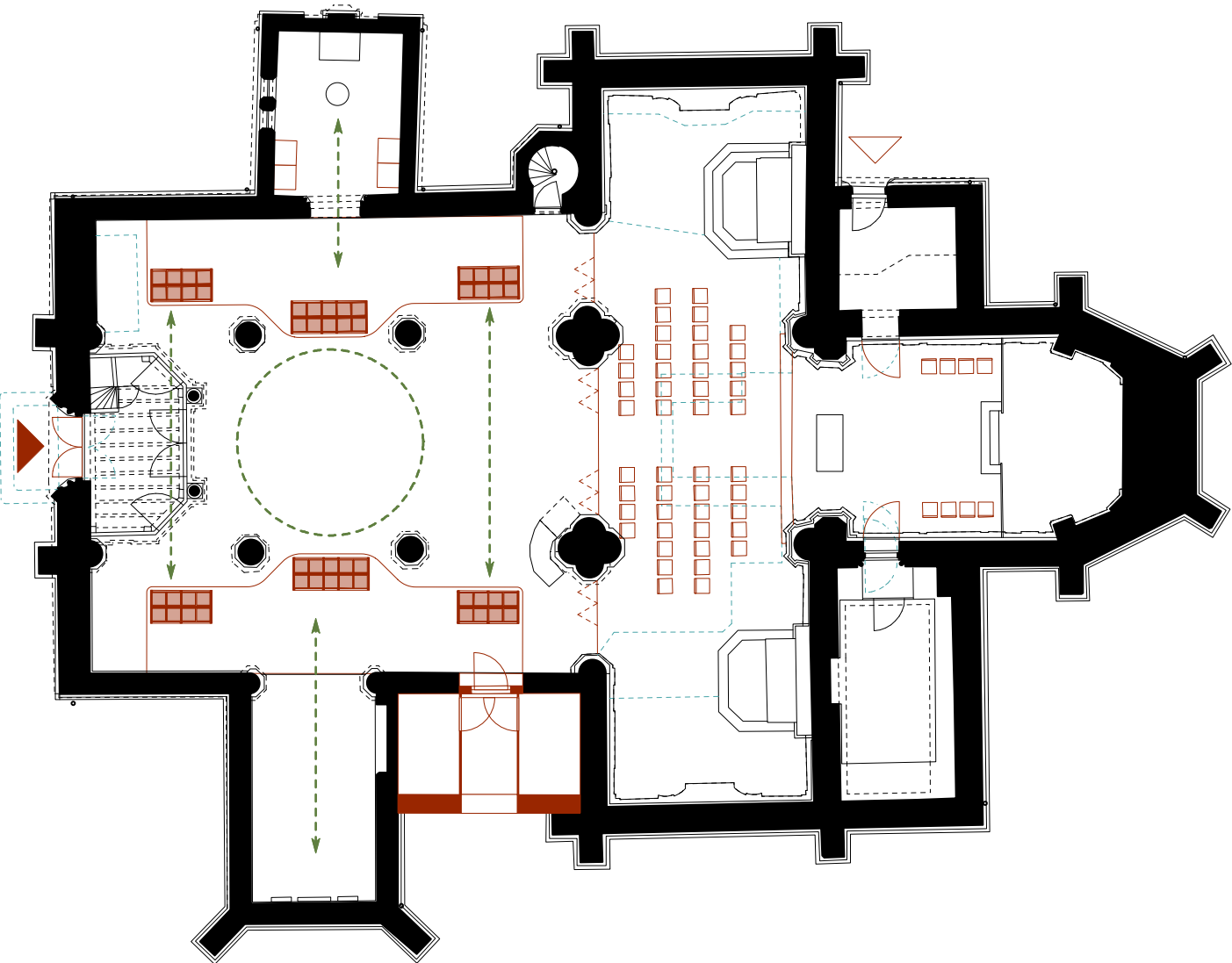
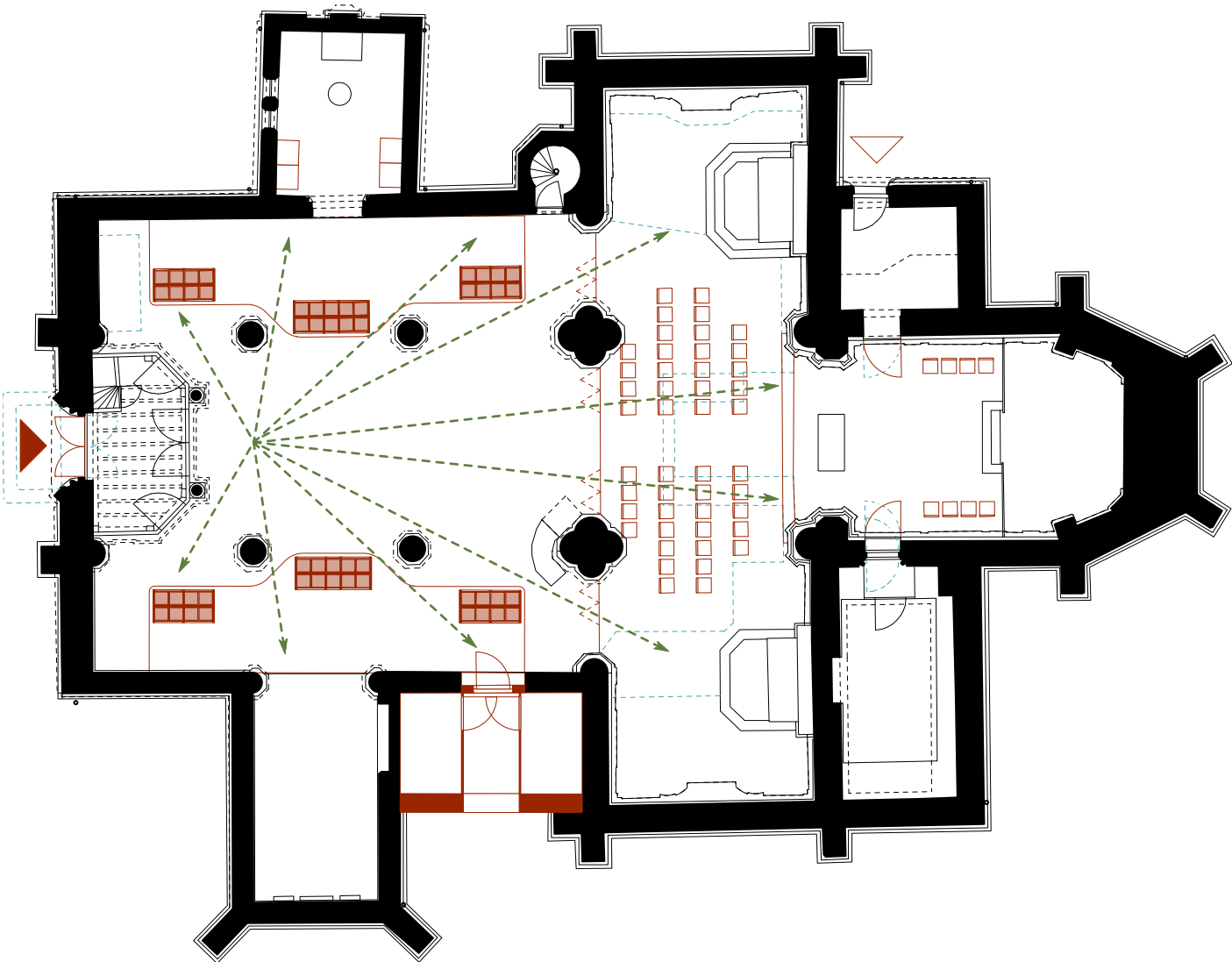
172	Finaal scenario detailbeeld <i>Bron: Collectief Noord</i>
173	Finaal scenario schema synthese <i>Bron: Collectief Noord</i>

2. FINAAL SCENARIO

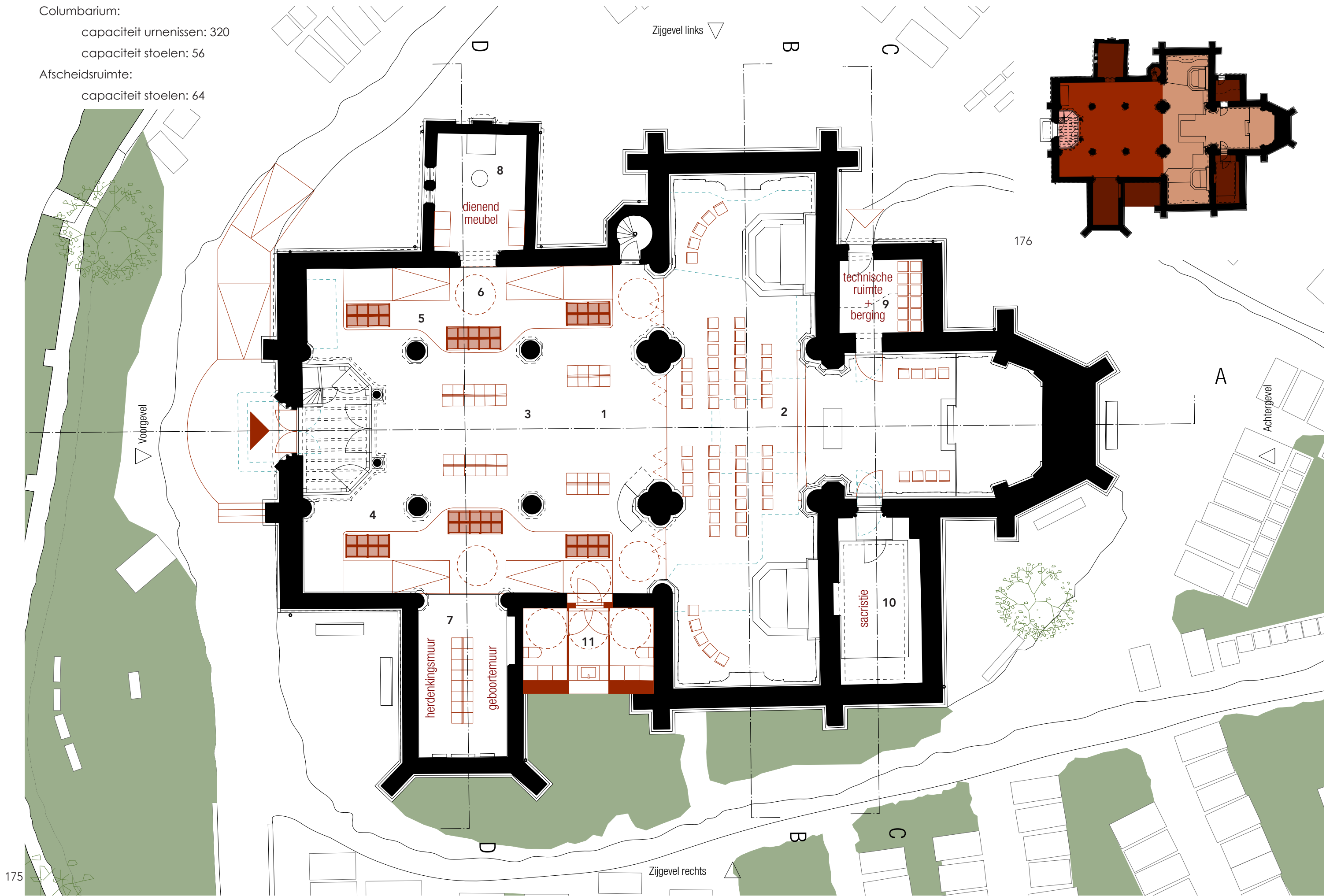
strategieën:

- 1) heldere scheiding: columbarium in zijbeuken, afscheid bij koor
- 2) positie columbarium bestendigt perspectieven doorheen kerk
- 3) columbarium op sokkel krijgt nieuwe vormtaal met gotische referentie
- 4) zijkapellen zorgen voor extra functies

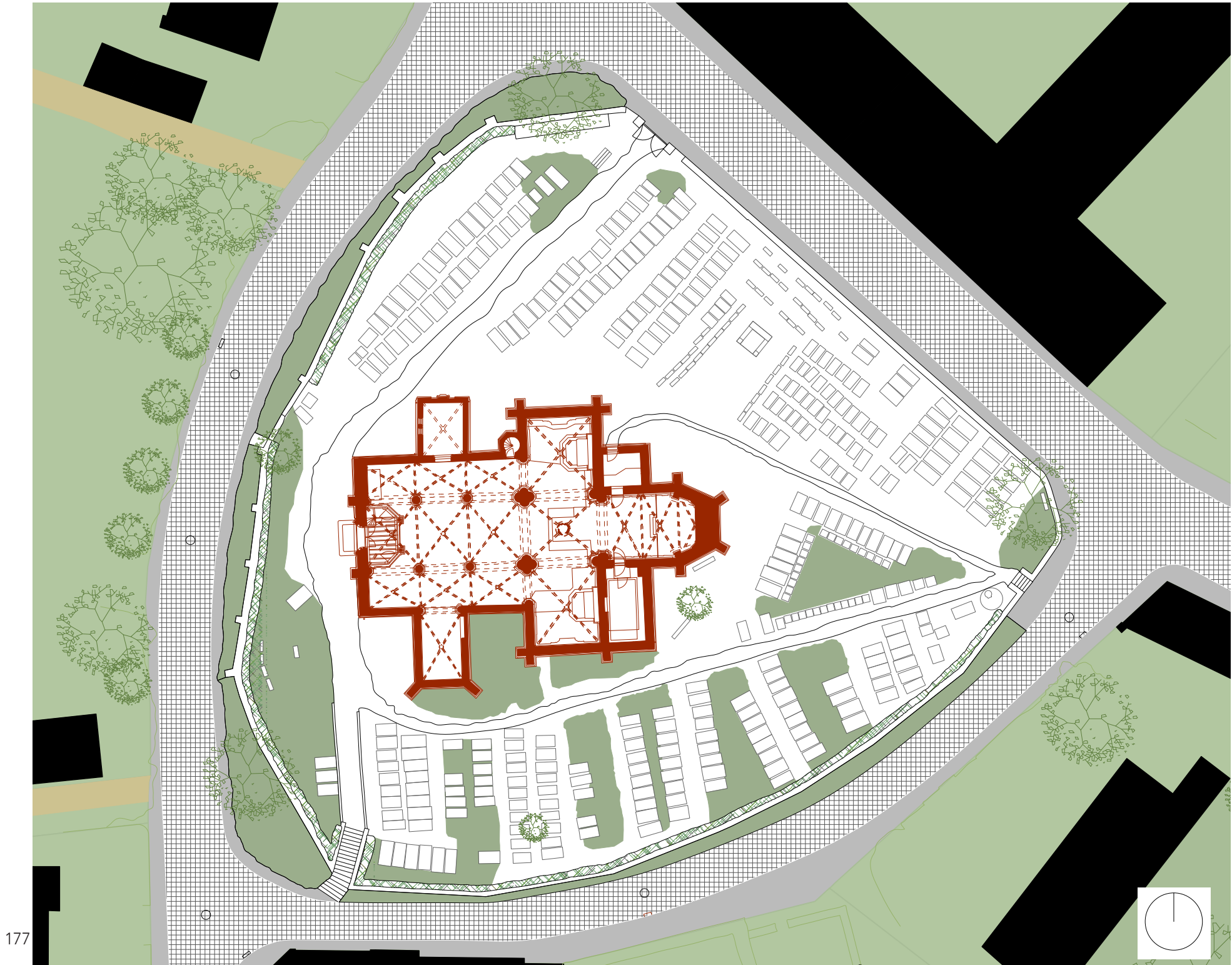
174	Finaal scenario schema's ruimtes en doorzichten <i>Bron: Collectief Noord</i>
175	Plan kerk niveau +00 schaal 1 : 125 finaal scenario <i>Bron: Collectief Noord</i>
176	Schema indeling kerk-columbarium <i>Bron: Collectief Noord</i>

Columbarium:
capaciteit urnenissen: 320
capaciteit stoelen: 56
Afscheidsruimte:
capaciteit stoelen: 64

Bij de vertaling naar het finale scenario zien we dat er een nieuwe invulling van de kerk wordt gevonden die zich inpast in de ruimtelijkheid en vormtaal van de bestaande kerk.

177 | Inplantingsplan kerk niveau +00
schaal 1 : 400 bestaande toestand
Bron: Collectief Noord

178 | Inplantingsplan kerk niveau +00
schaal 1 : 400 finaal scenario
Bron: Collectief Noord

heldere scheiding:

In de nieuwe indeling krijgen de twee hoofdfuncties, columbarium (1) en afscheid (2), een duidelijke positie in het gebouw. Het ruimtegebruik van de kerk wordt hierdoor erg leesbaar. Het bestaande karakter van koor en dwarsbeuk kan hierbij behouden worden.

Perspectieven columbarium:

De opstelling van de urnenissen houdt maximaal rekening met de beleving van de ruimte. De centrale beuk van het schip (3) wordt volledig open gehouden zodat de hoogte en diepte van de kerk aanwezig blijven in de ervaring van de ruimte. Deze centrale ruimte bindt ook de urnenissen errond. In de zijbeuken worden de urnenissen geschrinkt opgesteld (4) zodat ook hierdoor de beleving van de kerk versterkt wordt.

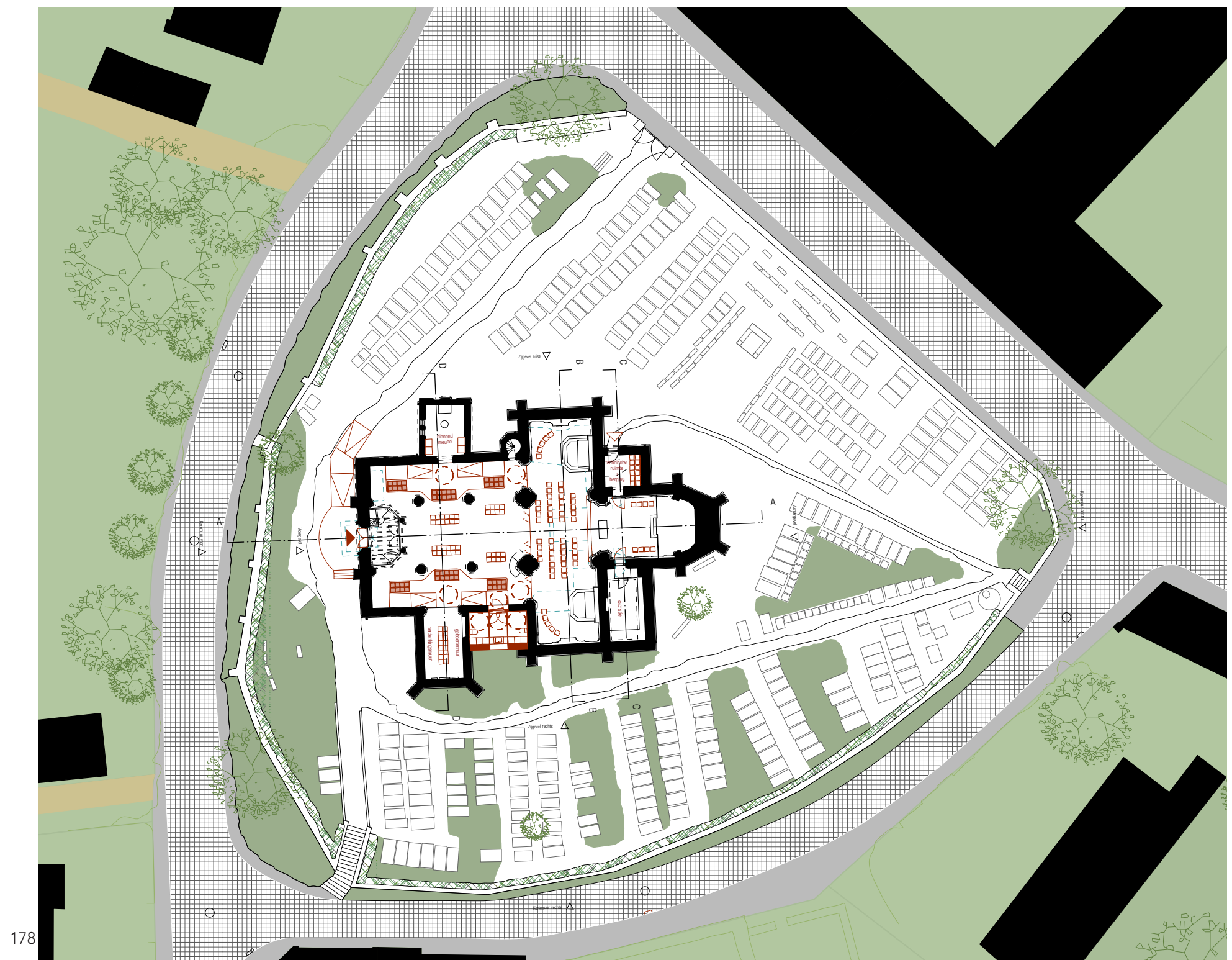
Nieuwe vormgeving:

Het columbarium is een hedendaagse toevoeging aan het interieur. Het is passend om deze volgens de hedendaagse bouwwijze te materialiseren. Maar ook daarin kan de architectuur verrijkt worden met referenties naar de historische architectuur van de kerk.

Het columbarium als hedendaagse toevoeging wordt niet los gespreid over het schip, maar krijgt een leesbare samenhang door de nieuwe sokkel in de dwarsbeuken. (5) Deze plint geeft het columbarium een duidelijke positie in de kerk. Ze zorgt tegelijkertijd voor de wandeling doorheen het columbarium naar de zijkapellen. (6)

Zijkapellen met extra functies:

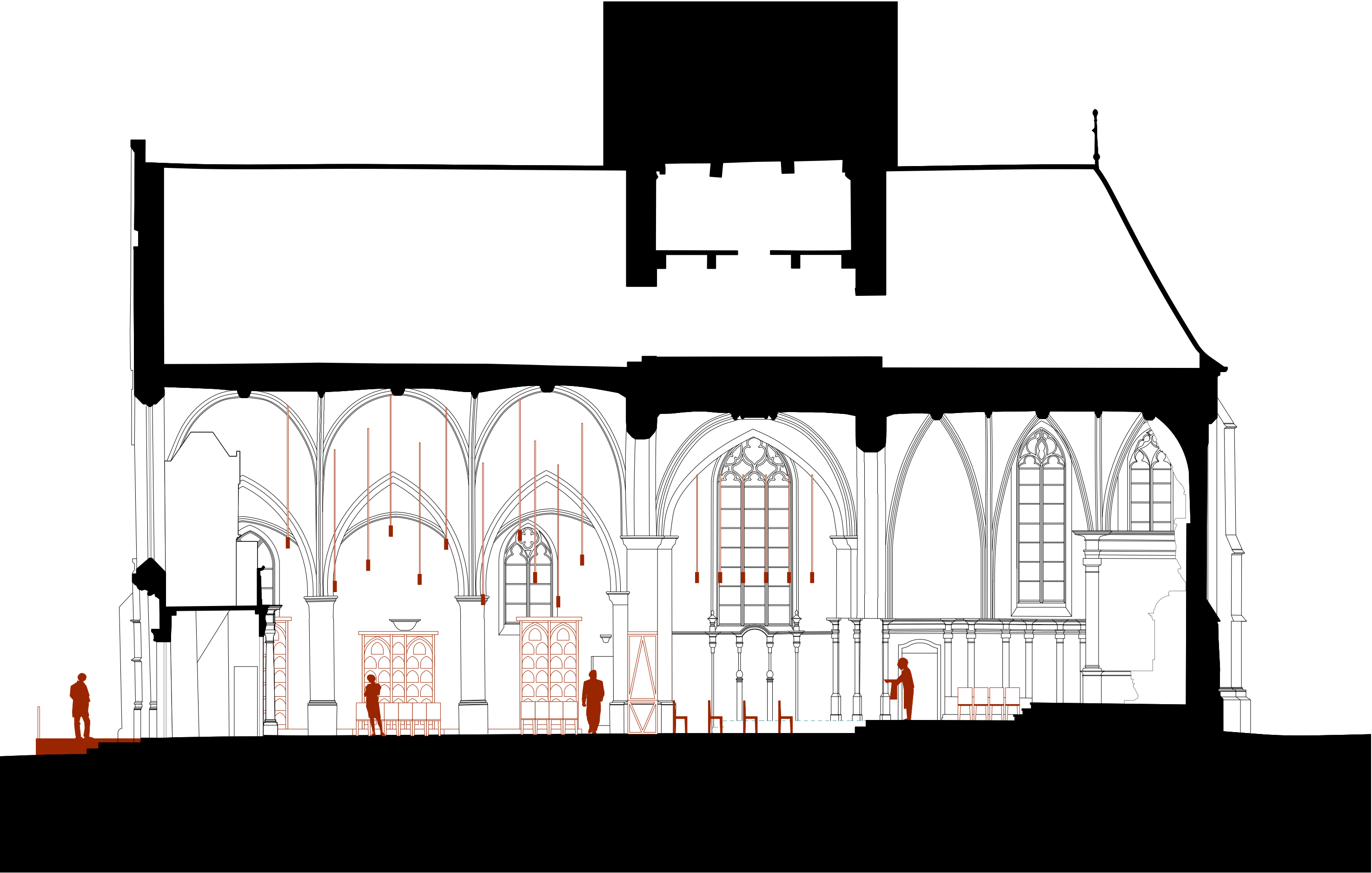
De verschillende kleinere kapellen rondom het schip en het koor worden ingezet voor de ondersteunende functies. De zijkapellen bij het schip maken deel uit van het columbarium. In de zuidelijke kapel bevindt zich een bezinningsruimte met een herdenkingsmuur en een geboortemuur. (7) In de noordelijke kapel wordt een meubel geïnstalleerd om de ceremoniële activiteiten te ondersteunen. (8) De sacristieën bieden dan ruimte voor de overige functies. In de kleine sacristie kunnen extra stoelen gestapeld worden. (9) Rekening houdend met het historische interieur lijkt het aangewezen de grote

sacristie voorlopig als sacristie te behouden. (10)

Voor het sanitair wordt een nieuw volume voorzien in de zuidelijke oksel van de kerk. (11) Een heldere opdeling voorziet in een hal met 2 nieuwe ruimtes. Binnen deze opdeling kan de opdeling nog gewijzigd worden, bijvoorbeeld 1 toilet in combinatie met een kitchenette of extra berging.

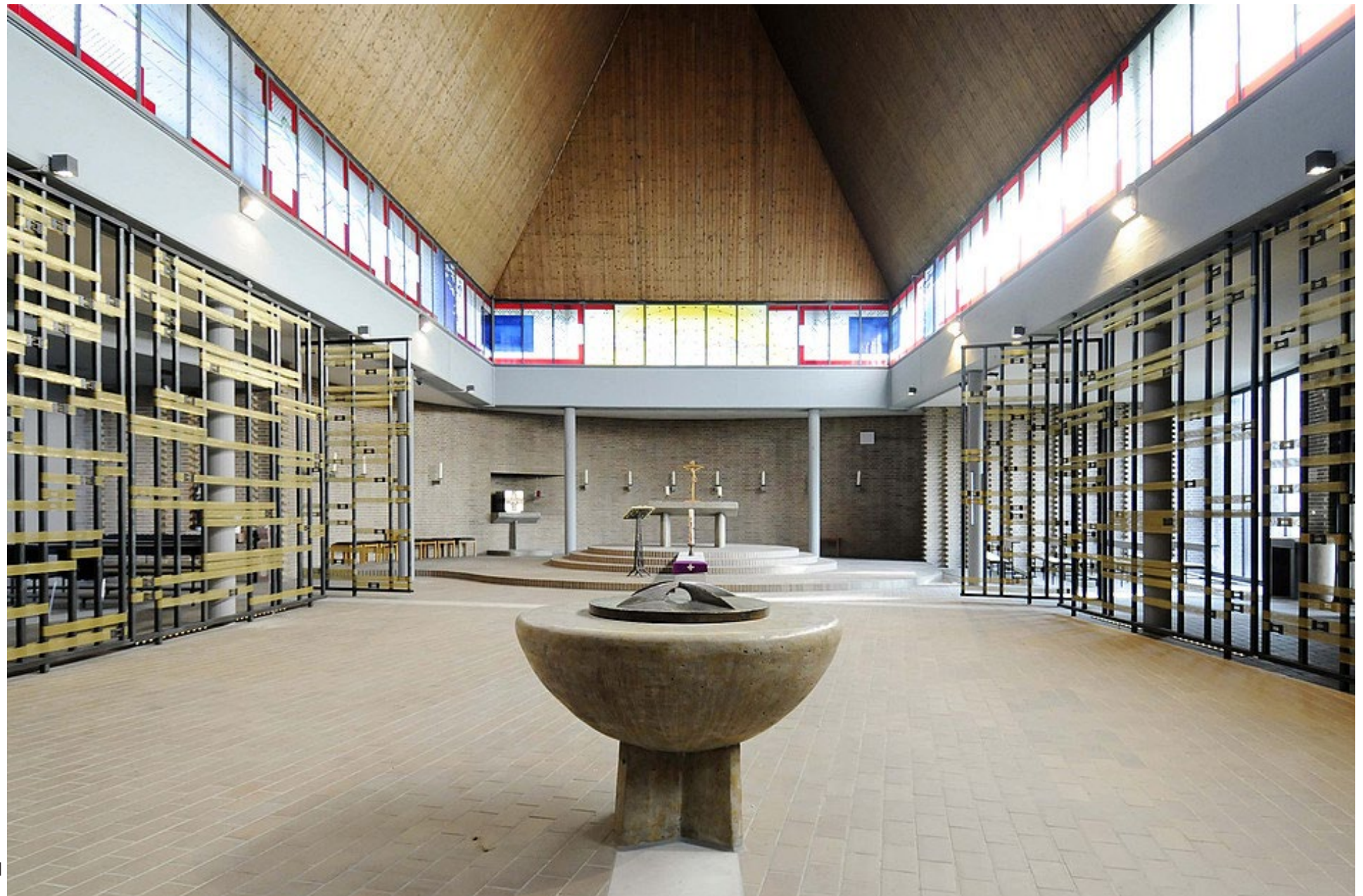
1) heldere scheiding

179

180

181

- 179 Finaal scenario kerk snede AA
schaal 1 : 100
Bron: Collectief Noord
- 180 Referentie opdeling door hek
Sint-Martinuskerk, Voorburg, Nederland
Bron: www.r4a.nl
- 181 Referentie opdeling door hek
Heilig Kreuz, Muhlheim
Bron: www.bistum-essen.de

2) perspectieven columbarium

- 182

Finaal scenario kerk snede DD
schaal 1 : 100
Bron: Collectief Noord
- 183

Finaal scenario
Beeld vanaf inkom
Bron: Collectief Noord

182

DD

3) nieuwe vormtaal

184

185

- 184 | referentie hedendaagse architectuur in kerk
St Gallen cathedral chancel, Caruso St John
Bron: www.carusostjohn.com
- 185 | referentie maken van een nieuwe ruimte met hedendaagse
materialen
St Gallen cathedral chancel, Caruso St John
Bron: www.carusostjohn.com

186

"The design for the loft refers to the spirit of Gothic architecture, which accommodates the work of many hands and minds in an additive composition of great spatial complexity."

The Cathedral itself is like a City, made up of architectures at many different scales, from the vast enveloping vault of the Nave, to the smaller Chapels and Porches, and the mini-buildings of the Pulpits and Tombs.

The Gothic, with its vigorous internal logic, is distinctive for its greater ability than other styles to absorb asymmetry, additions, and the differences that arise as a building is extended over centuries.

The proposed design is functional but also engages with this spirit. It is conceived as an independent little building with a vertical proportion, a tight asymmetrical arrangement of its parts and a delicacy in its making, that can take its place amongst the many other delicate architectures of the Cathedral."

¹⁸⁷ - Caruso St John Architects, Canterbury Cathedral Organ Loft

186 | referentie gotische architectuur
Canterbury Cathedral
Bron: www.wikipedia.com

187 | tekst over gotische referenties in hedendaagse architectuur
Canterbury Cathedral Organ Loft, Caruso St John
Bron: www.carusostjohn.com

188

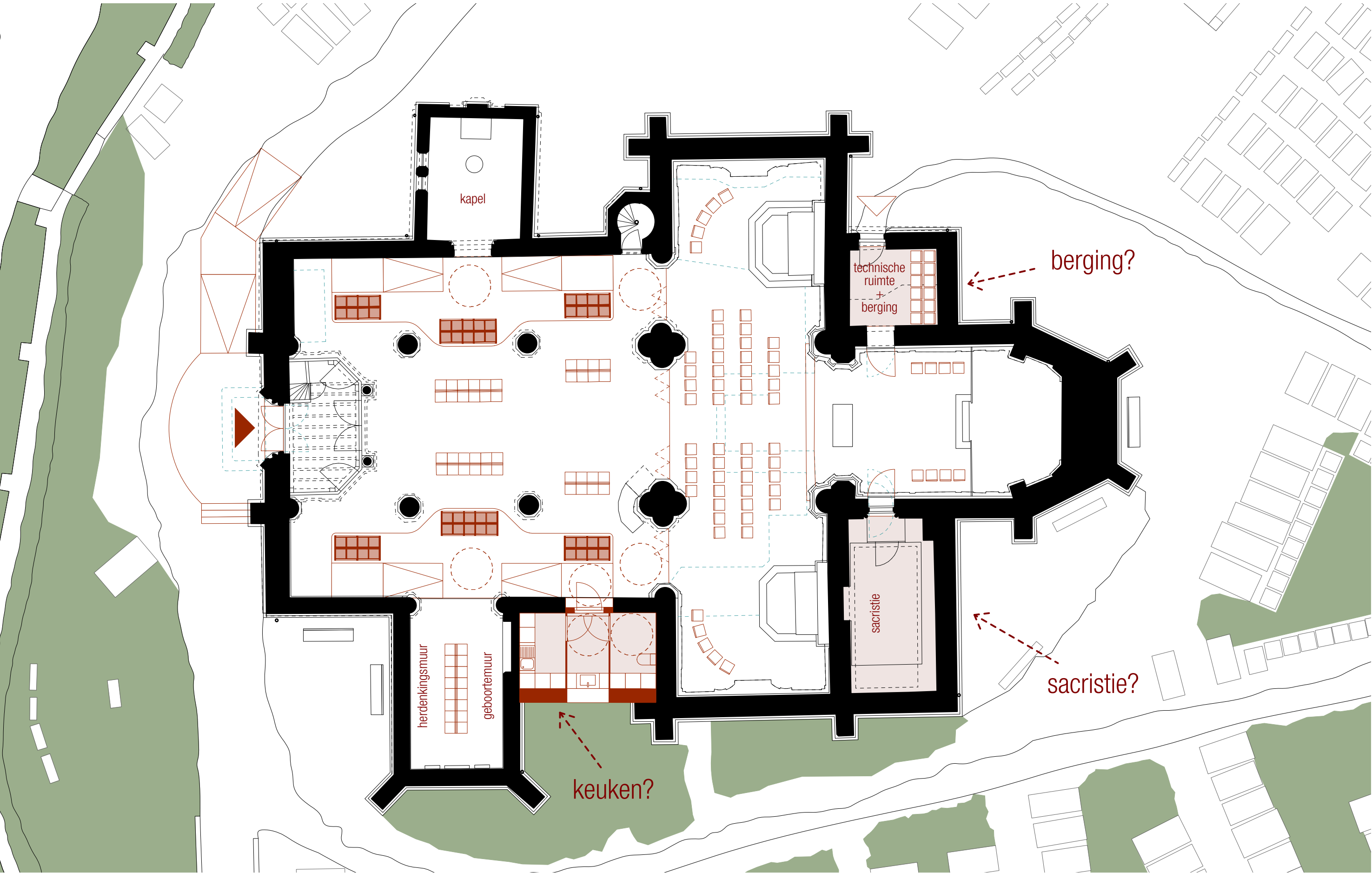
189

190

- 188 | referentie opgehangen lichtjes in hoogte
Convent de Sant Francesc, David Closes, Santepedor
Bron: www.archdaily.com
- 189 | referentie opgehangen lichtjes in hoogte
Light shower, Salisbury cathedral, Bruce Munro
Bron: www.virtualsacredspace.blogspot.com
- 190 | referentie cirkelvormige lampen
Performance Sacred Places vzw, Sint-Laurentiuskerk
Antwerpen
Bron: www.virtualsacredspace.blogspot.com

3) functies in zijkapellen

- 191 | Plan kerk niveau +00 variant
schaal 1 : 125 finaal scenario
Bron: Collectief Noord
- 192 | Aanzicht kerk gevel zuid
schaal 1 : 100 finaal scenario
Bron: Collectief Noord
- 193 | Aanzicht kerk gevel zuid
schaal 1 : 100 finaal scenario variant
Bron: Collectief Noord
- 194 | Referentie herwerken historische gevel
Academie Reninge, architecten ectv
Bron: www.ectv.be

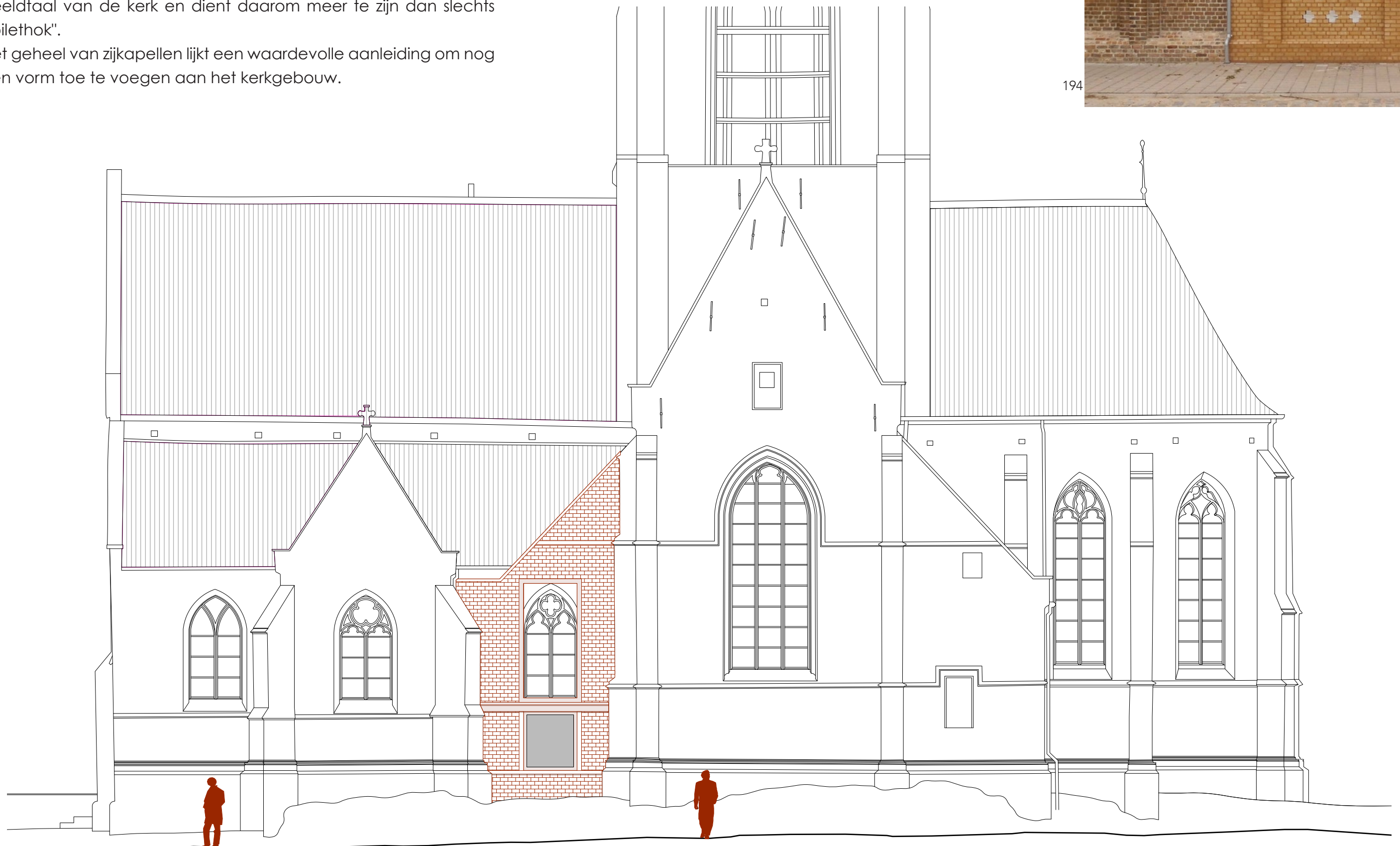
gevel rechts

ALTERNATIEVE UITVOERING

Rekening houdend met de architectuur van de bestaande kerk, dient de verschijningsvorm van het nieuwe sanitair goed uitgewerkt te worden. Het nieuwe volume speelt immers een rol in de algehele beeldtaal van de kerk en dient daarom meer te zijn dan slechts "toilethok".

Het geheel van zijkapellen lijkt een waardevolle aanleiding om nog een vorm toe te voegen aan het kerkgebouw.

193

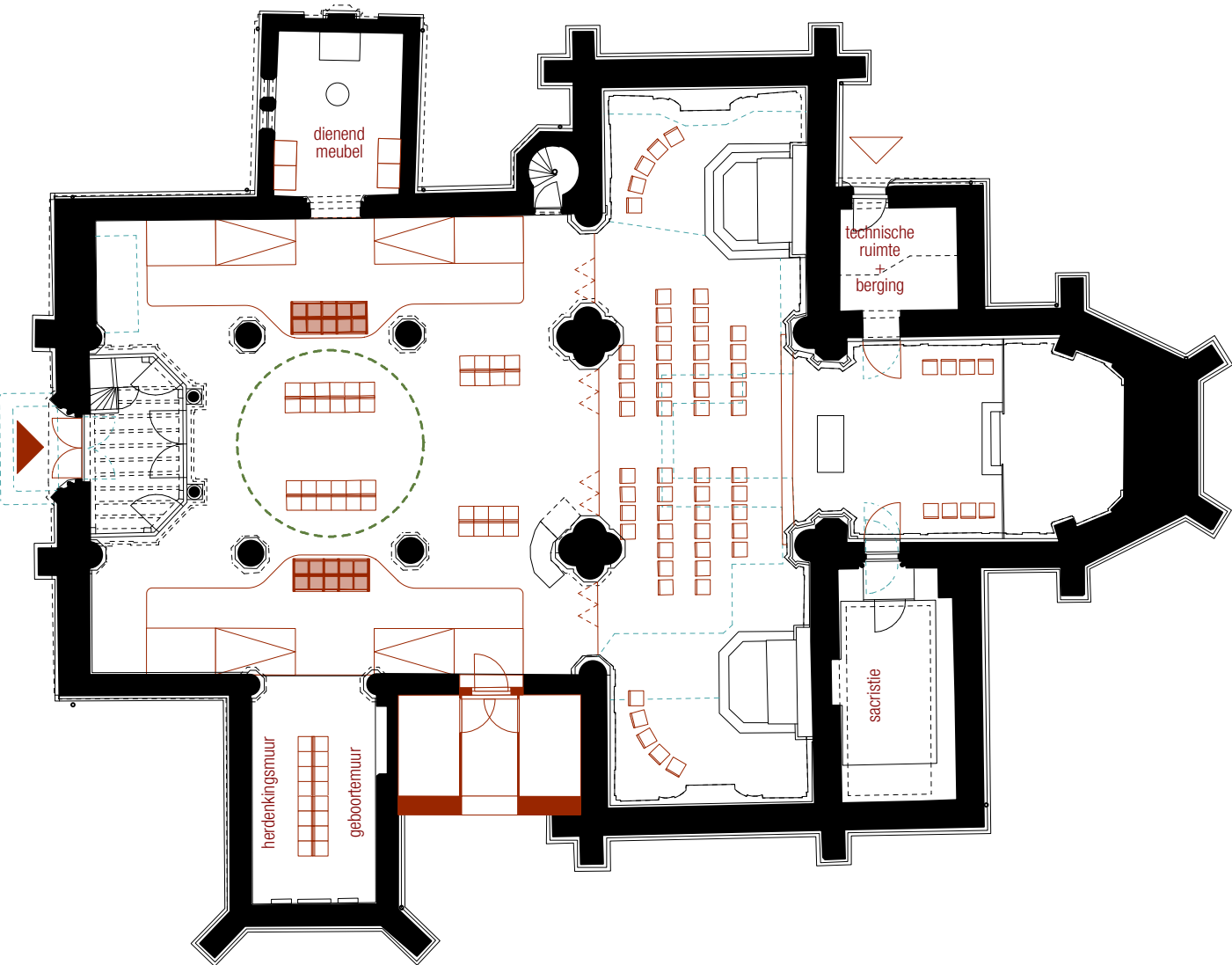
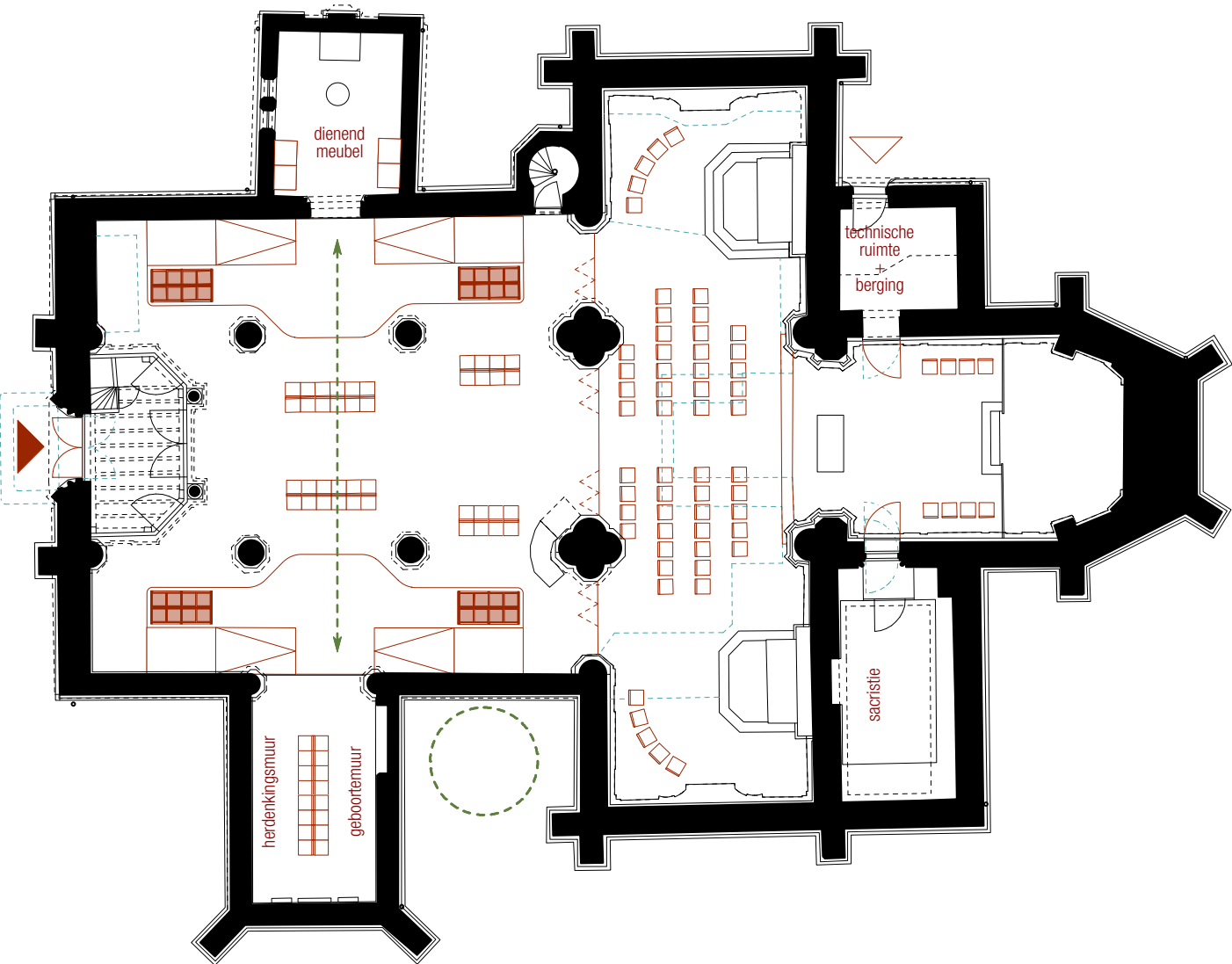
gevel rechts

194

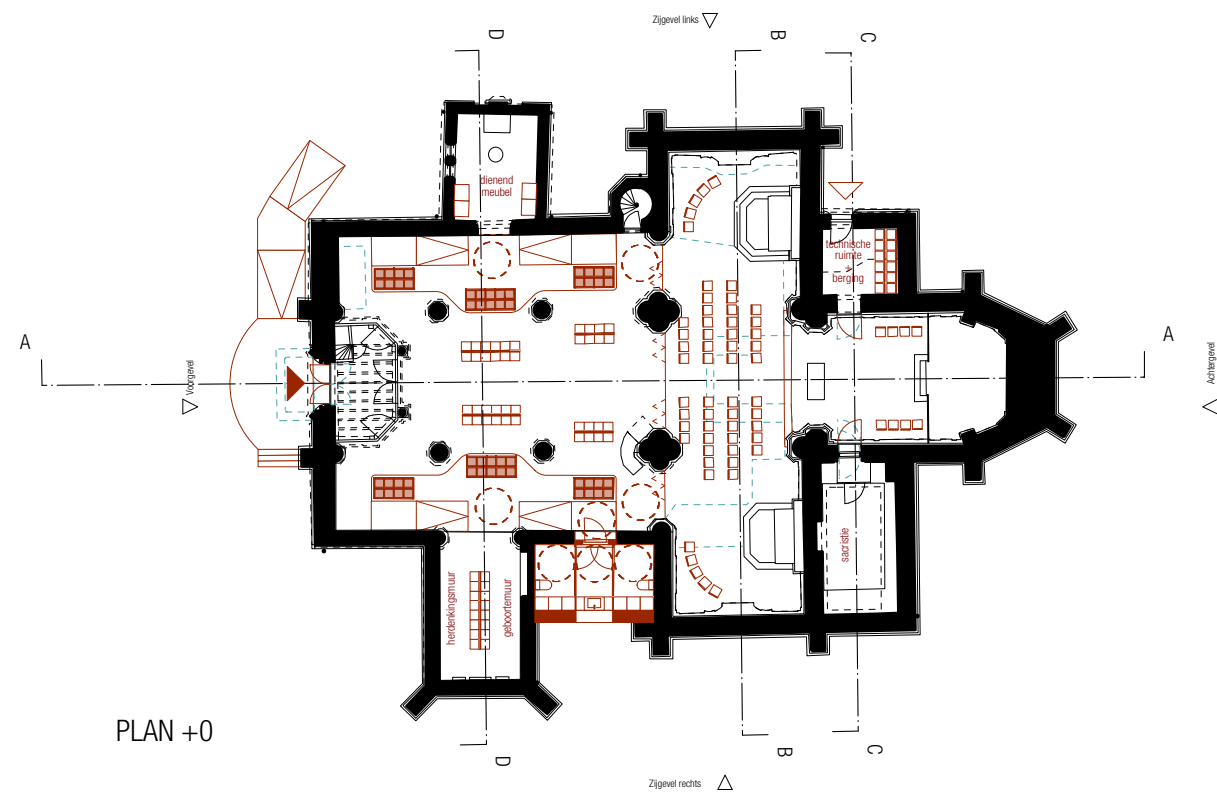

FASERING

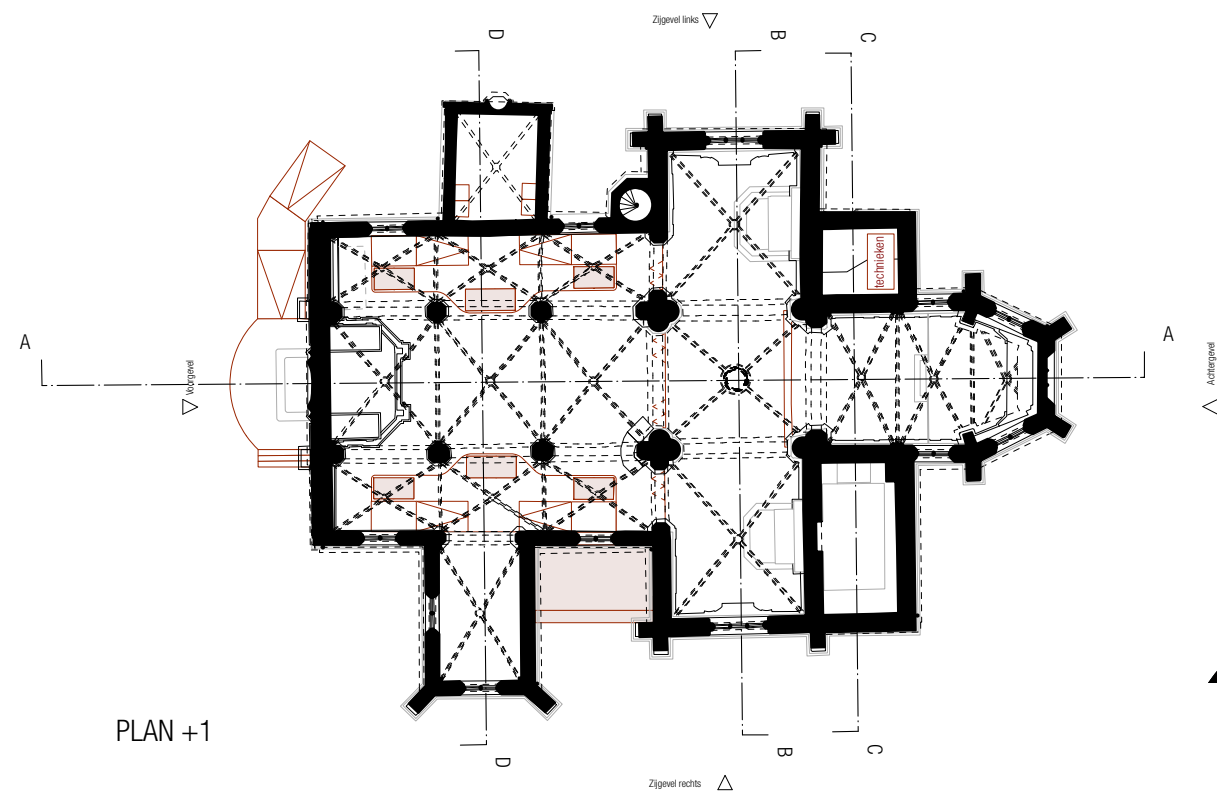
Naar gelang de noodzaak en het gebruik zou de columbariumkerk ook kunnen "groeien" in haar nieuwe functie. De nieuwe sokkel en scheiding maken de indeling van de kerk al leesbaar zonder extra toevoegingen. De opstelling van de eerste urnenissen kunnen dan ofwel het perspectief naar de zijkapellen open houden ofwel al een eigen ruimte afbakenen. Daarnaast kan ook bekeken worden in functie van de capaciteit en de geplande activiteiten of het aanbouwen van de nieuwe toiletten al nodig is.

SAMENVATTING

PLAN +0

PLAN +1

DOORSNEDE D

DOORSNEDE A

3. ADVIEZEN

BRAND

De oppervlakte van de Sint-Martinuskerk bedraagt circa 400 m². De kerk kan daarom als 1 compartiment opgevat worden.

De vluchtwegen vanuit de kerk dienen bekeken te worden in functie van het aantal toegelaten personen. Indien de bezetting minder dan 100 personen bedraagt, volstaat 1 uitgang. De hoofdtoegang, aangepast aan de voorschriften voor uitgangen, kan hiervoor ingezet worden.

Als een capaciteit groter dan 100 personen gewenst is, dient een tweede vluchtweg aanwezig te zijn. De tweede toegang bij het koor komt hiervoor in aanmerking. Rekening houdend met de nuttige breedte van deze toegangen volstaat dit voor circa 250 personen. Om meer dan 250 personen toe te laten zal een nieuwe opening gemaakt moeten worden, bijvoorbeeld onder 1 van de ramen.

De kitchenette zou een risico kunnen vormen. Indien deze uitgerust wordt met een kookvuur zal deze aan bijkomende maatregelen moeten voldoen. In die zin is het eenvoudiger om de kitchenette ook in het nieuwe volume te voorzien.

Daarnaast dient de kerk uitgerust te worden met de nodige inrichtingen voor brandmelding, alarm en bestrijdingsmiddelen.

Indien het dossier verder loopt, is het sowieso aan te raden de plannen verder in detail bij de brandweer te overlopen.

TECHNIEKEN

In het columbarium is er slechts een zeer beperkte vraag naar verwarming. Enkel in de afscheidsruimte is er nood aan verwarming. Bovendien is deze zeer tijdsafhankelijk in functie van geplande activiteiten.

Daarom lijkt het aangewezen om slechts op bepaalde plekken te verwarmen met stralingswarmte, bijvoorbeeld bij de zitplaatsen in de afscheidsruimte. Indien deze voldoen, kunnen de bestaande toestellen hiertoe verplaatst worden. Daarnaast kan bij het columbarium een basisverwarming voorzien worden in de vorm van vloerverwarming.

Omwille van de eerder lage bezetting zal slechts een relatief klein debiet verluchting vereist zijn, rekening houdend met het grote volume van de kerk en de reeds aanwezige natuurlijke verluchting. Indien de natuurlijke verluchting gewaarborgd blijft, zal een nieuwe installatie voor verluchting in eerste instantie niet nodig zijn.

Gezien de dienende functies gespreid zijn in de zijkapellen rondom de kerk, zullen de nodige voorzieningen zoals water en elektriciteit rondom de kerk voorzien moeten worden. Deze voorzieningen kunnen dan ook voor de buitenruimten toegankelijk zijn.

Om de juiste sfeer te creëren in het columbarium is een concept voor de verlichting belangrijk. Zo zou een basisverlichting gecombineerd kunnen worden met een specifieke sfeerverlichting. Als algemene verlichting en om de ruimtelijkheid te versterken, kunnen de wanden opgelicht worden. Daarnaast zou een formatie van hangende lampen in de centrale beuk van het schip (midden in het columbarium) en in de dwarsbeuk (bij de afscheidsruimte) een symbolische waarde kunnen toevoegen.

In een verdere fase zullen deze systemen verder in detail getoetst en uitgerekend moeten worden.

TOEGANKELIJKHEID

Alle toegangen en voorzieningen werden bekeken volgens de regelgeving toegankelijkheid in Vlaanderen. Binnen dit project is deze regelgeving voornamelijk van toepassing op de toegangen, de niveauverschillen en het sanitair.

Bij alle publieke toegangen is voldoende ruimte voorzien. Naast en voor de deuren is er een opstelruimte en vrije en vlakke draairuimte.

In het sanitair zijn conform de regelgeving aangepaste toiletten voorzien.

4. RAMING

751-07 Sint-Martinuskerk Sint-Martens-Bodegem (Dilbeek)														
nr. artikel	Omschrijving der werken	code	eenheid	%	#	opp	l	b	h/d	hoev.	EH prijs €	tot. in €	Borderel van eenheidsprijzen 2017	min. max.
(0-)	VOORBEREIDENDE WERKEN											48.334,12		
(01)-	Algemeen													
(01)1	Bouwplaatsinstallatie	FH	%	100%	1							38.022,73	10% van totaalprijs	
(01)2	Veiligheidsplan	FH	%	0,50%	1							2.091,25	01.05 Honorarium veiligheidscoördinator	0,30 0,70
(01)3	Verzekeringen	FH	%	0,60%	1							2.509,50	01.11 "All risk" bouwplaatsverzekering	0,20 1,00
(04)-	Afbraakwerken (incl. afvoer)													
(04)111	Afbraakwerken van buitenwanden in baksteen deuropeningen t.h.v. aanbouw	FH	m2	100%	2	4,06		1,76	2,31	8,12	155,00	1.258,90	03.01 Opening in dragende muur	140,00 170,00
(04)211	Afbraakwerken van natuurstenen bordes t.h.v. toegangsdeur westgevel	FH	m	100%	1		15,59			15,59	13,22	205,97	03.02 Dorpel in arduin	11,40 15,03
(04)311	Afbraakwerken van houten vloer in opbouw t.h.v. transept	FH	m2	100%	1	99,64				99,64	20,03	1.995,77	03.05 Plankenvloer	15,20 24,86
(04)511	Afbraakwerken van bestaande technieken	FH	st.	100%	2					2,00	1000,00	2.000,00	(eenheidsprijs REN)	
(05)-	Verplaatsingswerken													
(05)991	Verplaatsingswerken van kunstwerken in diverse materialen groot kunstvoorwerp (koorbank t.h.v. noordelijke zijbeuk naast doksaal)	FH	st.	100%	1					1,00	250,00	250,00	(eenheidsprijs REN)	
(1-)	INFRASTRUCTUURWERKEN EN FUNDERINGEN											3.540,36		
(16)-	Funderingen													
(16)423	Realiseren van nieuwe funderingen funderingen t.h.v. aanbouw	FH	m3	100%	1	15,73		0,30		4,72	245,50	1.158,51	12.01 Licht bewapende zool	194,00 297,00
	funderingen t.h.v. bordes en hellend vlak westelijke toegang		m3	100%	1	32,34		0,30		9,70	245,50	2.381,84	12.01 Licht bewapende zool	194,00 297,00
(2-)	RUWBOUW											75.919,11		
(21)-	Buitenwanden													
(21)111	Realiseren van nieuw dragend metselwerk zuidelijke buitenwand aanbouw	FH	m2	100%	1	22,28				22,28	443,79	9.887,64	20.01 Dragend metselwerk - snelbouw baksteen	389,23 498,35
(21)112	Realiseren van afwerking in natuursteen parement zuidelijke buitenwand aanbouw	FH	m2	100%	1	22,28				22,28	1800,00	40.104,00	(eenheidsprijs REN)	
(21)113	Leveren en plaatsen van lateien in staal of beton t.h.v. de nieuwe raamopeningen t.h.v. deuropening bestaande kerkmuur naar aanbouw	FH	lm	130%	1		1,70			2,21	68,50	151,39	26.01 Prefab. linteel - L9/19 cm	65,00 72,00
	t.h.v. raamopening aanbouw		lm	130%	1		1,50			1,95	68,50	133,58	26.01 Prefab. linteel - L9/19 cm	65,00 72,00
(21)114	Herstellen van baksteenmetselwerk na realiseren van nieuwe muuropeningen	FH	m2	100%	1					1,00	2500,00	2.500,00	(eenheidsprijs REN)	
(21)314	Realiseren van nieuwe thermische isolatie t.h.v. aanbouw zuidelijke buitenwand	FH	m2	100%	1	22,28				22,28	40,00	891,20	22.01 Spouwwand - PUR 120mm	33,00 44,00
(22)-	Binnenwanden													
(22)313	Realiseren van lichte binnenwanden t.h.v. aanbouw	FH	m2	100%	1	20,39	7,18	2,84		20,39	100,00	2.039,00	21.01 Metselwerk - Snelbouw baksteen	44,23 65,89
(23)-	Vloeren													
(23)313	Realiseren van verhoogde houten vloeren t.h.v. zijbeuken ophoging (timmerwerk)	FH	m2	100%	2	26,29				52,58	100,00	5.258,00	(eenheidsprijs REN)	
(23)413	Realiseren van nieuwe betonvloer aanbouw (incl. isolatie, excl. vloerbekleding) standaard	FH	m2	100%	1	15,73	4,90	3,21		15,73	165,00	2.595,29	(eenheidsprijs REN)	
(23)414	Realiseren van bordes en hellend vlak t.h.v. westelijke toegang standaard	FH	m2	100%	1	32,34				32,34	165,00	5.336,10	(eenheidsprijs REN)	
(27)-	Dakschrijnwerk													
(27)313	Realiseren van een nieuw dak t.h.v. aanbouw dakhout	FH	m3	40%	1	22,76	4,20	5,42		38,24	100,00	3.824,35	30.01 Dakstructuren - Dakhout	1387,00 1897,00
	bebording	FH	m2	100%	1	22,76	4,20	5,42		22,76	24,55	558,86	30.03 Bebordingen - dikte 25mm	17,77 31,33
	thermische isolatie	FH	m2	100%	1	22,76	4,20	5,42		22,76	35,63	811,08	34.01 Rotswol 160mm	32,45 38,81
	dampscherm	FH	m2	100%	1	22,76	4,20	5,42		22,76	15,50	352,73	34.01 Bitumen film	12,63 18,36
	dakdichting	FH	m2	100%	1	22,76	4,20	5,42		22,76	64,84	1.475,90	35.03 EPDM	51,36 78,31
(3-)	SECUNDAIRE ELEMENTEN, AFSLUITINGSELEMENTEN											130.309,66		
(31)-	Buitenschrijnwerk													
(31)553	Realiseren van nieuw beglaasd stalen buitenschrijnwerk (incl. beglazing) raam t.h.v. aanbouw	FH	m2	100%	1	2,36		1,20	1,97	2,36	1000,00	2.364,00	40.01 Vensterraam - Staal gemoffeld	
	deur noodberging		m2	100%	1	2,36		1,20	1,97	2,36	1000,00	2.364,00	40.01 Vensterraam - Staal gemoffeld	
(32)-	Binnenschrijnwerk													
(32)313	Leveren en plaatsen van hekken tussen columbarium en sacraal gedeelte (hout of staal)	FH	m2	200%	1	22,38				44,76	500,00	22.380,00	(eenheidsprijs REN)	
(32)314	Realiseren van een kitchenette-meubel (excl. technische uitrustingen - zie artikel (54)111)	FH	st.	100%	1					1,00	5000,00	5.000,00	(eenheidsprijs REN)	
(32)315	Realiseren van urnekasten (houten schrijnwerk)	FH	st.	100%	6					6,00	10000,00	60.000,00	(eenheidsprijs REN)	
(32)316	Realiseren van zitbanken (houten schrijnwerk)	FH	st.	100%	4					4,00	5000,00	20.000,00	(eenheidsprijs REN)	
(32)317	Realiseren van gedenkmuur/geboortemuur	FH	st.	100%	1					1,00	5000,00	5.000,00	(eenheidsprijs REN)	
(32)318	Leveren en plaatsen van houten binnenschrijnwerk	FH	m2	100%	2	6,58				13,16	500,00	6.580,00	54.04 Deurbblad en kozijn - volle kern - houtfineer	408,68 551,69
(32)319	Aanpassing draairichting (deuren sacristie en berging)	FH	m2	100%	4	1,90				7,60	500,00	3.800,00	03.04 Raam en deur	18,70 39,20
(34)-	Borstweringen													
(34)553	Realiseren van een stalen borstwering t.h.v. bordes en hellend vlak westelijke toegang	FH	lm	100%	1		14,62			14,62	193,00	2821,66	42.07 Gemoffeld staal	163,00 223,00

(4-)	AFWERKINGEN												67.643,73			
(42)-	Wandafwerkingen															
(42)113	Leveren en plaatsen van wandafwerkingen in ceramische tegels sanitaire ruimten	FH	m2	100%	1	73,39	25,84		2,84	73,39	120,00	8.806,27	(eenheidsprijs REN)			
(43)-	Vloerafwerkingen															
(43)112	Leveren en plaatsen van vloerafwerkingen in ceramische tegels sanitaire ruimten	FH	m2	100%	1	15,73	4,90	3,21		15,73	120,00	1.887,48	(eenheidsprijs REN)			
(43)266	Herstellen van vloerafwerkingen in natuursteen na inrichtingswerken	VH	m2	10%	1	306,66				30,67	250,00	7.666,50	(eenheidsprijs REN)			
(43)313	Realiseren van verhoogde houten vloeren t.h.v. zijbeuken	FH										6.235,73				
	onderparket		m2	100%	2	26,29				52,58	23,56	1.238,52	53.03 OSB 18mm onderparket	22,55	24,56	
	parket		m2	100%	2	26,29				52,58	95,04	4.997,20	53.04 Eik 10mm genageld en gekleefd	85,83	104,25	
(48)-	Schilderwerken															
(48)693	Herschilderen van bepleisterde binnenwanden	FH	m2	100%	1	1721,91				1721,91	25,00	43.047,75	(eenheidsprijs REN)			
(5-)	TECHNISCHE INSTALLATIES											97.103,76				
(51)-	Elektriciteitsvoorzieningen															
(51)111	Realiseren van nieuwe elektrische installaties	FH	m2	100%	1	603,66				603,66	36,00	21.731,76	70.01 Elektriciteit binnennet - algemene installatieprijs	29,00	43,00	
(52)-	Verwarmingsinstallatie															
(52)111	Verplaatsen van huidige straalverwarmingstoestellen (van columbarium naar sacraal gedeelte)	FH	st.	100%	4					4,00	2500,00	10.000,00	(eenheidsprijs REN)			
(52)112	Leveren en plaatsen van vloerverwarming onder de vlonders	FH	m2	100%	2	26,29				52,58	500,00	26.290,00	(eenheidsprijs REN)			
(53)-	Sanitaire installatie															
(53)111	Realiseren van sanitaire installaties in tribuneconstructie	FH										12.795,00				
	W.C.'s		st.	100%	1					1,00	487,00	487,00	61.01 WC volledig	435,00	539,00	
	inbouwwastafel		st.	100%	1					1,00	308,00	308,00	61.02 Inbouw wastafel	176,00	440,00	
	leidingennetwerk aanvoer incl aansluitingen	FH	st	100%	1					1,00	7500,00	7.500,00	(eenheidsprijs REN)			
	leidingennetwerk afvoer incl aansluitingen	FH	st	100%	1					1,00	3500,00	3.500,00	(eenheidsprijs REN)			
(53)111	Realiseren van watervoorziening t.h.v. kerkhof	FH	st	100%	1					1,00	1000,00	1.000,00				
(54)-	Keukenuitrusting															
(54)111	Realiseren van keukenuitrustingen in kitchenette-meubel (basis uitrusting - wastafel en evt. kookvuur)	FH	st.	100%	1					1,00	5825,00	5.825,00	57.03 Basis uitrusting	4750,00	6900,00	
(55)-	Verlichtingsinstallatie															
(55)111	Realiseren van nieuwe verlichtingsinstallaties t.h.v. nevenfuncties	FH										20.462,00				
	lichtpunten		st.	100%	62					62,00	23,00	1.426,00	72.01 Lichtpunt enkele richting	21,00	25,00	
	armaturen standaard		st.	100%	22					22,00	138,00	3.036,00	72.03 Spot inbouw	98,00	178,00	
	pendelarmaturen		st.	100%	40					40,00	400,00	16.000,00	72.03 Spot inbouw	98,00	178,00	
	Bedrag excl. btw											422.850,73				
	Onvoorziene werken	10%										42.285,07				
	Totaal excl. btw met onvoorziene werken inbegrepen											465.135,80				
	BTW	21%										97.678,52				
	TOTAAL INCL. BTW (21%)											562.814,32				

751-07 Sint-Martinuskerk Sint-Martens-Bodegem (Dilbeek)		
nr. artikel	Omschrijving der werken	tot. in €
(0-)	VOORBEREIDENDE WERKEN	48.334,12
(01)-	Algemeen	
(01)1	Bouwplaatsinstallatie	38.022,73
(01)2	Veiligheidsplan	2.091,25
(01)3	Verzekeringen	2.509,50
(04)-	Afbraakwerken (incl. afvoer)	
(04)111	Afbraakwerken van buitenwanden in baksteen	1.258,90
	deuropeningen t.h.v. aanbouw	1.258,90
(04)211	Afbraakwerken van natuurstenen bordes t.h.v. toegangsdeur westgevel	205,97
(04)311	Afbraakwerken van houten vloer in opbouw	1.995,77
	t.h.v. transept	1.995,77
(04)511	Afbraakwerken van bestaande technieken	2.000,00
(05)-	Verplaatsingswerken	
(05)991	Verplaatsingswerken van kunstwerken in diverse materialen	250,00
	groot kunstvoorwerp (koorbank t.h.v. noordelijke zijbeuk naast doksaal)	250,00
(1-)	INFRASTRUCTUURWERKEN EN FUNDERINGEN	3.540,36
(16)-	Funderingen	
(16)423	Realiseren van nieuwe funderingen	3.540,36
	funderingen t.h.v. aanbouw	1.158,51
	funderingen t.h.v. bordes en hellend vlak westelijke toegang	2.381,84
(2-)	RUWBOUW	75.919,11
(21)-	Buitenwanden	
(21)111	Realiseren van nieuw dragend metselwerk	9.887,64
	zuidelijke buitenwand aanbouw	9.887,64
(21)112	Realiseren van afwerking in natuursteen parement	40.104,00
	zuidelijke buitenwand aanbouw	40.104,00
(21)113	Leveren en plaatsen van lateien in staal of beton t.h.v. de nieuwe raamopeningen	284,96
	t.h.v. deuropening bestaande kerkmuur naar aanbouw	151,39
	t.h.v. raamopening aanbouw	133,58
(21)114	Herstellen van baksteenmetselwerk na realiseren van nieuwe muuropeningen	2.500,00
(21)314	Realiseren van nieuwe thermische isolatie t.h.v. aanbouw	891,20
	zuidelijke buitenwand	891,20
(22)-	Binnenwanden	
(22)313	Realiseren van lichte binnenwanden t.h.v. aanbouw	2.039,00
(23)-	Vloeren	
(23)313	Realiseren van verhoogde houten vloeren t.h.v. zijbeuken	5.258,00
	ophoging (timmerwerk)	5.258,00
(23)413	Realiseren van nieuwe betonvloer aanbouw (incl. isolatie, excl. vloerbekleding)	2.595,29
	standaard	2.595,29
(23)414	Realiseren van bordes en hellend vlak t.h.v. westelijke toegang	5.336,10
	standaard	5.336,10
(27)-	Dakschrijnwerk	
(27)313	Realiseren van een nieuw dak t.h.v. aanbouw	7.022,92
	dakhout	3.824,35
	bebording	558,86
	thermische isolatie	811,08
	dampscherm	352,73
	dakdichting	1.475,90
(3-)	SECUNDAIRE ELEMENTEN, AFSLUITINGSELEMENTEN	130.309,66

(31)-	Buitenschrijnwerk	
(31)553	Realiseren van nieuw beglaasd stalen buitenschrijnwerk (incl. beglazing)	4.728,00
	raam t.h.v. aanbouw	2.364,00
	deur noodberging	2.364,00
(32)-	Binnenschrijnwerk	
(32)313	Leveren en plaatsen van hekken tussen columbarium en sacraal gedeelte (hout of staal)	22.380,00
(32)314	Realiseren van een kitchenette-meubel (excl. technische uitrustingen - zie artikel (54)111)	5.000,00
(32)315	Realiseren van urnekasten (houten schrijnwerk)	60.000,00
(32)316	Realiseren van zitbanken (houten schrijnwerk)	20.000,00
(32)317	Realiseren van gedenkmuur/geboortemuur	5.000,00
(32)318	Leveren en plaatsen van houten binnenschrijnwerk	6.580,00
(32)319	Aanpassing draairichting (deuren sacristie en berging)	3.800,00
(34)-	Borstweringen	
(34)553	Realiseren van een stalen borstwering t.h.v. bordes en hellend vlak westelijke toegang	2821,66
(4-)	AFWERKINGEN	67.643,73
(42)-	Wandafwerkingen	
(42)113	Leveren en plaatsen van wandafwerkingen in ceramische tegels sanitaire ruimten	8.806,27
(43)-	Vloerafwerkingen	
(43)112	Leveren en plaatsen van vloerafwerkingen in ceramische tegels sanitaire ruimten	1.887,48
(43)266	Herstellen van vloerafwerkingen in natuursteen na inrichtingswerken	7.666,50
(43)313	Realiseren van verhoogde houten vloeren t.h.v. zijbeuken	6.235,73
	onderparket	1.238,52
	parket	4.997,20
(48)-	Schilderwerken	
(48)693	Herschilderen van bepleisterde binnenwanden	43.047,75
(5-)	TECHNISCHE INSTALLATIES	97.103,76
(51)-	Elektriciteitsvoorzieningen	
(51)111	Realiseren van nieuwe elektrische installaties	21.731,76
(52)-	Verwarmingsinstallatie	
(52)111	Verplaatsen van huidige straalverwarmingstoestellen (van columbarium naar sacraal gedeelte)	10.000,00
(52)112	Leveren en plaatsen van vloerverwarming onder de vlonders	26.290,00
(53)-	Sanitaire installatie	
(53)111	Realiseren van sanitaire installaties in tribuneconstructie	12.795,00
	W.C.'s	487,00
	inbouwwastafel	308,00
	leidingennetwerk aanvoer incl aansluitingen	7.500,00
	leidingennetwerk afvoer incl aansluitingen	3.500,00
(53)111	Realiseren van watervoorziening t.h.v. kerkhof	1.000,00
(54)-	Keukenuitrusting	
(54)111	Realiseren van keukenuitrustingen in kitchenette-meubel (basis uitrusting - wastafel en evt. kookvuur)	5.825,00
(55)-	Verlichtingsinstallatie	
(55)111	Realiseren van nieuwe verlichtingsinstallaties t.h.v. nevenfuncties	20.462,00
	lichtpunten	1.426,00
	armaturen standaard	3.036,00
	pendelarmaturen	16.000,00
	Bedrag excl. btw	422.850,73
	Onvoorziene werken	42.285,07
	Totaal excl. btw met onvoorziene werken inbegrepen	465.135,80
	BTW	97.678,52
	TOTAAL INCL. BTW (21%)	562.814,32

751-07 Sint-Martinuskerk Sint-Martens-Bodegem (Dilbeek)												
nr. artikel	Omschrijving der werken	code	eenheid	%	#	opp	l	b	h/d	hoev.	EH prijs €	tot.in €
(0-)	VOORBEREIDENDE WERKEN											48.334,12
(01)-	Algemeen											
(04)-	Afbraakwerken <i>(incl. afvoer)</i>											
(05)-	Verplaatsingswerken											
(1-)	INFRASTRUCTUURWERKEN EN FUNDERINGEN											3.540,36
(16)-	Funderingen											
(2-)	RUWBOUW											75.919,11
(21)-	Buitenwanden											
(22)-	Binnenwanden											
(23)-	Vloeren											
(27)-	Dakschrijnwerk											
(3-)	SECUNDAIRE ELEMENTEN, AFSLUITINGSELEMENTEN											130.309,66
(31)-	Buitenschrijnwerk											
(32)-	Binnenschrijnwerk											
(34)-	Borstweringen											
(4-)	AFWERKINGEN											67.643,73
(42)-	Wandafwerkingen											
(43)-	Vloerafwerkingen											
(48)-	Schilderwerken											
(5-)	TECHNISCHE INSTALLATIES											97.103,76
(51)-	Elektriciteitsvoorzieningen											
(52)-	Verwarmingsinstallatie											
(53)-	Sanitaire installatie											
(54)-	Keukenuitrusting											
(55)-	Verlichtingsinstallatie											

751-07 Sint-Martinuskerk Sint-Martens-Bodegem (Dilbeek)		
nr. artikel	Omschrijving der werken	tot.in €
FASE 1 - COLUMBARIUM		€ 202.337,56
(0-)	VOORBEREIDENDE WERKEN	14.663,79
(01)-	Algemeen	
(04)-	Afbraakwerken (incl. afvoer)	
(05)-	Verplaatsingswerken	
(1-)	INFRASTRUCTUURWERKEN EN FUNDERINGEN	2.381,84
(16)-	Funderingen	
(2-)	RUWBOUW	10.594,10
(23)-	Vloeren	
(3-)	SECUNDAIRE ELEMENTEN, AFSLUITINGSELEMENTEN	87.821,66
(32)-	Binnenschrijnwerk	
(34)-	Borstweringen	
(4-)	AFWERKINGEN	35.426,10
(43)-	Vloerafwerkingen	
(48)-	Schilderwerken	
(5-)	TECHNISCHE INSTALLATIES	51.450,06
(51)-	Elektriciteitsvoorzieningen	
(52)-	Verwarmingsinstallatie	
(55)-	Verlichtingsinstallatie	
nr. artikel	Omschrijving der werken	tot.in €
FASE 2 - SACRAAL GEDEELTE		€ 94.011,53
(0-)	VOORBEREIDENDE WERKEN	18.203,59
(01)-	Algemeen	
(04)-	Afbraakwerken (incl. afvoer)	
(3-)	SECUNDAIRE ELEMENTEN, AFSLUITINGSELEMENTEN	35.124,00
(31)-	Buitenschrijnwerk	
(32)-	Binnenschrijnwerk	
(4-)	AFWERKINGEN	21.523,88
(48)-	Schilderwerken	
(5-)	TECHNISCHE INSTALLATIES	19.160,06
(51)-	Elektriciteitsvoorzieningen	
(52)-	Verwarmingsinstallatie	
(55)-	Verlichtingsinstallatie	
nr. artikel	Omschrijving der werken	tot.in €

FASE 3 - AANBOUW (sanitair en kitchenette) € 127.788,06

(0-)	VOORBEREIDENDE WERKEN	15.466,73
(01)-	Algemeen	
(04)-	Afbraakwerken (incl. afvoer)	
(1-)	INFRASTRUCTUURWERKEN EN FUNDERINGEN	1.158,51
(16)-	Funderingen	
(2-)	RUWBOUW	65.325,01
(21)-	Buitenwanden	
(22)-	Binnenwanden	
(23)-	Vloeren	
(27)-	Dakschrijnwerk	
(3-)	SECUNDAIRE ELEMENTEN, AFSLUITINGSELEMENTEN	7.364,00
(31)-	Buitenschrijnwerk	
(32)-	Binnenschrijnwerk	
(4-)	AFWERKINGEN	10.693,75
(42)-	Wandafwerkingen	
(43)-	Vloerafwerkingen	
(5-)	TECHNISCHE INSTALLATIES	27.780,06
(51)-	Elektriciteitsvoorzieningen	
(53)-	Sanitaire installatie	
(54)-	Keukenuitrusting	
(55)-	Verlichtingsinstallatie	

COLOFON

Begeleid haalbaarheidsonderzoek voor de herbestemming van de Sint-Martinuskerk te Sint-Martens-Bodegem

In opdracht van:

Gemeente Dilbeek en Kerkbestuur Sint-Martens-Bodegem

Gemeenteplein 1 - 1700 Dilbeek (contactpersoon: Hilde Vlogaert, Hilde.Vlogaert@dilbeek.be)

Projectbegeleiding:

Projectbureau Herbestemming Kerken Niek de Roo

Paviljoenstraat 9 1030 Brussel

E: projectbureau@herbestemmingkerken.be

Het projectbureau “Herbestemming Kerken” is een initiatief van:

- **De minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands beleid en Onroerend Erfgoed.**
- **De Vlaamse minister van Binnenlands Bestuur, Inburgering, Wonen, Gelijke Kansen en Armoedebestrijding.**
- **De Vlaamse Vereniging voor Steden en Gemeenten (VVSG), mede-optredend namens het Kenniscentrum Vlaamse Steden en Vlinters (Koepel Vlaamse Streekontwikkelingsorganisaties)**
- **Het Team Vlaamse Bouwmeester van het Departement kanselarij en Bestuur**
- **Het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur**

Het Projectbureau werkt nauw samen met het Agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Dit begeleid haalbaarheidsonderzoek voor herbestemming werd mede financieel mogelijk gemaakt door een onderzoekspremie van 80% in toepassing van het besluit van de Vlaamse Regering betreffende de uitvoering van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.

Ontwerpbureau

TV Origin Architecture and Engineering - Collectief Noord

Kartuizerstraat 17 1000 Brussel

E: kerken@origin.eu

Contactpersoon Origin: Robin Engels

E: ren@origin.eu

T +32 2 500 33 21

Contactpersoon Collectief Noord: Christopher Paesbrugghe

E: christopher@collectiefnoord.be

T +32 3 271 11 64

Datum: februari 2019

Alle tekeningen zijn indicatief; de maatvoering is onder voorbehoud en gebaseerd op de gegevens en plannen die aangereikt werden door de opdrachtgever. Alle foto's zijn gemaakt door TV Origin-Collectief Noord tenzij andere bronvermelding.